

รัฐกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน กรณีศึกษา อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

นายปฐวี โชติอนันต์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2556

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

STATE AND BORDER AREA MANAGEMENT: CASE STUDY OF KHLONG YAI DISTRICT,
TRAT PROVINCE

Mr. Patawee Chotanan

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

รัฐกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน กรณีศึกษา อำเภอ
คลองใหญ่ จังหวัดตราด

โดย

นายปฐวี โชติอนันต์

สาขาวิชา

การปกครอง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารรัฐกิจ

.....คณบดีคณะรัฐศาสตร์

(ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาษ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.ธเนศวร์ เจริญเมือง)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ปฐวี โขติอนันต์ : รัฏฐกัับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน กรณีศึกษา อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด. (STATE AND BORDER AREA MANAGEMENT: CASE STUDY OF KHLONG YAI DISTRICT, TRAT PROVINCE) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร. พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 4 หน้า.

งานวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้มีเป้าหมายศึกษาถึงการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย ภายใต้โครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนและกระจายอำนาจล่าช้าในบริเวณพื้นที่ชายแดน อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด ในอดีตพื้นที่ดังกล่าวถูกมองว่าเป็นพื้นที่ความมั่นคงของรัฐแต่ปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่การค้าข้ามพรมแดนที่สำคัญของรัฐ

จากการศึกษาพบว่า รัฐไทยซึ่งมีโครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนและกระจายอำนาจล่าช้า มีการส่งหน่วยงานของรัฐลงไปในพื้นที่ชายแดนในช่วงสงครามเย็นเพื่อดูแลความมั่นคงในพื้นที่นั้นไม่ได้แก้ปัญหาในพื้นที่แต่กลับสร้างปัญหาเพิ่มขึ้นเนื่องจาก หน่วยงานรัฐขาดเอกภาพในการทำงาน แต่ละหน่วยงานต่างขึ้นตรงกับหน่วยงานของตนที่ส่วนกลาง มีความขัดแย้งกันเรื่องในการทำงาน เช่น ปัญหาการดูแลการเคลื่อนย้ายสินค้าระหว่างหน่วยงานทหารที่ดูแลความมั่นคงกับศุลกากรที่ดูแลเรื่องการค้า แต่ในบางกิจกรรมหน่วยงานเหล่านี้มีการประสานงานกัน แต่การประสานที่เกิดขึ้นนี้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของแต่ละหน่วยจะได้รับ โดยเฉพาะการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของกำนันและผู้ใหญ่ และมีการประสานงานกันของอำเภอกับหน่วยงานต่างๆ เช่น ตำรวจท้องที่ ทหาร ในพื้นที่ไม่ให้มีการจับกุมแรงงานพวกนี้เพื่อส่งกลับกัมพูชาเพื่อที่จะให้เศรษฐกิจภายในพื้นที่ดำเนินต่อไปได้

มากกว่านั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นตัวแทนประชาชนควรจะเป็นผู้นำในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่แต่กลับมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ กำลังคนและอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่ของตนโดยเฉพาะการจัดการเรื่องแรงงานผิดกฎหมายซึ่งเป็นปัญหาสำคัญและกระทบกับความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ทำให้ปัญหาแรงงานยังคงไม่ได้รับการแก้ไขและท้องถิ่นเองยังต้องเผชิญกับปัญหาใหม่ๆที่ตามมาจากขยายตัวของเมืองชายแดนภายในบนโครงสร้างรัฐที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ภาควิชา การปกครอง

ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา การปกครอง

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....

ปีการศึกษา 2556

5480612024 : MAJOR GOVERNMENT

KEYWORDS: BORDER AREA

PATAWEE CHOTANAN: STATE AND BORDER AREA MANAGEMENT: CASE STUDY OF KHLONG YAI DISTRICT, TRAT PROVINCE. ADVISOR: ASST. PROF. PITCH PONGSAWAT, Ph.D., 4 pp.

This thesis aims to study the Thai border management which is under the fragmented decentralization state and the late decentralization state in Klong Yai District that is border area between Thai-Cambodia. Thai state focused on the area was a security area of the state in cold war period, but it becomes an important cross- border trade area.

This study proposes that Thai state, the fragmented decentralization state and the late decentralization state, sending security offices into Klong Yai District have not solved problems in the area, but they have made more problems because each of the offices depends on its departments in the center. They cause problems for each other such as the problem of cross border trade between the army and the custom. Nevertheless, some activities the offices well coordinate to each other, but their actions depend on their benefit they will receive. Especially controlling the illegal-immigrant workers living in the area is controlled by an office of the village headman. A sheriff who is command the village headman will coordinate with the head of local office, the head of soldier in order not to capture illegal-immigrant workers who is important for economic growth in this area

Moreover, local administrations have restricted finance, power, and human resources to management problems in the Klong Yai District namely controlling the illegal-immigrant workers which is a vital problem in the area. Additionally they are going to face new problems occurring from the economic expansion of the area in advanced.

Department: Government

Student's Signature .....

Field of Study: Government

Advisor's Signature .....

Academic Year: 2013

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะไม่สำเร็จลงไม่ได้เลยถ้าปราศจากกลุ่มบุคคลเหล่าที่ได้ช่วยเหลือผู้วิจัย มาตลอดทั้งก่อนและในช่วงระหว่างการทำวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอขอบคุณพ่อและแม่ที่ให้ ความรัก ความเมตตา ความกรุณา กำลังใจอันดีเยี่ยมจากทั้ง 2 ท่าน โดยเฉพาะพ่อผู้ให้ความช่วยเหลือในการ ลงไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยกันและแม่ผู้ที่ยอมถนอมตลอดว่างานไปถึงไหนแล้ว ที่สำคัญคือทำให้โอกาส ผู้วิจัยเดินตามหาความฝัน

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ศ. ดร.ธเนศวร์ เจริญเมือง ในความกรุณาและความเมตตาในการตอบ รับมาเป็นกรรมการผู้ตรวจวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มากกว่านั้นอาจารย์เป็นเสมือนหมอบำบัดทาง วิชาการในเรื่องการปกครองท้องถิ่นให้ผู้วิจัยมีความรัก ความภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองและ รู้จักเคารพผู้คน สถานที่ และวัฒนธรรมความหลากหลายที่แตกต่างออกไป และอยากทำงานศึกษา เกี่ยวกับท้องถิ่นต่อไป ท่านต่อมา ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผศ. ดร. พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ อาจารย์ผู้ให้ความ กรุณาตอบรับให้ผู้วิจัยเป็นนิสิตในที่ปรึกษาและเป็นผู้ที่ดูแลการใช้ชีวิตทางวิชาการและทางโลก คอย ถอดแอมไถ่ชีวิตความเป็นอยู่และให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดมาอย่างดีเยี่ยม ท่านต่อมา ผู้วิจัย ขอขอบคุณ รศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง อาจารย์ผู้ให้ความกรุณาตอบรับมาเป็นประธานในการสอบ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้และขอบคุณในคำแนะนำในข้อผิดพลาดต่างๆ และขอขอบคุณครูทุกท่านทั้งทาง โลกและทางธรรมที่ได้สั่งสอนผู้วิจัยมาตลอดจนมาถึงจุดนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณชาวคลองใหญ่ทุกท่าน ขอบคุณแผ่นดินคลองใหญ่และขอบคุณเมืองตราด ที่มอบข้อมูลอันมีค่าที่เกิดจากการสัมภาษณ์ การสังเกต การอ่านหนังสือและทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เกิดขึ้นและสำเร็จลงไปได้ด้วยดี โดยเฉพาะเมืองคลองใหญ่ที่ได้มาเป็นกรณีศึกษาในวิทยานิพนธ์ ชิ้นนี้

สุดท้ายแต่ไม่ท้ายสุด ผู้วิจัยขอขอบคุณ ภัทรพร ตาราไต (ภัทร) ผู้ที่อยู่เคียงข้างกันมา ตลอด คอยช่วยเหลือในยามที่พบกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆไม่ใช่เพียงในช่วงตอนทำวิทยานิพนธ์แต่ คือเริ่มตั้งแต่เราพบกันและเป็นกำลังใจอันดีเยี่ยม ขอบคุณเพื่อนๆของผู้วิจัยทุกท่านที่คอยให้กำลังใจ กันมาตลอด กลุ่มเพื่อนจากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รหัส 49 กลุ่มเพื่อนจากปริญญาโท ภาคปกครอง รหัส 54 ที่ร่วมกันฟันฝ่าอุปสรรคในการเรียนมาด้วยกันโดยเฉพาะวิรุญา (น้องปอ) ผู้ ที่ช่วยเหลือผู้วิจัยในการจัดทำรูปเล่มวิทยานิพนธ์ให้เข้ากับทางจริตและระเบียบที่มหาลัยแห่งนี้ตั้งขึ้น

สุดท้าย ผู้วิจัยขอบคุณตัวเอง ทั้งกำลังใจ ความอดทน ความมีระเบียบวินัยและ ความมุ่งมั่น ในการที่จะตามหาความฝันทำให้สามารถฝ่าฟันปัญหาและอุปสรรคจนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลง ได้ และขอบคุณทุกท่านที่ได้เอยนามมาแล้วและที่ไม่ได้เอยนามอีกครั้งหนึ่งครับ ขอบคุณครับ.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ	ฌ
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 คำถามในการวิจัย	7
1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย	8
1.4 สมมติฐาน.....	8
1.5 แนวคิดและทฤษฎี.....	9
1.6 ขอบเขตการวิจัย.....	10
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
1.8 นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	11
บทที่ 2	12
แนวคิดที่ใช้ศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
2.1 แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยชายแดน.....	12
2.2 แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์เรื่องของรัฐและสถาบันของรัฐภายในท้องถิ่น	16
2.2.1 แนวคิดการบริหารจัดการท้องถิ่น.....	16
2.2.2 แนวคิดที่ว่าด้วยรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน (Fragmented Centralization).....	21
2.2.3 แนวคิดที่ว่าด้วยรัฐกระจายอำนาจล่าช้า (Late Decentralization).....	26
2.3 กรอบแนวคิดในการทำความเข้าใจพลวัตในพื้นที่ชายแดน (Border Dynamic).....	29
บทที่ 3	35
ระเบียบวิธีวิจัย	35
3.1 การเลือกพื้นที่ในการศึกษา.....	37

3.2 วิธีและเครื่องมือในการเก็บข้อมูล.....	37
3.3 แหล่งที่มาของข้อมูล	39
3.3.1 วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)	39
3.3.2 วิธีวิจัยจากการลงพื้นที่ (Field Research)	39
3.3.3 การสัมภาษณ์	40
3.4 กระบวนการขั้นตอนและระยะเวลาในการวิจัย	43
บทที่ 4	46
พื้นที่ชายแดนบริเวณคลองใหญ่ในช่วงยุคก่อนสมัยใหม่	46
4.1 ข้อมูลพื้นฐานในบริเวณอำเภอคลองใหญ่.....	46
4.2 คลองใหญ่ในยุคก่อนสมัยใหม่	52
บทที่ 5	57
การเกิดขึ้นของอำเภอคลองใหญ่กับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย.....	57
5.1 คลองใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 4 – ก่อนการเกิดค่ายอพยพบริเวณชายแดนคลองใหญ่.....	59
5.2 คลองใหญ่เมืองแห่งการค้าชายแดน และการค้าข้ามพรมแดน.....	70
5.3 คลองใหญ่กับการท่องเที่ยวชายแดนและการพัฒนาการท่องเที่ยวบริเวณเกาะกงของกัมพูชา	84
บทที่ 6	92
รัฐ ธุรกิจ ท้องถิ่น กับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่.....	92
6.1 รัฐกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน : การควบคุมคนพลเมืองรัฐ การผ่านเข้าออกของ สินค้าและการควบคุมแรงงานผิดกฎหมาย	93
6.2 การบริหารจัดการพื้นที่ของรัฐไทยหลังจากการเกิดขึ้นของค่ายอพยพ-ปัจจุบัน: การควบคุม สินค้า พลเมืองและแรงงานผิดกฎหมาย	101
6.3 ท้องถิ่นกับการจัดการปัญหาชายแดนในบริเวณคลองใหญ่	114
บทที่ 7	118
สรุปผลการศึกษา.....	118
รายการอ้างอิง	125
ภาคผนวก ก.....	138
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	143

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 กรอบในการทำความเข้าใจพลวัตในพื้นที่ชายแดน (Border Dynamic)	33
ภาพที่ 2 สรุประเบียบวิธีวิจัย	38
ภาพที่ 3 เส้นทางคมนาคมทางบกและทางน้ำในบริเวณชายแดนภาคตะวันออก.....	48
ภาพที่ 4 แผนที่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด	49
ภาพที่ 5 ลักษณะที่ตั้งเมืองประจันคีรีเขตกับเมืองประจวบคีรีขันธ์	60
ภาพที่ 6 บริเวณเมืองเกาะกงและคลองใหญ่	62
ภาพที่ 7 สุลกากรคลองใหญ่ (ประวัติสุลกากรคลองใหญ่, 2554ก: ออนไลน์).....	66
ภาพที่ 8 ด้านตรวจคนเข้าเมือง (ปฐวี ไซตอินันต์, 2556)	66
ภาพที่ 9 เส้นทางกรอพยพและค่ายอพยพบริเวณชายแดนไทยกัมพูชาส่วน.....	80
ภาพที่ 10 ภาพข่าวเป็นภาพเสด็จเยี่ยมผู้อพยพของสมเด็จพระบรมราชินี ส่วนภาพซ้ายเป็นภาพจำลองถึงสภาพ ความเป็นอยู่ของผู้อพยพภายในค่ายเข้าลี้ภัย.....	81
ภาพที่ 11 แสดงสถานที่และตำแหน่งต่างๆบริเวณคลองใหญ่และเกาะกง	85
ภาพที่ 12 ภาพซ้ายเป็นภาพศาลาในเกาะกง ส่วนภาพขวาเป็นที่ตั้งสำนักงานของศาลาในบริเวณตลาด ชายแดนบ้านหาดเล็กเพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว	85
ภาพที่ 13 ภาพซ้ายเป็นเปียร์มิดกกฎหมายที่ถูกลักลอบนำเข้ามาจากเกาะกง ส่วนภาพขวาเป็นนุหรี่นอกผิด กฎหมายที่ถูกจับกุมได้บริเวณด่านบ้านหาดเล็ก	87
ภาพที่ 14 การปฏิบัติงานของหน่วยงานของหน่วยงานรัฐบริเวณอำเภอคลองใหญ่	100
ภาพที่ 15 บัตรประจำตัวผู้อพยพไทย-เกาะกง รุ่นแรก	110

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	รายชื่อหน่วยงานและรายชื่อบุคคลที่สัมภาษณ์	41
ตารางที่ 2	จำนวนครัวเรือนจำแนกตามอาชีพที่สำคัญของราษฎรในหมู่บ้าน จังหวัดตราด.....	47
ตารางที่ 3	ข้อมูลประชากรในจังหวัดตราด ใน พ.ศ.2555	50
ตารางที่ 4	มูลค่าการส่งออกสินค้าระหว่างไทย-กัมพูชา ผ่านด่านชายแดนบ้านหาดเล็ก.....	72
ตารางที่ 5	สินค้าการส่งออก-นำเข้าที่สำคัญของจุดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาจุดผ่านแดนภาคตะวันออก ...	77
ตารางที่ 6	จำนวนผู้อพยพที่เข้ามาในบริเวณชายแดนประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2522-2527	79
ตารางที่ 7	จำนวนผู้เดินผ่านเข้า-ออก ด่านชายแดนถาวรคลองใหญ่ พ.ศ.2545-2556 (ม.ค.-ส.ค.)	88
ตารางที่ 8	สถิติการจับกุมคนต่างชาติดังกล่าวที่ทำผิดกฎหมายบริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่พ.ศ.2553-2556 (ม.ค.-ส.ค.).....	89
ตารางที่ 9	การเกิดขึ้นและหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานรัฐในบริเวณคลองใหญ่.....	96
ตารางที่ 10	รายนามและระยะเวลาการปฏิบัติงานของปลัดอำเภอกิ่งอำเภอคลองใหญ่และนายอำเภอคลองใหญ่	99
ตารางที่ 11	ท่าเทียบเรือและประเภทของเรือประมงในคลองใหญ่.....	107
ตารางที่ 12	การเกิดขึ้นและหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานรัฐในบริเวณคลองใหญ่.....	120

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

การศึกษาเรื่องพื้นที่ชายแดนของไทยนับตั้งแต่ยุคหลังสงครามเย็นเป็นต้นมาเราจะเห็นความพยายามในการอธิบายการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ชายแดนที่พบบ่อยที่สุด 2 รูปแบบคือรูปแบบแรกเป็นการอธิบายการพัฒนาบริเวณพื้นที่ชายแดนไทยโดยการกลับไปศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่อยู่ในบริเวณชายแดนเพื่อเปิดโปงวาทกรรมชาตินิยมในเรื่องของการเสียดินแดนซึ่งถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ในทำลายศัตรูทางการเมืองและรักษาเสถียรภาพให้กับรัฐบาลของตนซึ่งงานที่ถือเป็นต้นทางของการศึกษาพื้นที่ชายแดนลักษณะนี้คืองานของธงชัย วินิจจะกุล (1994, 2545: 70-83, 2556: 2-67) ที่อธิบายการสร้างรัฐสมัยใหม่ของสยามผ่านการจินตนาการเรื่องชาติในลักษณะของพื้นที่ที่มีเมืองคัมภีร์ประธานอยู่ที่กรุงเทพซึ่งการจินตนาการเรื่องชาตินี้มีความแอบอิงกับดินแดนและอำนาจอธิปไตยของรัฐซึ่งรัฐสยามได้สร้างขึ้นผ่านการปักปันเขตแดนและการทำแผนที่ มากกว่านั้นธงชัยเสนอว่าจินตนาการเรื่องชาติ ดินแดนและอำนาจอธิปไตยเป็นความคิดทางประวัติศาสตร์คนละชุดกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ธงชัยพบว่าแต่ละท้องถิ่นนั้นมีอิสระในการปกครองตนเองและยังท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของกรุงเทพนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องขึ้นตรงต่อกรุงเทพที่เดียวแต่มีลักษณะเป็นเมือง 2 ฝ่ายฟ้า คือยอมจ่ายบรรณาการให้กับเมืองใหญ่ที่มีอำนาจในขณะนั้นที่สามารถให้ความคุ้มครองตนเองได้และยังมีอิสระในการปกครองตนเอง การอธิบายดังกล่าวทำให้เห็นถึงความไม่ลงรอยกันของประวัติศาสตร์แบบที่มีกรุงเทพเป็นศูนย์กลางกับประวัติศาสตร์ของเมืองต่างๆที่อยู่บริเวณชายแดน

ภายหลังจากจะเห็นงานของนักรัฐศาสตร์ไทยส่วนใหญ่ที่สนใจเรื่องชายแดน เช่นงานของ สุรชาติ บำรุงสุข (2551, 2553: ออนไลน์, 2554, หนังสือพิมพ์: 37) พวงทอง ภควพันธ์ (2552, 2556) อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ (2552, 2556: 75-138) อัครพงศ์ คำคุณ (2551: 86-93, 2556: 99-130) นำกรอบวิธีเรื่องชายแดนของธงชัยมาใช้อธิบายความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างไทยกับกัมพูชาเพื่อตอบโต้กระแสชาตินิยมทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายในประเทศไทยจากการสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมและการเข้าใจผิดในเรื่องมโนทัศน์ของดินแดนที่ผู้มีอำนาจต้องการนำไปเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง โดยให้ประเทศกัมพูชาหรือพม่ากลายเป็นศัตรูที่เข้ามาแย่งชิงแดนของไทยทั้งที่ในอดีตรัฐไทยไม่เคยให้ความสำคัญในเรื่องดินแดนแต่เป็นเรื่องของการควบคุมคน นอกจากนี้มโนทัศน์การรับรู้ในเรื่องของดินแดนของคนภายในประเทศกับคนพื้นที่ชายแดนยังมีความแตกต่างกันเนื่องจากคนในบริเวณชายแดนไม่ได้สนใจในเรื่องของดินแดนและเส้นเขตแดนแต่เขาเหล่านั้นสนใจในเรื่องของการดำเนิน

เศรษฐกิจในบริเวณชายแดนและคนในบริเวณชายแดนนั้นยังมีการแบ่งปันวัฒนธรรมร่วมกันเหนือเส้นเขตแดนที่ถูกสร้างขึ้น

รูปแบบที่สองนั้นเป็นความพยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชายแดนผ่านผลกระทบที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งมีความพยายามวัดค่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายว่าพื้นที่ชายแดนเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างไรและรัฐควรมีการปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรซึ่งการศึกษาพลวัตการเปลี่ยนในบริเวณพื้นที่ชายแดนในลักษณะนี้เราจะเห็นได้จากงานของ Kenichi Ohme (1991,1995) ที่อธิบายถึงพลังของโลกาภิวัตน์ที่ทำให้เส้นเขตแดนโลกเข้าสู่ยุคไร้พรมแดน (The borderless world) ทำให้บทบาทของรัฐจากที่เคยมีบทบาทสูงมาสู่ยุคสงครามเย็นกลับลดลงและเปิดให้ตัวแสดงภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจบริเวณชายแดน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของชัยอนันต์ สมุทวณิช (2537) นักรัฐศาสตร์ที่อธิบายถึงลักษณะของพื้นที่ชายแดนหลังยุคสงครามเย็นจะมีลักษณะ ไร้รัฐหรือรัฐ (Stateless) รัฐจะถูกเรียกร้องให้ลดบทบาทบริเวณชายแดนของตนลงและกระจายอำนาจให้กับประชาชนในการปกครองท้องถิ่นชายแดนที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็ว

จากที่กล่าวมา การอธิบายพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายแดนที่เกิดขึ้นจากความพยายามควบคุมคนของรัฐโดยการสร้างจินตนาการที่มีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางร่วมกันผ่านการปักปันเขตแดนและกาทำแผนที่ หรือการอธิบายพลวัตในบริเวณว่าเป็นภาพสะท้อนของความล้มเหลวของรัฐในการควบคุมพื้นที่ชายแดนเนื่องจากพื้นที่ชายแดนถูกมองว่าเป็นที่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจหรือเป็นผลมาจากระบบโลกาภิวัตน์ทำให้อำนาจรัฐที่เคยมีอยู่ในบริเวณพื้นที่ชายแดนลดลงส่งผลให้พื้นที่บริเวณชายแดนเป็นพื้นที่ไร้รัฐนั้น การศึกษาทั้งสองรูปแบบทำให้เรามองข้ามปรากฏการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่โดยเฉพาะลักษณะพิเศษของของการเกิดพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายแดนทั้งในเรื่องระดับของขนาดและความซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นซึ่งส่งผลต่อการทำความเข้าใจว่าทำไมบริเวณพื้นที่ชายแดนแห่งหนึ่งถึงสามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นเมืองการค้าข้ามพรมแดนแต่ขณะในบางพื้นที่ยังคงมีลักษณะเป็นป่าเขา ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเมืองชายแดนบางเมืองนั้นอาจจะมีรูปแบบการพัฒนาที่มีความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรม การค้าข้ามพรมแดน การท่องเที่ยวเหมือนดังในบริเวณเมืองชายแดนของไทยที่ติดกับพม่า เช่น เมืองแม่สอด จังหวัดตาก เมืองแม่สาย จังหวัดเชียงราย หรือ เมืองชายแดนของไทยที่ติดกับกัมพูชา เช่น เมืองอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว หรือ เมืองคลองใหญ่ จังหวัดตราด การที่เราจะทำความเข้าใจปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของเมืองการค้าชายแดนเราจึงมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจผ่านตรรกะเปลี่ยนแปลงของภูมิศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจการเมืองที่อยู่เบื้องหลังการเติบโตของเศรษฐกิจการค้าข้ามพรมแดน

ในกรณีของชายแดนไทย-กัมพูชามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าข้ามพรมแดนในบริเวณพื้นที่แผ่นดินในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแม้ว่าการเติบโตของเศรษฐกิจในบริเวณ

ชายแดนของทั้ง 2 พื้นที่มีหลักฐานที่มีการบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ คือ พ.ศ.2531 ที่รัฐบาลไทยมีการเปลี่ยนนโยบายจากสนามรบเป็นสนามการค้าเพื่อกระตุ้นการค้าข้ามพรมแดนของทั้งสองประเทศและในขณะเดียวกันเป็นช่วงเวลาที่การสู้รบในการพหุชาเริ่มคลี่คลายลงภายหลังจากที่รัฐบาลกัมพูชาสามารถควบคุมกลุ่มเขมรแดงและเปิดให้มีการค้าบริเวณชายแดนกับประเทศไทย ซึ่งก่อนหน้ารัฐบาลไทยไม่ได้มีความสัมพันธ์กับรัฐบาลกัมพูชาที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทัพเวียดนามแต่ให้การสนับสนุนกับกลุ่มเขมรแดงที่อยู่ในค่ายอพยพและในบริเวณชายแดนไทยเพื่อต่อสู้กับกองทัพเวียดนาม ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวนั้นทำให้มีชาวกัมพูชาจำนวนมากอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณชายแดนไทยและเป็นช่วงที่เศรษฐกิจการค้าข้ามพรมแดนของไทยกำลังเติบโตเนื่องจากการทำการค้ากับผู้อพยพและกลุ่มเคลื่อนไหวที่อยู่บริเวณชายแดน แต่เมื่อรัฐไทยมีการเปิดการค้ากับรัฐบาลกัมพูชา มีการผลักดันผู้อพยพให้ออกจากประเทศไทยซึ่งที่ตามมาคือมีชาวกัมพูชาจำนวนมากลักลอบเข้ามาเป็นแรงงานผิดกฎหมายภายในประเทศและเป็นที่ต้องการของธุรกิจอุตสาหกรรมของไทยที่ต้องการแรงงานราคาถูก อย่างไรก็ตาม การเติบโตของการค้าชายแดนบริเวณชายแดนไทยกัมพูชายังต้องรวมถึงการค้าที่ผิดกฎหมาย เช่น การค้าไม้ หรือการลักลอบนำสินค้าเข้าออกโดยไม่เสียภาษี กิจกรรมการค้าข้ามพรมแดนที่มีความเกี่ยวข้องของการเคลื่อนย้ายของคนและสิ่งของบริเวณชายแดนนั้นส่งผลต่อให้เกิดการพัฒนาของเมืองบริเวณชายแดนที่ไม่เท่ากัน

เราจะเห็นว่าการเกิดพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายแดนนั้นมาจากการเปลี่ยนแปลงภูมิศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจเมืองของทั้งสองพื้นที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรและการค้าเติบโตของการค้าข้ามพรมแดน แต่สิ่งสำคัญที่เราไม่สามารถละเลยได้คือบทบาทของรัฐไทยมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในบริเวณพื้นที่ชายแดนของไทย นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรัฐไทยมีการสร้างรัฐอย่างซับซ้อนผ่านการจัดความมั่นคงภายในบริเวณพื้นที่ชายแดนนับแต่การรวมศูนย์อำนาจที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการใช้กลไกกลไกกันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นมีสถานะเป็นคนในท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่รัฐในขณะเดียวกันในการควบคุมประชากรและสิ่งของที่ผ่านเข้ามาในรัฐ จนถึงยุคสงครามเย็นที่รัฐส่งหน่วยงานความมั่นคง เช่น ทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน ด้านศุลกากร ด้านตรวจคนเข้าเมือง และการตั้งอำเภอชายแดนเพื่อป้องกันภัยคอมมิวนิสต์และควบคุมคนและสิ่งของที่อยู่ในพื้นที่ ถึงแม้ผลกระทบจากโลกาภิวัตน์จะทำให้ทุนที่อยู่บริเวณพรมแดนเคลื่อนที่ได้ง่ายมากขึ้น แต่เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าหน่วยงานต่างๆของรัฐที่ถูกส่งลงมาดูแลท้องถิ่นชายแดนนั้นจะหายไปกับเส้นเขตแดนของรัฐด้วย สิ่งเหล่านี้ยังคงอยู่และทำงานในการดูแลในเรื่องของความมั่นคงของรัฐ นอกจากนี้โครงสร้างของรัฐไทย แทนที่รัฐนั้นจะเป็นกลไกที่มีความชอบธรรมและมีความเป็นหนึ่งเดียวที่สามารถใช้อำนาจบังคับได้ตามแนวคิดเรื่องรัฐ ของ Max Weber (1946) ที่รัฐไทยรับมาใช้ในการปรับปรุงระบบราชการ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในโครงสร้างของรัฐคือ กลไกของรัฐไม่ได้มีความเป็นหนึ่งเดียวกันแต่แยกการบังคับบัญชาไปอยู่ตามกรมต่างๆซึ่งนับเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่การสร้างรัฐสมัยใหม่เป็นต้นมา

จนถึงปัจจุบันซึ่งมีการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองด้วยก็ตาม (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2546: 442-443)

ในปัจจุบัน การที่รัฐเปลี่ยนมาให้ความสนพื้นที่บริเวณชายแดนในฐานะเมืองเศรษฐกิจการค้าข้ามพรมแดนแต่การที่รัฐไทยยังคงมีลักษณะของรัฐที่รวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน (Fragmented Decentralization) และการที่รัฐไทยยังมีลักษณะเป็นรัฐกระจายอำนาจล่าช้า (Late Decentralization) (ชัยอนันต์ สมุทรวนิชย์, 2535; ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2550: 196-216; อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2555: 33-40) ทำให้หน่วยงานความมั่นคงที่มีการกิจการในการดูแลความมั่นคงในพื้นที่ในช่วงสงครามเย็นยังไม่มี การปรับบทบาทการทำงานของตนและแต่ละหน่วยงานต่างมีอำนาจขึ้นตรงกับกรมและกองของตนที่ ส่วนกลางทำให้การทำงานไม่มีเอกภาพและบางครั้งเกิดความขัดแย้งกันโดยเฉพาะในการควบคุมการผ่านเข้าออกของสิ่งของและคนในบริเวณชายแดนโดยเฉพาะในเรื่องของแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายที่เป็น กำลังสำคัญในธุรกิจบริเวณชายแดนและเป็นปัญหาที่ท้าทายในเรื่องความมั่นคงของรัฐ ทำให้เราต้อง กลับมาพิจารณาถึงการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐไทยซึ่งยังคงมีลักษณะของรัฐที่รวมศูนย์ อำนาจแบบแยกส่วนและรัฐที่มีการกระจายอำนาจล่าช้า หน่วยต่างๆที่ถูกส่งลงไปดูแลเรื่องความ มั่นคงของรัฐจะมีการใช้อำนาจรัฐอย่างไรในการเจรจาต่อรองกับตัวแสดงต่างๆในพื้นที่ในภายใต้การ เปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชายแดนจากพื้นที่รัฐมองว่าเป็นพื้นที่ความมั่นคงในช่วงสงครามเย็นแต่ปัจจุบัน กลายเป็นเมืองที่มีการเติบโตของเศรษฐกิจการค้าข้ามพรมแดนในเรื่องของการควบคุมคนและสิ่งของ ที่เข้ามาอยู่ภายในรัฐ

ในการศึกษานี้ให้ความสนใจพื้นที่ชายแดนบริเวณอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราดเป็น กรณีศึกษา เนื่องจากคลองใหญ่เป็นอำเภอชายแดนของรัฐไทยที่อยู่บริเวณสุดชายฝั่งทะเลตะวันออก และเป็นพื้นที่ชายแดนที่ติดกับจังหวัดเกาะกงของกัมพูชาเพราะว่า ประการแรกในการศึกษานี้ต้องการ อธิบายถึงการพลวัตการเปลี่ยนแปลงในบริเวณพื้นที่ชายแดนที่ทำให้พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นพื้นที่ สำคัญทางเศรษฐกิจการค้าบริเวณชายแดนของรัฐไทยซึ่งบริเวณอำเภอคลองใหญ่เป็นพื้นที่หนึ่งบริเวณ ชายแดนไทย-กัมพูชาที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและการค้าข้ามพรมแดนเราจะเห็นได้จากใน บริเวณพื้นที่อำเภอคลองใหญ่มีการเกิดขึ้นของด่านชายแดนถาวร (Permanent Crossing Point) บ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ซึ่งในบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชานั้นมีพื้นที่ชายแดนที่มี ด่านชายแดนถาวรตั้งอยู่เพียงแค่ 6 ด่าน¹ ซึ่งอำเภอคลองใหญ่เป็นหนึ่งในนั้น การมีด่านชายแดนถาวร²

¹ 1.บ้านหาดเล็กอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด - จามเียม อำเภออมณฑลสีมา จังหวัดเกาะกง 2.บ้านคลองลึก อำเภอรัฐประเทศ จังหวัดสระแก้ว - ปอยเปต อำเภอโอโฉรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย 3. ช่องจอม อำเภอทาบเชิงจังหวัดสุรินทร์ - โอรสมัต อำเภอสำโรง จังหวัดอุดรธานี 4. บ้านผักกาด อำเภอโป่งน้ำร้อนจังหวัดจันทบุรี - บ้านคลองจะกร้อม อำเภอไพลิน จังหวัดพระตะบอง 5. ช่องสะง่า อำเภอภูสิงห์จังหวัดศรีสะเกษ - อัสลองเวง จังหวัดอุดรธานี 6.บ้านแหลม อำเภอโป่งน้ำร้อนจังหวัดจันทบุรี - บ้านกัมเรียง อำเภอไพลิน จังหวัดพระตะบอง (ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอาเซียน, 2556: ออนไลน์)

² จุดผ่านแดนนั้นแบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ หนึ่ง จุดผ่านแดนถาวร มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนทั้งสองประเทศ นักท่องเที่ยว และ ยานพาหนะ สามารถสัญจรไป - มา เพื่อการค้า การท่องเที่ยวและอื่น ๆ โดยคำนึงถึงความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของทั้งสองประเทศ

เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าในบริเวณอำเภอคลองใหญ่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ ใน พ.ศ. 2538 มีมูลค่ารวมการส่งออกและนำเข้า ประมาณ 3356.5 ล้านบาท เมื่อมีการเปิดด่านชายแดนถาวรขึ้นนับแต่ พ.ศ.2540 เป็นต้นมามีมูลค่าการค้าชายแดนมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นโดย 3 ปีหลังหลังสุด พ.ศ. 2554, 2555, 2556 มีมูลค่าการค้ารวมมากกว่า 20,000 ล้านบาท (ASTVผู้จัดการออนไลน์, 2557: ออนไลน์)

ประการที่สอง พื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่มีลักษณะที่ต่างจากพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา บริเวณอื่นคือที่ตั้งของพื้นที่นั้นนอกจากจะติดกับประเทศกัมพูชาทางบกเหมือนพื้นที่ชายแดนบริเวณอื่นแล้วยังมีส่วนที่ติดกับทะเลซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่ นอกจากนี้การที่คลองใหญ่เป็นเมืองเดียวในบริเวณพื้นที่ชายแดนไทยกัมพูชาที่มีอาณาเขตทางทะเลติดกันทำให้คลองใหญ่เป็นตัวอย่างที่ดีของเมืองศูนย์กลางการค้าและการส่งออกบริเวณบริเวณหัวเมืองชายทะเลตะวันออกของประเทศไทย เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงรัฐไทยได้มีการประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าประกอบการยกระดับด่านชายแดนอำเภอคลองใหญ่ให้เป็นด่านถาวรทำให้ที่ผ่านมาการค้าบริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่ร้อยละ 80 เป็นการนำสินค้าลงเรือเพื่อขนส่งไปยังประเทศกัมพูชาส่วนอีกร้อยละ 20 เป็นการนำสินค้าเข้าวาร์โดยออก ผ่านจุดผ่านแดนถาวร และในปัจจุบันรัฐให้ความสนใจคลองใหญ่โดยการลงทุนสร้างท่าเรือน้ำลึก 1,300 ล้านบาท เพื่อมารองรับการขนส่งเรือบรรทุกสินค้าขนาด 500 ตัน และพัฒนาให้พื้นที่คลองใหญ่กลายเป็นจุดเชื่อมต่อการขนส่ง

และได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลของทั้งสองประเทศ โดยในส่วนของประเทศไทย ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ผู้มีอำนาจในการเปิดจุดผ่านแดนถาวร ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งอาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๑ และมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ ลงนามในประกาศกระทรวงมหาดไทย ประกาศเปิดจุดผ่านแดนถาวร และจะมีผลใช้บังคับเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ชนิดที่สองคือ จุดผ่านแดนชั่วคราว วัตถุประสงค์ เพื่อการใดการหนึ่งโดยเฉพาะ ภายในเวลาที่กำหนดไว้แน่นอน เฉพาะกิจ สอดคล้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศ และความเหมาะสมทางการเมือง เมื่อครบกำหนดเวลาหรือบรรลุนิติวัตถุประสงค์เฉพาะแล้วจะปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวทันที ผู้มีอำนาจในการเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราว ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งอาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๑ และมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ ลงนามในประกาศกระทรวงมหาดไทย ประกาศเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวตามความเห็นชอบ/หลักการของคณะอนุกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดนของสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ

ชนิดที่สามคือ จุดผ่อนปรนเพื่อการค้า วัตถุประสงค์ เพื่อช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านในด้านมนุษยธรรมและส่งเสริมความสัมพันธ์ของประชาชนในระดับท้องถิ่น โดยการผ่อนปรนให้มีการค้าชายสินค้าอุปโภค - บริโภค และยารักษาโรคที่จำเป็น ทั้งนี้เพื่อผลทางด้านจิตวิทยา ผู้มีอำนาจในการเปิดจุดผ่อนปรน ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทย ในบางกรณีหากสถานการณ์บริเวณชายแดนในเขตประเทศเพื่อนบ้านตรงข้ามพื้นที่จังหวัดเสนอความเห็นชอบเปิดจุดผ่อนปรนยังปรากฏปัญหาต่าง ๆ อาทิ ปัญหาการปะทะกันของกองกำลัง/สถานการณ์การสู้รบในประเทศเพื่อนบ้าน กระทรวงมหาดไทยจะนำเสนอคณะอนุกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดนของสภาความมั่นคงแห่งชาติพิจารณา ก่อน การประกาศเปิดจุดผ่อนปรนของผู้ว่าราชการจังหวัด ให้ดำเนินการกำหนดประเภทสินค้าบริเวณที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ระยะเวลาในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า หลักฐานการเข้า - ออก และวงเงินการค้าชาย มูลค่าไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท/คน/วัน สำหรับบริษัทจดทะเบียนให้เป็นไปโดยเสรีไม่จำกัดจำนวน ทั้งนี้ การส่งออกและนำเข้าสินค้าให้กระทำ ณ จุดผ่านแดนที่กรมศุลกากรกำหนด และมีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ โดยปฏิบัติตามระเบียบทางด้านกรมศุลกากร กระทรวงพาณิชย์ และธนาคารแห่งประเทศไทยและให้มีการประสานการปฏิบัติของหน่วยงานในพื้นที่ชายแดนที่เกี่ยวข้องด้วย (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ไม่บอก: ออนไลน์)

สินค้าทางทะเล ทำให้คลองใหญ่ในปัจจุบันนี้กลายเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าและการส่งสินค้าทางทะเลที่ใหญ่ที่สุดในบริเวณชายแดนเมืองชายแดนภาคตะวันออก (ASTVผู้จัดการ, 2554: ออนไลน์)

ประการที่สาม สิ่งที่ทำให้บริเวณพื้นที่อำเภอคลองใหญ่แตกต่างจากชายแดนไทย-พม่าคือ พื้นที่บริเวณนี้ในอดีตบริเวณคลองใหญ่เคยเป็นพื้นที่ตั้งของค่ายอพยพชาวกัมพูชา ซึ่งในบริเวณคลองใหญ่ ในพ.ศ.2522 ได้มีการตั้งศูนย์อพยพที่เขาถ้ำขึ้นเพื่อรองรับผู้อพยพชาวกัมพูชาที่หนีภัยสงครามเข้ามาอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีอยู่ถึงประมาณ 200,000 กว่าคน แต่ปัจจุบันค่ายอพยพดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไปใน พ.ศ.2528 เนื่องจากในบริเวณเกาะกึ่งที่ติดกับคลองใหญ่นั้นไม่มีสงครามการสู้รบกันระหว่างกลุ่มเขมรแดงกับทหารเวียดนามทำให้สามารถผลักดันผู้อพยพออกจากพื้นที่ได้หมด (ประวัติศูนย์ราชการศูนย์, 2550: ออนไลน์) บริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่สามารถเป็นพื้นที่ตัวอย่างการศึกษาให้กับพื้นที่บริเวณชายแดนบริเวณอื่นที่ยังมีค่ายอพยพตั้งอยู่เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากการเกิดขึ้นและหายไปของค่ายอพยพที่อยู่บริเวณชายแดนของไทย

ประการที่สี่ การศึกษาครอบคลุมพื้นที่ที่อำนาจของรัฐในการบริหารและการปกครองในเขตอำเภอเนื่องจากการเลือกเขตอำเภอเป็นพื้นที่ในการศึกษาการบริหารงานของรัฐนั้นเพราะจะทำให้เราเห็นพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้พื้นที่ชายแดนบริเวณนั้นสามารถพัฒนาจนทำให้รัฐยกสถานะให้กลายเป็นอำเภอซึ่งเป็นหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคในระดับล่างสุดที่ขึ้นตรงต่อส่วนกลางในการดูแลพื้นที่ ซึ่งถ้าเราเลือกใช้จังหวัดตราดทั้งจังหวัดเป็นพื้นที่ในการศึกษาจะกว้างเกินไปจนไม่สามารถตอบคำถามในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจภายในพื้นที่ที่เกิดขึ้นและสะท้อนลักษณะเฉพาะของพื้นที่นั้นได้นอกจากนี้งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐซึ่งหน่วยงานของรัฐที่ถูกส่งลงมาอยู่ในบริเวณชายแดนและเป็นงานที่ปฏิบัติการอยู่ในพื้นที่นั้นคือหน่วยงานที่ส่งลงมาอยู่ในระดับอำเภอไม่ใช่หน่วยงานในระดับจังหวัดที่ทำหน้าที่ในการบริหารงานในภาพรวมทั้งจังหวัด

ประการสุดท้าย บริเวณคลองใหญ่ยังเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญในการชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบริเวณในบริเวณชายแดนจากพื้นที่ความมั่นคงของรัฐกลายมาเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในเรื่องการค้าข้ามพรมแดนกับบทบาทของหน่วยงานของรัฐ เช่นหน่วยงานทหาร ด้านตรวจคนเข้าเมือง ด้านศุลกากร ตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้รัฐธรรมนูญอำนาจแบบแยกส่วนและกระจายอำนาจล่าช้า หน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆได้กับเข้ามาจัดการปัญหาในเรื่องของแรงงานชาวกัมพูชาที่หลบหนีเข้ามาในพื้นที่เนื่องจากความแตกต่างทางด้านรายได้ของทางบริเวณคลองใหญ่นั้นสูงกว่าทางกัมพูชา คนเหล่านี้มีสถานะเป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมายแต่มีความสำคัญการในการขับเคลื่อนธุรกิจภายในบริเวณคลองใหญ่ ซึ่งเราจะเห็นได้จากภายหลังจากที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้มีการออกนโยบายกวาดล้างแรงงานผิดกฎหมายภายในประเทศไทยส่งผลให้แรงงานทั้งชาวกัมพูชาและพม่าเดินทางกลับ

ประเทศกันเป็นจำนวนมากส่งผลกระทบต่อธุรกิจชายแดนที่ต้องใช้แรงงานพวกนี้ซึ่งภายหลังจึงต้องมีการเปิดจุดรับลงทะเบียนแรงงานเพื่อให้แรงงานต่างด้าวสามารถกลับเข้ามาทำงานให้กับธุรกิจในพื้นที่อีกครั้งซึ่งคลองใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีการเปิดรับให้ลงทะเบียน (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2557 : ออนไลน์) นอกจากนี้การที่คลองใหญ่เป็นเมืองการค้าบริเวณชายแดนยังมีปัญหาในเรื่องของการค้าสินค้าผิดกฎหมายที่ผ่านเข้ามาในพื้นที่โดยเฉพาะไม้พยูงที่เป็นไม้ที่ห้ามตัดในประเทศไทย (ASTVผู้จัดการ, 2554: ออนไลน์) การขนส่งสินค้าหนีภาษีเช่น บุหรืนอก เหล้านอกเข้ามาจากเกาะกง (ASTVผู้จัดการ, 2551: ออนไลน์; สำนักข่าวไทย TNA News, 2556: ออนไลน์) เป็นต้น

ที่กล่าวมาทั้งหมดจึงเป็นเหตุและผลที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่ต้องการศึกษาวิจัยในประเทศไทยในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนภายใต้บริเวณพื้นที่ชายแดน อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราดเป็นพื้นที่ศึกษา ถึงการเปลี่ยนแปลงในบริเวณพื้นที่ชายแดนและปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาจากการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในพื้นที่ทั้งในเรื่องของการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายและปัญหาจากขยายตัวของเมืองเศรษฐกิจในการค้าข้ามพรมแดน ซึ่งนอกจากศึกษาว่าอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ชายแดน อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราดแล้วจะมีการศึกษาถึงนโยบายและองค์กรของรัฐและประชาชนในพื้นที่ชายแดนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรและที่สำคัญคือการศึกษาให้มีความสำคัญกับบทบาทของหน่วยงานของรัฐส่วนภูมิภาคที่อยู่ในบริเวณชายแดนเช่นหน่วยงานทหารด่านตรวจคนเข้าเมือง ด่านศุลกากร ตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการทำงานร่วมกันอย่างไรในการดูแลพื้นที่ชายแดน สุดท้ายองค์กรของรัฐในรูปแบบต่างๆที่กล่าวมากับพลวัตในพื้นที่ชายแดนมีความสัมพันธ์กันอย่างไรภายใต้โครงสร้างรัฐไทยที่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน(Fragmented Centralization)กับรัฐที่กระจายอำนาจล่าช้า (Late Decentralization)

1.2 คำถามในการวิจัย

- 1.พื้นที่ชายแดนมีอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
- 2.นโยบาย องค์กรของรัฐและสังคมในบริเวณพื้นที่ชายแดนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรตามการเปลี่ยนแปลงของข้อที่ 1
- 3.สถาบันของรัฐเช่นหน่วยงานทหาร ด่านตรวจคนเข้าเมือง ด่านศุลกากร ตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์ต่อการเกิดพลวัตในพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราดอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การศึกษาเรื่องรัฐกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน โดยเลือกบริเวณพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด มีวัตถุประสงค์ 4 ประการดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด
2. เพื่อศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงของนโยบาย และองค์กรของรัฐ และสังคมในบริเวณพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในภายในชายแดน อำเภอคลองใหญ่จังหวัดตราด
3. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ขององค์กรของรัฐ เช่นหน่วยงานทหาร ด้านตรวจคนเข้าเมือง ด้านศุลกากร ตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับพลวัตที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

1.4 สมมติฐาน

การตั้งสมมติฐานขึ้นเพื่อให้มีแนวทางในการดำเนินงานวิจัย มีประเด็นที่จะต้องการศึกษาอย่างชัดเจน จึงตั้งสมมติฐานเพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการศึกษาดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงในบริเวณพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่นั้นเกิดมาจากสาเหตุ 2 ประการ ประการแรกคือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามบริบทการเมืองระหว่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ กล่าวคือ ช่วงที่มีการล่าอาณานิคมจากชาติมหาอำนาจ ช่วงยุคสงครามเย็นที่มีความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ทางการเมือง ความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศกัมพูชาช่วงเขมรแดง ช่วงหลังสงครามเย็น ทำให้พื้นที่บริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่จากพื้นที่รัฐมองว่าเป็นพื้นที่แห่งความมั่นคงกลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ
2. ในช่วงยุคสงครามเย็นรัฐไทยได้มีการปรับนโยบายมาให้ความสนใจในเรื่องของการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ส่งผลให้ในบริเวณคลองใหญ่ รัฐได้ส่งหน่วยงานความมั่นคงลงมาเพื่อดูแลพื้นที่ เช่น หน่วยงานทหาร ด้านตรวจคนเข้าเมือง ด้านศุลกากร และสถานะคลองใหญ่ขึ้นเป็นอำเภอ แต่เมื่อบริเวณคลองใหญ่เริ่มมีการเติบโตทางเศรษฐกิจในเรื่องของการค้าและการส่งออกบริเวณชายแดน ในช่วงการเกิดค่ายอพยพในพื้นที่ หน่วยงานความมั่นคงของรัฐไทยภายใต้โครงสร้างรวมรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนนั้นได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตของเศรษฐกิจในพื้นที่ภายใต้การจัดการความมั่นคงในยุคสงครามเย็น เช่นหน่วยงานทหารที่มีส่วนในการควบคุมการเข้าออกของคนและสินค้า ตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอ กำนันและผู้ใหญ่ที่มีหน้าที่ในการคุมผู้อพยพที่ลักลอบซึ่งมีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายมาทำงานในธุรกิจการประมงและธุรกิจการขนส่งสินค้าในบริเวณคลองใหญ่

3. ภายหลังจากรัฐไทยมีนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าและการยกดับด่านชายแดนในบริเวณคลองใหญ่ให้มีสถานะเป็นด่านชายแดนถาวรเพื่อส่งเสริมทางการค้าและการส่งออก แต่รัฐไทยกลับเป็นรัฐที่มีการกระจายอำนาจล่าช้าเนื่องจากบทบาทของหน่วยงานความมั่นคงภายใต้ระบบรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนนั้นยังไม่มีเปลี่ยนแปลง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นตัวแทนของคนในพื้นที่ที่พึ่งถูกตั้งขึ้นนั้นมีความอ่อนแออยู่แล้วมีโอกาสพัฒนาที่จำกัดเนื่องจากการขาดอำนาจงบประมาณ ท่ามกลางที่หน่วยงานความมั่นคงในสวนภูมิภาคยังคงมีอำนาจของตนและขึ้นตรงต่อกระทรวงของตน ไม่มีเป้าหมายในการบริหารงานที่ชัดเจนส่งผลให้เกิดปัญหาที่ตามมาจากการเปลี่ยนนโยบายของรัฐที่หันมาให้ความสำคัญกับการค้าบริเวณชายแดนเช่น ปัญหาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานทหารที่ดูแลความมั่นคงกับศุลกากรที่ทำหน้าที่ในอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้า และปัญหาในเรื่องของแรงงานผิดกฎหมายที่เกิดจากข้อจำกัดในเรื่องของนโยบายในการลงทะเบียนแรงงานต่างด้าวของรัฐไทยแต่คนเหล่านี้ยังคงสถานะที่ผิดกฎหมายแต่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจมาตั้งแต่ยุคสงครามเย็นยังเป็นปัญหาที่บริเวณชายแดนคลองใหญ่ต้องเผชิญมากขึ้นจากการพากันอพยพเข้ามาทำงานกันในบริเวณคลองใหญ่เนื่องจากในพื้นที่มีความเจริญกว่าทางกัมพูชาและคนเหล่านี้ได้สร้างปัญหาให้กับคนในพื้นที่ในเรื่องของการอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่ตามมาจกขยายตัวของเมืองทั้งในเรื่องของการเป็นพื้นที่รองรับในการขนส่งสินค้า การขยายตัวเพิ่มของประชากรในพื้นที่ทั้งชาวไทยและแรงงานกัมพูชา เมืองในสภาพเช่นนี้จึงต้องเผชิญกับปัญหาเก่าที่แก้ไขยากหรือไม่ได้แก้ไข และปัญหาใหม่ๆที่เกิดขึ้น ภายใต้โครงสร้างการเมืองที่ยังไม่มีการแก้ไข

1.5 แนวคิดและทฤษฎี

การศึกษาเรื่องรัฐกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน กรณีศึกษา อำเภอคลองใหญ่ กรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาใช้ในการอธิบายและสนับสนุนในงานวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็นสองส่วน

1. แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยชายแดน (Border Area)
2. แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ในเรื่องของรัฐและสถาบันของรัฐ ซึ่งมี 3 แนวคิดด้วยกัน คือ
  - 2.1 แนวคิดการบริหารจัดการท้องถิ่น
  - 2.2 แนวคิดว่าด้วยรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน (Fragmented Centralization)
  - 2.3 แนวคิดว่าด้วยรัฐกระจายอำนาจล่าช้า (Late Decentralization)

ทั้งสี่แนวคิดนี้มีความสำคัญในการนำมาศึกษาวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งแนวคิดทั้ง 4 จะกล่าวโดยละเอียดต่อไปในบทที่ 2

1.6 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตในการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้เกี่ยวข้องกับรัฐในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน โดยเลือก บริเวณชายแดน อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราดเป็นกรณีศึกษา สามารถแบ่งขอบเขตการศึกษาได้ออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนแรก ขอบเขตเชิงเนื้อหา ส่วนที่สอง ขอบเขตเชิงเวลา

1.ขอบเขตในเชิงเนื้อหา มีขอบเขตในการศึกษาอยู่ที่การบริหารจัดการของรัฐในบริเวณพื้นที่ชายแดน โดยส่วนแรกเริ่มพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ชายแดน ส่วนที่สองศึกษาการบริหารจัดการชายแดนของประเทศไทยที่เป็นรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน และรัฐที่กระจายอำนาจล่าช้า ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายและองค์กรของรัฐและสังคมในบริเวณพื้นที่ชายแดน ส่วนสุดท้ายศึกษาถึงความสัมพันธ์ของสถาบันของรัฐกับพลวัตที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดน

2.ขอบเขตในเชิงเวลา งานชิ้นนี้มีขอบเขตเชิงเวลาที่ค่อนข้างกว้าง โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่การสร้างรัฐสมัยใหม่ถึงปัจจุบัน เพื่อสามารถเก็บข้อมูลมาใช้ประกอบการอธิบายในเชิงเนื้อหาเพื่อต้องการเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดน และการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย การศึกษานี้ไม่ได้เน้นการสืบค้นข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามวันและเวลาเพียงแต่ใช้ช่วงเวลาเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของเหตุและผลตามลำดับเวลาที่เกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุปขอบเขตการศึกษานี้เน้นไปที่การศึกษาถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงบริเวณพื้นที่ชายแดน การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายและองค์กรของรัฐและสังคมในบริเวณพื้นที่ชายแดน และความสัมพันธ์ของสถาบันของรัฐกับพลวัตในพื้นที่ชายแดน

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมีความคาดหวังในงานวิจัยอยู่ 5 ประการ ดังนี้

1.การศึกษานี้ทำให้ทราบถึงพัฒนาการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของบริเวณพื้นที่ชายแดน อำเภอลองใหญ่จังหวัดตราด

2.การศึกษานี้ทำให้ทราบถึงบทบาทของรัฐในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนผ่านการเปลี่ยนแปลงนโยบายองค์กรของรัฐและสังคมในบริเวณพื้นที่ชายแดนอำเภอลองใหญ่จังหวัดตราด

3.การศึกษานี้ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของสถาบันต่างๆของรัฐในบริเวณพื้นที่ชายแดนกับพลวัตที่เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ชายแดนอำเภอลองใหญ่จังหวัดตราด

1.8 นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่ชายแดน (Border Area) ในการศึกษาี้หมายถึงพื้นที่ชายแดนที่ใช้แดนที่อำนาจรัฐครอบคลุมเฉพาะในเขตอำเภอเพื่อให้เห็นถึงการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐซึ่งหน่วยงานของรัฐที่ถูกส่งลงมาอยู่ในบริเวณชายแดนและเป็นงานที่ปฏิบัติการอยู่ในพื้นที่นั้นคือหน่วยงานที่ส่งลงมาอยู่ในระดับอำเภอ

บทที่ 2

แนวคิดที่ใช้ศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องรัฐกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน กรณีศึกษา อำเภอคลองใหญ่ กรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาใช้ในการอธิบายและสนับสนุนในงานวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกคือแนวคิดเรื่องว่าด้วยเรื่องชายแดน ส่วนแนวคิดที่สองคือ แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ในเรื่องของรัฐและสถาบันของรัฐภายในท้องถิ่นมี 3 แนวคิดด้วยกันซึ่งจะกล่าวในส่วนที่สอง ส่วนสุดท้ายเป็นการอธิบายถึงกรอบแนวคิดที่จะนำมาทำความเข้าใจการเกิดพลวัตในพื้นที่ชายแดนบริเวณคลองใหญ่ จังหวัดตราด

2.1 แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยชายแดน

ในงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งที่จะศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยผ่านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดบริเวณชายแดน ดังนั้นการหาแนวทางในการศึกษาพลวัตที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราสามารถทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนกับการบริหารจัดการชายแดนของประเทศไทย

จากการทบทวนงานที่ศึกษาเกี่ยวกับพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายแดนสามารถจัดประเภทออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ด้วยกัน กลุ่มแรก เป็นการศึกษาพลวัตในพื้นที่ชายแดน ผ่านการสร้างกิจกรรมทางการเมืองและอุดมการณ์ทางการเมืองที่เรียกว่าชาติ กลุ่มที่สอง เป็นการศึกษาพลวัตในพื้นที่ชายแดนจากผลกระทบจากโลกาภิวัตน์

แนวทางการศึกษากลุ่มแรก พยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณชายแดนนั้นเป็นผลพวงที่สำคัญของการสร้างรัฐสมัยใหม่ที่ต้องประกอบไปด้วย เขตแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน การสร้างรัฐสมัยใหม่ต้องมีการหล่อหลอมให้ประชาชนในรัฐมีความรู้สึกและจิตสำนึกของความเป็นชาติเดียวกันเพื่อที่จะสามารถควบคุมและสามารถแบ่งแยกคนที่อยู่ภายในและภายนอกเขตแดนว่าเป็นคนของชาติใด (Benedict Anderson, 1991) งานที่ศึกษาที่ถือเป็นงานบุกเบิกในเรื่องนี้คือ งานของธงชัย (1994, 2545: 70-83, 2556: 2-67) ที่เปิดเผยให้เห็นว่า การสร้างชุมชนที่เรียกว่าชาตินั้นถูกจินตนาการในพื้นที่แบบหนึ่งที่กรุงเทพฯเป็นองค์ประธาน และการสร้างอุดมการณ์ในเรื่องของชาตินั้นถูกสร้างผ่านการเกิดขึ้นของแผนที่ที่ให้เกิดสำนึกในเรื่องของชาติไทย อาณาเขตและอำนาจอธิปไตยและเกิดเป็นตัวตนของประเทศสยามบนแผนที่ขณะนั้น การเกิดแผนที่นี้เป็นสิ่งถูกนำเข้ามาสู่รัฐสยามเมื่อ 100 กว่าปีที่ผ่านมา มากกว่านั้นงานของธงชัยชี้ให้เห็นว่าการสร้าง

จินตนาการที่อิงตัวตนกับชาติและอำนาจอธิปไตยเป็นสิ่งที่แตกต่างจากประวัติศาสตร์บริเวณท้องถิ่น ก่อนมีการสร้างรัฐสมัยใหม่ซึ่งทำให้เราเห็นความไม่ลงรอยระหว่างรัฐมีเอกภาพภายใต้การนำของ กรุงเทพฯกับประวัติศาสตร์ของหัวเมืองต่างๆที่มีอิสระของตนเอง

แนวทางการศึกษาพลวัตชายแดนของธงชัยมีความพยายามลงไปค้นหาหลักฐานในเชิงประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นเพื่อยืนยันถึงความถูกต้องของข้อมูลในพื้นที่เพื่อใช้ในการสร้างวาทกรรมในการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อตอบโต้ เปิดโปงอุดมการณ์ชาตินิยมที่ถูกสร้างขึ้นจากส่วนกลางได้กลายเป็นแนวทางสำคัญให้กับนักวิชาการในการศึกษาพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายไทยแดน การศึกษาผ่านอุดมการณ์ชาตินิยมสามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 แนวทางด้วยกัน แนวทางแรก เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงบริเวณพื้นที่ชายแดนผ่านอุดมการณ์ชาตินิยมโดยดูว่าอุดมการณ์ชาตินิยมที่เกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา และการเมืองไทยกับกัมพูชาอย่างไร เราจะเห็นได้จากงานของธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ (2552, 2556, 75-138) ที่ศึกษาพลวัตบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาผ่านทัศนะของฝ่ายสยาม กัมพูชาและฝรั่งเศสและการเปลี่ยนแปลงบริบทการเมืองไทยและการเมืองกัมพูชาในช่วงการล่าอาณานิคม ซึ่งทำให้เห็นว่าวาทกรรมเรื่องเสียดินแดนนั้นขัดแย้งกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในอดีต งานดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ารัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ทราบถึงอาณาเขตของตนและความสามารถในการป้องกันเขตแดน การที่ยอมเสียดินแดนเป็นยุทธศาสตร์ทางนโยบายเพื่อรักษาความมั่นคงและอยู่รอดของกรุงเทพฯ มากกว่านั้นการสร้างวาทกรรมในเรื่องของการเสียดินแดนถูกประดิษฐ์ขึ้นในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามใน พ.ศ.2483 เพื่อใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับรัฐบาลและกองทัพในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและในภายหลังถูกหยิบมาใช้ในการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างฝ่ายสนับสนุนประชาธิปไตยและต่อต้านประชาธิปไตย

แนวทางที่สอง เป็นการศึกษาพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายแดนผ่านการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับการเมืองไทยในระดับชาติและระดับท้องถิ่น นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก เราจะเห็นได้จากงานของ พวงทอง ภวัครพันธุ์ (2552, 2556) งานศึกษาแนวนี้ต้องการแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดนไทยกัมพูชานั้นด้านหนึ่งมาจากการเมืองภายในประเทศไทยที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชาตั้งแต่ในอดีตที่มีการต่อสู้ทำสงครามกันระหว่างไทย กัมพูชา ลาว เพื่อแย่งชิงเส้นทางการค้าและทรัพยากรบริเวณลุ่มน้ำโขงจนมาถึงในช่วงสงครามเย็นที่เป็นการต่อสู้กันในเรื่องภัยคอมมิวนิสต์ ส่วนอีกด้านคือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ผ่านการเกิดขึ้นของค่ายอพยพที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในบริเวณพื้นที่ชายแดนในระดับท้องถิ่น ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้มาจากการความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับ กลุ่มเขมรแดงภายใต้การสนับสนุนของอเมริกาและจีนในการต่อต้านกองทัพเวียดนาม และภายหลังเมื่อมีการเปลี่ยนนโยบายเป็นสนาามรบเป็นสนาามการบริเวณพื้นที่ชายแดนได้รับความสนใจและแรงผลักดันจากภายในภูมิภาคและระหว่างไทยกับกัมพูชาในการพัฒนา

ให้เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจแต่อุดมการณ์ชาตินิยมที่ถูกผลิตขึ้นมาทำให้ประชาชนที่อยู่ภายในประเทศยังมองว่าพื้นที่ชายแดนในมุมมองของเรื่องความมั่นคงของอำนาจอธิปไตยที่ขาดความยืดหยุ่นและขัดกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ งานของพวงทองนั้นสอดคล้องกับงาน สุรชาติ บำรุงสุข (2551, 2553: ออนไลน์, 2554, หนังสือพิมพ์: 37) อัครพงศ์ คำคุณ (2551: 86-93, 2556: 99-130) ในเรื่องการศึกษาพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายแดนผ่านการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจเพื่อตอบโต้อุดมการณ์ชาตินิยมและหาหนทางจัดการบริหารพื้นที่ชายแดนใหม่ที่หลุดจากกรอบในเรื่องของอุดมการณ์ชาตินิยมอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน

การศึกษาพลวัตชายแดนกลุ่มที่สอง คล้ายกับงานของพวงทองในเรื่องการศึกษาพลวัตในบริเวณชายแดนมีผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ที่แตกต่างกันคือ เป็นการศึกษาถึงปัญหาชายแดนที่เป็นผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมากกว่าจะตอบโต้กระแสอุดมการณ์ชาตินิยมของไทย เช่น งานของ Kenichi Ohme (1991,1995) หรือของชัยอนันต์ สมุทวณิช (2537) ซึ่งศึกษาพลวัตในพื้นที่ชายแดนผ่านเศรษฐกิจ-การเมือง โดยมองว่าพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดปัญหาให้บริเวณชายแดนมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นภายหลังการล่มสลายของกำแพงเบอร์ลินส่งผลให้ความสามารถของรัฐในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนลดลงจากในอดีต เนื่องจากการไหลเวียนของเงินทุนที่อยู่บริเวณชายแดนจากประเทศหนึ่งไปสู่อีกประเทศหนึ่งทำได้ง่ายขึ้น เพราะอุดมการณ์ความคิดในเรื่องเสรีนิยมกับคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นอุดมการณ์สำคัญในการดำเนินนโยบายให้รัฐปิดกั้นพรมแดนลดลง การเคลื่อนย้ายการลงทุนในบริเวณชายแดนจึงอยู่เหนืออำนาจรัฐจะเข้ามาจัดการได้ ทำให้บริเวณพื้นที่ชายแดนไทยหลังยุคสงครามเย็นอยู่ในสถานะที่ชัยอนันต์ เรียกว่า ไร้รัฐ รอด รัฐ (stateless)

การศึกษาแนวทางนี้ได้ถูกใช้ศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นข้ามพรมแดน เช่น งานศึกษาของ ดวงหทัย แก้วสกุล และวรรณภา สิริศิริ, 2554: 159-186) ที่นำเสนอถึงกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากภายในและภายนอกประเทศซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่อยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนบนซึ่งอยู่เหนือการควบคุมของรัฐ มากกว่านั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนและมีหน้าที่ดูแลคนในท้องถิ่นนั้นไม่สามารถที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากข้อจำกัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีข้อจำกัดในเชิงกฎหมายและการทำงานที่ไม่ได้ให้อำนาจในการแก้ไขปัญหาไว้ด้วยข้อจำกัดนี้จึงทำให้เกิดขบวนการภาคประชาชนที่อยู่บริเวณชายแดนเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดนแทนการบริหารจัดการของหน่วยงานรัฐ และท้องถิ่นเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องของกฎหมายและเรื่องอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน

จากสองแนวคิดที่กล่าวมานั้นผู้วิจัยเห็นว่าการทำความเข้าใจการเกิดพลวัตในบริเวณชายแดนเราจะตั้งหลักในเรื่องของการปักปันเส้นเขตแดนและการพัฒนาเป็นเส้นตรงจากพื้นที่รกร้างว่างเปล่าที่

เชื่อมระหว่างเมืองต่างๆ กลายมาเป็นชายแดนของรัฐหนึ่ง เรื่องของการเปลี่ยนแปลงของอุดมการณ์ ความคิดในเรื่องของชายแดนและความไม่ลงรอยกันของรัฐส่วนกลางกับท้องถิ่น หรือการพัฒนาในพื้นที่ชายแดนไม่ใช่เพียงผลกระทบของโลกาภิวัตน์เท่านั้น เพราะไม่เพียงพอที่จะสามารถที่จะอธิบายได้ว่าทำไมพื้นที่ชายแดนถึงกลายเป็นเมืองชายแดนที่สำคัญทางเศรษฐกิจหรือบางแห่งยังเป็นป่า เขา หรือหมู่บ้านบริเวณชายแดนอยู่ เนื่องจากเราไม่เห็นปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงในระดับต่างๆที่เกิดขึ้น และมีผลกระทบต่อบริเวณพื้นที่ชายแดน

Martin Gainsborough (2009: 1-11) และ Andrew Walker (2009: 101-111) ได้ศึกษา บริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาบริเวณแม่น้ำโขงผ่านการศึกษาบทบาทของรัฐที่ดูแลควบคุมชายแดน โดย Martin Gainsborough ได้เสนอว่า บริเวณชายแดนที่พัฒนาเป็นพื้นที่เศรษฐกิจนั้นเกิดจากความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ในบริเวณชายแดนมีความสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้องกันมาตั้งแต่อดีต มีการเดินทางไปมาและดำเนินการประกอบธุรกิจระหว่างกันท่ามกลางความแตกต่างของระบอบการเมือง ทั้งสองประเทศในช่วงยุคสงครามเย็น การที่รัฐเข้ามาเปิดพรมแดนหรือตั้งด่านชายแดนนั้นเป็นสิ่งทำให้เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดนนั้นเป็นที่รับรู้มากขึ้น ข้อเสนอดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Andrew Walker ในเรื่องของบทบาทของรัฐที่มีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดพลวัตการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชายแดนโดยได้เสนอว่า การเติบโตของเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนจากกระแสของโลกาภิวัตน์ส่งผลให้รัฐเข้ามามีบทบาทในการกำกับดูแลพื้นที่ชายแดนมากขึ้นโดยดำเนินการผ่านกฎระเบียบการค้าข้ามพรมแดนที่รัฐกำหนดขึ้นทำให้รัฐสามารถเข้ามาควบคุมกิจกรรมบริเวณชายแดนมากกว่าในสมัยสงครามเย็นเสียอีก นอกจากนี้การที่รัฐเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบควบคุมการผ่านเข้าออกบริเวณชายแดนทำให้เกิดปัญหาการลักลอบขนส่งสินค้าผิดกฎหมาย การลักลอบผ่านแดนบ่อยครั้งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานของรัฐบาลที่ด้านหนึ่งรัฐถูกขอร้องให้เอื้ออำนวยความสะดวกต่อการค้าและการลงทุนในบริเวณชายแดน ส่วนอีกด้านหนึ่งรัฐยังมีหน้าที่สำคัญในการป้องกันความมั่นคงของรัฐทำให้รัฐต้องดำเนินบทบาทในเรื่องของความมั่นคงด้วยการเข้าควบคุมการผ่านแดนของสินค้าบริเวณชายแดนที่เพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ดี การเสนอมุมมองในเรื่องของบทบาทของรัฐในการศึกษาพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายแดนของงานทั้งสองชิ้นนี้พุดถึงบทบาทของรัฐไทยภายหลังจากการเปิดด่านบริเวณชายแดนซึ่งทำให้รัฐเข้ามามีบทบาทกิจกรรมทางเศรษฐกิจบริเวณชายแดนเพิ่ม แต่ พิษณุ พงษ์สวัสดิ์ (2546: 425-433) ซึ่งศึกษาพัฒนาการของบริเวณพื้นที่ชายแดนภาคเหนือของไทยบริเวณอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายซึ่งทั้งสองแห่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจการค้าชายแดนที่สำคัญของประเทศไทย ได้เสนอว่า การศึกษาพลวัตในพื้นที่ชายแดนที่ทำให้พื้นที่บริเวณนั้นกลายเป็นเมืองเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในการค้าขายบริเวณชายแดน อันดับแรก เราจะต้องทำความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่การเกิดขึ้นพื้นที่ทำให้เกิดเมืองชายแดนนั้นไม่ใช่เกิดขึ้นจากการ

สถาปนาเส้นเขตแดนหรือการเปลี่ยนทางโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในระดับมหภาค เท่านั้น แต่การทำความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เราต้องทำความเข้าใจในผ่านการเปลี่ยนแปลงของภูมิศาสตร์การเมือง เศรษฐกิจการเมือง ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย และพม่าทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่ผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่

นอกจากนี้การเกิดขึ้นของเมืองเศรษฐกิจชายแดน เราไม่สามารถละเลยที่จะศึกษากระบวนการจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐไทยในการควบคุมประชากรตามแนวคิดของรัฐสมัยใหม่และมิติในเรื่องของชาติพันธุ์วรรณาได้ เพราะว่าบริเวณชายแดนไทย-พมานั้นมีการเคลื่อนย้ายของแรงงานจากพม่าเข้ามาทำงานในบริเวณชายแดนไทย หรืออพยพหนีภัยสงครามเข้ามาอยู่ในพื้นที่ รัฐไทยมีบทบาทสำคัญในการควบคุมประชากรในพื้นที่ชายแดนที่โดยการสร้างเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในระบบใหม่แต่กลุ่มที่ถูกสร้างขึ้นเหล่านี้มีกลับมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้ต่อรองกับรัฐสมัยใหม่ของไทยอย่างซับซ้อนในมิติของการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนและการต่อสู้กันทางทหาร (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2546: 405-406)

2.2 แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์เรื่องของรัฐและสถาบันของรัฐภายในท้องถิ่น

แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์เรื่องของรัฐและสถาบันของรัฐภายในท้องถิ่นมี 3 แนวคิด กล่าวคือ

2.2.1 แนวคิดการบริหารจัดการท้องถิ่น

2.2.2 แนวคิดว่าด้วยรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน (Fragmented Centralization)

2.2.3 แนวคิดว่าด้วยรัฐกระจายอำนาจล่าช้า (Late Decentralization)

2.2.1 แนวคิดการบริหารจัดการท้องถิ่น

แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการท้องถิ่นส่วนใหญ่จะปรากฏออกในรูปของการศึกษาการปกครองและการบริหารจัดการท้องถิ่นโดยศึกษาผ่านความสัมพันธ์ระหว่างรัฐส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่นเพื่อที่จะทำความเข้าใจในเรื่องของ การเมืองและการปกครองส่วนท้องถิ่น จากงานศึกษาการปกครองท้องถิ่นของไทยที่ผ่านมาเราสามารถแบ่งแนวทางการศึกษาการบริหารจัดการออกเป็น 3 แนวทางด้วยกัน

แนวทางแรกคือ การศึกษาการบริหารจัดการท้องถิ่นโดยนำแนวคิด Max Weber ในการศึกษาเรื่องรัฐและระบบราชการ มาเป็นกรอบทฤษฎีในการศึกษา Max Weber (1946) เสนอว่ารัฐนั้นคือตัวแทนของสังคมที่ผูกขาดการใช้ความรุนแรงโดยชอบด้วยกฎหมายภายใต้เขตแดนอำนาจอธิปไตยของตน เนื่องจากรัฐมีหน้าที่สำคัญคือการจัดระเบียบความเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในสังคม ยุติความขัดแย้งระหว่างคนในสังคมด้วยความถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดและที่สำคัญที่สุดคือการผูกขาดการใช้กำลังและความรุนแรงของรัฐนั้นเพื่อปกป้องความมั่นคงและอำนาจอธิปไตยของรัฐและรักษาสภาพของความเป็นรัฐต่อไปได้ แต่ผู้ที่จะใช้อำนาจของรัฐได้นั้นต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนภายในรัฐผ่านกระบวนการคัดสรรทางการเมืองเพื่อเข้าสู่อำนาจ

การที่รัฐมีความชอบธรรมในการผูกขาดการใช้กำลังและความรุนแรงเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐนั้นทำให้รัฐต้องมีกลไกในการบังคับใช้อำนาจของรัฐ นั่นคือ ระบบราชการซึ่งถือเป็นสถาบันหนึ่งทางสังคมในการบริหารและการปกครองประเทศ ซึ่งในระบบราชการนี้มีหน่วยงานที่สำคัญ 2 หน่วยงานคือ หน่วยงานทหารและพลเรือนในการทำหน้าที่ในเรื่องของความมั่นคงของรัฐในการป้องกันเขตแดนซึ่งเป็นหน้าที่ของ ทหาร และการดูแลความมั่นคงภายในประเทศ ควบคุมประชาชน สิ่งของต่างๆที่เข้ามาอยู่ภายในรัฐ และมีหน้าที่สำคัญในการเก็บภาษี ซึ่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานพลเรือน การดำรงอยู่ของรัฐและการปฏิบัติงานของกลไกของรัฐต้องปฏิบัติงานภายใต้ขอบเขตอำนาจและความชอบธรรมที่กฎหมายกำหนดไว้ นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐ มีอิสระในการทำงาน มีความมั่นคงขององค์กรไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปมาและที่สำคัญระบบราชการเป็นสถาบันที่มีเหตุผลและบุคลากรของในระบบราชการเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถผ่านกระบวนการคัดเลือกของรัฐเพื่อให้เข้ามาดำเนินกิจกรรมภายในองค์กร ทำให้ระบบราชการของรัฐเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการปกครอง

นักรัฐศาสตร์ไทยนำมาแนวคิดในเรื่องของรัฐและระบบราชการของมา Max Weber มาใช้ในการศึกษาการบริหารจัดการท้องถิ่นของไทยโดยศึกษาผ่านมิติการบริหารราชการแผ่นดินและตัวบทกฎหมายโดยให้ความสำคัญไปที่การออกแบบโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นผ่านการสร้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งในระบบราชการและปรับเปลี่ยนกฎหมายเพื่อให้อำนาจในการบริหารงานที่เพิ่มมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมและการเรียกร้องร้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เช่น การเกิดขึ้นขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) การเกิดขึ้นของเทศบาล หรือ การเกิดขึ้นของ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) การศึกษาดังกล่าวเป็นไปเพื่อการจัดระเบียบบริหารงานของรัฐและการแบ่งงานกับทำภายในระบบราชการของรัฐระหว่างองค์กรของรัฐส่วน กลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นในการดูแล แก้ไขปัญหาในพื้นที่เพื่อไม่ให้เกิดความทับซ้อนกันในการทำงาน

การศึกษาในแนวนี้เราจะเห็นได้จากงานวิจัยศึกษาเรื่องการปกครองท้องถิ่นของไทยในสมัยก่อนเช่น งานวิจัยของ ประหยัด หงส์ทองคำและ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2529) ในการศึกษาเรื่อง ปัญหาและแนวทางปรับปรุงประสิทธิภาพของการบริหารเทศบาลไทย หรือ งานวิทยานิพนธ์ของ มรุต วัฒนากร (2548) เรื่อง ผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงของเทศบาลภายหลังการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงในประเทศไทย ซึ่งงานเหล่านี้เป็นแนวทางการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเสนอการปรับเปลี่ยนและออกแบบโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นใหม่ให้มีความสอดคล้องกับสภาพที่เป็นเปลี่ยนไปของพื้นที่

นอกจากนี้การศึกษาเรื่องการบริหารจัดการท้องถิ่นในเรื่องของมิติการบริหารงานนั้นยังมีการพัฒนางานศึกษาผ่านข้อถกเถียงในเรื่องของการจัดวางอำนาจว่าใครควรมีอำนาจมากกว่ากันระหว่างรัฐส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่นหรือควรมีสัดส่วนเท่าไร ท้องถิ่นควรมีอำนาจในเรื่องไหนบ้างหรือควรมีอิสระในการปกครองตนเองทั้งในด้านอำนาจการบริหารและการเงินมากน้อยเพียงใด เราจะเห็นงานในการศึกษาการบริหารจัดการท้องถิ่นผ่านการจัดวางความสัมพันธ์ในเรื่องของอำนาจของส่วนกลาง และท้องถิ่นได้จากงาน ของ จรัส สุวรรณมาลา (2553) ประชาธิปไตยทางการคลังไทย = Thailand's Fiscal Democracy, การก้าวข้ามกับดักของการกระจายอำนาจสู่จังหวัดจัดการตนเอง หรือ งานวิจัยของ วีระ ศักดิ์เครือเทพ (2554) ภาษีอากรกับการส่งเสริมประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียของเทศบาล, ความท้าทายในการจัดทำงบประมาณและจัดหารายได้ของเทศบาล งานเหล่านี้มีความสอดคล้องกันในการแสดงให้เห็นถึงการจัดวางอำนาจของรัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นที่ส่วนกลางยังคงหวงอำนาจในการบริหารงานและควบคุมการเงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และยังชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของถิ่นที่สามารถจัดการปัญหาของตนเองได้ภายใต้อำนาจที่มีจำกัด

อย่างไรก็ดี การบริหารจัดการท้องถิ่นผ่านการศึกษาโครงสร้างความสัมพันธ์ของรัฐและท้องถิ่นนั้นมีปัญหาสำคัญคือเราไม่สามารถตอบคำถามได้ว่าทำไมการทำงานของระบบราชการของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถึงไม่ได้ทำงานตามที่ถูกกำหนดตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของรัฐในการดำเนินกิจกรรมซึ่งการดำเนินกิจกรรมบางอย่างของรัฐอาจจะนำไปสู่ผลที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจได้เสมอหมายความว่า การกระทำภารกิจบางอย่างของรัฐไม่สามารถที่จะทำให้เกิดความสมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายของตัวรัฐเองหรือเป้าหมายที่เกิดจากแรงผลักดันของกลุ่มภายในรัฐเพราะว่า หน่วยงานของรัฐหรือระบบราชการที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดนโยบายและดำเนินกิจกรรมของรัฐสามารถก่อให้เกิดความผิดพลาดที่ส่งผลกระทบต่อระบบสังคมการเมืองของรัฐได้ Theda Skotopol (1999: 14) ได้เสนอว่า ความผิดพลาดต่างๆเหล่านี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรัฐที่ยังไม่สามารถสลัดทิ้งกรอบของระบอบเก่าให้หลุดออกไปได้

จากที่กล่าวมาทำให้การศึกษาการบริหารจัดการท้องถิ่นนั้นต้องมีการพิจารณาถึงความจำเป็นของโครงสร้างและวัฒนธรรมการเมืองของรัฐเป็นปัจจัยสำคัญในการวิเคราะห์ความแตกต่างของผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นกับรัฐในแต่ละช่วงเวลา เนื่องจากเราไม่ได้พิจารณาว่ารัฐเป็นเพียงตัวแสดงหนึ่งภายใต้เป้าหมายที่เจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาเท่านั้น แต่เราต้องพิจารณารัฐในฐานะโครงสร้างที่มีส่วนสำคัญในการจัดรูปแบบองค์กรภายในรัฐ (Organizational Configuration) ที่ก่อให้เกิดแบบแผนและวัฒนธรรมของหน่วยงานของรัฐที่มีรูปแบบเฉพาะและแตกต่างกันออกไปซึ่งนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในลักษณะหนึ่งๆที่เอื้อให้กับประเด็นทางการเมืองบางประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมา เพราะว่า โครงสร้างรัฐที่แตกต่างกันมีผลต่อการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการเมืองที่ต่างกันและมีส่วนสำคัญในการกำหนดความเป็นรัฐในรูปแบบหนึ่งๆที่ส่งผลต่อการกำหนดของการดำรงอยู่ของอำนาจในทางการเมือง การนำประวัติศาสตร์มาช่วยในการอธิบายถึงการเกิดขึ้นของโครงสร้างและวัฒนธรรมการเมืองของรัฐซึ่งจะทำให้เราถึงการเกิดขึ้นของปัญหาการรัฐกับการบริหารจัดการท้องถิ่นได้ (ibid, 1999: 14-17)

เราจะเห็นแนวทางการศึกษาที่นำเอาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์การที่อธิบายถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมืองการปกครองมาอธิบายการบริหารจัดการปกครองท้องถิ่นได้จากงาน ธเนศวร์ เจริญเมือง (2540) เรื่อง การปกครองเมืองในสังคมไทย กรณีเชียงใหม่เจ็ดศตวรรษ ที่อธิบายถึงการปกครองและการพัฒนาเมืองของรัฐไทยภายใต้โครงสร้างรัฐที่รวมศูนย์อำนาจมากเกินไปนั้นทำให้เชียงใหม่กลายเป็นเมืองโตเดียวในระดับภูมิภาคเพราะรัฐมีนโยบายที่ต้องการลดความแออัดของกรุงเทพฯ จึงได้มีนโยบายการพัฒนาเมืองในภูมิภาคซึ่งการพัฒนาดังกล่าวทำให้เชียงใหม่กลายเป็นเมืองโตเดียวในระดับภูมิภาคและด้วยโครงสร้างรัฐที่รวมศูนย์อำนาจไว้กับหน่วยงานในส่วนภูมิภาคได้สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นในเมืองเชียงใหม่มากกว่าที่จะแก้ปัญหการเติบโตอย่างรวดเร็วของเมือง

แนวทางที่สอง การศึกษารัฐกับการบริหารจัดการท้องถิ่นในแนวศึกษา สถาบันใหม่ (New Institution) ของ Vincent and Elinor Ostrom (1990), (Mercatus Center, George Mason University, 2003) กล่าวคือ การทำศึกษาเรื่องรัฐ เราต้องทำลายหรือหลุดออกมาจากกรอบในเรื่องของรัฐโดยมองว่า รัฐหรือกลไกของรัฐเป็นเพียงสถาบันหนึ่งที่อยู่ภายในพื้นที่ มีหน้าที่สำคัญในการทำให้ประชาชนที่อยู่ในบริเวณท้องถิ่นที่มีหน่วยงานของรัฐตั้งอยู่นั้นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานของรัฐผ่านการร่วมมือกันในการบริหารจัดการทรัพยากรที่อยู่ในบริเวณพื้นที่นั้น รัฐมีบทบาทในการเป็นสถาบันหนึ่งในพื้นที่ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับสถาบันต่างๆที่มีอยู่ในพื้นที่ก่อนแล้วในการบริหารจัดการทรัพยากรของส่วนรวม (Common Pool Resource) เนื่องจากแต่ละฝ่ายที่อยู่ในพื้นที่มีข้อมูลที่จำกัดในการบริหารงานจึงต้องมาร่วมมือและเอาข้อมูลที่ตนมีมาแบ่งปันและร่วมที่จะเสี่ยงในการหาทางออกจากปัญหาร่วมกันซึ่งหมายถึงการสร้างประชาสังคมขึ้นภายในท้องถิ่น มากกว่าที่จะปล่อยให้รัฐหรือหน่วยงานรัฐซึ่งมีข้าราชการผู้เชี่ยวชาญดำเนินการเพียงแก้ปัญหาเพียงผู้เดียวหรือปล่อยให้

การตั้งหน่วยงานใหม่ๆขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น แต่หน่วยงานของรัฐที่อยู่ในพื้นที่ควรเป็นเพียงผู้ประสานงานที่เชื่อมสถาบันต่างๆที่อยู่ในฐานทรัพยากรเดียวกันเข้าด้วยกันและการทำงานต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนในบริเวณนั้น

มากกว่านั้น Vincent and Elinor Ostrom ได้เสนอว่า การทำงานของสถาบันต่างๆในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ หรือชุมชน จะมีการทำงานที่ทับซ้อนกันนั้นก็ส่งผลต่อการบริหารจัดการซึ่งเป็นความคิดที่แตกต่างจากการบริหารจัดการที่ผ่านมาคือต้องออกแบบโครงสร้างสถาบันที่มีความชัดเจนและมีอำนาจในขอบเขตพอดิบงานที่ทำเพื่อจะก่อให้เกิดปัญหาเรื่องความทับซ้อนและความขัดแย้งในการทำงาน การที่ออสโตรมเสนอเช่นนี้เพราะเชื่อว่า แต่ละสถาบันสามารถที่จะมาเจรจาประนีประนอมกันได้เนื่องจากมีผลประโยชน์และหลายสิ่งทีเหลื่อมล้ำกันและที่สำคัญคือสถาบันต่างๆและประชาชนในพื้นที่จะเกิดการสร้างสำนึกความเป็นตัวตนและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันในการจัดสรรทรัพยากรร่วมกัน

แนวการศึกษาของรัฐของออสโตรมจึงเป็นแนวทางในการออกแบบสถาบันใหม่ สะท้อนถึงความสลับซับซ้อนของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตัวตนของพวกเขา ที่สำคัญที่เป็นหัวใจของการออกแบบสถาบันคือการส่งเสริมให้คนปกครองตัวเอง (Self-Governing) เข้าใจห่วงใยคนอื่นที่ใช้ฐานทรัพยากรเดียวกับเขา สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การบริหารจัดการร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐกับสถาบันต่างๆที่อยู่บนฐานทรัพยากรเดียวกัน กล่าวคือเป็นการเปิดพื้นที่ให้ทุกสถาบันและประชาชนที่มีความเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนในการตัดสินใจร่วมกันโดยมีหน่วยงานของรัฐทำหน้าที่ในการประสานงาน

เราจะเห็นการศึกษานี้ได้จากงานของ **มิ่งสรรพ_ชาวสอาด (2555) เรื่อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : อำนาจ ปัญหา และข้อเสนอเชิงนโยบาย** เป็นศึกษาในเชิงสถาบันใหม่โดยศึกษาผ่านบทบาทการทำงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการมีบทบาทร่วมหน่วยงานของรัฐและชุมชนในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ที่หน่วยงานของตนมีอำนาจในการดูแลบริเวณนั้นร่วมกัน

แนวการศึกษาที่ 3 การศึกษารัฐกับการบริหารจัดการท้องถิ่นผ่านแนวคิดเรื่อง รัฐท้องถิ่น (Local State) ถูกนำเสนอโดย Simon Duncan and Mark Goodwin (1988) ซึ่งศึกษาบทบาทการทำงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการทำงานเพื่อรับใช้ทุนนิยมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งการออกนโยบายของท้องถิ่นไม่จำเป็นที่จะต้องสอดคล้องกับนโยบายระดับชาติเสมอไป แนวคิดที่มองว่าภายในท้องถิ่นมีลักษณะการปกครองที่คล้ายกับรัฐในระดับชาติ แต่แตกต่างจากรัฐในระดับชาติคือ รัฐท้องถิ่นจะทำงานตอบสนองให้กับทุนภายในท้องถิ่น ซึ่งกลไกของรัฐที่ถูกส่งลงมาในท้องถิ่นนั้นจะทำหน้าที่ในการจัดการสังคมและกระบวนการผลิตภายในท้องถิ่นเพื่อทำให้ทุนที่อยู่ภายในท้องถิ่น

สามารถสะสมทุนและลดมูลค่าในการผลิตได้ซึ่งหมายความว่าทำให้ธุรกิจที่อยู่ภายในท้องถิ่นมีกำไรเพิ่มขึ้นเพราะต้นทุนการผลิตลดลง

รัฐท้องถิ่นมีหน้าที่สำคัญคือต้องทำงานเพื่อตอบสนองต่อการเติบโตของทุนภายในท้องถิ่นนั้น ทำให้การดำเนินนโยบายของรัฐท้องถิ่นนั้นบางครั้งอาจจะไม่เป็นไปตามการดำเนินนโยบายของรัฐในระดับชาติเนื่องจาก นโยบายของรัฐในระดับชาติไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่และไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการสะสมทุนของนายทุนภายในท้องถิ่น นอกจากนั้นนโยบายของรัฐท้องถิ่นจะถูกพัฒนามาจากการต่อสู้แข่งขันระหว่างกลุ่มและสถาบันต่างๆภายในท้องถิ่น รัฐท้องถิ่นจะนำนโยบายที่ได้มาปรับใช้เพื่อให้เข้ากับบริบทและความต้องการของคนที่อยู่ภายในท้องถิ่น (Simon Duncan and Mark Goodwin, 1988:a 32-37) การที่เราจะทำความเข้าใจถึงลักษณะและการบริหารจัดการของรัฐท้องถิ่น เราต้องศึกษาผ่านการทำงานและความสัมพันธ์ของหน่วยรัฐที่ถูกส่งลงไปประจำอยู่ในท้องถิ่นร่วมกับสถาบันอื่น ๆ ที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นก่อนหน้านั้นหรือเพิ่งจะเกิดขึ้นมาภายหลังเพื่อจะทำให้เราได้เห็นการก่อรูปของเครือข่ายและปฏิสัมพันธ์ของหน่วยงานของรัฐที่อยู่ภายในพื้นที่กับสถาบันอื่นๆที่มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างไร

เราจะเห็นงานวิชาการเกี่ยวกับท้องถิ่นที่มีปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยนั้นจากงานของ Pitch Pongsawat (2007) เรื่อง Border Partial Citizenship, Border Town, and Thai-Myanmar Cross Border Development Case Studies at Thai Border Towns. ที่ศึกษาถึงการดำเนินงานของระบอบทุนนิยมที่อยู่บริเวณชายแดนไทย-พม่าจากกรณีศึกษา เมืองแม่สายและเมืองแม่สอดที่เป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่และเป็นศูนย์กลางในการทำการค้าชายแดนของไทยในบริเวณภาคเหนือตอนบนซึ่งพบว่า หน่วยงานของรัฐได้เข้าไปร่วมมือกับนักธุรกิจที่มีการลงทุนอยู่ในบริเวณชายแดนโดยการสร้างระบอบที่ใช้ในการควบคุมแรงงานต่างด้าวโดยการควบคุมผ่านบัตรสีที่รัฐไทยออกให้กับผู้อพยพและแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ ซึ่งหน่วยงานของรัฐในพื้นที่มีการปล่อยแรงงานผิดกฎหมายที่มีบัตรและไม่มีบัตรสีสามารถเข้ามาทำงานในธุรกิจต่างๆในท้องถิ่นได้เพื่อให้ธุรกิจภายในพื้นที่สามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้

2.2.2 แนวคิดว่าด้วยรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน (Fragmented Centralization)

แนวคิดเรื่องรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน (Fragmented Centralization) เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงลักษณะเฉพาะของประเทศไทยนับตั้งแต่การสร้างรัฐสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2535: 100: 138; ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2551:198-200; อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2555: 33-40) โดยให้ความสำคัญกับลักษณะของโครงสร้างอำนาจภายในรัฐและการบริหารจัดการซึ่ง

อำนาจในการบริหารการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ การสั่งการให้ดำเนินงานตามนโยบาย รวมถึง การตรวจสอบติดตามและประเมินผล ธุรกรรมศูนย์อำนาจอยู่ตามกรม กองต่างๆในส่วนกลางมากกว่า ที่จะกระจายอำนาจการบริหารจัดการลงสู่ท้องถิ่น การบริหารจัดการท้องถิ่นจึงตกอยู่ภายใต้การ ควบคุมดูแลของส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นส่วนที่ได้รับมอบหมายแต่งตั้งจากส่วนกลางหรือเป็นผู้ปฏิบัติงาน ตามที่ส่วนกลางกำหนดในท้องที่จังหวัดต่างๆ หน่วยงานของรัฐในส่วนภูมิภาคนี้จะขึ้นตรงต่อกรมกอง ต่างๆของตนที่ส่วนกลางซึ่งเป็นลักษณะเด่นของโครงสร้างรัฐไทยที่มีการรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน (Fragmented Centralization)

โครงสร้างรัฐไทยมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน(Fragmented Centralization) มี พัฒนาการมาจากการสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจ (Centralized State) ในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อยก สถานภาพขององค์พระมหากษัตริย์ให้อยู่เหนือขุนนางและป้องกันภัยคุกคามจากฝรั่งเศสและอังกฤษ ในเรื่องของการล่าอาณานิคม ในช่วงของรัชกาลที่ 5 ที่มีการรวมศูนย์อำนาจนั้นได้รวมอำนาจทางด้าน การบริหาร ด้านการคลังจากหัวเมืองและขุนนางต่างๆ การรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง รัฐสยามได้ กระทำผ่านการปฏิรูประบบราชการเพื่อใช้เป็นกลไกในการปกครองประเทศ ได้มีการจัดตั้งกระ บบริหารงานในรูปแบบของกระทรวงที่มีการแบ่งอำนาจและงานตามความลักษณะเฉพาะของแต่ละ กระทรวง ทบวง กรมเพื่อให้เกิดขอบเขตที่ชัดเจนในการบริหารงาน

กลไกที่สำคัญที่ของรัฐสยามที่ใช้ในการสร้างรัฐในช่วงแรกมีด้วยกัน 2 หน่วยงาน ซึ่งทั้งสอง กลไกที่กล่าวมานั้นมีการแบ่งงานกันทำในผนวกดินแดน ป้องกันความมั่นคงและจัดระเบียบการ บริหารงานภายในรัฐเพื่อสร้างรัฐสยามให้เป็นรัฐเดี่ยว (Unitary State) กล่าวคือ ทหารซึ่งสังกัด กระทรวงกลาโหมมีหน้าที่สำคัญคือ เพื่อป้องกันความมั่นคงของรัฐจากภัยคุกคามของทหารจากชาติ ตะวันตกตามบริเวณแนวชายแดนของรัฐ ส่วนอีกด้านหนึ่งคือเป็นกองกำลังที่รัฐสยามใช้ในการผนวก ดินแดนต่างๆที่เคยมีเจ้าเมืองปกครองให้ยอมกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยามและปราบปรามกลุ่ม เจ้าเมืองหรือกลุ่มชาวบ้านที่ตอบโต้กับการใช้นโยบายสร้างรัฐของสยาม

กลไกที่ 2 คือ หน่วยงานของกระทรวงมหาดไทยที่สยามตั้งขึ้นมีหน้าที่สำคัญคือดูแลกิจการ ภายในท้องถิ่นต่างๆทั้งประเทศดังคำขวัญของกระทรวงมหาดไทยคือ การบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับ ประชาชน แต่ในความจริงแล้วการเกิดขึ้นของกระทรวงมหาดไทยนั้นเพื่อที่จะเป็นกลไกในการลดรอบ อำนาจของเจ้าเมืองเดิมโดยการเข้ามารักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ ควบคุมคนภายในประเทศ และ จัดเก็บภาษี เข้าสู่ส่วนกลางเพื่อใช้ในการสร้างรัฐต่อไป โดยกระทรวงมหาดไทยได้มีการจัด โครงสร้างในการปกครองในช่วงแรกแบ่งออกเป็นส่วนส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค นั่นคือ มณฑล ภายหลัง ได้การตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารแผ่นดินขึ้น พ.ศ. 2476 มีการยกเลิกการจัดการในรูปแบบ มณฑล และเปลี่ยนเป็นจังหวัด สุดท้ายคือส่วนท้องถิ่น

การเกิดขึ้นของหน่วยงานส่วนภูมิภาคที่เป็นตัวแทนของส่วนกลางในการดูแลท้องถิ่นต่างๆทั่วประเทศนั้นถือว่าเป็นกลไกสำคัญในการนำนโยบายจากส่วนกลางลงมาปฏิบัติ ซึ่งในส่วนภูมิภาคนั้นได้การปกครองออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกคือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลางให้มาดำรงตำแหน่งในภูมิภาค คือ จังหวัด และอำเภอ ส่วนที่สองคือส่วนท้องถิ่น หน่วยการปกครองที่เล็กสุดที่รัฐใช้เข้ามาควบคุมควบคุมชาวบ้าน หน่วยงานส่วนท้องถิ่นนั้นมีลักษณะที่แตกต่างจากจังหวัดและอำเภอคือ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้านไม่ได้เป็นคนที่ถูกส่งมาจากส่วนกลางแต่เป็นคนในพื้นที่ที่ถูกแต่งตั้งจากนายอำเภอให้เป็นผู้รับผิดชอบดูแลพื้นที่บริเวณนั้นเนื่องจากข้อจำกัดของรัฐในเรื่องของงบประมาณและกำลังคนในการส่งคนเข้าไปควบคุมพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางที่มีสภาพเป็นชนบทหรือพื้นที่ชุมชนบริเวณชายแดนรัฐจึงต้องแต่งตั้งคนในพื้นที่ให้มีสถานะกึ่งข้าราชการของรัฐในการทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ ประสานงานและรายงานความเคลื่อนไหวต่างๆในท้องถิ่นที่ตนเองดูแลต่ออำเภอ และสามารถที่จะใช้อำนาจรัฐได้ในระดับหนึ่งแต่อยู่ภายใต้การควบคุมของนายอำเภอ โดยมีการตราพระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 เพื่อให้อำนาจกำนันและผู้ใหญ่บ้านในการเป็นผู้มีอำนาจในการควบคุมประชาชน เก็บภาษี และรักษาความสงบในพื้นที่ การสร้างระบบดังกล่าวเป็นระบบที่คล้ายกับระบบอาณานิคมที่ประเทศอังกฤษได้ทำกับอินเดียและพม่าในการปกครองเมืองขึ้นโดยให้คนในท้องถิ่นเป็นผู้ปกครองกันเองแต่ต้องขึ้นกับผู้ที่มีอำนาจส่วนกลางซึ่งเป็นระบบอาณานิคมภายในภูมิภาค (Internal Colony) (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ, 2546: ออนไลน์; นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555)

กระบวนการสร้างรัฐไทยภายหลังการรวมศูนย์อำนาจใน พ.ศ. 2535 จากการปฏิรูประบบราชการได้มีการพัฒนาไปเป็นรัฐที่รวมศูนย์อำนาจมากเกินไป (Over-Centralization) เนื่องจากภายหลังการเปลี่ยนแปลง พ.ศ.2475 ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบระบอบประชาธิปไตยเหมือนตะวันตกและต้องการนำระบบการเมืองและการใช้อำนาจทางการเมืองแบบตะวันตกมาใช้ แต่กลับเป็นว่าระบบราชการกลับมีอำนาจมากขึ้นเป็นลำดับและควบคุมทั้งสังคมส่งผลให้รัฐที่ควรมีบทบาทในการควบคุม ดูดซับทรัพยากรและแบ่งปันแจกจ่ายทรัพยากร ส่วนระบบราชการซึ่งเป็นกลไกของรัฐที่มีบทบาทสำคัญคือการนำนโยบายของฝ่ายการเมืองไปปฏิบัตินั้นก็กลับมีบทบาทในการดูดซับมากกว่าจะแจกจ่ายทรัพยากรให้ประชาชน Fred W. Riggs (1967) เรียกลักษณะการพัฒนาของรัฐไทยในช่วงนั้นว่ารัฐข้าราชการ หรือ รัฐอำมาตยาธิปไตยซึ่งข้าราชการบริหารมีอำนาจเหนือฝ่ายการเมือง

ในปัจจุบันเราจะพบเห็นร่องรอยของของข้าราชการได้จากการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารแผ่นดิน พ.ศ. 2476 เป็นกฎหมายที่ได้กำหนดความสัมพันธ์ให้ส่วนท้องถิ่นต้องอยู่ภายใต้อำนาจความดูแลของการบริหารราชการส่วนภูมิภาคตามที่ส่วนกลางมอบอำนาจให้หรือตามที่คณะบริหารสั่งการ ประเทศไทยมีการรัฐประหารและล้มล้างรัฐธรรมนูญหลายฉบับ แต่เนื้อหาของพระราชบัญญัตินี้ยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบันและกลับเป็นหัวใจสำคัญในการเป็นระเบียบแบบแผนให้

ข้าราชการฝ่ายบริหารของรัฐถือปฏิบัติเสมือนรัฐธรรมนูญในวิถีแห่งรัฐและสังคมไทยที่ยังคงเนื้อหาแก่นสารของรัฐรวมศูนย์อำนาจที่มีระบบราชการที่เข้มแข็งไว้อย่างสมบูรณ์

การคงอยู่ของรัฐรวมศูนย์อำนาจที่ยาวนาน ระบบราชการมีความเข้มแข็งประกอบกับประเทศไทยได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศเนื่องจากภูมิศาสตร์ที่ตั้งของประเทศตั้งอยู่กับอินโดจีนที่เป็นพื้นที่ในการต่อสู้กันระหว่างระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมและเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมในยุคสงครามเย็นประเทศไทยซึ่งมีระบบการปกครองแบบเผด็จการทหารและมีความใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาทำให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์และการสนับสนุนทางวิชาการ มีการตั้งหน่วยงานจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคสามารถขยายอำนาจของตนลงไปในพื้นที่ต่าง ๆ ตัวประเทศเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ซึ่งถูกจัดเป็นภัยความมั่นคงของรัฐในขณะนั้น บริบททางสากลและภายในประเทศจึงมีส่วนสำคัญทำให้อำนาจรัฐแข็งแกร่งขึ้นเกิดการกระจุกตัวของอำนาจส่งผลให้ มิติทางความมั่นคงเป็นมิตินำในการพัฒนาพื้นที่แทนที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์โดยการส่งเสริมประชาธิปไตยให้กับประชาชน แต่กลับใช้หน่วยงานของรัฐในส่วนภูมิภาคทั้งทหาร และอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่ รวมถึงตำรวจตระเวนชายแดน ในบริเวณพื้นที่ชายแดนเป็นตัวนำในการพัฒนาและดูแลความมั่นคงภายในที่มีความสำคัญต่อการสร้างรัฐมากกว่าการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย (ชัยอนันต์ สมุทรวณิชย์, 2554)

การที่ระบบราชการส่วนภูมิภาคมีการขยายตัวของหน่วยงานลงไปในพื้นที่มากขึ้นส่งผลให้รัฐที่รวมศูนย์อำนาจมาอย่างยาวนานได้มีการพัฒนาเป็นรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน (Fragmented Centralization) เนื่องจากแต่ละหน่วยงานที่ถูกส่งลงไปต่างขึ้นกับกรมและกองของตน และในพื้นที่ไม่มีหน่วยงานที่คอยทำหน้าที่เป็นผู้นำในการตัดสินใจเพราะแต่ละหน่วยงานในส่วนภูมิภาคต่างมีอำนาจและขอบเขตภารกิจที่ตนได้รับมา (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2551: 198-200; 2555: 33-40) ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในโครงสร้างรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนนี้ส่งผลกระทบ 3 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง ในเรื่องของหลักการความเป็นเอกภาพนั้นการทำงานของหน่วยงานในภูมิภาคเกิดความขัดแย้งกันและทับซ้อนในเรื่องของอำนาจการทำงาน (Overlapping Authority) เนื่องจากโครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน อำนาจในการบริหารงานกระจุกอยู่ในกรมและกองของตน หน่วยงานที่ถูกส่งลงไป จึงต่างต้องทำงานเพื่อที่จะตอบสนองกับกรมและกองของตนโดยที่ไม่จำเป็นต้องสนใจว่าการทำงานของตนนั้นจะทับซ้อน ขัดแย้งหรือสร้างปัญหาให้กับหน่วยงานอื่นเนื่องแต่ต้องปฏิบัติงานตามที่ตนเองได้รับให้สำเร็จลุล่วงเนื่องจากอำนาจในการให้คุณและให้โทษอยู่ที่กรมและกองที่ตนสังกัด

ประการที่สองคือ เมื่อเกิดความขัดแย้งในการทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆในพื้นที่นั้นไม่มีองค์กรที่เป็นผู้นำในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้นทำให้ต้องส่งเรื่องกลับขึ้นไปในส่วนกลาง

ของแต่ละหน่วยงานที่ตนสังกัดเพื่อให้มีการรักษาหรือและกำหนดแนวทางการบริหารงานร่วมกันลง มาสู่หน่วยงานในระดับภูมิภาคใหม่ซึ่งส่งผลให้เกิดการทำงานที่ล่าช้าไม่ทันต่อการแก้ปัญหาและ ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่

อย่างไรก็ดี มีเพียงบางช่วงเวลาหรือบางสถานการณ์เท่านั้นที่จะทำให้หน่วยงานของรัฐ สามารถผลักดันกลไกต่างๆทำงานได้ตรงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น ยามศึกสงคราม การเกิดภัย ธรรมชาติ หรือการเกิดภัยคุกคามจากภายนอกจะทำให้ส่วนกลางมีการกระชับอำนาจจากหน่วยงาน ในระดับภูมิภาคให้มีการทำงานที่เป็นเอกภาพในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลให้อิสรระใน การทำงานที่เคยมีอยู่จะถูกทำให้ลดลงแต่สภาวะดังกล่าวจะเกิดขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้นเมื่อ วิกฤตการณ์ผ่านไปการทำงานจะกลับมาเป็นปกติเหมือนเดิม

ประการที่สาม เป็นปัญหาที่เกิดจากสภาพของรัฐที่รวมศูนย์อำนาจคือการบิดเบือนในการ ปฏิบัติงานการบิดเบือนคำสั่งในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ดีซึ่งการบิดเบือนนี้เกิดขึ้นใน ขั้นตอนต่างๆของการนำนโยบายลงไปปฏิบัติเนื่องจาก ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระมากพอสมควรในการเลือก ตีความคำสั่งและกฎเกณฑ์และสามารถเลือกปฏิบัติหรือบังคับใช้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเอื้อ ประโยชน์ให้กับพรรคพวกของตนมากกว่ายึดกฎเกณฑ์ในการทำงานและให้คุณหรือให้โทษกับบุคคล นั้น ก่อให้เกิดปัญหาในด้านคอร์รัปชันตามมา สิ่งเหล่านี้เกิดมาจากโครงสร้างรัฐที่รวมศูนย์อำนาจไว้ที่ ส่วนกลาง การตรวจสอบการปฏิบัติงานจากส่วนกลางจึงทำได้ไม่ทั่วถึง ส่วนอีกด้านหน่วยงานของรัฐ ไม่มีความเชื่อมโยงกับประชาชนในพื้นที่ทำให้ขาดการตรวจสอบจากสังคม (สุชาย ตรีรัตน์, 2539: 18 , 2541: 161-166)

จากแนวทางการศึกษาเรื่องรัฐกับการบริหารจัดการท้องถิ่นของไทยเราจะเห็นว่านักรัฐศาสตร์ ไทยให้ความสนใจในการศึกษาท้องถิ่นผ่านการศึกษาการทำงานของรัฐหรือสถาบันที่อยู่ ภายในท้องถิ่นซึ่งอยู่ภายใต้ขอบเขตการทำงานของหน่วยงานของกระทรวงมหาดไทย แต่ในสภาพ ความเป็นจริงแล้วการบริหารจัดการท้องถิ่นไม่ใช่มีเพียงแค่หน่วยงานของกระทรวงมหาดไทย คือ จังหวัด อำเภอ กำนันและผู้ใหญ่ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้นโดยเฉพาะท้องถิ่นที่อยู่ บริเวณชายแดนที่มีหน่วยงานทหารซึ่งสังกัดกระทรวงกลาโหม หน่วยงานศุลกากรที่สังกัดกระทรวง พาณิช หรือ หน่วยงานตรวจคนเข้าเมือง และตำรวจตระเวนชายแดนที่สังกัดกระทรวงมหาดไทยแต่อยู่ คนละกรมกับ หน่วยงานจังหวัด อำเภอ กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่สังกัดกรมปกครอง หรือ องค์กร ปกครองท้องถิ่น ที่สังกัดกรมการส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น หน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการ จัดการเรื่องความมั่นคงภายในที่อยู่บริเวณท้องถิ่นชายแดนซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างรัฐสมัยใหม่ ของไทย

นอกจากนี้การศึกษาในเรื่องของถิ่นนั้นยังมีปัจจัยสำคัญในเรื่องของเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง และมีผลสำคัญต่อการจัดการปกครองภายในท้องถิ่นซึ่งเราต้องนำมาพิจารณาร่วมด้วย ซึ่งงานของ Pitch Pongsawat (2007) ที่ศึกษาการทำงานของทุนที่อยู่บริเวณชายแดนนั้นจะนำปัจจัยด้านเศรษฐกิจเข้ามาวิเคราะห์ด้วยแต่งงานดังกล่าว ศึกษาการทำงานของรัฐแค่ในระดับเดียวคือการควบคุมผ่านบัตรสีของด่านบริเวณด่านตรวจภายในพื้นที่ชายแดนซึ่งเป็นการควบคุมและป้องกันแรงงานพม่า และชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ประเทศไทยไม่ให้หลบหนีออกพื้นที่แต่ยังสามารถทำงานในพื้นที่ที่รัฐกำหนดไว้ได้ จากที่กล่าวมาแล้วบริเวณท้องถิ่นชายแดนยังมีหน่วยงานต่างๆของรัฐตั้งอยู่ซึ่งมีส่วนสำคัญในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนที่เราต้องนำเข้ามาศึกษาเพื่อดูระบบการทำงานของรัฐที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ชายแดนด้วย

2.2.3 แนวคิดว่าด้วยรัฐกระจายอำนาจล่าช้า (Late Decentralization)

การรวมศูนย์อำนาจของรัฐไทยดำรงมาอย่างต่อเนื่องจนถึงยุคสมัยหลังคราเมียน โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์ (Globalization) ประเทศต่างๆหันไปใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีอย่างสหรัฐอเมริกา ประเทศต่างๆที่เคยเป็นคอมมิวนิสต์ได้กลายมาเป็นประชาธิปไตยเสรีนิยมมากขึ้น แรงผลักดันจากกระแสความเป็นประชาธิปไตย (Democratization) อิทธิพลทางความคิดแบบเสรีนิยมได้แพร่กระจายในสังคมไทย และสุดท้ายการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่มีความเสรีมากขึ้นทำให้พื้นที่ต่างๆกลายเป็นเมืองมากขึ้น (Urbanization) แรงผลักดันต่างๆเหล่านี้ทำให้เกิดกระแสการเรียกร้องการปฏิรูประบบราชการครั้งใหญ่ขึ้นโดยให้มีการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ท้องถิ่นมีอิสระในการปกครองตนเอง สร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานให้กับประชาธิปไตยในระดับชาติ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2546: 25-28)

กระแสการเรียกร้องให้มีการกระจายอำนาจทำให้เกิดการผลักดันไปสู่การเกิดขึ้นของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ส่งเสริมให้มีการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในรัฐธรรมนูญฉบับต่างๆของประเทศไทยที่มีการประกาศใช้มา ใน พ.ศ.2542 ได้มีพระราชบัญญัติการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้การกระจายอำนาจนั้นมีทิศทางและขั้นตอนในการดำเนินงาน มีการเปิดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเลือกผู้นำของตนเองทุกระดับ เพิ่มงบประมาณและเพิ่มขอบเขตอำนาจการรับผิดชอบให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่งเสริมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นเพื่อเป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างรัฐไทยที่รวมศูนย์อำนาจมาอย่างยาวนานเมื่อมีการกระจายให้กับท้องถิ่น การกระจายอำนาจที่เกิดขึ้น ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548: 75-95, 2551: 9-59) เรียกว่า การ

กระจายอำนาจที่ล่าช้า (Late Decentralization) เนื่องจากโครงสร้างของรัฐแทบไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม รัฐยังคงโครงสร้างรวมศูนย์อำนาจที่มีลักษณะแยกส่วนเอาไว้ทำให้การบริหารงานขาดเอกภาพเนื่องจากแต่ละกระทรวงยังคงมีอำนาจบังคับบัญชาข้าราชการของตนในส่วนภูมิภาคและควบคุมงบประมาณ ถึงแม้ในสมัยรัฐบาลทักษิณจะมีการปฏิรูประบบราชการโดยการนำระบบผู้ว่าซีอีโอมาใช้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดระบบบริหารงานในระดับจังหวัดให้มีเอกภาพแต่ในความเป็นจริงการปฏิรูปดังกล่าวไม่ได้เป็นการส่งเสริมการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นแต่เป็นการรวมศูนย์อำนาจในระดับภูมิภาคให้ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อให้สามารถตอบสนองนโยบายประชานิยมของรัฐบาลได้

นอกจากนี้ในระดับอำเภอถึงแม้จะมีการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เป็นสถาบันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่น แต่หน่วยงานบริหารการในส่วนภูมิภาคยังคงมีการควบคุมการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มากเกินไป แทนที่จะปรับบทบาทเป็นผู้ตรวจสอบติดตามว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำตามนโยบายและกฎหมายหรือไม่ เราจะเห็นวิธีการควบคุมที่แสดงออกอย่างน้อย 5 ด้าน

ด้านแรก คือ ด้านกฎหมาย มีการกำหนดชัดเจนว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถทำหน้าที่อะไรได้บ้างตาม พรบ.อบต พรบ. เทศบาล สิ่งที่อยู่นอกเหนือหน้าที่นั้นไม่สามารถทำได้ ทั้ๆ ที่แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาและรายละเอียดที่แตกต่างกันไป เช่น บริเวณภาคเหนืออาจจะมีปัญหาในเรื่องของสภาพแวดล้อมอากาศเพราะเป็นเมืองในหุบเขา มีตึกสูงจำนวนมาก ประกอบกับมีไฟป่าในช่วงฤดูร้อน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัญหาในเรื่องการขาดแคลนน้ำในฤดูร้อน หรือบริเวณท้องถิ่นชายแดนมีปัญหาในเรื่องของการค้าบริเวณชายแดน เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่มีความสำคัญของแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไป แต่ด้วยกฎระเบียบที่ถูกกำหนดจากส่วนกลางที่เหมือนกันทั่วประเทศ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจที่จะสามารถเข้าไปแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ได้โดยตรง โดยต้องรอให้หน่วยงานส่วนภูมิภาคที่มีหน้าที่รับผิดชอบมาดำเนินการแก้ไขปัญหาแทน

ด้านที่ 2 คือ ด้านการจัดทำแผนในการบริหารงานท้องถิ่น ได้มีการระดมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการแสดงความคิดเห็นในการจัดทำแผนการพัฒนาพื้นที่ แต่มีแผนดังกล่าวต้องมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์และการพัฒนาของแต่ละจังหวัดหรือแต่ละอำเภอที่ข้าราชการส่วนภูมิภาคได้จัดทำลงไปแล้ว แผนการพัฒนาท้องถิ่นได้ระดมความคิดเห็นจากประชาชนเพื่อสร้างชิ้นนั้นสุดท้ายแล้วเป็นเพียงแค่รูปแบบเพราะในที่สุดแล้ว ทุกอย่างที่ปรากฏในแผนการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องไม่แตกต่างจากสิ่งที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

ด้านที่ 3 ในเรื่องของงบประมาณวิธีการให้ความช่วยเหลือของรัฐบาลกลางแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแทนที่จะให้เงินอุดหนุนแบบให้เปล่าเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถใช้งบประมาณที่ได้เห็นตาม

สมควร แต่กลับให้เงินอุดหนุนที่มีลักษณะมีเงื่อนไข คือมีการควบคุมว่างบประมาณที่ได้มาต้องนำไปทำกิจกรรมใดบ้างและห้ามนำไปใช้ในนอกจากที่ระบุ นอกจากนี้ในแผนขั้นตอนการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น พ.ศ. 2542 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นคิดเป็นสัดส่วนกว่าร้อยละ 20 % และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้คิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้ของรัฐบาลไม่น้อยกว่า 35 % ก่อน พ.ศ. 2549 แต่ปรากฏว่ารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน พ.ศ.2550 ยังอยู่ที่ 24 %

ด้านที่ 4 การกำหนดข้อบังคับของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถออกข้อบังคับ เพื่อให้ในการบริหารงานของท้องถิ่นได้ โดย อบต. มีอำนาจตามข้อบังคับ มาตรา 71 เทศบาลสามารถออกบัญญัติเทศบาลตามมาตรา 60 แต่ความสามารถในการออกข้อบังคับที่ใช้ในท้องถิ่นต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานส่วนภูมิภาค ตั้งแต่อำเภอ จังหวัด กรม หรือกระทรวงมหาดไทย แต่มีหลายกรณีปรากฏว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเสนอบัญญัติขึ้นไป แต่ไม่ได้รับการอนุมัติจากกระทรวง ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่นขัดแย้งกับกฎหมายหลายฉบับ หรือเอกสารที่ส่งมาให้ไม่มีความชัดเจน ต้องกลับไปทำใหม่และใช้เวลานานกว่าเรื่องจะได้รับการพิจารณาหรืออนุมัติ

ด้านที่ 5 บุคลากร การที่เจ้าหน้าที่บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะตำแหน่งปลัดประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ต่างๆเป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย ได้รับการคัดเลือกจากส่วนกลางและให้มาดำรงตำแหน่งในท้องถิ่น การพิจารณาให้คุณและให้โทษกับข้าราชการเหล่านี้กระทำโดยคณะกรรมการที่อยู่ห่างไกลจากท้องถิ่น ไม่ใช่ฝ่ายบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหมั้นทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงาน บุคลากรไม่เข้าใจในปัญหาของท้องถิ่นและที่สำคัญทำให้แต่ละท้องถิ่นไม่สามารถที่จะพัฒนาบุคลากรของตนได้อย่างเต็มที่เพราะจะต้องรับบุคลากรที่ตนเองไม่ได้คัดเลือกมาให้มาทำงานในท้องถิ่นตน

ด้านที่ 6 ความทับซ้อนในการบริหารงานในท้องถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นมีหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่ 2 ประเภทดำรงอยู่ 1. ระดับจังหวัด ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายก อบจ.ทำงานในพื้นที่เดียวกัน 2. ระดับอำเภอ มีนายอำเภอและนายกเทศมนตรีทำหน้าที่ในการบริหารงานพื้นที่เดียวกัน 3.ระดับตำบล มีทั้งนายก อบต. กำนันและผู้ใหญ่บ้านหน้าที่ในการบริหารงานพื้นที่เดียวกัน ทำให้การทำงานในท้องถิ่นมีความทับซ้อนกัน สร้างความสับสนให้กับประชาชน และทำให้การทำงานขาดเอกภาพตามไปด้วย แทนที่การกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นจะช่วยแก้ไขปัญหาการบริหารงานในท้องถิ่นให้มีเอกภาพ มีทิศทางการบริหารงานอย่างชัดเจน และถ่ายโอนความรับผิดชอบให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่แต่กลับสร้างปัญหาความซับซ้อนในการบริหารงานเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ดี แนวทางวิเคราะห์ของเรื่องการกระจายอำนาจนั้นนอกจากจะให้ความสนใจในเรื่องของ มิติโครงสร้างการบริหารระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยมุ่งสนใจการออกแบรูปแบบการปกครองท้องถิ่นผ่านสถาบันการเมือง เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล

องค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีความเชื่อว่าหน่วยการปกครองนั้นเป็นสถาบันการเมืองซึ่งเป็นที่อยู่ของอำนาจและสามารถใช้อำนาจดังกล่าวได้ ซึ่งอำนาจดังกล่าวอยู่ในระดับชั้นการบริหารงานของรัฐ ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องออกแบบสถาบันการเมืองท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการใช้อำนาจที่ถูกกระจายลงมา แล้ว หรือ ข้อถกเถียงในเรื่องของที่มาและที่อยู่ของอำนาจที่ถูกกระจายออกมาจากส่วนกลางซึ่งเชื่อว่ามีเพียงหนึ่งเดียวและคงที่ อำนาจที่ถูกกระจายลงมาควรแบ่งและกระจายไปอยู่ตามองค์กรต่างๆให้สัดส่วนทั้งในเรื่องของอำนาจการตัดสินใจบริหารงาน การตัดสินใจทางด้านงบประมาณซึ่งเราจะเห็นได้จากข้อถกเถียงที่ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีอำนาจมากน้อยเพียงใด จากแนวทางการวิเคราะห์ในเรื่องของรัฐกระจายอำนาจล่าช้าดังที่ได้กล่าวมา ด้านบนแล้ว พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (2548: 5-6), (2549, 125-128) ได้มีการนำเสนอแนวทางในเรื่องการศึกษาเรื่องกระจายอำนาจของประเทศไทยว่า การศึกษาเรื่องอำนาจนั้นไม่ใช่เพียงพิจารณาเรื่องของกระจุกตัวหรือเกิดขึ้นภายในโครงสร้างรัฐเท่านั้นเนื่องจาก อำนาจนั้นสามารถเกิดขึ้นมาได้จากแหล่งอื่นนอกเหนือการกระจายลงมาจากส่วนกลาง หรือการเกิดขึ้นของรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้มีการกระจายอำนาจลงมา หากแต่อำนาจนั้นถูกสร้างขึ้นมาจากหลายแหล่งในท้องถิ่น เราควรที่จะไปทำความเข้าใจการทำงานของอำนาจที่ถูกสร้างขึ้นภายในท้องถิ่นมากกว่าจะวิจารณ์ถึงบุคคลหรือหน่วยงานที่ผูกขาดอำนาจ เพื่อให้เห็นพลวัตที่เกิดขึ้นภายในสังคมภายหลังการกระจายอำนาจว่า สถาบันในต่างๆในท้องถิ่นมีการต่อสู้ ต่อรอง หรือดิ้นรนที่ในการอยู่กับโครงสร้างรัฐที่รวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนและกระจายอำนาจที่ล่าช้าอย่างไร

2.3 กรอบแนวคิดในการทำความเข้าใจพลวัตในพื้นที่ชายแดน (Border Dynamic)

ในส่วนนี้เขียนขึ้นเพื่อให้เห็นว่าเวลาเราจะทำความเข้าใจในเรื่องของพลวัตที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งในงานวิจัยนี้ใช้บริเวณพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราดเป็นกรณีศึกษา ไม่ใช่เพียงการอธิบายการเกิดพลวัตในพื้นที่ชายแดนอย่างเป็นลำดับขั้นโดยเริ่มจากความไม่ชัดเจนของเส้นเขต มาสู่การปักปันเขตแดน และการเปิดด่านชายแดนเท่านั้น แต่การเกิดพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายแดนเกิดจากปัจจัยในระดับโครงสร้างในชั้นต่างๆที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์และเชื่อมโยงระหว่างกันจนทำให้บริเวณพื้นที่ชายแดนสามารถพัฒนาเติบโตกลายเป็นเมืองชายแดนและพื้นที่การค้าบริเวณชายแดนที่สำคัญของประเทศ

การพิจารณาการเกิดพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาในส่วนชายแดนอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด เราต้องทำความเข้าใจผ่านพลังการเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิศาสตร์การเมือง และเศรษฐกิจการเมืองในระดับภูมิภาคและระดับชาติซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกพื้นที่ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชายแดน เช่น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการเมืองไทยและกัมพูชาทั้งใน

ระดับชาติและท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการก่อตัวและการพัฒนากลายเป็นเมืองในบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาตั้งแต่ช่วงยุคอาณานิคมจนถึงยุคหลังอาณานิคม การเปลี่ยนนโยบายจากสนามรบเป็นสนามการค้าของประเทศไทยหลังยุคสงครามเย็นซึ่งส่งผลการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคของประเทศและนโยบายของรัฐในการพัฒนาพื้นที่บริเวณจังหวัดตราดให้เป็นเมืองคู่แฝดในการทำการค้ากับเมืองเกาะกงของกัมพูชาและเป็นท่าเรือส่งสินค้าบริเวณชายแดน

พลวัตที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนไม่ได้มาจากปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว ปัจจัยภายในพื้นที่บริเวณอำเภอคลองใหญ่มีส่วนสำคัญที่ทำให้รัฐไทยหันมาสนใจพัฒนาพื้นที่บริเวณนั้นให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจในการส่งออกสินค้าบริเวณชายแดนของประเทศภายหลังจากยุคสงครามเย็น ปัจจัยภายในที่มีความสำคัญได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิศาสตร์การเมืองภายในพื้นที่ที่ทำให้คลองใหญ่กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย การอพยพของคนไทยเกาะกง ความสัมพันธ์ของคนในบริเวณพื้นที่ชายแดน และการเกิดขึ้นของค่ายอพยพของเขมรแดงในบริเวณพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจภายในพื้นที่ทำให้บริเวณดังกล่าวกลายเป็นช่องทางในการซื้อสินค้าบริเวณชายแดนก่อนที่รัฐจะมีการผลักดันให้เปิดด่านชายแดนถาวร

การพิจารณาเรื่องของพลวัตบริเวณชายแดนไม่ใช่การศึกษาในลักษณะของรัฐที่เข้าไปไม่ถึงหรือการจัดการชายแดนของรัฐนั้นเป็นไปอย่างหลวมๆทำให้การเคลื่อนย้ายของทุนบริเวณชายแดนทำได้สะดวกมากขึ้นภายหลังจากยุคสงครามเย็น เนื่องจากรัฐไทยมีการสร้างรัฐอย่างซับซ้อนผ่านการใช้ระบบเครือข่ายมหาดไทยหรือความมั่นคงภายในที่ถูกส่งลงไปในพื้นที่ตั้งแต่ในสมัยรัชการที่ 5 ซึ่งรัฐไทยมีการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางโดยการควบคุมคนและทรัพยากรภายในรัฐที่อยู่บริเวณชายแดน โดยเฉพาะการทำงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นกลไกระดับล่างสุดของกระทรวงมหาดไทยในการปกครองท้องที่ อย่างไรก็ตาม ด้วยสถานะของกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีสถานะเป็นข้าราชการผู้ใช้อำนาจรัฐในการดูแลพื้นที่และมีสถานะชาวบ้านซึ่งอาจจะเป็นพ่อค้าหรือผู้มีอิทธิพลที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างในพื้นที่นั้นส่งผลให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่รัฐตั้งขึ้นนั้นไม่ได้มีเพียงหน้าที่การควบคุมการผ่านคนและสิ่งของที่ผ่านเข้าออกหรือความสงบสุขในพื้นที่เท่านั้นแต่กำนันและผู้ใหญ่ซึ่งเป็นกลไกของรัฐยังมีส่วนสำคัญในการเติบโตของเศรษฐกิจชายแดนคลองใหญ่ผ่านการใช้อำนาจที่รัฐให้เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตน

มากกว่านั้นภายหลังจากการเกิดค่ายอพยพในบริเวณคลองใหญ่รัฐไทยซึ่งมีเป้าหมายสำคัญในการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ได้มีความพยายามควบคุมคนภายในรัฐผ่านการแบ่งแยกจัดสรรโดยการออกพระราชบัญญัติการเข้าเมืองผิดกฎหมาย พ.ศ.2522 การจัดการประเด็นเรื่องคนไทยเกาะกงด้วยบัตรประจำตัว การจัดการแรงงานต่างด้าวด้วยการลงทะเบียนบัตรแรงงาน การควบคุมคนในพื้นที่ทั้งหมดนี้อยู่ในความดูแลตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอซึ่งถูกตั้งขึ้นในช่วงยุคสงครามเย็นและกำนัน ผู้ใหญ่

ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลความมั่นคงและความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ แต่ปัญหาสำคัญคือความพยายามในการควบคุมประชากรของรัฐไทยนั้นไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในบริเวณชายแดนคลองใหญ่ที่ต้องใช้แรงงานซึ่งเป็นผู้อพยพที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ในการขับเคลื่อนธุรกิจในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดปัญหาแรงงานผิดกฎหมายแต่มีความสำคัญเกิดขึ้นในพื้นที่

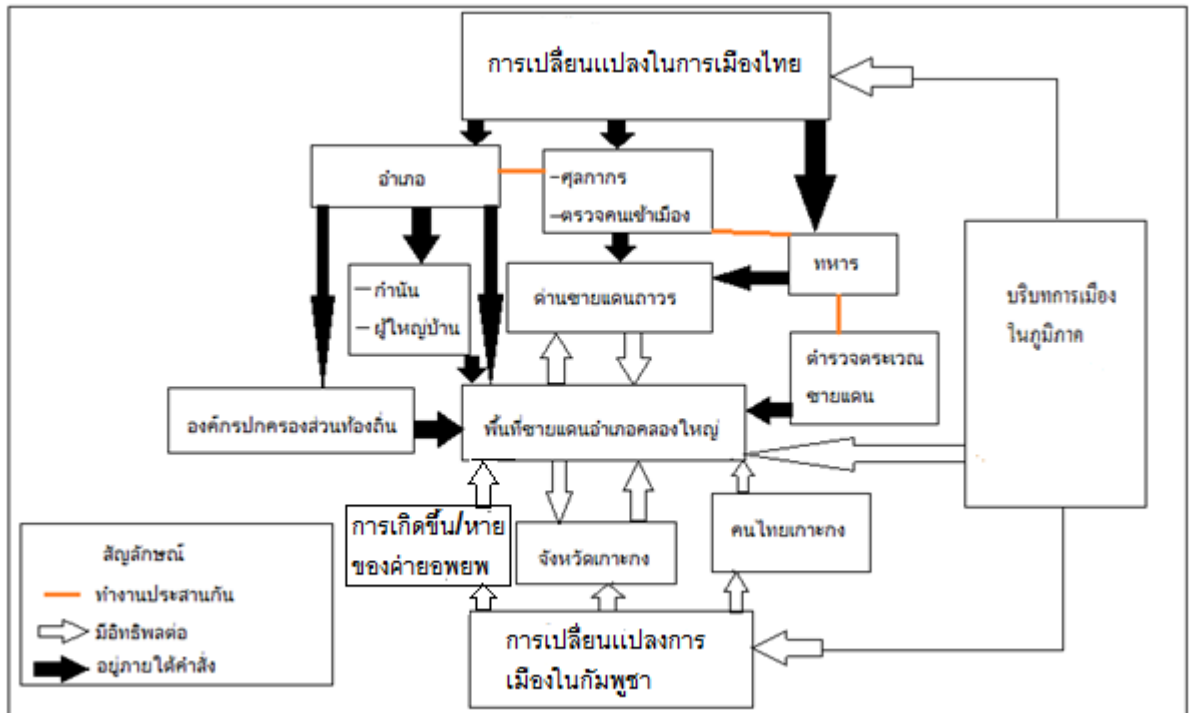
ด้วยโครงสร้างรัฐที่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนกล่าวคืออำนาจในการบริหารงานของแต่ละหน่วยงานของรัฐแยกออกไปตามกรมและกองที่ตนสังกัดอยู่เป็นต้นมาตั้งแต่การสร้างรัฐสมัยใหม่ทำให้การบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของหน่วยงานรัฐในพื้นที่ดูเหมือนจะขาดเอกภาพในการบริหารงานเพราะต่างหน่วยงานต่างมีอำนาจของตนและไม่มีหน่วยงานที่เป็นผู้นำหรือประสานงานกลับเอื้อประโยชน์ให้กับการเติบโตของธุรกิจในพื้นที่เพราะว่า ถ้าหน่วยงานของรัฐมีความเป็นเอกภาพในการบริหารงานและรับคำสั่งจากหน่วยงานส่วนกลางโดยตรงเหมือนระบบวิธีคิดระบบราชการของ Max Webber (1946) ที่ไทยรับมาการทำงานของหน่วยงานรัฐในยุคสงครามเย็นต้องเป็นไปตามนโยบายของส่วนกลางในการป้องกันพื้นที่ซึ่งแรงงานเหล่านี้แทบไม่มีโอกาสที่จะออกมาทำงานกับธุรกิจในพื้นที่ได้แต่ด้วยโครงสร้างแบบแยกส่วนที่แต่ละหน่วยต่างรับคำสั่งจากกรมกองของตนและต่างมีอำนาจในการทำงานทำให้มีการแบ่งงานกันในการควบคุมคนและพื้นที่โดยตำรวจตระเวนชายแดนมีหน้าที่ในตรวจสอบการผ่านเข้าออกภายในพื้นที่บริเวณชายแดนในการตรวจตราบัตรและจำกัดไม่ให้คนเหล่านี้หนีออกไปจากพื้นที่ ส่วนอำเภอกำนันและผู้ใหญ่บ้านนั้นทำหน้าที่โดยเฉพาะกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ในการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายเหล่านี้ให้ทำงานอยู่ในพื้นที่ที่กำหนดขึ้นอีกชั้นหนึ่งเพื่อไม่ให้สร้างปัญหาต่อความมั่นคงของรัฐและยังทำงานตอบสนองต่อการเติบโตธุรกิจที่ต้องใช้แรงงานต่อไป การใช้กำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นกลไกอีกชั้นหนึ่งในการควบคุมแรงงานนั้นเป็นเพราะว่ากำนันและผู้ใหญ่เป็นคนในพื้นที่และรู้จักคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นเป็นอย่างดีสามารถป้องกันการแปลกปลอมของคนที่เข้ามาและควบคุมในพื้นที่ได้ดีกว่าข้าราชการอำเภอที่ไม่ใช่คนในพื้นที่และไม่มี ความชำนาญในพื้นที่เนื่องจากข้อจำกัดในการทำงานของระบบราชการของรัฐ นอกจากนี้ในช่วงสงครามเย็นรัฐไทยได้มีการเปลี่ยนนโยบายในการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์จากที่ให้ตำรวจตระเวนชายแดน ทหารและอำเภอซึ่งเป็นหน่วยงานในส่วนภูมิภาคของรัฐซึ่งมีหน้าที่ในการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ในอดีตนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้รัฐได้กลับมาใช้กลไกกำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำในการแก้ปัญหาแทนผ่านการตั้งโครงการหมู่บ้านชายแดน

กำนันและผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นกลไกของรัฐในการดูแลความมั่นคงภายในรัฐผ่านในการควบคุมคนพื้นที่ และเศรษฐกิจภายในพื้นที่ชายแดนไปพร้อมกันและถึงแม้ว่าภายหลังค่ายอพยพและผู้อพยพจะถูกผลักดันให้ออกไปจากพื้นที่แต่เนื่องจากการเติบโตของเศรษฐกิจพื้นที่ซึ่งภายหลังรัฐไทยได้มีการประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าและการยกระดับด้านชายแดนบ้านขนาดเล็กให้เป็นด่านชายแดนถาวรทำให้ธุรกิจการส่งออกและประมงในพื้นที่ซึ่งเป็นธุรกิจที่เติบโตมาตั้งแต่ยุค

สงครามเย็นจำเป็นต้องใช้แรงงานมากขึ้นเพื่อตอบสนองการเติบโตของเศรษฐกิจประกอบกับมีชาวกัมพูชาลี้ภัยเข้ามาเป็นแรงงานที่ผิดกฎหมายทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการอยู่อาศัยระหว่างคนคลองใหญ่กับแรงงานชาวกัมพูชา ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดจากแรงงาน กำนันและผู้ใหญ่บ้านยังเป็นกลไกของรัฐที่ทำหน้าที่ในการควบคุมแรงงานเหล่านี้ต่อไป แทนที่การกระจายอำนาจของรัฐใน พ.ศ.2540 รัฐจะให้อำนาจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนร่วมกับอำเภอ กำนันและผู้ใหญ่บ้านในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ แต่การกระจายอำนาจที่เกิดขึ้นนั้นกลับไม่ได้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะปัญหาแรงงานผิดกฎหมายซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญในพื้นที่ซึ่งยังคงอยู่ในความดูแลของกำนันและผู้ใหญ่บ้านต่อไปซึ่งในปัจจุบันไม่สามารถควบคุมได้เหมือนในอดีตเพราะมีจำนวนมากและมีการเคลื่อนที่ไปมาระหว่างในบริเวณจังหวัดตราดกับเกาะกงทำได้ง่ายขึ้นเนื่องจากการผ่อนปรนในเรื่องการเข้าออกของคนและสินค้าซึ่งต่างจากสมัยสงครามเย็นที่มีการตรวจสอบตามด่านตรวจภายในพื้นที่ มากกว่าข้อจำกัดที่เกิดขึ้นกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายหลังการกระจายอำนาจยังส่งผลสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาภายในท้องที่ที่เกิดจากการเติบโตของเมืองและอยู่ในความรับผิดชอบโดยตรงของท้องถิ่นได้

สุดท้ายหากเราจะทำความเข้าใจพลวัตที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่เราจำเป็นต้องพิจารณาผ่านการคลี่คลายตัวทางประวัติศาสตร์เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภายใต้ปฏิสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของปัจจัยในระดับโครงสร้างต่างๆทั้งในระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 บท (บทที่ 4-6) กล่าวคือ บทที่ 4 คลองใหญ่ในยุคก่อนสมัยใหม่ บทนี้จะทำให้เห็นพลวัตของพื้นที่ในอดีตจากการเปลี่ยนแปลงภูมิศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจการเมืองในภูมิภาคที่ส่งผลต่อการเกิดพลวัตในบริเวณคลองใหญ่ก่อนที่จะมีการเกิดขึ้นของเส้นเขตแดนของรัฐสมัยระหว่างไทยและกัมพูชา บทที่ 5 การเกิดขึ้นของเมืองคลองใหญ่ในช่วงสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน บทนี้จะกล่าวถึง เปลี่ยนแปลงภูมิศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจการเมืองของรัฐไทยในระดับชาติ ภูมิภาคและในบริเวณพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่และเกาะกงเช่น การประกาศนโยบายในการรวมชาติของเจ้าศรีหนูและการเกิดการต่อสู้กันของกลุ่มติดอาวุธในบริเวณเกาะกง การปรับเปลี่ยนนโยบายของไทยในยุคสงครามเย็นซึ่งส่งผลสำคัญต่อการขึ้นของอำเภอคลองใหญ่ในฐานะอำเภอชายแดน และที่สำคัญคือ การเกิดสงครามในกัมพูชาในยุคหลังอาณานิคม การเกิดค่ายอพยพในพื้นที่ ความสัมพันธ์ของไทยของคนคลองใหญ่กับเกาะกงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการเติบโตของเศรษฐกิจบริเวณชายแดนคลองใหญ่ในการเป็นเมืองสำคัญทางด้านการค้าและการส่งออกก่อนที่จะมีการประกาศนโยบายเปลี่ยนสนาทรบเป็นสนาการค้าหรือการยกระดับด้านชายแดนบ้านหาดเล็กให้เป็นด่านชายแดนถาวร บทที่ 6 ประเทศไทยกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ บทนี้ต้องการเสนอให้เห็นความสำคัญในการทำงานของเครือข่ายความมั่นคงภายในบริเวณชายแดนซึ่งอยู่ภายใต้โครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนโดยเฉพาะการทำงาน

ของกำนันและผู้ใหญ่ร่วมกับ อำเภอ ตำรวจตระเวนชายแดนมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ผ่านการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในเติบโตของเศรษฐกิจในพื้นที่และการที่รัฐไทยมีการกระจายอำนาจล่าช้าได้ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาในพื้นที่ที่เกิดจากการเติบโตของเมืองได้สร้างปัญหาในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนรัฐด้วยในเวลาเดียวกัน

ภาพที่ 1 กรอบในการทำความเข้าใจพลวัตในพื้นที่ชายแดน (Border Dynamic)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง รัฐบาลการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนกรณีศึกษา อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีจุดประสงค์ที่สำคัญคือ การสร้างองค์ความรู้ เพื่ออธิบายปัญหาที่เกิดขึ้น ทำความเข้าใจและหาทางออก(Lawrence W. Neuman,2006 : 13)

งานวิจัยเชิงคุณภาพ ดังกล่าวมีรูปแบบการนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา(Description) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงการอธิบาย (Explanatory) ซึ่งการพรรณนาเป็นอธิบายข้อมูลต่างๆเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพหรือลักษณะของสิ่งที่กำลังศึกษา ส่วนมากการพรรณนา (Description) จะเป็นการตอบคำถามที่ขึ้นต้นหรือลงท้ายด้วยคำว่า "อะไร" (What) ในงานศึกษาชิ้นนี้ได้ใช้การพรรณนาซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อช่วยให้เห็นถึงลักษณะของพื้นที่และภูมิหลังของสถาบันต่างๆที่อยู่ในพื้นที่ชายแดน เช่น พื้นที่ชายแดนคืออะไร หรือมีองค์กรหน่วยงานอะไรบ้างที่อยู่ในพื้นที่ชายแดน เป็นต้น ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอธิบาย(Explanatory) จะเป็นการช่วยในการตอบคำถามที่ถามถึงเหตุผลและผล ความสัมพันธ์ต่างๆที่เกิดขึ้น หรือการอธิบายถึงกระบวนการต่างๆ ส่วนมากคำถามจะขึ้นต้นด้วยคำว่า "ทำไม"(Why) หรือ ลงท้ายด้วยคำว่า "อย่างไร" (How) ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นถึงสาเหตุหรือเงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนและสถาบันต่างๆในพื้นที่ชายแดน ซึ่งเป็นการหาเหตุและผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มากกว่านั้นงานวิจัยชิ้นนี้ยังต้องการตอบคำถามถึงสถาบันต่างๆในพื้นที่ชายแดนกับพลวัตที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ซึ่งต้องใช้การอธิบายเพื่อให้เห็นถึงกระบวนการทำงานของสถาบันต่างๆในพื้นที่ที่กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงระบบการบริหารชายแดนของประเทศไทยผ่านพื้นที่ที่ทำการศึกษา

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยได้ใช้แนวการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์(Historical Research) มาเป็นแนวทางการศึกษาและอธิบายให้เห็นถึงการบริหารจัดการของรัฐและพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนเนื่องจาก ปัญหาและปรากฏการณ์ที่เราพบเห็นในปัจจุบันนั้นเป็นเสมือนส่วนบนของยอดน้ำแข็งเท่านั้น การศึกษาโดยอาศัยมิติทางประวัติศาสตร์จะช่วยให้เราเข้าใจถึงเหตุผลและความเป็นมาที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของพื้นที่ที่ศึกษา (ชัยอนันต์ สมุทวณิช,2535: ข)

การศึกษานี้ได้กล่าวเป็นการศึกษาที่ลักษณะเป็นกรณีศึกษา (Case Study) ซึ่งมีลักษณะเป็นการศึกษาวิเคราะห์หน่วยการศึกษาเดียว (Single-case designs)

การวิจัยในรูปแบบของกรณีศึกษา (Case Study) เป็นการทดสอบทฤษฎีในการอธิบายปรากฏการณ์ (Robert K. Yen, 2013: 41-42) ในงานวิจัยนี้ได้เลือกทฤษฎีที่อธิบายลักษณะของรัฐไทยคือ ทฤษฎีความสามารถของรัฐ (State Capacity) ทฤษฎีรัฐรวมศูนย์อำนาจ (Fragmented Centralization State) และ รัฐกระจายอำนาจล่าช้า (Late Decentralization) เป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ของรัฐไทยกับท้องถิ่น แต่ทฤษฎีดังกล่าวมีลักษณะข้อจำกัดคือยังไม่มีงานศึกษาที่นำมาอธิบายถึงความสัมพันธ์ของรัฐกับท้องถิ่นที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ชายแดนเนื่องจากท้องถิ่นที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ชายแดนมีความแตกต่างจากท้องถิ่นภายในประเทศ

ประการแรก ท้องถิ่นชายแดนมีหน่วยงานส่วนภูมิภาคที่มีภารกิจเฉพาะในพื้นที่ชายแดนซึ่งท้องถิ่นภายในประเทศไม่มี เช่น ด้านตรวจคนเข้าเมือง ศุลกากร หน่วยงานทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้มีหน้าที่รับผิดชอบภายในพื้นที่ที่ต่างกันไป หรือการเกิดขึ้นหรือหายไปของค่ายอพยพในบริเวณพื้นที่ชายแดนนั้นน่าจะส่งผลให้เกิดความแตกต่างระหว่างการบริหารจัดการท้องถิ่นชายแดนกับท้องถิ่นภายในประเทศ

ประการที่สองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนตั้งแต่การเกิดขึ้นของรัฐไทยในยุคล่าอาณานิคม มาสู่ยุคสงครามเย็น จนถึงยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในปี พ.ศ.2531 ที่เปลี่ยนพื้นที่ชายแดนจากพื้นที่ความมั่นคงทางทหารมาสู่การส่งเสริมในด้านเศรษฐกิจการค้า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่น่าจะสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนในสองลักษณะกล่าวคือ

ลักษณะแรกการบริหารจัดการพื้นที่ของรัฐไทยผ่านหนึ่งโครงสร้างของรัฐที่มีการรวมศูนย์อำนาจมาอย่างยาวนานและเพิ่งจะมีการกระจายอำนาจใน พ.ศ.2540 และ สองสถาบันต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาในอดีต และสถาบันที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ภายหลังการกระจายอำนาจ เช่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ว่ามีความสามารถมากน้อยเพียงใดในการบริหารจัดการพื้นที่และสถาบันต่างๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์และทำงานร่วมกันอย่างไรในแต่ละช่วงเวลา

ลักษณะที่สองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนอาจจะสะท้อนให้เห็นถึงการบริหารจัดการพื้นที่ของคนในพื้นที่ชายแดนว่าคนที่อยู่ในพื้นที่มีการดูแลพื้นที่ของตนอย่างไร มีวัฒนธรรม วิถีปฏิบัติในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างการบริหารงานของรัฐไทยอย่างไร หรือภายใต้การโครงสร้างรัฐดังกล่าวส่งผลอย่างไรต่อสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของคนในพื้นที่

อย่างไรก็ดี การวิจัยที่ศึกษาผ่านการกรณีศึกษา ไม่ได้เป็นเพียงการทดสอบทฤษฎีเท่านั้น แต่สิ่งที่ค้นพบในพื้นที่อาจจะสามารถอธิบายหรือพัฒนาทฤษฎีเพื่อใช้ในการอธิบายระบบการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐไทยบริเวณพื้นที่ชายแดนอื่นๆ (General Theory) ที่มีลักษณะคล้ายกัน

เพราะรัฐไทยนั้นมีชายแดนติดประเทศต่างๆ ทั้งสี่ทิศ หรืออาจจะสามารถอธิบายได้เพียงแค่ว่าในพื้นที่ หรือ บริเวณชายแดนที่แดนพื้นที่นั้นตั้งอยู่ (Specific Theory) เนื่องจากลักษณะพิเศษที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่ชายแดนอื่นๆ

3.1 การเลือกพื้นที่ในการศึกษา

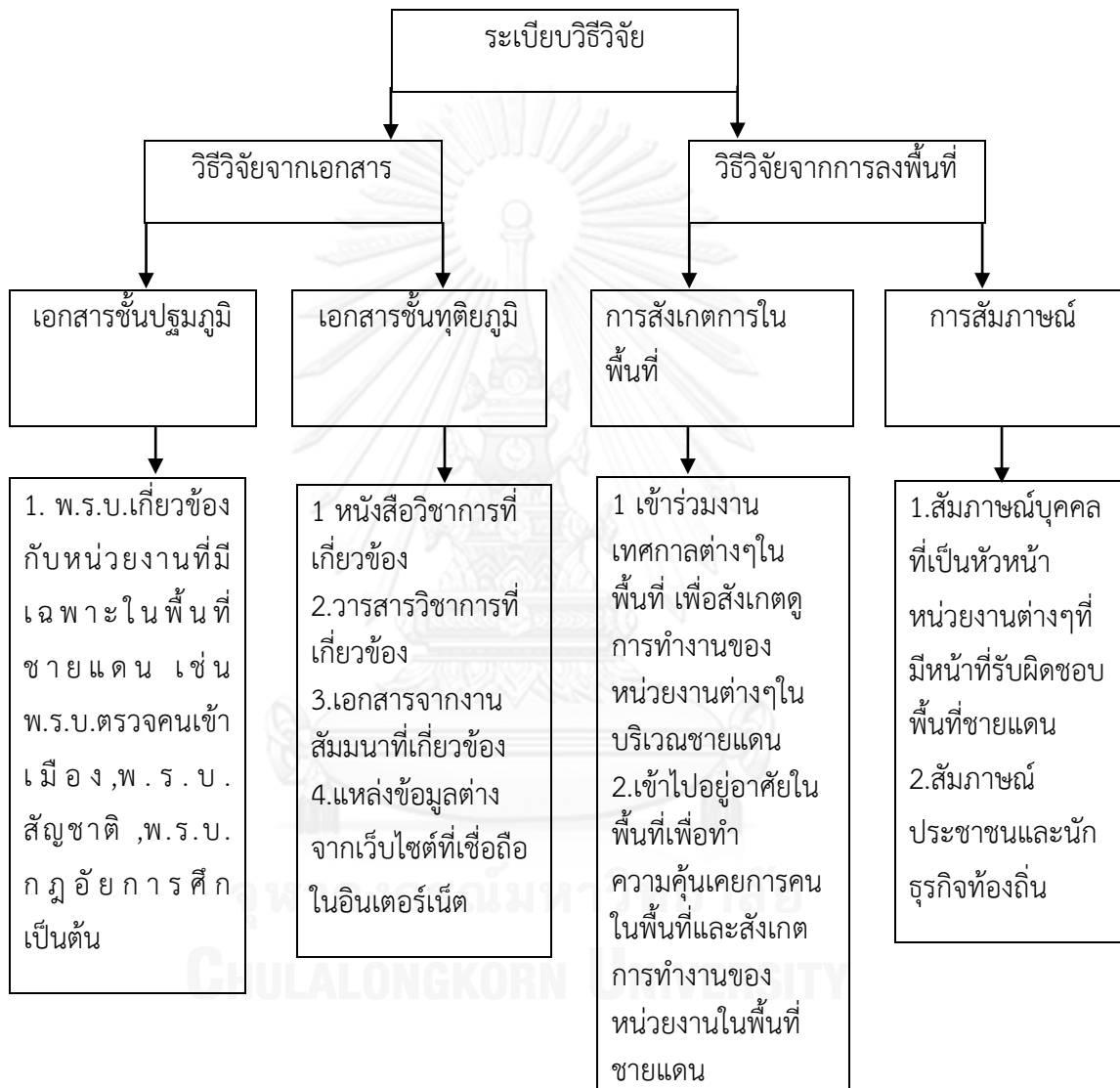
การศึกษาเรื่องรัฐกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน พื้นที่ชายแดนที่เราจะนำมาศึกษานั้นคือ บริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราดซึ่งเป็นอำเภอชายแดนที่อยู่ติดกับจังหวัดเกาะกงของ กัมพูชา เพราะว่า บริเวณอำเภอคลองใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจการค้าข้าม พรมแดนเห็นได้จากในบริเวณพื้นที่อำเภอคลองใหญ่มีด่านชายแดนถาวรตั้งอยู่ การมีด่านชายแดน ถาวรเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าในบริเวณอำเภอคลองใหญ่นั้นมีความเจริญทางเศรษฐกิจที่สามารถทำให้ รัฐเปิดด่านชายแดนถาวรเพื่อส่งเสริมการค้าขายบริเวณชายแดนในพื้นที่ได้นอกจากนี้การศึกษาพื้นที่ที่ มีลักษณะเป็นอำเภอชายแดนนั้นจะทำให้เราเห็นพลวัตที่เกิดขึ้นในพื้นที่ก่อนที่จะมีการเกิดขึ้นด้าน ชายแดนถาวร การเกิดขึ้นเป็นอำเภอนั้นต้องมีการกระจุกตัวและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจใน ระดับหนึ่ง มากกว่านั้นการตั้งอำเภอในบริเวณพื้นที่ชายแดนแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ตรงนั้นมีความสำคัญ ทางด้านความมั่นคงต่อรัฐที่ทำให้รัฐต้องส่งคนจากส่วนภูมิภาคเข้ามาดูแลพื้นที่

บริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่จึงเป็นพื้นที่ศึกษากรณีตัวอย่างบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ที่มีด่านชายแดนถาวรตั้งอยู่นอกจากภูมิศาสตร์บริเวณอำเภอคลองใหญ่นั้นมีความแตกต่างจากบริเวณ ด่านชายแดนถาวรจุดอื่นเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ติดกับทางกัมพูชาทั้งทางบกและทางทะเลและ ความสัมพันธ์ของคนคลองใหญ่และคนในบริเวณเกาะกงที่เรียกว่าคนไทยเกาะกงทำให้พื้นที่บริเวณนี้ นอกจากจะมีด่านชายแดนถาวรตั้งอยู่แล้วยังมีลักษณะเด่นทางด้านภูมิศาสตร์และทางด้าน ความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นที่แตกต่างจากบริเวณชายแดนอื่นซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้พื้นที่ บริเวณนี้พัฒนาขึ้นมาเป็นเมืองชายแดนและเป็นพื้นที่ส่งออกและนำเข้าสินค้าทั้งทางบกและทางน้ำ ที่สำคัญของประเทศทางด้านชายแดนไทย-กัมพูชา

3.2 วิธีและเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

วิธีและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการทำงานวิจัย เพราะข้อมูล ที่ผู้วิจัยต้องการเก็บนั้นเป็นสภาพความเป็นจริงของสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษา และต้องเป็นสิ่งที่ผู้วิจัย ได้กำหนดล่วงหน้าไว้ก่อนในแบบการวิจัย (Research Design) ซึ่งการออกแบบวิธีและสร้างเครื่องมือ

ในการเก็บข้อมูลที่ดียังช่วยให้ผู้วิจัยสามารถมีลำดับในการจัดเก็บข้อมูล และรู้ว่าต้องไปเก็บข้อมูลจากที่ใด(ธนน อนุมานราชชน,2542: 16) ผู้วิจัยได้ทำแผนภาพ (Mind Mapping) เพื่อแสดงให้เห็นขั้นตอนในการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยและจะอธิบายวิธีการการใช้เครื่องต่างๆในการเก็บข้อมูลในลำดับต่อไป

ภาพที่ 2 สรุประเบียบวิธีวิจัย

3.3 แหล่งที่มาของข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ

3.3.1 วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

สามารถแบ่งตัวข้อมูลได้เป็น 2 รูปแบบ กล่าวคือ

3.3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) เช่น 1.พ.ร.บ.เกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่มีเฉพาะในพื้นที่ชายแดน เช่น พ.ร.บ.ตรวจคนเข้าเมือง พ.ศ.2522, พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.2508, พ.ร.บ.กฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 เป็นต้น 2.พ.ร.บ.ที่เกี่ยวกับการปกครองส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น เช่น พ.ร.บ.การปกครองท้องถิ่น, พ.ร.บ. บริหารราชการแผ่นดิน (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2553, พ.ร.บ.ที่ให้อำนาจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้นโดยผู้วิจัยจะศึกษานโยบายและความสัมพันธ์ของสถาบันต่างๆของรัฐผ่านตัวบทกฎหมายที่ให้อำนาจแก่สถาบันต่างๆในการทำงานเนื่องจากตัวบทกฎหมายที่ออกมาสามารถสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายของรัฐในแต่ละช่วงเวลาว่ารัฐมีมุมมองอย่างไรกับพื้นที่ชายแดน และต้องการบริหารจัดการชายแดนไปในทิศทางใด และตัวบทกฎหมายยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจของสถาบันต่างๆของรัฐในพื้นที่ชายแดน สถาบันไหนมีอำนาจเรื่องอะไร ทำงานร่วมกันอย่างไร เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงภาพของระบบการบริหารชายแดนของรัฐไทยว่ามีลักษณะอย่างไร สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่มากน้อยเพียงใด อีกทั้ง ช่วงเวลาของตัวบทกฎหมายที่ออกมายังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายของรัฐในแต่ละช่วงเวลาว่ารัฐมีมุมมองอย่างไรกับพื้นที่ชายแดน และต้องการบริหารจัดการชายแดนไปในทิศทางใด

3.3.1.2 ศึกษาผ่านข้อมูลทุติยภูมิ คือสภาพความเป็นจริงทางสังคมหรือปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่มีคนศึกษาและรวบรวมไว้ก่อนแล้ว เช่น วิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการ บทความ วารสาร หนังสือพิมพ์ เว็บไซต์ที่สามารถเชื่อถือได้ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศหรือการเข้าฟังการเสวนาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐไทย

3.3.2 วิธีวิจัยจากการลงพื้นที่ (Field Research)

การเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่ ผู้วิจัยมีวิธีในการเก็บข้อมูลใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ

3.3.2.1 การสังเกตการณ์

การเก็บข้อมูลแบบสังเกตการณ์นั้นแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนแรก ผู้วิจัยเริ่มจากการเข้าร่วมงานเทศกาลต่างๆที่เกิดขึ้นประจำปีในพื้นที่ เมื่อปีพ.ศ.2555 เช่น งานวันปีใหม่ งานวันสงกรานต์ งานวัน

ลวยกระทง เป็นต้น เพราะงานเทศกาลเหล่านี้จะมีการเปิดต้อนรับให้ประชาชนชาวไทยและกัมพูชาสามารถเดินทางผ่านแดนมาร่วมกิจกรรมที่ทางฝ่ายไทยหรือทางฝ่ายกัมพูชาจัดขึ้นได้ การเข้าไปสังเกตในช่วงงานเทศกาลทำให้ผู้วิจัยได้เห็นการทำงานหน่วยงานต่างๆของรัฐในการควบคุมคน และเห็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนไทยและกัมพูชาบริเวณพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

ส่วนที่สอง ผู้วิจัยได้เข้าไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่ เป็นเวลาเกือบ 1 เดือน ในช่วง เดือน ตุลาคม พ.ศ.2556 เพื่อเข้าไปศึกษาถึงภูมิศาสตร์ของพื้นที่ และทำความเข้าใจกับผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โดยการสัมภาษณ์พูดคุยถึงประวัติความเป็นมา ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้น และ การทำงานของหน่วยงานต่างๆของหน่วยงานรัฐในพื้นที่ชายแดน

3.3.3 การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์นั้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth-Interview) ส่วนที่สองเป็นกึ่งการสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นกับคนในพื้นที่

3.3.3.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth-Interview)

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth-Interview) ผู้วิจัยเลือกบุคคลที่จะมาให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์จากบุคคลนั้นต้องเป็นตัวแทนของหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ชายแดนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดนทั้งภาครัฐ เศรษฐกิจ ในพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่จังหวัดตราดผู้วิจัยจะขออธิบายบุคคลๆที่จะสัมภาษณ์ต่างๆตามตารางข้างล่าง ดังนี้

ตารางที่ 1 รายชื่อหน่วยงานและรายชื่อบุคคลที่สัมภาษณ์

ชื่อหน่วยงาน	รายชื่อบุคคลที่สัมภาษณ์	เป้าหมายในการสัมภาษณ์
1.สำนักงานตรวจคน เข้าเมืองอำเภอคลอง ใหญ่ จังหวัดตราด	ร.ต.อ.อุเทน พรหมมา(หัวหน้าจุด ผ่านแดนถาวรบ้านหาดเล็ก ตำบล ตรวจคนเข้าเมืองอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด)	เพื่อสอบถามถึงการทำงานของจุด ผ่าน ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน และจำนวนของผู้ผ่านแดนในแต่ละ วันว่ามีมากน้อยเพียงใด
2.หน่วยนาวิกโยธินบ้าน หาดเล็ก อำเภอคลอง ใหญ่	น.ท.สุรศักดิ์ ศรีเผือก (ผู้บัญชาการ หน่วยบัญชาการนาวิกโยธินบ้าน หาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัด ตราด)	เพื่อสอบถามถึงการทำงานของ หน่วยงานทหารในบริเวณชายแดน ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน
3.อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด	1.นายสมพงษ์ อนุยุทธพงศ์ (อดีต นายอำเภอคลองใหญ่ พ.ศ.2530) 2.นายชุมพล ทรัพย์ประสพ(อดีต ปลัดอำเภอคลองใหญ่ช่วง พ.ศ.2522-2536 และอดีต นายอำเภอคลองใหญ่ช่วง2553- 2554) 3.นายบุญเลิศ วรวงษ์ (ปลัดอาวุโส อำเภอคลองใหญ่ ปัจจุบัน)	1.คนแรกเพื่อสอบถามถึงลักษณะ ของพื้นที่ชายแดนและการทำงาน ของอำเภอในช่วงสงครามเย็นและ ปัญหาอุปสรรคต่างๆ 2.คนที่สองเพื่อสอบถามถึงความ แตกต่างของพื้นที่ชายแดนและการทำงาน ของอำเภอในสองช่วงเวลา คือยุคสงครามเย็นและหลังสงคราม เย็น และ ส อ บ ถ ม ถึง ป ญ ห า อุปสรรคต่างๆในการทำงาน 3.คนที่สามเพื่อสอบถามการทำงาน ของอำเภอในปัจจุบัน ปัญหาและ อุปสรรคต่างๆในการทำงาน

ชื่อหน่วยงาน	รายชื่อบุคคลที่สัมภาษณ์	เป้าหมายในการสัมภาษณ์
4.รองนายด่านศุลกากร คลองใหญ่ จังหวัดตราด	นายธีระ แพทย์สถิตถาวร	เพื่อสอบถามถึงการทำงานของ ศุลกากรคลองใหญ่ปัญหาอุปสรรค ในการทำงาน และจำนวนสินค้า ผ่านเข้าออกบริเวณด่านชายแดน
5.กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	นายประเสริฐ ศิริ	เพื่อสอบถามถึงการทำงานของ กำนันผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่อำเภอ คลองใหญ่ ปัญหาอุปสรรคต่างๆใน การทำงานร่วมกับอำเภอ หรือ หน่วยงานต่างๆในพื้นที่ชายแดน
6.เทศบาลตำบลบ้าน หาดเล็ก	นางสาวกิจประภาพรประสิทธิ์เวช (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้าน หาดเล็ก 2553-ปัจจุบัน)	เพื่อสอบถามถึงการทำงานของ เทศบาลตำบลบ้านหาดเล็ก ปัญหา อุปสรรคในการทำงาน และ ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนภูมิภาค กับส่วนท้องถิ่น
6.เทศบาลตำบลคลอง ใหญ่	นายวิระชาญประทีปประยะกุล (นายกเทศมนตรีตำบลคลองใหญ่)	เพื่อสอบถามถึงการทำงานของ เทศบาลตำบลบ้านหาดเล็ก ปัญหา อุปสรรคในการทำงาน และ ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนภูมิภาค กับส่วนท้องถิ่น
ชื่อหน่วยงาน (หน่วยภาคธุรกิจ)	รายชื่อบุคคลที่สัมภาษณ์	เป้าหมายในการสัมภาษณ์
1. ประธานหอการค้า จังหวัดตราด	นายสุมิตร เขียวขจี	เพื่อสอบถามถึงภาพรวมเศรษฐกิจ บริเวณชายแดนคลองใหญ่ ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจ ต่างๆ

3.4 กระบวนการขั้นตอนและระยะเวลาในการวิจัย

ในงานวิจัยเรื่องรัฐกับการจัดการพื้นที่ชายแดน กรณีศึกษา อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ผู้วิจัยได้จัดกระบวนการและขั้นตอนในการทำวิจัย ตั้งแต่เริ่มการคิดหัวข้อ การสอบโครงร่าง การเก็บข้อมูลจากเอกสาร และการลงพื้นที่ การนำข้อมูลมาเขียนเพื่อประกอบเป็นงานวิจัยดังนี้

3.4.1 ขั้นตอนในการสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์

-การเริ่มคิดหัวข้อวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยได้เริ่มคิดหัวข้อวิทยานิพนธ์ในช่วง ปีการศึกษา ที่ 2555/1 โดยการเข้าไปคุยกับที่ปรึกษาที่ผู้วิจัยต้องการให้มาเป็นผู้ควบคุมการทำวิทยานิพนธ์ หลังจากนั้นเป็นการอ่านงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อมูล ทฤษฎีเพื่อนำมาเขียนโครงร่าง วิทยานิพนธ์เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

-ปีการศึกษาที่ 2555/2 ผู้วิจัยได้รับการอนุมัติจากอาจารย์ที่ปรึกษาให้สอบโครงร่าง วิทยานิพนธ์ และได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการในการสอบให้สามารถทำหัวข้อดังกล่าวได้ โดยต้องไปปรับปรุงและแก้ไขในเรื่องของที่มาและความสำคัญ และทฤษฎีใหม่ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

3.4.2 การเก็บข้อมูล

- การเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นเรื่องข้อการวิจัยเชิงเอกสาร ส่วนที่สองเป็นการเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่

3.4.2.1 การวิจัยเชิงเอกสาร

-ในงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่ใช้ที่ศึกษาพื้นที่ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องหรือกล่าวถึงบริเวณพื้นที่อำเภอคลองใหญ่จากงานเขียนต่างๆที่สะท้อนประวัติท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์การเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ ซึ่งมีเอกสารสำคัญที่กล่าวถึงบริเวณพื้นที่ดังกล่าวซึ่งถูกเขียนโดยคนในท้องถิ่น2ชั้นกล่าวถึงเมืองประจันคีรีเขต เอกสารจากที่ได้จากห้องสมุดแห่งชาติซึ่งเป็นการบันทึกถึงการเสด็จเยี่ยมรัชกาลที่5 ที่ได้บรรยายลักษณะลักษณะ ภูมิศาสตร์และลักษณะของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ไว้ และงานวิจัยที่มีการศึกษาเกี่ยวกับบริเวณพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่ เช่น ประเทศไทยกับปัญหาเมืองจันทบุรี และตราด ที่ฝรั่งเศสยึดครองระหว่างปี พ.ศ.2436-2449 เป็นปริญาานิพนธ์ ของนาย สวรรค์ สุวรรณโชติ การศึกษาค้นหาข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ใช้เวลาในการสืบค้นประมาณสองเดือน คือ ในช่วง (เมษายน-พฤษภาคม 2556)

-ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐที่อยู่ในพื้นที่ชายแดน เช่น พ.ร.บ.ตรวจคนเข้าเมือง พ.ร.บ.แรงงานต่างด้าว พ.ร.บ.อัยการศึก พ.ร.บ.การปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ร.บ.การปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ร.บ.ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เป็นต้น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานะบุคคลตามกฎหมายไทยของคนเชื้อชาติไทย-เกาะกง วิทยานิพนธ์ปริญญาโท นิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ของวรรณที รุ่งสภาคกุล เพื่อดูว่ากฎหมายแต่ละฉบับให้อำนาจหน่วยงานของรัฐด้านใดบ้าง มีส่วนไหนที่มีความทับซ้อนกันบ้าง กฎหมายดังกล่าวมีการเกิดขึ้นและแก้ไขเปลี่ยนแปลงในช่วงไหนเพราะอะไรเพื่อจะได้วิเคราะห์ถึงนโยบายของรัฐในช่วงดังกล่าวและการทำงานของหน่วยงานต่างๆเป็นอย่างไร การศึกษาค้นหาข้อมูลทางด้านในเรื่องของการทำงานของสถาบันต่างๆในพื้นที่ชายแดน อำหน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน ใช้เวลาประมาณ 2 เดือน คือ ช่วงมิถุนายน-กรกฎาคม 2556

3.4.2.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

3.4.2.2.1. สัมภาษณ์เชิงลึก

- ใช้เวลาในช่วงเดือนตุลาคม 2556

3.4.2.2.2. การสังเกตการณ์ในพื้นที่

-เข้าร่วมงานลอยกระทง พ.ศ.2555,2556 งานปีใหม่ พ.ศ.2555,2556งานสงกรานต์พ.ศ.2556

- การเข้าไปอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอคลองใหญ่ ช่วงเดือน ตุลาคม พ.ศ.2556 เพื่อสอบถามข้อมูลความเห็นต่างๆของคนในพื้นที่

3.4.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนวิทยานิพนธ์

- การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นเริ่มทำมาพร้อมกับการอ่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและกฎหมายต่างๆ ตั้งแต่เดือนช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2556เพื่อนำมาใช้ประกอบในการตั้งและเลือกบุคคลที่เราต้องการจะสัมภาษณ์

-มีการแก้ไขและเพิ่มเติมข้อมูลบางอย่างในบทนำและบททฤษฎีตามการแนะนำของคณะกรรมการสอบ ในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ.2556

-เริ่มนัดสัมภาษณ์บุคคลจากหน่วยงานต่างๆที่ผู้วิจัยเลือกไว้ ในช่วงเดือน ตุลาคม-พฤศจิกายน พ.ศ.2556 พร้อมกับนำเอาข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ควบคู่กับตัวบทกฎหมาย ข้อมูลจากงานวิจัยที่ได้อ่านมาและจัดระเบียบข้อมูลต่างๆเพื่อใช้ในการเขียนบทที่4 คลองใหญ่: การ

เกิดขึ้นของเมืองชายแดน ในฐานะอำเภอชายแดน (ร.4- พ.ศ.2502)บพที่5 คลองใหญ่ในยุคสงครามเย็น - ก่อนการเกิดของด่านชายแดนถาวร (พ.ศ.2502-2539) บพที่6คลองใหญ่ภายหลังการเกิดขึ้นของด่านชายแดนถาวร (ภายหลัง พ.ศ.2540) บพที่7 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

-ในช่วงเดือนตุลาคมได้มีการปรับแก้บพหน้า บททฤษฎี และเพิ่มเติมบพที่เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยให้แล้วเสร็จตามที่คณะกรรมการแนะนำ

-เริ่มเขียนบพที่4 พัฒนาการของพื้นที่ชายแดน ในช่วงอาทิตย์แรกของเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2556

-นำข้อมูลที่เก็บได้มาวิเคราะห์ และเขียนบพที่ 5-7ในช่วงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ.2556-มกราคม พ.ศ.2557

-ระหว่างการเขียนตั้งแต่บพที่ 5-7เมื่อเสร็จแต่ละบพจะส่งให้ที่ปรึกษาดูเพื่อขอความเห็นเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

-รวมเล่ม ตรวจสอบความผิดพลาดต่างๆและส่งเล่มวิทยานิพนธ์ทั้งหมดให้ที่ปรึกษา ประธานคุมสอบ และกรรมการจากภายนอกพิจารณา และขอยื่นสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ในช่วงเดือน พฤษภาคม พ.ศ.2557

บทที่ 4

พื้นที่ชายแดนบริเวณคลองใหญ่ในช่วงยุคก่อนสมัยใหม่

ในบทที่ 4 นี้ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนแรกคือ ข้อมูลพื้นฐานในบริเวณพื้นที่ชายแดนอำเภอคลองใหญ่ในปัจจุบัน เนื่องจาก ก่อนที่เราจะเข้าสู่การอธิบายพลวัตในพื้นที่ชายแดนบริเวณคลองใหญ่ในช่วงยุคก่อนสมัยใหม่ซึ่งเป็นเนื้อหาหลักของบทนี้ เราควรมาทำความเข้าใจถึงข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เสียก่อนเพื่อที่จะได้เห็นภาพรวมในปัจจุบันที่เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงขึ้นในอดีต และส่วนที่สองคือ พื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ในยุคก่อนสมัยใหม่

4.1 ข้อมูลพื้นฐานในบริเวณอำเภอคลองใหญ่

ภูมิศาสตร์ที่ตั้งของคลองใหญ่ คลองใหญ่เป็นเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณสุดชายฝั่งทะเลตะวันออกของประเทศไทยเป็นจุดสิ้นสุดของถนนทางหลวงหมายเลขที่ 318 และอยู่ห่างจากกรุงเทพฯที่เป็นเมืองหลวงของประเทศ 382 กิโลเมตร ชื่อของคลองใหญ่นั้นมาจากการเรียกตามลักษณะพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นขนาดใหญ่ที่ติดกับทะเลที่มีวิวเข้ามาในแผ่นดิน ในอดีตเป็นที่ใช้ในการหลบลมพายุและพักจอดเรือประมงและเรือสินค้าทำให้ชาวบ้านและผู้ที่มาใช้ประโยชน์เรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า คลองใหญ่ (ประวัติอำเภอคลองใหญ่, 6 2554: ออนไลน์)

การที่คลองใหญ่เป็นพื้นที่ที่ใช้สามารถในการจอดเรือสินค้าและเรือประมงทำให้ประชาชนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณคลองใหญ่ส่วนใหญ่ทำอาชีพประมง ซึ่งต้องเข้าไปจับสัตว์ทะเลในบริเวณกัมพูชาและอีกธุรกิจหนึ่งคือการขนส่งออกสินค้าบริเวณชายแดนมากกว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ในจังหวัดตราดเนื่องจากลักษณะภูมิศาสตร์ที่ตั้งของคลองใหญ่ที่มีที่ราบอยู่เพียงร้อยละ 29 ของพื้นที่ทั้งหมด ที่เหลือเป็นที่ราบเชิงเขาทำการเกษตรไม่เหมาะกับการทำการเกษตรเพราะมีสภาพส่วนใหญ่เป็นหิน จึงทำให้เศรษฐกิจในพื้นที่มีความแตกต่างจากบริเวณอื่นของจังหวัดและทำให้บริเวณพื้นที่คลองใหญ่มีความน่าสนใจในฐานะเมืองชายแดนที่เศรษฐกิจในพื้นที่มีความสัมพันธ์กับการค้าและการผลิตบริเวณชายแดน

อำเภอ/ กิ่งอำเภอ	จำนวนครัว เรือนทั้งสิ้น	ทำนา ทำไร่	ทำสวน (พืชยืนต้น)	ทำสวน ยาง	รับจ้าง	ประมง เพาะเลี้ยง สัตว์น้ำ
เมืองตราด	18,604 (100.0%)	1,706 (9.2%)	4,311 (23.2%)	1,766 (9.5%)	3,601 (19.4%)	977 (5.3%)
คลองใหญ่	3,121 (100.0%)	27 (0.9%)	110 (3.5%)	0 (0.0%)	544 (17.4%)	1,157 (37.1%)
เขาสมิง	8,528 (100.0%)	302 (3.5%)	4,185 (49.1%)	1,272 (14.9%)	1,425 (16.7%)	116 (1.4%)
บ่อไร่	5,564 (100.0%)	287 (5.2%)	2,072 (37.2%)	445 (8.0%)	1,932 (34.7%)	0 (0.0%)
แหลมงอบ	3,046 (100.0%)	50 (1.6%)	643 (21.1%)	1,035 (34.0%)	415 (13.6%)	594 (19.5%)
กิ่ง อ.เกาะกูด	421 (100.0%)	0 (0.0%)	134 (31.8%)	73 (17.3%)	107 (25.4%)	112 (26.6%)
กิ่ง อ.เกาะ ช้าง	1,023 (100.0%)	0 (0.0%)	524 (51.2%)	150 (14.7%)	100 (9.8%)	157 (15.4%)
รวม	40,307 (100.0%)	2,372 (5.9%)	11,979 (29.7%)	4,741 (11.8%)	8,124 (20.2%)	3,113 (7.7%)

ตารางที่ 2 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามอาชีพที่สำคัญของราษฎรในหมู่บ้าน จังหวัดตราด

(สำนักงานจังหวัดตราด, 2546: ออนไลน์)

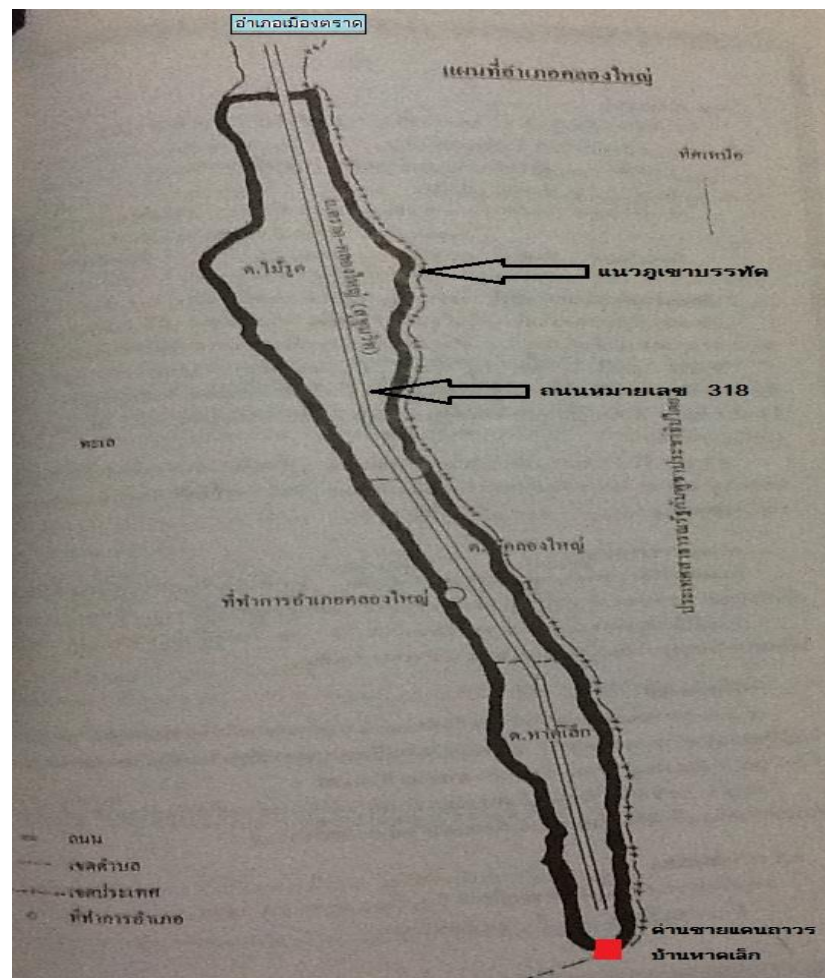

ที่ตั้งของคลองใหญ่นั้นมีความสำคัญ คลองใหญ่ในทางทิศเหนือและทิศตะวันออกติดกับจาเยียม จังหวัดเกาะกงซึ่งมีเส้นแนวภูเขาบรรทัดเป็นสิ่งที่กั้นระหว่างเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาตามอนุสัญญาการปักปันเขตแดนระหว่างสยามกับฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2449 บริเวณคลองใหญ่มีระยะแนวชายแดนทางบกที่ติดกับกัมพูชาเป็นแนวเขายาว 51 กิโลเมตรซึ่งตั้งอยู่ระหว่างหลักปักปันเขตแดนที่ 71-73 ระยะทางจากคลองใหญ่ จากบริเวณตัวเมืองคลองใหญ่มีระยะห่างจากเมืองพนมเปญซึ่งเป็นเมืองหลวงของกัมพูชาประมาณ 324 กิโลเมตรและศรีหนุวิ 271 กิโลเมตรซึ่งเป็นเมืองที่ใช้ในการขนส่งสินค้าทางน้ำที่สำคัญของกัมพูชา และอยู่ห่างจากคาสีโนเกาะกงรีสอร์ทที่เป็นจุดท่องเที่ยวที่สำคัญของกัมพูชา 16 กิโลเมตร และห่างจากด่านชายแดนถาวรไทยกัมพูชาประมาณ 2 กิโลเมตรทางทิศใต้ติดกับบริเวณอ่าวไทยซึ่งเป็นพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างไทยและกัมพูชามีระยะทาง 50 กิโลเมตร ส่วนทิศตะวันตกติดกับตัวอำเภอเมืองตราด ซึ่งมีระยะห่าง 72 กิโลเมตรจากตัวเมืองตราด

ภาพที่ 3 เส้นทางคมนาคมทางบกและทางน้ำในบริเวณชายแดนภาคตะวันออก

(oknation, 2557: ออนไลน์)

ภาพที่ 4 แผนที่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

(ดัดแปลงจากภาพ แผนที่อำเภอคลองใหญ่)

การที่คลองใหญ่มีพื้นที่ติดต่อกับกัมพูชาทางบกและทางทะเลและอยู่ไม่ไกลจากเมืองตัวเมืองตราดและกรุงเทพฯทำให้คลองใหญ่กลายเป็นพื้นที่ใช้ในการขนส่งสินค้าที่สำคัญในบริเวณชายแดน ในการขนส่งสินค้าทางบกนั้นมีการสร้างพัฒนาถนน 318 ให้มีลักษณะ 4 เลนเพื่อรองรับรถบรรทุกสินค้าที่นำสินค้ามาลงบริเวณท่าเรือคลองใหญ่และมีการร่วมกันระหว่างไทยและกัมพูชาในการพัฒนาถนนสาย R 10 เพื่อเชื่อมเส้นทางทางบกระหว่างคลองใหญ่-จังหวัดเกาะกง-กัมปงโสม (สีหนุวิลล์) และพนมเปญของกัมพูชา ส่วนทางทะเลบริเวณคลองใหญ่มีท่าเรือของเอกชนในการขนส่งสินค้าที่สำคัญ 6 แห่ง คือ ท่าเรือชลาลัย ท่าเรือกัลปังหา ท่าเรือ ส.กฤตตะวัน ท่าเทียบเรือทรัพย์ชโลธรบวงอินทร์ และท่าเทียบเรือ ป.เกษมศิริ ท่าเทียบเรือบ้านคลองสน และมีการสร้างท่าเรือน้ำลึกขนาดใหญ่

5๐๐ ตันกรอส เพื่อเชื่อมต่อเส้นทางการคมนาคมทางน้ำบริเวณอ่าวไทยไปสู่กัมพูชาและเวียดนามตอนล่าง (ASTVผู้จัดการ, 2554: ออนไลน์) เราจะเห็นได้จากในแผนที่

เส้นทางขนส่งทางน้ำนั้นจะเชื่อมต่อกับเมื่อท่าสำคัญตั้งแต่ กรุงเทพฯ ชลบุรี ระยอง คลองใหญ่ จังหวัดตราด ไปสู่ศรีหนุวิลล์ของกัมพูชาและไปทางตอนใต้บริเวณอำเภอฮาเตียนของเวียดนาม การพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกและทางน้ำโดยมีบริเวณชายแดนคลองใหญ่เป็นประตูสำคัญบริเวณชายแดนภาคตะวันออกในการเปิดเส้นทางการค้าเข้าไปในอินโดจีนเพื่อรองรับการเปิดเศรษฐกิจการค้าเสรี (AEC) ใน พ.ศ.2557และการขยายตัวเพิ่มขึ้นของการค้าบริเวณชายแดนที่จะตามมาในอนาคต (ASTVผู้จัดการ, 2554ก: ออนไลน์)

สภาพอากาศบริเวณคลองใหญ่มีอุณหภูมิเฉลี่ยที่ 27 องศาเซลเซียส ส่วนใหญ่จะมีฝนตกเกือบตลอดทั้งปี เพราะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้พื้นที่บริเวณนี้ค่อนข้างหนาแน่นไปด้วยป่าไม้และสัตว์ป่า บริเวณคลองใหญ่นั้นมีชื่อเสียงในเรื่องของการเป็นเมืองพักตากอากาศในฤดูร้อนและความอร่อยสดของอาหารทะเลที่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาบริเวณนี้ต้องมาสัมผัส

จังหวัด/อำเภอ/เทศบาล	ชาย	หญิง	รวม
จังหวัดตราด	75,989	76,167	152,156
อำเภอเมืองตราด	35,183	36,634	71,817
อำเภอคลองใหญ่ (ทั้งอำเภอ)	11,498	11,205	22,703
ทะเบียนอำเภอคลองใหญ่	6,781	6,735	13,516
เทศบาลตำบลคลองใหญ่	2,555	2,479	5,034
เทศบาลตำบลบ้านหาดเล็ก	2,159	1,987	4,146
อำเภอเขาสมิง	19,802	19,560	39,362
อำเภอโป่งไร่	9,506	8,768	18,274

ตารางที่ 3 ข้อมูลประชากรในจังหวัดตราด ใน พ.ศ.2555

(สำนักทะเบียน กรมการปกครอง, 2556: ออนไลน์)

สุดท้ายคือ เรื่องของการปกครอง คลองใหญ่ในกรณีศึกษานี้ครอบคลุมทั้งอำเภอคลองใหญ่ กับเทศบาลตำบลคลองใหญ่และเทศบาลตำบลบ้านหาดเล็กซึ่งเป็นที่ตั้งของด่านชายแดนถาวรบ้านหาดเล็กและมีระยะห่างจากบริเวณตัวอำเภอคลองใหญ่และเทศบาลคลองใหญ่ประมาณ 14 กิโลเมตร อำเภอเป็นหน่วยงานการปกครองในส่วนภูมิภาคที่ในการบริหารจัดการพื้นที่ของรัฐส่วนกลาง ส่วนเทศบาลตำบลนั้นเป็นรูปแบบของการปกครองตนเองของถิ่นในระดับเมือง ซึ่งเทศบาลตำบลคลองใหญ่และเทศบาลตำบลหาดเล็กได้มีการพัฒนามาจากสุขาภิบาลขึ้นมาในรูปแบบการปกครองแบบเทศบาลตำบลใน ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงสถานของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.2542 ให้ยกระดับสุขาภิบาลทั่วประเทศขึ้นเป็นเทศบาลตำบล³ อำเภอคลองใหญ่มีเนื้อที่ครอบคลุม 50.2 ตร.กม. ในขณะที่บริเวณเขตที่เป็นเมืองคือเทศบาลตำบลคลองใหญ่มีพื้นที่ในการดูแล 2.5 ตร.กม. ครอบคลุม 3 หมู่บ้าน และ เทศบาลตำบลบ้านหาดเล็ก 10 ตร.กม. ครอบคลุม 5 หมู่บ้าน ส่วนที่เหลืออยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองใหญ่ 10.5 ตร.กม. และองค์การบริหารส่วนตำบลไม้รูด 27.2 5 ตร.กม. ประชากร จำนวนประชากรที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในพื้นที่ มีทั้งหมด 22,703 คน โดยอยู่ภายในเขตบริเวณเทศบาลตำบลคลองใหญ่ 5,034 คน และ อยู่บริเวณเทศบาลตำบลบ้านหาดเล็ก 4,146 คน นอกนั้นอยู่นอกเมืองซึ่งมีชื่ออยู่ในทะเบียนรายชื่อของอำเภอ 13,523 คน ประชากร จากตัวเลขจำนวนประชากรในตารางนั้นชี้ให้เห็นว่าบริเวณอำเภอคลองใหญ่มีประชากรรองมาจากอำเภอเมืองตราด มีประชากร 71,817 คน และ อำเภอเขาสมิง มีประชากร 39,362 คน ส่วนคลองใหญ่เป็นอันดับสามมีประชากรรวม 22,703 คน แต่ประชากรที่กล่าวมานี้ในบริเวณอำเภอคลองใหญ่ยังไม่ได้รวมประชากรแฝงชาวกัมพูชาที่เข้ามาทำงานในพื้นที่และชาวไทยเกาะกงที่ยังไม่ได้รับการแปลงสัญชาติมาเป็นสัญชาติไทย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

³ เทศบาลเป็นรูปแบบหนึ่งในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่มีลักษณะเป็นเมือง ซึ่งถูกตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 โดยแบ่งลักษณะของเทศบาลออกเป็น 3 รูปแบบ คือ เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง และเทศบาลนคร เทศบาลตำบลเป็นการปกครองท้องถิ่นในระดับเมืองที่เล็กที่สุด ซึ่งการได้ยกสถานะเป็นเทศบาลตำบลสามารถทำได้สองรูปแบบ คือ รูปแบบแรก การเปลี่ยนรูปแบบจากสุขาภิบาลมาเป็นเทศบาลตำบลตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงสถานของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.2542 รูปแบบที่สองคือการได้ยกสถานะเป็นเทศบาลตำบลนั้นบริเวณพื้นที่ต้องมีประชากร 7000 คน และความหนาแน่นระหว่างประชากรกับพื้นที่คือ 1500 คนต่อตารางกิโลเมตร มีรายได้มากกว่า 5 ล้านบาทต่อปีซึ่งไม่รวมเงินที่ได้รับการสนับสนุนจากทางรัฐ ที่สำคัญต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนในพื้นที่

รูปแบบที่สองคือ เทศบาลเมืองซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นศูนย์กลางของเมืองที่ตั้งอยู่ที่สำนักงานจังหวัดตั้งอยู่ และลักษณะที่สองคือ ต้องมีประชากร 10,000 คน และความหนาแน่นระหว่างประชากรกับพื้นที่คือ 3000 คนต่อตารางกิโลเมตร มีรายได้และมีรายได้เพียงพอที่จะสามารถดำเนินงานได้ สุดท้ายรูปแบบที่ สาม เทศบาลนคร เป็นเทศบาลที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือ ต้องมีประชากร 50,000 คน และความหนาแน่นระหว่างประชากรกับพื้นที่คือ 3000 คนต่อตารางกิโลเมตร และมีรายได้เพียงพอที่จะสามารถดำเนินงานได้ (เทศบาล, 2556: ออนไลน์)

4.2 คลองใหญ่ในยุคก่อนสมัยใหม่

จากสมัยอยุธยาจนถึงการก่อตั้งกิ่งอำเภอคลองใหญ่ใน พ.ศ. 2451 แทบไม่มีหลักฐานใดเลยที่กล่าวถึงคลองใหญ่ในฐานะเมืองชายแดนหรือการปรากฏตัวของที่ตั้งที่เป็นตัวเมืองซึ่งมีประชากรที่หนาแน่นและมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเหมือนในปัจจุบัน มีแต่เพียงหลักฐานที่กล่าวถึงชื่อของคลองใหญ่ว่าเป็นเพียงชุมชนขนาดเล็กที่อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของภูเขาบรรทัดซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองประจันคีรีเขตร์ได้รับการเปลี่ยนชื่อมาจากเมืองเกาะกงในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่ (ร.4) ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านทางชายทะเลตะวันออกของสยามที่ติดกับกัมพูชาส่วนอีกด้านหนึ่งติดกับเมืองตราดซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านบริเวณชายแดนของสยามตั้งแต่สมัยอยุธยา (ชลพรพร โภคสมบัติ, 2549: 48-49) การที่เราจะทำความเข้าใจการพัฒนาบริเวณเมืองคลองใหญ่นั้นเราจึงมีความจำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจผ่านประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของเมืองเมืองตราดเพื่อที่จะทำให้เราเห็นพลวัตรในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกของรัฐสยามที่ติดกับกัมพูชาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงการเกิดขึ้นของเมืองประจันคีรีเขตร์หรือเกาะกงในสมัยรัชกาลที่ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเกิดขึ้นของคลองใหญ่

ในบทนี้ให้ความสำคัญในการทำความเข้าใจพลวัตรในภูมิภาคบริเวณชายแดนชายฝั่งทะเลตะวันออกผ่านการทำความเข้าใจภูมิศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจการเมืองในภูมิภาคในฐานะพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องในการทำสงครามระหว่างอาณาจักรสยามและอาณาจักรกัมพูชาหรือชายการค้าทางทะเลในภูมิภาคและบทบาทของเมืองตราดในฐานะเมืองชายแดนของรัฐสยามในยุคก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เราเข้าใจพลวัตรบริเวณชายแดนที่ซึ่งคลองใหญ่ตั้งอยู่ภายใต้การเกิดขึ้นของเส้นเขตแดนระหว่างไทยและกัมพูชาในยุคสมัยใหม่

อันดับแรก ถึงแม้ว่าจะไม่มีหลักฐานการปรากฏที่ตั้งของบริเวณเมืองคลองใหญ่ แต่เราสามารถอธิบายถึงระบบการปกครองของเมืองในฐานะเมืองที่มีอิสระในการปกครองตนเองและการพัฒนาของเมืองในภูมิภาคชายแดนภาคตะวันออกตั้งแต่สมัยอยุธยา⁴ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของอาณาจักร

⁴ มีการปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยอยุธยาในสมัยพระเจ้าปราสาททองในสมัยพระเจ้าปราสาททอง เมืองตราดนั้นมีชื่อเดิม ว่าบ้านบางพระ ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง มีการแบ่งหัวเมืองต่างๆในราชอาณาจักรเป็นเมือง เอก โท ตรี และจัตวา ซึ่งเป็นเมืองชั้นใน ชั้นกลาง และชั้นนอกและได้จัดแบ่งการดูแลออกเป็น 3 ส่วน คือ หัวเมืองชั้นพระยาจักรีใช้ตราราชสี หัวเมืองชั้นพระยาเสนาบดีใช้ตราชสีห์ และหัวเมืองชั้นกับพระยาศรีธรรมราชเดโชใช้ตราบัวแก้ว เมืองตราดในสมัยนั้นอยู่ภายใต้การปกครองของพระยาศรีธรรมราชเดโช

ในสมัยอยุธยานั้นมีหลักฐานอีกชั้นหนึ่งที่บันทึกถึงการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.1991-2031) ซึ่งได้มีการจัดแบ่งการบริหารราชการแผ่นดินออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนกลางและส่วนภูมิภาคโดยส่วนกลางจัดแบ่งเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายทหาร มีพระสมุหกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชา และฝ่ายพลเรือนมีสมุหนายกเป็นผู้บังคับบัญชา สำหรับฝ่ายพลเรือนได้จัดแบ่งการบริหารออกเป็น จตุสดมภ์ คือ นครบาลทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของบ้านเมือง เกษตรอธิบดี ทำหน้าที่เกี่ยวกับการหากินของราษฎร โภชอธิบดี ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจการการคลังและต่างประเทศ และธรรมาธิบดีทำหน้าที่เกี่ยวกับราชการภายในวังและการพิจารณาคดี ในการบริหารส่วนภูมิภาค ปรากฏว่ามีชื่อของเมืองตราดขึ้นตรงต่อโภชอธิบดี จากบันทึกประวัติศาสตร์จะทำให้เราเห็นเบื้องต้นว่า เมืองตราดสังกัดอยู่ฝ่ายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการคลัง และเมืองตราดน่าจะมียุวมามากกว่า 300 ปี เมืองหนึ่งเพราะปรากฏอยู่ในทำเนียบหัวเมืองของ

และเมืองตราดซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านชายแดนทางตะวันออกได้จากลักษณะภูมิศาสตร์ภาคตะวันออกที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาพื้นที่บริเวณนี้ ลักษณะสำคัญของบริเวณภูมิภาคตะวันออกนั้นเป็นพื้นที่ที่ติดกับชายทะเลเป็นแนวยาวตั้งแต่กรุงเทพฯถึงตราดและเลยไปถึงกัมพูชาและเวียดนามตอนใต้ซึ่งเป็นเส้นทางการค้าและการเดินทางเรือที่มีขนาดใหญ่และกินบริเวณที่กว้างมาก ลักษณะของพื้นที่ดังกล่าวส่งผลให้มีการทำการค้าขายระหว่างเรือสำเภาของจีนที่เข้ามาแล่นเข้าทางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับคนในพื้นที่ที่อยู่ตามบริเวณริมชายฝั่งทะเลส่งผลให้เกิดมีการแต่งงานและตั้งถิ่นฐานทำให้บริเวณชุมชนต่างๆที่เป็นจุดในการค้าขายสินค้ามีการพัฒนาขึ้นเป็นเมือง เมืองตราดซึ่งเป็นหัวเมืองชายแดนของอยุธยาซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพล ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของอยุธยาที่สำคัญเป็นเส้นทางการค้าทางทะเลของอยุธยาที่เข้าไปสู่กัมพูชาและเวียดนามและเป็นเส้นทางหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลทางด้านพระพุทธศาสนาและพราหมณ์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จากหลักฐานการขุดพบพระพุทธรูปและสิ่งก่อสร้างโบราณ⁵

สภาพของเมืองตราดนี้จึงมีความแตกต่างจากเมืองคลองใหญ่เนื่องจากมีประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยอยุธยาเราจะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของชุมชนบริเวณชายทะเล โครงสร้างการปกครองของเมืองที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางซึ่งต่างจากเมืองคลองใหญ่ที่ไม่มีการกล่าวถึงหรือหลักฐานการเกิดขึ้นของเมืองบริเวณนี้เลย การพูดถึงภูมิศาสตร์ของเมืองตราดนั้นจะทำให้เราเห็นความสำคัญของเมืองที่เป็นจุดเชื่อมต่อการคมนาคมทางทะเลบริเวณอ่าวไทยที่จะเข้าไปสู่กัมพูชาและเวียดนาม

การศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์และพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายแดนทะเลตะวันออกจากหลักฐานการเกิดบันทึกการเกิดขึ้นของเมืองที่มีชีวิตในช่วงสมัยอยุธยาแล้วที่พบว่า ภาคตะวันออกเป็นเมืองชายทะเลที่สำคัญของอยุธยาแต่ก็ไม่ค่อยมีเรื่องราวปรากฏในพงศาวดารมากนักเนื่องจากเป็นเมืองที่มีความสุข มีอาหารอุดมสมบูรณ์ ไม่เกิดปัญหาในเรื่องของการขาดแคลนอาหาร ส่วนการเมืองนั้นไม่เคยปรากฏการเป็นกบฏต่อราชธานีจึงไม่ค่อยพบการบันทึกเหตุการณ์ทางภาคตะวันออกไว้ในพงศาวดาร เรื่องราวทางด้านภาคตะวันออกจึงค้นพบน้อยมาก อย่างไรก็ตาม มีบางเรื่องราวที่ถูกค้นพบแล้วมีความเกี่ยวข้องกับเมืองตราดและเมืองเกาะกงที่ซึ่งติดกับเมืองตราดและเป็นพื้นที่ที่คลองใหญ่

พระเจ้าปราสาททอง แต่ภายหลังไม่มีหลักฐานใดในสมัยอยุธยากล่าวถึงเมืองตราดอีกจนกระทั่งถึงตอนปลายสมัยอยุธยาที่กำลังจะเสียกรุงให้กับพม่า (ประวัติศาสตร์ภูมิภาคจังหวัดตราด, 2527 :23-24)

⁵ มีการขุดพบแหล่งโบราณคดีในบริเวณพื้นที่ชายทะเลตะวันออกที่ทำให้พบถึงร่องรอยของวัฒนธรรมบริเวณนี้ไปไกลกว่าสมัยอยุธยา เช่น การขุดพบแหล่งโบราณคดี โคกพนมดี อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี หลักฐานเมืองโบราณในจังหวัดปราจีนบุรี และเมืองเพนียดหรือเมืองกาโหว ในจังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นเมืองโบราณปกครองโดยชนพื้นเมืองคือชาวชองเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรจันทบูร ที่เรียกว่า เพนียด เพราะเป็นอาณาจักรที่อยู่กับสมัยเดียวกับอาณาจักรเจนละ มีอายุกว่าพันปีและมีการติดต่อค้าขายกับประเทศจีน แหล่งโบราณเหล่านี้ทำให้เราเห็นต้นกำเนิดของตะวันออกนั้นมีมาอย่างยาวนานและต่อเนื่องและมีความสัมพันธ์ระหว่าง ไทย จีน เขมร ผสมกันไป การที่มีวัฒนธรรมที่ต่างกันเป็นผลมาจากสงครามที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นและบางกลุ่มเข้ามาค้าขายและตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน (ไอราฟ ถิ่นบางเตียว, 2553 :90-91)

ตั้งอยู่ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับพม่า และความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับอาณาจักรกัมพูชาในเรื่องของการทำสงคราม

เรื่องแรกคือ การแพ้สงครามของอยุธยาต่อกองทัพพม่าส่งผลให้มีประชาชนชนจำนวนมากอพยพลงมาที่บริเวณพื้นที่ชายแดนทะเลฝั่งตะวันออก เหตุผลสำคัญคือกองทัพพม่าไม่ได้ไล่ตามลงมาในบริเวณนี้และเมืองในบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องของข้าวปลาอาหารและมีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจการค้ามีกำลังในการปกป้องเมืองของตนเองซึ่งเราจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่พระเจ้าตากสินยกทัพลงมาบริเวณหัวเมืองจันทบุรีและตราดพระเจ้าตากสินต้องทำการสู้รบกับเจ้าเมืองเดิมเพื่อสามารถเกณฑ์ไพร่พลและทรัพย์สินกลับไปทำศึกกับพม่าได้อีกครั้ง การที่บริเวณทางชายทะเลตะวันออกไม่มีกองทัพพม่าและมีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องข้าวปลาอาหารทำให้มีประชาชนจากอยุธยาอพยพเข้ามาอยู่ตลอดแนวชายฝั่งทะเลตั้งแต่ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราดและยาวลงไปบริเวณเกาะกงซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเมืองสองฝ่ายฟ้าที่ขึ้นต่อกับอยุธยาและอาณาจักรกัมพูชา (สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2556: 51-54)

เรื่องที่สองคือ การกล่าวถึงตัวเมืองตราดซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการควบคุมบริเวณชายทะเลตะวันออกและเป็นประตูเปิดเข้าไปสู่กัมพูชาทางบกและทางน้ำ กล่าวคือ ความสำคัญของเมืองตราดเป็นทางผ่านของกองทัพสยามเส้นทางหนึ่งที่จะเข้าไปโจมตีกัมพูชาและเวียดนามเพื่อที่จะทำการปราบปรามอาณาจักรเหล่านี้ให้อยู่ภายใต้อิทธิพลของสยามหรือเป็นเมืองขึ้นของสยามเพื่อสยามจะได้สามารถควบคุมเศรษฐกิจการค้าบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกซึ่งมีมูลค่าจำนวนมากไว้ได้ การทำสงครามระหว่างสยามกับกัมพูชาและเวียดนามบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกนั้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสินจนถึงรัชกาลที่ 3 สยามมีการยกทัพเข้าไปปราบหัวเมืองที่ติดชายทะเลของกัมพูชาโดยมีการรวบรวมกำลังพลทหารที่เมืองตราดและยกเข้าไปยึดครองตั้งแต่ เมืองเกาะกง เมืองกำปอดและเมืองฮาเตียน ไปจนถึงเมืองบันทายมาศของเวียดนามเราจะเห็นอิทธิพลของสยามแพร่อาณาเขตไปจนสุดทางด้านพื้นแผ่นดินตะวันออกมากกว่านั้นกองทัพสยามได้มีการกวาดต้อนคนและทรัพย์สินต่างๆที่ยึดได้ให้เข้ามาอยู่ในอาณาเขตสยาม (พงวทอง ภาวีครพันธ์, 2552 : 13) เราจึงเห็นได้ว่าบริเวณตะวันออกมีการเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่ผ่านการทำสงครามการขยายอิทธิพลกันระหว่างสยาม กัมพูชา และเวียดนาม แต่การแผ่ขยายอิทธิพลของสยามต้องมีการหยุดลงในช่วงที่กองทัพฝรั่งเศสเข้าสู่เวียดนามในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งการเข้ามาของฝรั่งเศสในภูมิภาคนี้มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการเกิดขึ้นยกสถานะเกาะกงให้เป็นเมืองที่ชื่อว่าเมืองประจันชิริเขตร์ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งของคลองใหญ่อยู่และมีความสำคัญต่อการเกิดขึ้นของเมืองคลองใหญ่ซึ่งจะกล่าวต่อไปในบทที่ 5

อย่างไรก็ดีการเกิดสงครามนั้นไม่ใช่เป็นปัจจัยสำคัญทั้งหมดที่ทำให้เกิดพลวัตในภูมิภาค ถึงแม้ว่าหลักฐานส่วนใหญ่ที่ถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ของรัฐจะพูดถึงเรื่องสงครามและการอพยพ

ของประชากรก็ตาม แต่ในความเป็นจริงนั้น เมืองตราดยังได้ถูกกล่าวถึงในการเป็นเส้นทาง การเดินทางและการค้าของคนในท้องถิ่นในการเข้าไปสู่กัมพูชาทั้งทางบกและทางทะเลที่สำคัญเป็น เส้นทางที่มีเกี่ยวข้องกับพลวัตรภายในภูมิภาคและการขับเคลื่อนการทำสงครามของอาณาจักร บริเวณ ที่ตราดตั้งอยู่นั้นเป็นจุดการส่งออกสินค้าและการค้าที่สำคัญของสยามในบริเวณอ่าวไทยในการขนส่ง สินค้าทางบกและทางน้ำ ในทางบกนั้นเป็นจุดเชื่อมต่อกับเมืองจันทบุรีที่เชื่อมเข้าไปสู่เมืองพระตะบอง และลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรที่สำคัญที่เป็นที่ต้องการของอยุธยาและชาว ต่างประเทศอีกด้วย (พงวทอง ภาวครพันธ์, 2552ก : 14) กล่าวคือ เมืองตราดและเมืองจันทบุรีที่ติด กับเมืองตราดเป็นทางออกสู่ทะเลของสินค้าหายากจากเมืองไล่ขึ้นไปตั้งแต่ พระตะบอง เสียมราชภูร ศรีโสภณ ไปถึงเส้นทางแม่น้ำโขง และบริเวณโคราช ส่วนทรัพยากรที่สำคัญที่ถูกนำลงมาขายบริเวณ เมืองตราดและเมืองจันทบุรี เช่น งาช้าง อบเชย กระวาน นอแรด ซึ่งจัดเป็นของป่าหายากของสยาม มากกว่านั้นแทนที่จะขนส่งทรัพยากรจากหัวเมืองทางด้านตะวันออกกลับไปสู่ภาคกลางที่เมืองหลวง ตั้งอยู่ต้องผ่านดงพญาเย็นซึ่งมีอันตรายจากไข้ป่าและเส้นทางเดินทางที่ไม่สะดวกและใช้เวลานาน การขนส่งสินค้าด้านหนึ่งจึงมาใช้เส้นทางทางด้านปราจีนบุรีแทนส่วนอีกด้านหนึ่งก็ส่งลงมาที่เมือง จันทบุรีและเมืองตราดเพื่อขายและขนส่งทางเรือเข้าสู่ราชธานี ส่วนทางน้ำเป็นจุดพักแวะและหลบลม พายุของเรือสำเภาจีนที่เดินทางเข้ามาค้าขายกับเมืองสยามในอดีตและเป็นหนึ่งในเส้นทางการค้าทาง ทะเลที่เชื่อมระหว่างอยุธยา ชลบุรี จันทบุรี ตราด เข้าไปในกัมพูชาและเวียดนาม เมืองตราดจึง กลายเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่สยามให้ความสนใจในเรื่องของการทำขนส่งสินค้าและการทำการค้ากับ ต่างประเทศ การควบคุมเมืองตราดไว้ได้จะทำให้ได้จุดในการขนส่งออกสินค้าและค้าขายสินค้าทางที่ ทะเลซึ่งเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของสยามในยุคก่อนประวัติศาสตร์

เรื่องเล่า 2 เรื่องต่อไปที่จะเปิดเผยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการค้าและสงครามและพลวัตร ของเมือง กล่าวคือ เรื่องแรก John Crawford (1967 อ้างถึงใน พงวทอง ภาวครพันธ์, 2552ข: 11) ได้ บรรยายถึงเส้นทางการค้าตลอดแนวชายฝั่งทะเลในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 สมัยกรุงรัตนโกสินตอนต้นว่า ตั้งแต่บางปลาสร้อย บางปะกง บางละมุง จันทบุรีและมาถึงตราดและเลยไปถึง กำปอดในกัมพูชา ไช ง่อนและฮาเตียนในเวียดนาม มีเรือสำเภาค้าขายอยู่ในบริเวณนี้ประมาณ 40-50 ลำ แต่จะเป็นเรือ ระวางขนาดเล็ก 60-100 ตัน เรือสำเภาของสยามที่ต้องการเดินทางไปเมืองจีนจะมาแวะซื้อของ บริเวณเมืองชายฝั่งทะเลเหล่านี้เพื่อนำเข้าไปขายในเมืองจีนและพอขา กลับจะนำสินค้าจากจีน ตะวันตกและอินเดียไปขายในกัมพูชาและเวียดนาม เรื่องเล่าเส้นทางค้านี้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่อง ที่สองคือ การยกทัพของกัมพูชาเพื่อมากวาดต้อนคนและสิ่งของในสมัยรัชกาลที่ 3 ในบริเวณเมือง ตราดซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านชายแดนทำให้รัชกาลที่ 3 สยามได้มีการแต่งตั้งเจ้าพระยาบดินทรเดชาเป็น แม่ทัพในการทำการปราบปรามกัมพูชาซึ่งเส้นทางทางเรือบริเวณเมืองตราดเข้าไปในกัมพูชานั้นเป็น อีกเส้นทางหนึ่งที่ใช้ในการเคลื่อนทัพเข้าไปทำสงครามในกัมพูชา

เรื่องเล่าทั้งสองเรื่องนี้จึงทำให้เราเห็นความสัมพันธ์ของการค้าและสงครามที่เกิดขึ้นบริเวณเมืองตราดเนื่องจากสยามต้องการควบคุมเศรษฐกิจบริเวณนี้ที่เป็นเส้นทางการค้าทางทะเลและทางออกของสินค้าทางบกโดยการทำสงครามเพื่อแผ่ขยายอิทธิพลในกัมพูชาโดยมีเมืองตราดเป็นเมืองหน้าด่านในการส่งกองทัพเข้าไปผ่านเส้นทางการค้าทางทะเล

กล่าวโดยสรุป การเกิดพลวัตภายในภูมิภาคและในบริเวณเมืองตราดในช่วงก่อนประวัติศาสตร์จนถึงรัตนโกสินตอนต้นนั้นอาจจะไม่ใช่การเกิดพลวัตในบริเวณที่คลองใหญ่ แต่เราก็ได้เห็นภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณชายทะเลตะวันออกและการเติบโตของเมืองตราดที่อยู่ติดใกล้กับคลองใหญ่ผ่านการทำสงครามในการควบคุมพื้นที่และทรัพยากรระหว่างสยามกับอาณาจักรกัมพูชาในยุคก่อนประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม พลวัตที่เกิดขึ้นบริเวณในบริเวณคลองใหญ่ซึ่งส่งผลต่อการเกิดขึ้นของอำเภอคลองใหญ่ในฐานะหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคของประเทศไทยนั้น เราจะได้เห็นได้จากภายหลังการเข้ามาล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ 4 ต้องการเข้ามาควบคุมเส้นทางการค้าบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงที่เชื่อมต่อขึ้นไปทางตอนล่างของจีนและเส้นทางการค้าบริเวณแม่น้ำโขงออกสู่ทะเลและทรัพยากรที่สำคัญในเวียดนาม ลาว กัมพูชา และในยุคสงครามเย็นซึ่งเกิดเหตุการณ์การต่อสู้กันทางอุดมการณ์เสรีนิยมและคอมมิวนิสต์ภายในภูมิภาค ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์การเมืองบริเวณเมืองตราดและบริเวณชายทะเลภาคตะวันออกซึ่งส่งผลต่อการเกิดขึ้นและการเปลี่ยนของเมืองประจันตคีรีเขต (เกาะกง) จากที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของสยามมาอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสและกัมพูชา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในเมืองประจันตคีรีเขตมีผลสำคัญต่อการเกิดพลวัตในบริเวณคลองใหญ่และการยกสถานะคลองใหญ่ขึ้นเป็นอำเภอในช่วงสงครามเย็น มากกว่านั้นเส้นทางการค้าและการเดินทางของคนในบริเวณเมืองตราดเข้าไปสู่กัมพูชาจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเติบโตของเศรษฐกิจในบริเวณเมืองคลองใหญ่ที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากการเกิดสงครามในการแย่งชิงอำนาจของกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองในกัมพูชาและการเกิดค่ายอพยพและกลุ่มเคลื่อนไหวบริเวณเขมรแดงที่อยู่ในบริเวณชายแดนในช่วงยุคสงครามเย็นอีกด้วย

บทที่ 5

การเกิดขึ้นของอำเภอคลองใหญ่กับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย

พลวัตการเปลี่ยนแปลงในบริเวณพื้นที่คลองใหญ่นั้นเกิดจากสาเหตุอะไรนี่คือคำถามที่จะนำเราไปสู่การทำความเข้าใจการเกิดขึ้นของพลวัตบริเวณคลองใหญ่ในจากพื้นที่หมู่บ้านบริเวณชายแดน กลายมามีสถานะเป็นอำเภอซึ่งมีหน่วยงานในระดับภูมิภาคของรัฐตั้งอยู่ในการดูแลพื้นที่ นอกจากนี้คลองใหญ่ยังมีการพัฒนาจากอำเภอชายแดนกลายเป็นพื้นที่ในการนำเข้าและส่งออกสินค้าและการท่องเที่ยวซึ่งทำให้รัฐไทยได้เข้ามายกระดับด้านชายแดนในบริเวณคลองใหญ่ให้เป็นด่านชายแดนถาวรใน พ.ศ.2540 เพื่ออำนวยความสะดวกการค้าซึ่งในปี พ.ศ.2556 มีมูลค่าการค้าบริเวณชายแดนสูง 26,000 ล้านบาท เนื่องจากบริเวณคลองใหญ่มีความได้เปรียบในเรื่องการขนส่งสินค้าเข้าไปในกัมพูชาทั้งทางบกและทางทะเลนอกจากนี้คลองใหญ่ยังได้รับการส่งเสริมให้จุดเชื่อมต่อทางการค้าที่สำคัญทั้งทางบกและทางทะเลจากประเทศไทยเข้าไปสู่กัมพูชาและเวียดนามใน พ.ศ.2558 เพื่อเตรียมพร้อมกับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดตราด, 2556: ออนไลน์)

ในบทนี้จึงต้องการทำความเข้าใจถึงการเกิดพลวัตในบริเวณคลองใหญ่ในฐานะเมืองที่รัฐให้ความสนในการเป็นเมืองท่าชายแดนในการนำเข้าและส่งออกสินค้าบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาทั้งทางบกและทางน้ำและเมืองท่องเที่ยวบริเวณชายแดน ใน 2 ประเด็นด้วยกัน ประเด็นแรกคือ การเกิดขึ้นของเมืองคลองใหญ่ไม่ได้เกิดจากผลกระจากการปักปันเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสซึ่งทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรเพียงอย่างเดียวเนื่องจากบริเวณที่คลองใหญ่ตั้งอยู่ไม่ได้เป็นที่ตั้งของเมืองจนกระทั่ง พ.ศ.2502 ทางของไทยได้มีการยกสถานะคลองใหญ่ขึ้นเป็นอำเภอซึ่งเป็นหน่วยการปกครองในระดับภูมิภาคขนาดรองจากจังหวัดในบริเวณพื้นที่ที่มีการรวมตัวของประชาชนที่หนาแน่น การเกิดขึ้นของอำเภอคลองใหญ่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังการตกลงเจรจาปักปันเขตแดนระหว่างสยามกับฝรั่งเศสใน พ.ศ.2449 ในช่วงขณะนั้นบริเวณคลองใหญ่ถูกบันทึกในหลักฐานเอกสารของทางราชการสยามว่าเป็นเพียงหมู่บ้านที่อยู่ในบริเวณชายในช่วงที่มีการปักปันเขตแดนระหว่างสยามกับฝรั่งเศส (ประวัติอำเภอคลองใหญ่, 2554: ออนไลน์)

การไม่ปรากฏตัวของการตั้งเมืองในบริเวณคลองใหญ่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีพลวัตเกิดขึ้นในบริเวณที่คลองใหญ่ตั้งอยู่ ในความเป็นจริงแล้วพลวัตที่เกิดขึ้นในบริเวณคลองใหญ่ควรที่จะถูกอธิบายผ่านการเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิศาสตร์การเมืองของไทยและกัมพูชาทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเมืองประจันชี่รีเซตร์ (เกาะกง) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเกิดขึ้นของเมืองคลองใหญ่ ภายหลังการเข้ามาล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสในภูมิภาค การประกาศนโยบายในการรวมชาติของเจ้าศรีหนุและการเกิดการต่อสู้กันของกลุ่มติดอาวุธในบริเวณเกาะกง นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงจากภายในรัฐไทยในการสร้างรัฐทุนนิยมสมัยใหม่ของสยามผ่านการ

สร้างภูมิภาคใหม่ซึ่งเป็นกระบวนการของสยามในการแข่งขันกับฝรั่งเศสในการควบคุมบริเวณพื้นที่การค้าบริเวณทางชายทะเลตะวันออกและการดำเนินนโยบายชาตินิยมและต่อต้านคอมมิวนิสต์ของสยามภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นปัจจัยสำคัญในการเคลื่อนย้ายจากประชากรจากเกาะกงเข้ามาสู่คลองใหญ่และยกสถานะคลองใหญ่ขึ้นเป็นอำเภอชายแดนของรัฐไทย

ส่วนประเด็นที่ 2 ต้องการถกเถียงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของเมืองคลองใหญ่จากอำเภอชายแดนที่รัฐให้ความสำคัญในฐานะเป็นพื้นที่ในการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์และปัจจุบันกลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญในการนำเข้าและส่งออกสินค้าทางทะเลและการท่องเที่ยวอันไม่ใช่เพิ่งมาเกิดภายหลังรัฐไทยประกาศใช้นโยบายเปลี่ยนสนาามรบเป็นสนาามการค้าใน พ.ศ.2531 ที่ทำให้พื้นที่ชายแดนบริเวณไทยที่ติดกับประเทศลาวและกัมพูชาซึ่งในอดีตมีการทำสงครามระหว่างกันหันกลับมาเปิดเสรีทางการค้าต่อกันเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ หรือเรื่องของการเปิด-ปิดด่านหรือยกระดับด่านบริเวณชายแดนคลองใหญ่เท่านั้นที่ทำให้เกิดพลวัตการเปลี่ยนแปลงในคลองใหญ่และการเติบโตของเศรษฐกิจในบริเวณคลองใหญ่ไม่ใช่มาจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากรัฐในการวาดภาพให้เป็นพื้นที่ตากอากาศชายทะเลซึ่งเป็นลักษณะสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดตราดหรือพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อบูรภาพดินแดนของรัฐไทยที่ควรค่าต่อการเข้ามาเยี่ยมชม แต่สิ่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายคลองใหญ่คือ พลวัตต่างๆที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ซึ่งส่งผลกระทบต่อกลายเป็นเมืองเศรษฐกิจทางการค้าทางทะเลของคลองใหญ่ พลวัตที่เกิดขึ้นในพื้นที่เราต้องให้ความสนใจนั่นคือ การต่อสู้กันของกลุ่ม เขมรแดง รัฐบาลเฮงสัมริน และกลุ่มทหารเวียดนามซึ่งอยู่ในบริเวณเกาะกง และการเกิดขึ้นของค่ายอพยพในบริเวณคลองใหญ่ การเกิดขึ้นของทั้งสองปัจจัยนี้ได้สร้างโอกาสและอุปสรรคในการพัฒนาบริเวณเมืองคลองใหญ่ให้มีลักษณะพิเศษในการทำการค้ามากขึ้น กล่าวคือ การค้าบริเวณชายแดนนั้นมีการผสมกันระหว่างการค้าที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายของประเทศไทยซึ่งการค้าที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่เป็นเมืองการค้าชายแดน ส่วนการพัฒนาพื้นที่บริเวณคลองใหญ่ให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวอันขึ้นอยู่กับการพัฒนาเมืองและกิจกรรมที่ผิดกฎหมายในบริเวณเกาะกงซึ่งเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในบริเวณคลองใหญ่ทั้งในเรื่องของบ่อนการพนันผิดกฎหมาย สินค้าปลอดภาษี และที่ท่องเที่ยวภายในเกาะกง

ในบทนี้จะขอแบ่งการนำเสนอออกเป็นสองส่วนในการพิจารณาพลวัตที่เกิดในบริเวณชายแดนคลองใหญ่ส่วนแรก คลองใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 4 - ก่อนการเกิดค่ายอพยพบริเวณชายแดนคลองใหญ่ ซึ่งจะทำให้เราเห็นการพัฒนากลายเป็นอำเภอชายแดนของคลองใหญ่ และส่วนที่สองคือคลองใหญ่ภายหลังการเกิดขึ้นของค่ายอพยพ-ปัจจุบันในช่วง พ.ศ. 2520 - 2556 ในส่วนนี้จะอธิบายพลวัตการเติบโตของเศรษฐกิจในบริเวณคลองใหญ่ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่สำคัญของการกลายเป็นเมืองการค้าชายแดนที่สำคัญของประเทศไทย

5.1 คลองใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 4 – ก่อนการเกิดค่ายอพยพบริเวณชายแดนคลองใหญ่

การศึกษาการพัฒนาเมืองคลองใหญ่ในช่วงการสร้างรัฐสมัยใหม่จนมาถึงยุคสงครามเย็นมาจากความทรงจำของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐและประชาชนซึ่งใช้ชีวิตอยู่ในบริเวณพื้นที่ ข้อมูลชุดนี้เป็นลักษณะของการบอกเล่าที่มีลักษณะเป็นความทรงจำในอดีตซึ่งอาจจะไม่ถูกต้องไปทั้งหมดแต่มีความเกี่ยวข้องและเปิดเผยร่องรอยของความเป็นแปลงของชุมชนในอดีต อย่างไรก็ตามข้อมูลที่เกี่ยวกับความทรงจำนี้จะแตกต่างกับข้อมูลในบทที่ 4 ที่มีลักษณะเป็นบันทึกในประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นถึงความพลวัตในบริเวณชายทะเลตะวันออกและเมืองตราดมากกว่าในเรื่องของความทรงจำผู้คนในพื้นที่

การเปลี่ยนแปลงในบริเวณคลองใหญ่ในอดีตถูกนำเสนอผ่านความทรงจำของเจ้าหน้าที่ ทหารนาวิกโยธิน ตำรวจคนเข้าเมือง ตำรวจศุลกากร ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ชายแดนซึ่งทำให้บริเวณพื้นที่ชายแดนมีความแตกต่างจากบริเวณท้องถิ่นอื่นภายในประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลจาก นายอำเภอ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรีคลองใหญ่และบ้านหาดเล็กซึ่งเป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงมหาดไทยที่มีหน้าที่ดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่และประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณอำเภอคลองใหญ่

การเกิดขึ้นของคลองใหญ่นั้นต้องย้อนกลับไปในช่วงสมัย รัชกาลที่ 4 ภายหลังจากเข้ามาของฝรั่งเศสเข้ามาล่าอาณานิคมในบริเวณเวียดนาม ลาว และกัมพูชา ส่งผลให้สยามที่เคยเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือเจ้าเมืองต่างๆบริเวณนี้มีความขัดแย้งกันในเรื่องของดินแดนกับฝรั่งเศสในเรื่องขอบเขตอำนาจอธิปไตยของแต่ละรัฐนั้นสิ้นสุดที่ตรงไหน (ธงชัย วินิจจะกุล, 1994, 2556: 2-67) สิ่งที่มาคือสยามได้มีความพยายามแสดงอาณาเขตของตนผ่านการควบคุมหัวเมืองที่อยู่ในความดูแลของสยามซึ่งในทางชายทะเลตะวันออก เมืองที่ถือเป็นเมืองหน้าด่านของสยามมาตั้งแต่สมัยอยุธยานั้นก็คือ เมืองตราด แต่ด้วยความไม่แน่ชัดว่าเมืองตราดมีอาณาเขตในการปกครองมากน้อยเพียงใดประกอบกับการแผ่ขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสที่เข้ามาในกัมพูชาจึงทำให้สยามมีการกำหนดอาณาเขตของตนจากการยกสถานะบริเวณเกาะกงซึ่งอยู่ต่อจากเมืองตราดลงไปให้ขึ้นเป็นเมืองและตั้งชื่อว่าเมืองประจันชิริเขตร์ในอดีตบริเวณเกาะกงนี้อยู่ภายใต้การปกครองของเมืองตราดและมีชุมชนตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเล มีการติดต่อค้าขายกับเรือสำเภาของจีนและของสยามทำให้ชุมชนมีขนาดใหญ่และมีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ

การยกระดับบริเวณเกาะกงขึ้นเป็นเมืองและเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองประจันชิริเขตร์นั้นมีสาเหตุสำคัญคือ เพื่อความมั่นคงของสยามในการป้องกันภัยจากการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสและเป็นการกำหนดว่าสยามมีอาณาเขตภายใต้การปกครองถึงบริเวณใด เราจะเห็นได้ว่าสยามในสมัยรัชกาลที่ 4 ไม่ได้เพียงทำการกำหนดเขตแดนบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกอย่างเดียวเท่านั้น ทางด้านภาคใต้ของไทยก็มีการกำหนดเขตจากสยามด้วยเช่นกัน เราจะเห็นได้จากการตั้งขึ้นของเมืองประจวบชิริชั่นซึ่ง

เป็นการเปลี่ยนชื่อมาจากนางรม การเกิดขึ้นของสองเมืองนี้ทางเราพิจารณาจากแผนที่เราจะเห็นได้ว่า ตั้งอยู่ในระดับแนวรุ้งเดียวกันคือ $17^{\circ} 15'N$ ถึง $11^{\circ} 25'N$ แต่อยู่คนละข้างของอ่าวไทย นอกจากนี้ สยามยังมีการ จัดตั้งสถานีทหารเรือขึ้นตลอดฝั่งทะเลตะวันออกตั้งแต่เมืองชลบุรีจนมาถึงเมืองประจัน คิริเขตด้วย เพื่อปราบปรามโจรสลัดทางทะเลที่เข้าปล้นเรือสำเภาสินค้าที่เข้ามาค้าขายกับสยามและที่ สำคัญเพื่อป้องกันภัยคุกคามทางทะเลของบรรดาของนักล่าอาณานิคมอังกฤษและฝรั่งเศส และสยาม ได้มีการแต่งตั้งคนในพื้นที่เพื่อทำหน้าที่ในการปกครองเมืองประจันคีรีเขต (ประโยชน์ โยธาภิรมย์ ,2548: 51-52) เราจะเห็นได้ว่าการกำหนดเขตแดนของสยามไม่ได้เพิ่งมาเกิดในสมัยรัชกาลที่ 5 ภายหลังจากมีความขัดแย้งกับฝรั่งเศส แต่สยามเริ่มมีการรวมศูนย์อำนาจในกำหนดเขตแดนของตนมา ตั้งแต่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 เพื่อเตรียมตัวรับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการเข้ามาล่าอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศส จากการตั้งเมืองใหม่ขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นขอบเขตอำนาจของสยามและ สร้างหน่วยงานทางการทหารภายในพื้นที่อาณาเขตของตน

ภาพที่ 5 ลักษณะที่ตั้งเมืองประจันคีรีเขตกับเมืองประจวบคีรีขันธ์

(ฐานิดา บุญวรรณ, 2556: ออนไลน์)

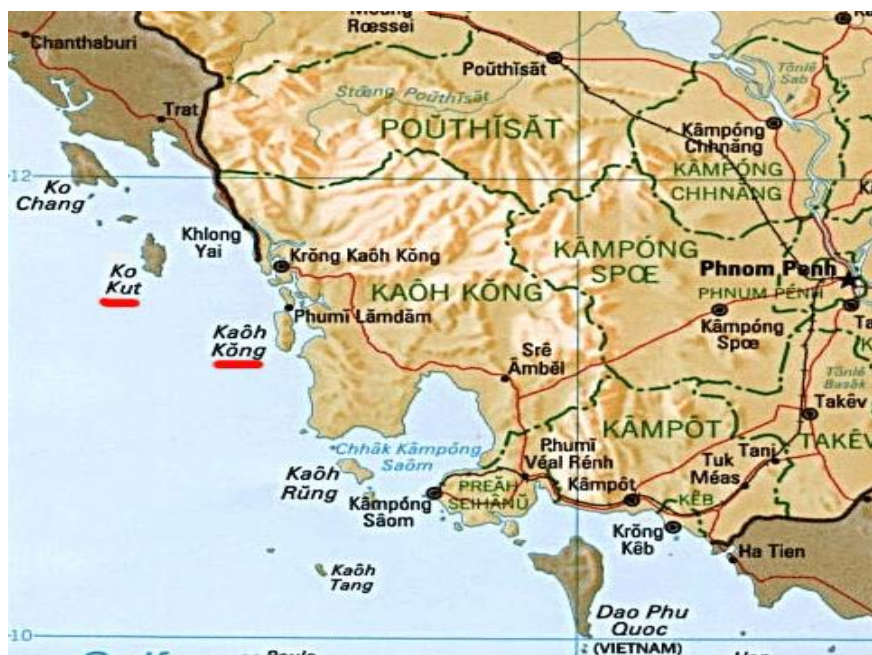
นอกจากด้านความมั่นคงแล้วการที่สยามยกสถานะเกาะกงขึ้นเป็นเมืองเนื่องจากลักษณะ พื้นที่และภูมิศาสตร์ของเกาะกงที่มีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและการค้าของสยามภายในบริเวณ ชายทะเลตะวันออกเพราะว่า บริเวณเกาะกงมีทรัพยากรที่เป็นที่ต้องการของสยาม เช่น สินค้าไม้แดง ไม้ค้ำ ใต้น้ำมันยาง แก่นกฤษณา ยางรงทอง ผลกระวาน เขาสัตว์ หนังสัตว์ และเครื่องสมุนไพรต่างๆ เป็นต้นซึ่งภายหลังจากที่สยามตั้งเมืองประจันคีรีเขตขึ้นสยามได้มีการตั้งตำแหน่ง นายกองส่วยรงค์ เพื่อมาทำหน้าที่ในการเก็บส่วยจากการหาของป่าจากคนในพื้นที่โดยเฉพาะยางทองซึ่งเป็นชื่อของ

ตำแหน่งเนื่องจากเป็นสินค้าที่ต้องการของสยามในการนำไปขายให้กับชาวต่างชาติ และด้วยที่ตั้งของบริเวณเกาะกงที่ตั้งอยู่ติดกับบริเวณชายทะเลและเป็นจุดหนึ่งพักแวะจุดหนึ่งในเส้นทางเดินเรือบริเวณอ่าวไทยเพื่อหลบพายุและเป็นเส้นทางการค้าและเส้นทางเดินทัพทางน้ำของสยามเข้าไปในกัมพูชาและเวียดนามทำให้บริเวณเกาะกงได้รับความสนใจจากสยามในการยกสถานะขึ้นเป็นเมืองและแต่งตั้งคนจากสยามเพื่อมาทำหน้าที่ในการเก็บภาษีสินค้าที่ได้จากการค้าขายและของป่าต่างๆ และเพื่อควบคุมเส้นทางการค้าทางทะเลซึ่งสยามมีอิทธิพลและผลประโยชน์ในการทำการค้ากับชาวจีนและต่างประเทศอยู่มากในขณะนั้น ความเจริญของเกาะกงเราจะเห็นได้จากการเสด็จเดินทางเสด็จทางเรือของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ร.5 ในการเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรและแวะพักผ่อนบริเวณประจันคีรีเซนต์ก่อนที่จะเดินทางไปเวียดนามก่อนที่จะตกเป็นของฝรั่งเศสและคำบอกเล่าจากบันทึกของชาวบ้านที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นที่แสดงให้เห็นว่าเมืองประจันคีรีเซนต์เป็นเมืองท่าหน้าด่านที่สำคัญเมืองหนึ่งของบริเวณชายแดนทะเลตะวันออกของสยามที่ต่อจากเมืองตราด⁶

⁶ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ตั้งเสด็จไปราชการที่เมืองในเวียดนาม ทุกครั้งที่เสด็จเดินทางไปเวียดนาม เมืองเกาะกงจะเป็นหนึ่งในเมืองท่าที่ท่านต้องแวะพักเพื่อชมทัศนียภาพก่อนที่จะเดินทางต่อ เราสามารถเห็นได้จากบันทึกการเดินทางของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่กล่าวถึงการเดินทางมายังเกาะกง เช่น "กำหนดการรุ่งรุ่งนี้จะได้ออกเรือจากเมืองจันทบุรีไปพักนอนที่เกาะกง รุ่งขึ้นจะออกจากเกาะกงไปจนถึงที่ต่อจากเขตแดนเพื่อที่จะได้พบคอเวอร์เนอเมืองไซงอล" หรือ "พอไปถึงศิลาขวากกลับเรือขึ้นมาถึงเกาะกงเวลาย่ำค่ำ ทอดนอนอยู่ที่นั่นคืนหนึ่ง รุ่งขึ้น 1๗3 ค่ำ เวลาเช้าเที่ยวบนฝั่ง แล้วออกเรือมาพักที่ปากอ่าวตราด"

ส่วนเอกสารการบันทึกความทรงจำจากบ้านที่พุดถึงสภาพของเมืองประจันคีรีเซนต์ภายหลังการแต่งตั้งเจ้าเมืองของสยามนั้น บันทึกว่า "เมื่อหลวงโยธาภิรมย์ นายกองส่วยรงค์ได้รับพระราชทานแต่งตั้งให้เป็นพระยาพิไชยชลธีผู้ว่าราชการเมืองประจันคีรีเซนต์สถานที่ว่าการได้ย้ายจากบ้านข้างนอนลงมาตั้งอยู่ ณ ตำบลเกาะปอ ความสำคัญของเกาะปอจึงมีมากในสมัยนั้น เป็นที่ตั้งว่าการปกครอง เป็นสถานที่ทำการค้า มีพ่อค้า ข้าราชการตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นปึกแผ่นเป็นศูนย์กลางของการค้า พ่อค้าพื้นบ้านมีเรือสำเภาลำใหญ่ นำสินค้าพื้นเมือง เช่น สินค้าไม้แดง ไม้ค่าง ใต้น้ำมันยาง แก่นกฤษณา ยางรงทอง ผลกระวาน เขาสัตว์ หนังสัตว์ และเครื่องสมุนไพรต่างๆ บรรทุกเรือคานำไปขายในกรุงเทพฯ ในสมัยนั้นเรือค้าต่างๆใช้ใบ อาศัยลมเป็นพลังให้เรือแล่นไปมา ยังไม่มีเรือยนต์ เรือไฟใช้แพร่หลาย เรือกำปั่นฝรั่งที่นำสินค้าเข้ามาขายเป็นเรือมีเสาใบ แล่นเข้ามาจับซื้อสินค้าในกรุงเทพฯ ไม้แดงคือแก่นไม้ประดู่ชนิดต่างๆที่เคยทำชื่อเสียงให้แก่สยามว่าเป็นไม้ที่มีความคงทนและไม้เนื้อแข็ง มีสีสวยงาม ไม้แดงเหล่านั้นส่วนหนึ่งเป็นไม้ที่ตัดมาจากเมืองประจันคีรีเซนต์ซึ่งพ่อค้าของเมืองจะนำบรรทุกเรือส่งเข้ากรุงเทพฯ เพราะการใช้เรือที่ใช้เสาใบแล่นไปที่ใดๆต้อง เรือทุกลำต้องบรรทุกสินค้าหนักๆในระหว่างท้องเรือเพื่อเป็นอับเฉากันโคลง และไม้ประดู่เมืองไทยต่างประเทศนิยมซื้อกันมาในสมัยนั้น สินค้าไม้แดงจึงเป็นสินค้าหลักของเมืองประจันคีรีเซนต์อย่างหนึ่ง" (ประโยชน์ โยธาภิรมย์, 2548ก: 4-5).

ภาพที่ 6 บริเวณเมืองเกาะกงและคลองใหญ่

การเกิดขึ้นและความเจริญของเมืองประจันซีรีเซตรมีปัจจัยมาจากสภาพภูมิศาสตร์การเมืองภายในพื้นที่ที่เป็นจุดสำคัญในการเดินเรือสินค้าบริเวณอ่าวไทยและมีทรัพยากรที่สยามต้องการ ประกอบกับการป้องกันความมั่นคงและอิทธิพลของสยามเหนือบริเวณอ่าวไทยทำให้สยามต้องเข้าควบคุมพื้นที่บริเวณนี้และยกสถานะขึ้นเป็นเมืองชายแดนเมืองหนึ่งของสยาม ส่วนบริเวณคลองใหญ่ ซึ่งเป็นพื้นที่ในกรณีศึกษาจากการบันทึกประวัติอำเภอคลองใหญ่ บริเวณคลองใหญ่เป็นเพียงหมู่บ้านเล็กๆหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ทางด้านฝั่งตะวันตกของเมืองประจันซีรีเซตรและแนวภูเขาบรรทัดที่มีลักษณะเป็นป่าเขาเป็นส่วนใหญ่ซึ่งต่อกับชายแดนของเมืองตราด ส่วนบริเวณเมืองนั้นจะอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเขาบรรทัดบริเวณบ้านเกาะปอซึ่งเป็นศูนย์กลางของเมืองเพราะมีสถานที่ราชการและบ้านเรือนของประชาชนตั้งอยู่เป็นจำนวนมากบริเวณคลองใหญ่ ชื่อของคลองใหญ่ มาจาก ในบริเวณพื้นที่มีคลองขนาดใหญ่ที่เว้าเข้ามาซึ่งคลองนี้ใช้เป็นที่จอดเรือหลบพายุในสมัยอดีต ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่เรียกว่าพื้นที่ตามลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ จึงเรียกกันว่าคลองใหญ่

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณคลองใหญ่จากเพียงเป็นแค่ชุมชนเล็กๆที่อยู่ริมทะเลและกลายเป็นที่ตั้งของอำเภอคลองใหญ่ซึ่งเป็นหน่วยงานในการบริหารงานภูมิภาคของรัฐไทยได้นั้นมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในบริเวณคลองใหญ่ซึ่งจะเปิดเผยให้เห็นพลวัตที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ที่มาจากการเปลี่ยนแปลงภายในเมืองประจันซีรีเซตรจากเมืองหน้าด่านของสยาม

กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรกัมพูชา กล่าวคือ ภายหลังจากเหตุการณ์ ร.ศ. 112 ซึ่งเป็นเหตุการณ์สืบเนื่องจากความขัดแย้งระหว่างกับฝรั่งเศสในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงส่งผลให้สยามกับฝรั่งเศสมีการทำสัญญาปักปันเส้นเขตแดนระหว่างกันเพื่อยุติข้อพิพาทในเรื่องของดินแดน⁷ ใน พ.ศ.2449 ได้เกิดมีลากเส้นเขตแดนระหว่างสยามและฝรั่งเศสใหม่อีกครั้งหนึ่งภายใต้การแลกเปลี่ยนเมืองตราดและด่านซ้าย จังหวัดเลยกลับมาเป็นของสยามกับเมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณให้กับฝรั่งเศสส่งผลให้บริเวณแนวเขาบรรทัดกั้นระหว่างบริเวณคลองใหญ่กับเมืองประจันตคีรีเขตรันนั้นถูกใช้เป็นเส้นพรมแดนธรรมชาติระหว่างสยามกับฝรั่งเศสทำให้คลองใหญ่ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองตราดซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของสยามและบริเวณเมืองเกาะกงที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเขาบรรทัดอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของฝรั่งเศส นอกจากนี้การที่เมืองประจันตคีรีเขตรันตกไปอยู่ภายใต้การปกครองฝรั่งเศสมีชาวบ้านบางส่วนที่ไม่พอใจการปกครองของฝรั่งเศสได้อพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณคลองใหญ่⁸ (ประโยชน์ โยธาภิรมย์, 2551: 95-96)

อย่างไรก็ดี ถึงแม้จะมีคนอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่มากขึ้นแต่จากการความทรงจำของคนในพื้นที่ชี้ให้เห็นว่าบริเวณคลองใหญ่ยังไม่มีตลาดการค้าชายแดน มีเพียงตลาดขนาดเล็กตั้งอยู่ในบริเวณคลองใหญ่ที่ทำการค้าขายพวกของทะเล และผลไม้ต่างๆใน พ.ศ. 2452 ได้มีการพัฒนาตลาดบริเวณคลองใหญ่ให้เป็นตลาดการค้าชายแดนจากคนในพื้นที่ในการซื้อขายสินค้าและอาหารทะเล แต่ภายหลังความเป็นตลาดการค้าชายแดนบริเวณคลองใหญ่ได้ย้ายมาอยู่ที่บริเวณบ้านหาดเล็กซึ่งอยู่ติดกับบริเวณชายแดนไทยกัมพูชาเกิดขึ้นใน พ.ศ.2528 เนื่องจากอยู่ติดกับบริเวณชายแดนไทยกัมพูชามากกว่าตลาดในบริเวณคลองใหญ่อดีต

คลองใหญ่มีการเติบโตขึ้นมาในฐานะตลาดการค้าบริเวณชายแดนซึ่งนำไปสู่การก่อตั้งกิ่งอำเภอคลองใหญ่ พ.ศ. 2455 ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของอำเภอเมืองตราด ใน พ.ศ. 2466 โรงเรียนอนุบาลวัดคลองใหญ่ เริ่มเป็นโรงเรียนราษฎร์ประชาชนร่วมกันก่อตั้งโดย อาศัยศาลาการ

⁷ วิกฤตการณ์ ร.ศ.112 ฝรั่งเศสใช้ข้ออ้างว่ากลัวสยามจะไม่ทำตามสัญญาจึงได้ทำการบุกเข้ายึดเมืองจันทบุรีซึ่งเป็นเมืองที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของสยามเพราะเป็นเมืองท่าที่สำคัญที่ควบคุมอ่าวและเป็นเส้นทางเข้าไปยังสามจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ของไทยคือ พระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ และเมืองจันทบุรีอยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครที่ฝรั่งเศสมาตั้งกองทัพบริเวณเมืองจันทบุรีนั้นสร้างความไม่ปลอดภัยให้กับสยาม ฝรั่งเศสได้ยึดเมืองจันทบุรีเป็นเมืองประกันคือไม่ได้ยึดจันทบุรีทั้งหมดแต่ยึดแค่บางพื้นที่ให้มีกองทัพฝรั่งเศสตั้งอยู่เท่านั้น ฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรีเป็นเวลา 10 ปี สยามได้มีการเปิดการเจรจาทันทีกับฝรั่งเศสอีกครั้งโดยการทำสัญญาระหว่างรัฐบาลสยามกับรัฐบาลฝรั่งเศสโดยยอมยกเมืองตราดและเกาะทั้งหลายภายใต้แหลมกลงไปถึงเกาะกูด ตลอดจนถึงเมืองเกาะกงให้แก่ฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้เข้ายึดเมืองตราดกับเกาะกงตั้งแต่วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ.2447 และยอมถอนทหารออกจาก จ.จันทบุรีเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2447 (สุวรรณค์ สุวรรณโชติ 2519:18-25)

⁸ หลังจากนั้นผู้วิจัยจะขอเรียกชื่อเมืองประจันตคีรีเขตรว่าเมืองเกาะกงซึ่งเป็นชื่อเดิมแทนเนื่องจากเมื่อฝรั่งเศสได้ทำสัญญากับรัฐสยามในการปักปันเขตแดนใน พ.ศ.2449 ที่สยามต้องเสียเมืองประจันตคีรีเขตรให้กับฝรั่งเศสแล้ว หลังจากนั้นชื่อของเมืองประจันตคีรีเขตรนั้นไม่ได้ถูกใช้เรียกพื้นที่บริเวณนี้อีกแต่เรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่าเกาะกงซึ่งเป็นชื่อเก่าแทน และคนในบริเวณนี้ได้แทนตัวเองว่าเป็นคนไทยเกาะกงมากกว่าที่จะเรียกตัวเองเป็นคนกัมพูชา และปัจจุบันเมืองเกาะกงได้ถูกตั้งเป็นจังหวัดเกาะกงซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งของกัมพูชาภายหลังสงครามโลกครั้งที่2 เพื่อให้ง่ายต่อการอธิบายพื้นที่และการทำความเข้าใจที่ตรงกันผู้วิจัยจึงขอเรียกชื่อพื้นที่บริเวณเมืองประจันตคีรีเขตรว่าเป็นเมืองเกาะกงแทน

เปรียญวัดคลองใหญ่เป็นสถานที่เรียน และใน พ.ศ.2475 ด้านศุลกากรคลองใหญ่ถูกตั้งขึ้น แต่ส่งเจ้าหน้าที่ลงมาปฏิบัติงานเมื่อ พ.ศ.2477 หลังจากนั้นไม่นานสะพานปลาในบริเวณคลองใหญ่ได้ถูกสร้างขึ้นจากชาวบ้านในพื้นที่เพื่อใช้เป็นที่สำหรับในการจอดเรือสินค้าและเรือประมงส่งผลให้คลองใหญ่กลายเป็นท่าเรือขนาดเล็กในการขนส่งสินค้าและซื้อขายสินค้าของเรือประมงซึ่งต่างจากสมัยก่อนเนื่องกิจกรรมการค้านั้นจะเกิดขึ้นเพียงในบริเวณเกาะกงบริเวณคลองใหญ่เป็นเพียงจุดแวะพักไม่ใช่จุดในการซื้อขายสินค้าแต่เมื่อเกิดสะพานเพื่ออำนวยความสะดวกในการจอดเรือทำให้คลองใหญ่กลายเป็นจุดซื้อขายสินค้าอีกจุดหนึ่งซึ่งเชื่อมต่อระหว่างเกาะกง คลองใหญ่ และเมืองตราด นายธนิต ไตรวุฒิ ขณะนั้นดำรงตำแหน่ง สภาตำบล ได้มีการออกเงินสร้างสะพานท่าเรือใหม่จากสะพานไม้ที่ให้เป็นสะพานคอนกรีตที่มีลักษณะคงทนมากกว่าและสะพานดังกล่าวได้กลายเป็นที่ซื้อขายอาหารทะเลและสิ่งค้าต่างๆของคนในพื้นที่จะนำมาขายในตลาดคลองใหญ่

พลังผลักดันที่ทำให้บริเวณคลองใหญ่เติบโตกลายเป็นเมืองมากขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และภายหลังการประกาศอิสรภาพจากฝรั่งเศสของกัมพูชา ทำให้มีการย้ายที่ด้านศุลกากรซึ่งเป็นบ้านขนาดเล็กตั้งอยู่ร่วมกับบ้านของชาวบ้านในพื้นที่มาอยู่ที่บริเวณปลายสะพานอำเภอคลองใหญ่ใน พ.ศ.2496 เพื่อที่จะได้สามารถจัดเก็บภาษีจากขนส่งและค้าขายสินค้าทางน้ำ และในปีเดียวกันก็มีการตั้งด่านตรวจคนเข้าเมืองขึ้นบริเวณบริเวณในบริเวณตัวเมืองคลองใหญ่ แต่ภายหลังศุลกากรคลองใหญ่นั้นได้ย้ายไปตั้งอยู่ในบริเวณภายในบริเวณคลองใหญ่ตลาดคลองใหญ่และก่อสร้างอาคารเป็นตึกปูนเพื่อรองรับจำนวนผู้มาติดต่อเรื่องสินค้าผ่านแดนที่เพิ่มมากขึ้นและได้ย้ายที่ทำการอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ.2552 ออกมาอยู่ที่ตำบลคลองใหญ่ อำเภอคลองใหญ่ซึ่งอยู่ใกล้กับท่าเรือที่ใช้การรับส่งสินค้าเพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าทางทะเลที่เป็นธุรกิจที่สำคัญของภายในพื้นที่ ส่วนด้านตรวจคนเข้าเมืองนั้นมีการย้ายที่ทำการมาอยู่บริเวณปลายสุดของถนนทางหลวงตราด-คลองใหญ่บริเวณบ้านหาดเล็กในช่วง พ.ศ.2538 ซึ่งมีการยกระดับให้เป็นจุดผ่อนปรนใน พ.ศ.2538 และจะกลายเป็นด่านชายแดนถาวรในอนาคตตามการผลักดันของทางภาครัฐและนักธุรกิจในพื้นที่⁹

⁹ ในเรื่องของด่านตรวจคนเข้าเมืองนั้นตอนแรกที่ตั้งอยู่ในบริเวณตัวเมืองคลองใหญ่เนื่องจากเส้นทางการเดินทาง ระหว่างคนคลองใหญ่กับเกาะกงการติดต่อจะมีสองเส้นทางคือทางเรือกับทางบก โดยทางเรือจะใช้เส้นทางบริเวณอ่าวไทยเดินทางเข้าไปถึงบริเวณเกาะปอกที่เป็นท่าในการซื้อขายสินค้า ส่วนทางบกนั้นจะใช้เส้นทางบริเวณภูเขาบรรทัดที่อยู่ตรงบริเวณที่ตั้งอำเภอคลองใหญ่ปัจจุบัน เพราะภูเขาบรรทัดช่วงนี้มีลักษณะเป็นช่องเขาขาดมีความกว้างประมาณ 4-5 กิโลเมตร จากชายฝั่งของอ่าวคลองใหญ่ขึ้นไป ตามช่องเขาขาดแห่งนี้ข้ามไปลงที่ชายฝั่งแม่น้ำคลองคืนบ้านเขาวง เส้นทางบริเวณนี้เป็นเส้นทางที่ใช้ในการติดต่อกันของคนทั้งสองพื้นที่ระหว่างคลองใหญ่กับคนที่ตั้งบ้านเรืออยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำเกาะปอกเมืองเกาะกง ใน พ.ศ. 2534 มีการตั้งจุดผ่อนปรนในบริเวณดังกล่าวและมีการตั้งด่านตรวจคนเข้าเมืองบริเวณนั้นแต่ภายหลัง รัฐไทยได้มีการเปิดจุดผ่อนปรนเพิ่มอีกหนึ่งจุดบริเวณบ้านหาดเล็กประกอบพื้นที่บริเวณบ้านหาดเล็กนั้นเป็นพื้นที่ดินที่ติดกับกัมพูชาและประชาชนส่วนใหญ่เดินทางข้ามแดนมาทางบ้านหาดเล็กทำให้รัฐมีการตั้งด่านชายแดนผ่อนปรนที่บ้านหาดเล็กใน พ.ศ. 2538 และย้ายด่านตรวจคนเข้าเมืองมาอยู่ที่บริเวณด่านชายแดนบ้านหาดเล็กแทน เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ข้ามแดน (ประวัติศาสตร์ศุลกากรคลองใหญ่, 2554: ออนไลน์)

การเกิดขึ้นของด้านศุลกากรและด้านตรวจคนเข้าเมืองคลองใหญ่ เนื่องจาก ประการที่หนึ่ง ในบริเวณเกาะกงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดความเสียหายจำนวนมากเพราะทหารเขมรที่อยู่ ภายใต้การบังคับบัญชาของฝรั่งเศสได้เข้ามายึดบ้านเรือนและทรัพย์สินของชาวบ้านไปและในพื้นที่ เคยมีการค้าทางทะเลไม่มีคนอยู่ ทำให้พ่อค้าที่เคยเข้ามาซื้อขายสินค้าทะเลและของป่าหายากใน บริเวณเกาะกงหันมาซื้อสินค้าในบริเวณคลองใหญ่แทนซึ่งส่งผลต่อการเติบโตของเศรษฐกิจในคลอง ใหญ่ถึงแม้ภายหลังจะมีชาวเกาะกงที่อพยพเข้าในคลองใหญ่ช่วงสงครามได้เดินทางกลับไปเกาะกง อีกครั้งหนึ่งแต่สงครามที่เกิดขึ้นจากการแย่งชิงอำนาจของกลุ่มต่างๆภายในกัมพูชาภายหลังยุคอาณานิคมและการแทรกแซงของอเมริกาและเวียดนามทำให้ในบริเวณเกาะกงยากที่จะกลับมาฟื้นฟูทาง เศรษฐกิจการค้าทางทะเลได้อีกครั้ง ส่งผลให้พื้นที่การค้าที่เคยอยู่ในบริเวณเกาะกงแถวพื้นที่เกาะปอ ในอดีตเปลี่ยนมาอยู่ที่บริเวณคลองใหญ่แทน

ประการที่สอง ภายหลังจากความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยก็ต้องคืน ดินแดนให้แก่ฝรั่งเศสตามที่ตกลงกันในอนุสัญญากรุงวอชิงตันซึ่งลงนามกันเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2489 โดยให้กลับไปยึดถือบริเวณเส้นเขตแดนเดิมที่เคยมีการทำสัญญาปักปันเขตแดนใน พ.ศ.2449 อนุสัญญาดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของระบบอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนที่ภายหลังจากนี้ จะไม่มีการบุกรุกเข้ายึดดินแดนกันอีกต่อไปและเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้รัฐไทยเริ่มที่จะตรวจตราคนและสิ่งของ ที่ผ่านเข้ามาภายในรัฐเนื่องจากความคิดในเรื่องของดินแดนแบบรัฐโบราณได้ถูกแทนที่ด้วยความคิด ของรัฐสมัยที่ให้ความสำคัญในเรื่องอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน(ธงชัย วินิจกุล, 2556: 68-74) รัฐ ไทยจึงมีความจำเป็นที่ต้องสร้างกลไกในการตรวจสอบควบคุมสิ่งคนและสิ่งของที่ผ่านเข้ามาในพื้นที่ เพื่อความมั่นคงของรัฐและอีกทางหนึ่งเป็นการเพิ่มหน่วยงานในการเก็บภาษีจากสินค้าที่นำเข้ามาขาย สร้างรายได้ให้กับรัฐ

ที่ทำการด้านศุลกากรคลองใหญ่ พ.ศ. 2496

ที่ทำการด้านศุลกากรคลองใหญ่ในปัจจุบัน
(หลังที่ 3)

ภาพที่ 7 ศุลกากรคลองใหญ่ (ประวัติศุลกากรคลองใหญ่, 2554ก: ออนไลน์)

ภาพที่ 8 ด้านตรวจคนเข้าเมือง (ปฐวี โขตินันต์, 2556)

ขณะที่ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐจะให้ความสนใจต่อการเคลื่อนย้ายของคนซึ่งเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเมืองประจันชรีเขตร์และการเติบโตของเมืองคลองใหญ่ซึ่งเป็นที่ตั้งของตลาด ท่าเรือในการขนส่งและหน่วยราชการที่ถูกส่งลงมาทำหน้าที่ดูแลประชาชน อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อมูลความทรงจำอีกชุดหนึ่งซึ่ง เป็นความทรงจำของคนไทยที่เรียกตัวเองว่าคนไทยเกาะกงซึ่งจะเปิดเผยให้เห็นความความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันของเมืองประจันชรีเขตร์และบริเวณคลองใหญ่และการ

เคลื่อนย้ายของคนจากเมืองประจันชรีเขตร์ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดพลวัตที่การเปลี่ยนแปลงในบริเวณคลองใหญ่จากพื้นที่ถูกกล่าวถึงเป็นเพียงชุมชนขนาดเล็กที่อยู่บริเวณทะเลและล้อมรอบไปด้วยป่าและเขาจนกระทั่งมีการอพยพเคลื่อนย้ายคนจากเมืองประจันชรีเขตร์ซึ่งกลุ่มแรกมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่1 ซึ่งหนีจากการกดขี่ของทหารฝรั่งเศสเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณตำบลคลองใหญ่ซึ่งเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ในขณะนั้นเนื่องจากกองทัพฝรั่งเศสมีการเรียกเก็บภาษีต่างๆสูงขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการสู้รบในสงคราม¹⁰ ภายหลังการเกิดขึ้นของเส้นเขตแดนสมัยใหม่ระหว่างสยามกับกัมพูชาใน พ.ศ.2449 ซึ่งใช้เขาบรรทัดเป็นแนวเส้นเขตแดน ส่วนกลุ่มที่สองเข้ามาในช่วงสงครามโลกครั้งที่2¹¹ และภายหลังจากการประกาศอิสรภาพของกัมพูชาจากฝรั่งเศส¹²

¹⁰ ภายหลังจากฝรั่งเศสได้เมืองประจันชรีเขตร์ได้มีการเปลี่ยนนโยบายในการปกครองกัมพูชาโดยเก็บภาษีสินค้าต่างๆมากขึ้น ในบริเวณเกาะกงมีการเก็บภาษีประจำตัวทุกคนที่เป็นชายฉกรรจ์เรียกว่าเสียการ์ด โดยจะเก็บคนละ8 เหรียญและกฎเกณฑ์ของผู้เสียการ์ดมีอยู่ว่าผู้มีอายุย่างเข้า20 ปีต้องเสียภาษีประจำตัวค่าใบการ์ด เด็กที่มีอายุ 17 ต้องมีใบสำคัญประจำตัวคือ ใบขึ้นเลข หรือ การ์ดเด็ก โดยเสียเงิน 2 เหรียญ 50 เจียม ผู้หญิงไม่ต้องเสีย มีการเก็บภาษีจากคนที่มึ่น้ำและสวน และเก็บค่าภาษีน้ำจากผู้ประกอบการชาวประมง โดยมีการเปิดประมุลเขตการจำปลาให้กับนายอากรและนายอากรเอาสิทธิไปขายให้กับชาวประมงอีกต่อหนึ่ง ชาวประมงที่จับปลาอยู่ในเขตดูแลนายอากรใดต้องจับในเขตนั้นถ้าไปเขตอื่นต้องเสียเงินเพิ่ม นอกจากนี้มีการห้ามชาวบ้านขายเหล็กที่ต้มเองโดยฝรั่งเศสจะยึดแล้วเอาไปกินเองหรือเอาไปขาย บางครั้งก็ยึดเกลือและสินค้าทะเลของชาวบ้านมาเป็นของตัวเอง หรือนำมาชาวบ้านมาใช้แรงงาน ทำให้ชาวบ้านบางส่วนหนีไหวพากรอบครัวอพยพเข้ามาอยู่ทางบริเวณคลองใหญ่ แต่ก็มีชาวบ้านส่วนใหญ่อีกอาศัยอยู่ในเกาะกงเพราะว่าไม่ยอกทั้งที่อยู่เพื่อมาตั้งรกรากใหม่ และทางเกาะกงมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าทางคลองใหญ่ (ประโยชน์ โยธาภิรมย์, 2551ค: 95-96)

¹¹ คนในบริเวณเกาะกงได้เดินทางอพยพเข้ามาในบริเวณคลองใหญ่เพราะไม่ยอกถูกฝรั่งเศสเกณฑ์เพื่อไปเป็นทหารมารรบกับทหารไทย และต้องการหนีสงครามที่เกิดขึ้นภายในจึงพากันอพยพเข้ามาในพื้นที่บริเวณคลองใหญ่ การอพยพเข้ามาของชาวบ้านในบริเวณเกาะกงเป็นการอพยพเข้ามาอย่างรีบด่วน ทุกครอบครัวพากันอพยพเข้ามาโดยละทิ้งสิ่งของไว้กับบ้านของตนโดยเฉพาะคนที่อยู่ในบริเวณเกาะป้อมอพยพเข้ามามากที่สุดโดยอพยพมาทั้งตำบลปล่อยให้หมู่บ้านร้าง เช่น ครอบครัวลุงเสรีเดิมครอบครัวอาศัยอยู่ในเมืองเกาะกงแต่ได้ย้ายมาอยู่บริเวณคลองใหญ่ในสมัยช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า มีหลายครอบครัวในเมืองเกาะกงอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณคลองใหญ่ เนื่องจากมีการต่อสู้กันของกลุ่มเขมรอิสระที่ตั้งขึ้นเพื่อปลดปล่อยกัมพูชาออกจากฝรั่งเศส ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินและความปลอดภัยต่อชีวิต โดยครอบครัวของลุงเสรีได้ย้ายเข้ามาอยู่บริเวณบ้านหาดเล็กรวมกับเพื่ออีกห้าครอบครัว ส่วนครอบครัวอื่นๆก็ไปอยู่ในตำบลคลองใหญ่หรือไปอยู่กับญาติในตัวเมืองตราด (ประเสริฐ ศิริ, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2556)

¹² เจ้าศรีหนุผู้นำประเทศขณะนั้นได้มีการดำเนินนโยบายชาตินิยมเพื่อให้ตนได้รับการสนับสนุนจากประชาชนภายในประเทศและเป็นการกำจัดศัตรูทางการเมืองของเจ้าศรีหนุไปด้วย (Boraden Nhem, 2013: 1-43; นิธิ เอียวศรีวงศ์, มติชนสุดสัปดาห์, 2555: 30) นโยบายในการสร้างชาติที่สำคัญที่กระทบกับคนในจังหวัดเกาะกงคือ เรื่องของการใช้ภาษา เจ้าศรีหนุได้มีการสั่งห้ามการใช้ภาษาไทยและสอนภาษาไทยในบริเวณเกาะกงแต่ให้ภาษาเขมรแดง เพราะว่าชาวบ้านในบริเวณเกาะกงเป็นเหมือนคนกลุ่มน้อยในกัมพูชาที่มีความแตกต่างทางด้านภาษาและวิถีชีวิตที่ต่างจากคนกัมพูชาภายในประเทศเพราะว่าคนที่อาศัยอยู่ในเกาะกงส่วนใหญ่พูดภาษาไทย วัดทุกวัดที่ตั้งอยู่ประจำหมู่บ้านมีการเทศน์สั่งสอน สวดมนต์เป็นภาษาไทยทั้งหมด เมื่อเกาะกงตกเป็นเมืองของกัมพูชาแต่คนในพื้นที่ยังพูดภาษาไทย เจ้าศรีหนุจึงมีความต้องการที่ต้องการเปลี่ยนแปลงคนเหล่านี้ให้มีความสำนึกในความเป็นชาติกัมพูชาโดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการรวมชาติขึ้นมาใหม่ ภายหลังจากการใช้นโยบายการรวมศูนย์อำนาจทางการรวมศูนย์ทางด้านวัฒนธรรมและความคิด รัฐบาลเจ้าศรีหนุไม่เพียงแต่จับกุมคนที่ใช้ภาษาไทยแต่มีการเนรเทศให้ออกไปจากพื้นที่เกาะกงเนื่องด้วยข้อหาต่อต้านกับทางการ ประชาชนจากหมู่บ้านอบยาม หมู่บ้านหนองกก ตริครู จำนวนกว่า 70 คนได้ถูกขับไล่ออกจากบ้านเรือนจากกำนันที่ควบคุมหมู่บ้านนั้นโดยบังคับให้ชาวบ้านลงไปเรือล่องและนำไปทิ้งไว้บริเวณหาดทรายยาวที่มีทางเดินต่อเข้าไปในบ้านหาดเล็กซึ่งเป็นเขตแดนของประเทศไทยเนื่องจากชาวบ้านทั้งสามหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกับบริเวณชายแดนไทยคนส่วนใหญ่เลยพูดภาษาไทยไม่พูดภาษาเขมรไม่คล่องทางการกัมพูชาถือว่าคนเหล่านี้ขัดคำสั่งรัฐจึงต้องถูกเนรเทศออกไปจากประเทศส่วนทรัพย์สินของมีค่าต่างๆนั้นต้องทิ้งไว้เบื้องหลัง (ประโยชน์ โยธาภิรมย์, 2551ง: 151-154; รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551:61-73).

ความทรงจำที่อ้างถึงการอพยพของคนเกาะกงเข้ามาอยู่ในคลองใหญ่ต้องการชี้ให้เห็นว่าสาเหตุของการอพยพนั้นไม่เพียงเกิดจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในบริเวณเมืองประจันคีรี เขตร์จากการดำเนินนโยบายการปกครองเมืองขึ้นของฝรั่งเศสที่มีการเรียกเก็บภาษีมากขึ้นและความเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองในกัมพูชาภายหลังรัฐบาลเจ้าศรีหนูเข้ามาบริหารประเทศใน พ.ศ. 2489 ได้ดำเนินนโยบายชาตินิยมเพื่อสร้างชาติโดยการห้ามพูดภาษาไทยและการนำคนกัมพูชาที่อยู่ในบริเวณอื่นเข้ามาอยู่ในเกาะกง แต่ทางด้านรัฐไทยนั้นในสมัยจอมพล ป.พิบูลย์สงครามช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มีส่วนในการเคลื่อนย้ายประชากรด้วยเนื่องจาก รัฐมีนโยบายในการเปิดรับกลุ่มคนเกาะกงให้สามารถเปลี่ยนสัญชาติมาเป็นคนไทยได้เนื่องจากคนกลุ่มนี้มีเชื้อสายความเป็นไทยแต่ต้องตกไปอยู่ภายใต้การปกครองของกัมพูชาเนื่องจากเหตุผลการปกป้องเขตแดนในอดีต กลุ่มคนเกาะกงที่อพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณคลองใหญ่และที่อาศัยอยู่ในเกาะกงในขณะนั้นจะเรียกแทนตัวว่าเป็น “คนไทยเกาะกง”¹³

คนไทยเกาะกงที่อพยพเข้ามาเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงการเติบโตของการค้าในบริเวณคลองใหญ่ที่เข้ามาแทนที่เมืองเกาะกงในอดีตภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีการสู้รบกันระหว่างกลุ่มเคลื่อนไหวในกัมพูชาเพื่อปลดแอกจากอาณานิคมกับเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสส่งผลให้สภาพพื้นที่บริเวณเกาะกงที่นั่นไม่เหมาะจะเป็นที่ในการจอดแวะพักเรือสินค้าหรือทำการซื้อขายสินค้าเหมือนในอดีตจึงทำให้คนเกาะกงจำนวนมากอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณคลองใหญ่ด้านหนึ่งเพื่อแสวงหาโอกาสในการการค้าและอีกด้านหนึ่งเพื่อป้องกันตนเองจากภัยสงคราม คนเกาะกงที่อพยพเข้ามาในบริเวณคลองใหญ่ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่บริเวณบ้านหาดเล็กซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนติดกัมพูชาเนื่องจากพื้นที่บริเวณนั้นยังไม่มีคนอยู่อาศัยทำให้มีการสร้างที่บ้านเรือนบริเวณนั้นจำนวนมากประกอบกับพื้นที่ตรงนี้ติดทะเลซึ่งเหมาะแก่การทำอาชีพประมงซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของตนที่เคยทำในเกาะกง ภายหลังจากพื้นที่บริเวณนี้มีคนไทยเกาะกงจำนวนมากอพยพเข้ามาอยู่กับญาติพี่น้องคนตรงซึ่งกลายเป็นประชากรแฝงภายในพื้นที่เพราะยังไม่ได้รับการแปลงสัญชาติจากรัฐ คนเกาะกงไทยเกาะกงที่อพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณคลองใหญ่ยังมีการทำอาชีพในการค้าขายสินค้าโดยอาศัยความสัมพันธ์ที่เคยรู้จักกันมาก่อนสมัยอยู่ในเกาะกงในการดำเนินกิจกรรมการค้าระหว่างคน 2 พื้นที่ สินค้าส่วนใหญ่จะถูกนำเข้าไปขายให้กลุ่มคนไทยเกาะกงที่เข้าร่วมกับกลุ่มเขมรอิสระในการปลดแอกเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสเช่น พวกแป๊ปทอง เหลือง กำมะถันเหลือง ดินประสิ่ว ตะกั่ว และของใช้ต่างๆเช่น แต้บ สบู่ แปรงสีฟัน แป้ง เป็นต้น ของ

¹³ คนไทยเกาะกง คือคนที่อาศัยอยู่ในเมืองเกาะกงหรือเมืองประจันคีรีเขตซึ่งในอดีตเป็นเมืองที่อยู่ในความดูแลของสยาม แต่เมื่อสยามมีการลงนามในอนุสัญญาฝรั่งเศสสยาม พ.ศ.2447 ในการแลกเปลี่ยนดินแดน คนที่อาศัยอยู่เกาะกงไม่ได้อพยพเข้ามาอยู่ในแผ่นดินสยามทำให้คนพวกนี้ภายหลังเรียกตนเองว่า คนไทยเกาะกง เพื่อที่จะรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มตนไว้เนื่องจากพูดภาษาไทย มีวัฒนธรรมเหมือนคนไทย ไม่ใช่คนเขมร เพียงแต่อาศัยอยู่ในบริเวณเกาะกงที่อยู่ภายใต้การดูแลของเขมร ภายหลังจากคนกลุ่มนี้ได้รับการแปลงสัญชาติให้เป็นคนไทยแต่ก็ยังแทนตัวเองว่าเป็นคนไทยเกาะกงเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ในอดีตที่เกาะกงเป็นเมืองภายใต้ปกครองของไทย ทำให้การอพยพเข้ามาของคนไทยเกาะกงนั้นไม่ได้สร้างความขัดแย้งให้กับคนคลองใหญ่เนื่องจากมีความคุ้นเคยและรู้จักกันมาก่อน (กรรณ กวิณภูมิ, 2552: ออนไลน์)

เหล่านี้ถูกจัดส่งเข้าไปสู่หมู่บ้านในเกาะกงโดยพ่อค้าในกิ่งอำเภอคลองใหญ่หรือชาวเกาะกงจะเดินทางเข้ามาซื้อในพื้นที่คลองใหญ่ด้วยตัวเอง โดยการนำพวกกุ้งแห้งของป่า ยางรงค์ทอง ไม้กฤษณา เข้ามาจำหน่ายในตลาดคลองใหญ่และซื้อของพวกนั้นก็กลับไปเพื่อประกอบเป็นอาวุธต่อสู้กับกองทัพฝรั่งเศส และการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจในการบริหารประเทศของกลุ่มต่างๆภายหลังการประกาศเอกราชของกัมพูชา กลุ่มคนไทยเกาะกงที่ทำการค้าข้ามพรมแดนเหล่านี้ภายหลังได้กลายมาเป็นเจ้าของธุรกิจท่าเรือที่ส่งออกที่สำคัญ บริเวณบ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่¹⁴

อย่างไรก็ดี การเติบโตของเศรษฐกิจในคลองใหญ่นั้นไม่ใช่เติบโตแบบก้าวกระโดดแต่เป็นเพียงมีการค้าขายระหว่างคนเกาะกงและคนคลองใหญ่ที่มากขึ้นเท่านั้น การเติบโตที่รวดเร็วของเศรษฐกิจในคลองใหญ่จากการสัมภาษณ์เจ้าประชาชนในพื้นที่นั้นเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดภายหลังการเกิดค่ายอพยพในบริเวณคลองใหญ่ซึ่งทำให้มีหน่วยงานรัฐและเอกชนได้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องการเงินช่วยเหลือในด้านต่างๆกับประชาชนและคนภายในค่ายอพยพ มีพ่อค้าแม่จากตัวเมืองตราดเดินทางมาในพื้นที่เพื่อค้าขายกับคนภายในค่ายและส่งสินค้าออกไปขายในกัมพูชามากขึ้น

จากปัจจัยที่กล่าวมาทำให้บริเวณคลองใหญ่มีคนจากเกาะกงอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่มากขึ้น ไม่ใช่เพียงกระจุกอยู่ในบริเวณตำบลคลองใหญ่เท่านั้นแต่กระจายไปทั่วบริเวณคลองใหญ่ซึ่งนำมาสู่การจัดระเบียบการปกครองพื้นที่ใหม่โดยการแบ่ง ใน พ.ศ. 2501 ได้มีการจัดแบ่งตำบลใหม่ เป็น 3 ตำบลคือตำบลบ้านหาดเล็ก ตำบลไม้รูด และตำบลคลองใหญ่แล้วมี และได้มีการจัดระเบียบหมู่บ้านใหม่โดยมีหมู่บ้านเกิดขึ้นอีก 7 แห่ง เนื่องจากรัฐมีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอที่จะสามารถดูแลและควบคุมประชาชนที่เข้ามาอยู่ในบริเวณคลองใหญ่และกระจายตัวไปอยู่ในบริเวณต่างๆได้ทั้งหมด ทำให้ต้องมีการตั้งตำบล และหมู่บ้านเพิ่มขึ้น โดยให้คนบริเวณที่เป็นชุมชนเลือกผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันมาทำหน้าที่ดูแล และ ใน พ.ศ.2502 ประเทศไทยได้มีการยกสถานะกิ่งอำเภอคลองใหญ่ขึ้นเป็นอำเภอคลองใหญ่เช่นเดียวกันกับทางกัมพูชารัฐบาลเจ้าสีหนุได้ประกาศยกเมืองเกาะกงขึ้นเป็นจังหวัดอยู่ในแขวงภูมิภาคอินทร์เช่นเดียวกัน

เรื่องของคนไทยจากเกาะกงมีนัยสำคัญในการทำความเข้าใจการพัฒนาพื้นที่ชายแดนบริเวณคลองใหญ่ ขณะที่ข้อมูลจากทางหน่วยงานราชการของรัฐนั้นมีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจไปที่พื้นที่และความต้องการต่างๆจากการเพิ่มขึ้นของประชากรซึ่งทำให้รัฐต้องส่งหน่วยงานเข้ามาดูแล แต่ข้อมูล

¹⁴ ครอบครัวลุงเสรีฐติมครอบครัวอาศัยอยู่ในเมืองเกาะกงแต่ได้ย้ายมาอยู่บริเวณคลองใหญ่ในสมัยช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า มีหลายครอบครัวในเมืองเกาะกงอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณคลองใหญ่ เนื่องจากมีการต่อสู้กันของกลุ่มเขมรอิสระที่ตั้งขึ้นเพื่อปลดปล่อยกัมพูชาออกจากฝรั่งเศส ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินและความปลอดภัยต่อชีวิต โดยครอบครัวของลุงเสรีฐติมได้ย้ายเข้ามาอยู่บริเวณบ้านหาดเล็กพร้อมกับเพื่อนอีกห้าครอบครัว ส่วนครอบครัวอื่นๆก็ไปอยู่ในตำบลคลองใหญ่หรือไปอยู่กับญาติในตัวเมืองตราด (ประเสริฐ ศิริ, สัมภาษณ์ ก, 25 ตุลาคม 2556) ครอบครัวของลุงเสรีฐติมนี้เป็นเจ้าของท่าเรือชื่อ กัลป์ปิงหา ซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ท่าเรือที่ใหญ่ที่สุดในการขนส่งสินค้าทางน้ำจากบริเวณคลองใหญ่เข้าไปขายในกัมพูชาและเป็นท่าเรือที่เก่าแก่ที่สุดในอำเภอคลองใหญ่

จากผู้อพยพจากเกาะกงนั้นดูเหมือนจะแสดงให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณคลองใหญ่เป็นพื้นที่ในการรับผู้อพยพซึ่งอยู่ภายในนอกเขตแดนของรัฐไทยเข้ามาภายในรัฐไทยซึ่งผู้อพยพเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญของการเติบโตของเมือง สิ่งที่น่าสนใจคือการพัฒนาของเมืองนั้นเกิดขึ้นก่อนรัฐมีการสร้างระบบในการควบคุมชนกลุ่มน้อยที่ผู้อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ถึงแม้ว่ารัฐไทยจะมีการเปิดให้มีการแปลงสัญชาติคนเกาะกงให้มีสัญชาติไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงครามก็ตามแต่ภายหลังจากนั้นรัฐไม่ได้มีนโยบายในการควบคุมคนหรือการแปลงสัญชาติอีกเลยจนถึงภายหลังการเกิดขึ้นอพยพในพื้นที่ การเกิดขึ้นของระบบการควบคุมชนกลุ่มน้อยของรัฐมีผลสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่คลองใหญ่ให้กลายเป็นเมืองท่าในท่าการค้าข้ามพรมแดนที่สำคัญของประเทศ (เราจะพิจารณาเรื่องนี้ในบทที่6)

คลองใหญ่ในปัจจุบัน : การพัฒนาคลองใหญ่เป็นเมืองการค้าชายแดน : สงคราม ค่ายอพยพ การค้า การท่องเที่ยว

ในส่วนนี้จะขอแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกจะเป็นการอภิปรายการการเติบโตทางการค้าบริเวณคลองใหญ่ซึ่งมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางการเมืองในกัมพูชาซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับนโยบายการค้าของไทยและกัมพูชา ธุรกิจค้าไม้ภายในประเทศไทย การเกิดขึ้นและการหายไปของค่ายอพยพในบริเวณคลองใหญ่ ส่วนที่สองจะเป็นการอภิปรายเรื่องคลองใหญ่กับการท่องเที่ยวชายแดนและการพัฒนาการท่องเที่ยวบริเวณเกาะกงของกัมพูชา

5.2 คลองใหญ่เมืองแห่งการค้าชายแดน และการค้าข้ามพรมแดน

ในส่วนนี้จะอธิบายความซับซ้อนของการค้าบริเวณคลองใหญ่ที่ถูกจัดให้มี 3 ลักษณะ คือ ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย หรืออาจจะถูกกฎหมายของรัฐหนึ่งแต่ผิดกฎหมายของอีกรัฐหนึ่งซึ่งกิจกรรมการค้าดังกล่าวไม่สามารถพบได้ในท้องถิ่นภายในประเทศ นอกจากนี้ในส่วนนี้ให้ความสำคัญกับกลุ่มเคลื่อนไหวในบริเวณเกาะกงของกัมพูชาเนื่องจากมีผลกระทบต่อพัฒนาเศรษฐกิจคลองใหญ่ เช่น กลุ่มเขมรแดง กลุ่มรัฐบาลเฮงสัมริน กลุ่มทหารเวียดนาม ซึ่งมีอิทธิพลในพื้นที่ในช่วงประมาณ พ.ศ.2522 ซึ่งคลองใหญ่เริ่มพัฒนาเป็นเมืองในการขนส่งสินค้าชายแดน การต่อสู้ของกลุ่มเขมรแดงกับรัฐบาลเฮงสัมรินและกองทัพเวียดนามเป็นเงื่อนไขสำคัญของการผลักดันให้เกิด 2 ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจชายแดนคลองใหญ่ 2.1 การสร้างนโยบายเกี่ยวกับการปิด-เปิดด่านชายแดนของไทยและกัมพูชาซึ่งเกิดขึ้นมาตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ซึ่งมีผลต่อเศรษฐกิจคลองใหญ่ 2.2 การต่อสู้ของกลุ่มเคลื่อนไหวต่างๆในบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชามีความเกี่ยวข้องกันกับธุรกิจการค้าไม้และความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงภูมิศาสตร์ภายในพื้นที่ชายแดนของไทยภายหลังการเกิดค่ายอพยพ

และหายไปของค่ายอพยพในพื้นที่ ซึ่งทั้งสองปัจจัยนี้เป็นแหล่งการเกิดขึ้นของธุรกิจผิดกฎหมายในบริเวณคลองใหญ่และมีความเกี่ยวข้องกับการเติบโตของเมืองคลองใหญ่ในการเป็นเมืองท่าที่สำคัญในการส่งออกสินค้าบริเวณชายแดน ประกอบกับการพัฒนาบริเวณคลองใหญ่และเกาะกงให้เป็นพื้นที่ในการท่องเที่ยวภายหลังจากสงครามในกัมพูชาส่งผลให้พื้นที่บริเวณคลองใหญ่กลายเป็นพื้นที่ในการบริโภคสินค้า บริการและการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมที่ผิดกฎหมายที่อยู่บริเวณชายแดน

ส่วนนี้จึงให้ความสำคัญไปที่ 2 ประเด็นหลักคือ ประเด็นที่หนึ่ง ความสัมพันธ์ของการค้าชายแดนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งเป็นผลมาจากสภาพภูมิศาสตร์ชายแดนที่มีช่องทางในการผ่านเข้าออกจำนวนมากและนโยบายทางการค้าชายแดนของประเทศไทยและกัมพูชา ประเด็นที่สอง การค้าที่ผิดกฎหมายในบริเวณคลองใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มเขมรแดงในเรื่องธุรกิจการค้าไม้และการเกิดขึ้นของค่ายอพยพในบริเวณคลองใหญ่

1.1 ความสัมพันธ์ของการค้าชายแดนและการค้าข้ามพรมแดนที่คลองใหญ่ : การเปลี่ยนแปลงสถานะของสินค้าชายแดนระหว่างไทยและกัมพูชาจากการส่งออกสินค้าชายแดนที่ถูกกฎหมายประเทศหนึ่งแต่ผิดกฎหมายอีกประเทศหนึ่ง

งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องการค้าชายแดนไทยกัมพูชาจะแบ่งการค้าชายแดนออกเป็น 2 รูปแบบคือการค้าที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายของรัฐซึ่งจะถูกเสนอผ่านตัวเลขหรือการประเมินให้เห็นถึงการเติบโตของเศรษฐกิจในพื้นที่โดยเฉพาะงานศึกษาบริเวณชายแดนคลองใหญ่ เช่นงานของ วัชรินทร์ ยงศิริและ คณะฯ(2547) เสนอว่า การเติบโตของคลองใหญ่เกิดจากลักษณะที่ตั้งที่ติดทะเลและเป็นพื้นที่ที่สร้างความมั่งคั่งจากกิจกรรมการค้าข้ามพรมแดนทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมายภายหลังการเปลี่ยนนโยบายสนารมบเป็นสนารมการค้าหรือจากการเปิดด่านชายแดนถาวร แต่ในบทนี้จะอธิบายให้เห็นถึงลักษณะเด่นและกิจกรรมในบริเวณชายแดนคลองใหญ่ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเติบโตของเศรษฐกิจในพื้นที่ก่อนจะมึนโยบายการเปลี่ยนสนารมบเป็นสนารมการค้าและการเกิดด่านชายแดนถาวร

การค้าชายแดนของประเทศไทยและประเทศข้างเคียงที่มีพรมแดนติดกันเกิดขึ้นจากการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่าง 2 ประเทศที่จะเปิดให้มีการซื้อขายสินค้าระหว่างกัน และการซื้อขายสินค้าดังกล่าวที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดนจะถูกจัดบันทึกโดยเจ้าหน้าที่ด่านศุลกากรซึ่งเป็นผู้ตรวจสอบการผ่านสินค้าเข้าออกในบริเวณชายแดน นี้คือลักษณะการค้าข้ามพรมแดนที่เป็นทางการและถูกต้องตามกฎหมายของรัฐ

ปี	มูลค่าการส่งออก (ล้านบาท)	มูลค่าการนำเข้า (ล้านบาท)	มูลค่าการค้ารวม (ล้านบาท)
2535	227.05	492.78	719.83
2536	859.63	1,193.18	2052.81
2537	359.05	1,452.73	1811.78
2538	674.77	2,681.73	3356.5
2539	1,452.91	1,214.08	2666.99
2540	1,976.60	1,780.84	3757.44
2541	2,385.06	662.74	3047.8
2542	3,182.80	293.9	3476.7
2543	3590.1	180.8	3770.9
2544	4368.6	140.5	4509.1
2545	5286	90.6	5376.6
2546	5959.8	80.7	6040.5
2547	6,318.32	47.39	6365.71
2548	6,059.23	26.09	6085.32
2549	13,229.79	35.95	13265.74
2550	14,379.92	51.76	14431.68
2551	16,407.96	43.56	16451.52
2552	16,735.43	42.8	16778.23
2553	19,705.56	56.8	19762.36
2554	20,128.50	79.5	20208
2555	24,275.92	281.78	24557.7

ตารางที่ 4 มูลค่าการส่งออกสินค้าระหว่างไทย-กัมพูชา ผ่านด่านชายแดนบ้านหาดเล็ก

(มูลค่าการค้าชายแดนอำเภอคลองใหญ่, เอกสารอัดสำเนา; วัชรินทร์, 2547ก: 108)

แต่มีลักษณะการค้าข้ามพรมแดนอีกประเภทหนึ่งที่เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งไม่เป็นการค้าและไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับกิจกรรมการค้าชายแดนที่เป็นทางการและมีการจัดบันทึกจากรัฐ Pitch Pongsawt (2007 : 265-277) ได้แบ่งการค้าประเภทนี้ออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1. การค้าที่ผิดกฎหมายที่ไม่สามารถรับได้ทั้ง 2 ประเทศ เช่นการค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ 2. การค้าที่ผิดกฎหมายแต่สังคมรับได้ เช่น การขนของหนีภาษี เป็นต้น 3. กิจกรรมการค้าที่ผิดกฎหมายประเทศหนึ่งแต่กลับถูกกฎหมายของประเทศหนึ่ง งานดังกล่าวได้ให้ความสนใจกับกิจกรรมการค้าชายแดนประเภทที่ 3 การค้าที่ผิดกฎหมายประเทศหนึ่งแต่กลับถูกกฎหมายของประเทศหนึ่ง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงผลลัพธ์จากการประกาศใช้นโยบายการค้าชายแดนของประเทศพม่าซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนทั้ง 2 ฝ่ายในบริเวณแม่สายและท่าขี้เหล็กในการใช้พื้นที่ชายแดนร่วมกัน แต่ในส่วนนี้ได้ให้ความสนใจกับการค้าชายแดนประเภทที่ 2 การค้าที่ผิดกฎหมายแต่สังคมรับได้ และประเภทที่ 3 การค้าที่ผิดกฎหมายประเทศหนึ่งแต่กลับถูกกฎหมายของประเทศหนึ่ง ที่มีจุดร่วมเดียวกันคือเป็นการค้าที่คนในท้องถิ่นนั้นรับได้และกิจกรรมการค้าทั้ง 2 ถูกควบคุมโดยคนในท้องถิ่น นอกจากนี้งานนี้ไม่ได้สนใจเพียงตัวกิจกรรมที่ถูกกฎหมายฝั่งไทยแต่ไปผิดกฎหมายของทางฝั่งกัมพูชาอย่างเดียวกันแต่ให้ความสนใจสินค้าที่ถูกกฎหมายของกัมพูชาแต่มาผิดกฎหมายภายในประเทศไทยซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเติบโตของเศรษฐกิจบริเวณชายแดนคลองใหญ่

กิจกรรมในการลักลอบขนสิ่งของต่างๆข้ามพรมแดนมีทั้งถูกกฎหมายในช่วงของการเปิดและปิดจุดผ่านแดน การลักลอบขนส่งสินค้าบริเวณคลองใหญ่ถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบการค้าที่เป็นทางการและถูกกฎหมาย กล่าวคือ การลักลอบนำสินค้าเข้าออกบริเวณคลองใหญ่เกิดจากการใช้กิจกรรมประจำวันของคนทั้ง 2 พื้นที่ คือ คนในบริเวณคลองใหญ่และเกาะกงในการนำสินค้าลักลอบผ่านเข้าออกระหว่าง 2 ประเทศโดยไม่ต้องจ่ายภาษี ถึงแม้ว่าการผ่านเข้าออกของคนในบริเวณชายแดนทั้งทางบกและทางน้ำนั้นจะมีการลงทะเบียนผ่านแดนก็ตามโดยเฉพาะทางน้ำที่จะมีแค่ใบตรวจสอบการออกไปจับสัตว์น้ำในน่านน้ำกัมพูชาเพียงอย่างเดียวจึงง่ายในการที่จะนำสิ่งของจากไทยเข้าไปในกัมพูชาและจากกัมพูชาเข้ามาในไทยโดยปราศจากการจ่ายภาษี การขนสินค้าข้ามแดนจึงเป็นกิจกรรมที่คนของทั้ง 2 พื้นที่ลักลอบนำสินค้าจากประเทศหนึ่งสู่ประเทศหนึ่งโดยที่รัฐไม่สามารถตรวจสอบได้ นี่เป็นลักษณะพิเศษของการค้าบริเวณชายแดนคลองใหญ่ที่ด้านหนึ่งคนจากเกาะกงนำของเข้ามาขายในคลองใหญ่ส่วนอีกด้านหนึ่งคนจากคลองใหญ่นำของเข้าไปขายในเกาะกงโดยที่รัฐไม่สามารถตรวจสอบได้โดยเฉพาะการขนสินค้าผ่านทางเรือประมงซึ่งเป็นกิจกรรมที่คนบริเวณคลองใหญ่ใช้ติดต่อกับทางฝั่งเกาะกงและมีการขนย้ายสินค้าที่เป็นที่ต้องการของคนทั้ง 2 พื้นที่จากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่งเพื่อไปขายในราคาถูกเพราะไม่ต้องเสียภาษี กิจกรรมที่การขนย้ายสินค้าเหล่านี้ผูกติดมากับวิถีชีวิตประจำวันของคนทั้งในบริเวณคลองใหญ่และเกาะกงที่ใช้พื้นที่ชายแดนร่วมกันและกิจกรรม

ดังกล่าวไม่ได้ถูกบันทึกในการค้าที่เป็นทางการของรัฐแต่ใช้ช่องทางที่รัฐจัดให้ผ่านเข้าออกโดยถูกกฎหมาย

ความซับซ้อนของการค้าบริเวณชายแดนคลองใหญ่เริ่มเกิดขึ้นรัฐกัมพูชาและไทยมีการปรับเปลี่ยนนโยบายการค้าระหว่างกันในช่วงยุคสงครามเย็นและภายหลังจากนั้นซึ่งได้เปิดเผยให้เห็นความสัมพันธ์และนโยบายการค้าระหว่างไทยและกัมพูชาที่สลับไปมาระหว่างการผ่อนปรนและความเข้มงวดในการค้าชายแดนตลอดมาตั้งแต่การประกาศอิสรภาพของกัมพูชาจากฝรั่งเศสจนถึง ช่วงปลายยุคสงครามเย็นและภายหลังการประกาศนโยบายเปลี่ยนสนาทรบเป็นสนาการค้าใน พ.ศ.2531 ที่ทำให้ทั้งสองประเทศกลับมาความสัมพันธ์ทางการค้าที่ดีต่อกันอีกครั้ง อย่างไรก็ตามนโยบายทางการค้าชายแดนที่รัฐบาลกัมพูชาใช้กับไทยแทบไม่ส่งผลกระทบต่อการค้าบริเวณคลองใหญ่เนื่องจาก รัฐบาลกัมพูชาแต่ละชุดในยุคสงครามเย็นไม่สามารถที่จะควบคุมบริเวณชายแดนเกาะกงที่ติดกับคลองใหญ่ได้เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นฐานที่ตั้งของคนกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลโดยเฉพาะกลุ่มของ เขมรแดงในช่วง พ.ศ.2522-2528 ทำให้ถึงแม้รัฐบาลไทยและกัมพูชาจะมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีต่อกันก็แทบไม่ส่งผลกระทบต่อการค้าบริเวณชายแดนคลองใหญ่เลยตราบดีที่รัฐบาลไทยยังให้การสนับสนุนกลุ่มเคลื่อนไหวบริเวณชายแดนในการต่อต้านรัฐบาลกัมพูชาก็จะมีการเปิดด่านชายแดนทางฝั่งประเทศไทยเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับการค้าของคนทั้งสองพื้นที่ถึงแม้รัฐบาลกัมพูชาจะมีการประกาศปิดด่านชายแดนไม่ติดต่อกับไทยก็ตาม

ภายหลันโยบายการเปลี่ยนสนาทรบเป็นสนาการค้าและการลดอิทธิพลของของกลุ่มเขมรแดงบริเวณชายแดนส่งผลให้รัฐบาลกัมพูชาสามารถเข้ามาควบคุมการค้าและการผ่านเข้าออกบริเวณเกาะกงกับคลองใหญ่ได้ ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันภายหลังการเปลี่ยนนโยบายสนาทรบเป็นสนาการค้าของไทยซึ่งส่งผลต่อการเปิดเสรีทางการค้าทั้งของ 2 ประเทศ ไม่ได้ให้ประโยชน์มากนักต่อการดำเนินธุรกิจการค้าบริเวณชายแดนของคนทั้ง 2 พื้นที่เนื่องจาก รัฐนั้นเข้ามาควบคุมกิจกรรมทางการค้าบริเวณชายแดนมากขึ้นในการตรวจสอบสินค้าและการเก็บภาษีในการผ่านแดนทั้งสองด้านชายแดนทั้งทางฝั่งไทยและกัมพูชาทำให้ต้นทุนของสินค้าที่จะนำไปขายเพิ่มขึ้นและกำไรลดลงส่งผลให้การค้าชายแดนในบริเวณคลองใหญ่จึงมีลักษณะพิเศษสามอย่างคือ 1. การขนส่งสินค้าหลบเลี่ยงการเก็บภาษีจากรัฐไม่ผ่านด่านศุลกากร 2. การขนส่งสินค้าผ่านด่านศุลกากรแห่งหนึ่งแต่ไม่ผ่านแห่งหนึ่งทำให้สิ่งของเหล่านั้นถูกกฎหมายรัฐหนึ่งแต่ผิดกฎหมายอีกรัฐหนึ่ง กล่าวคือ เนื่องจากต้องการลดปัญหาในการขนย้ายในเรื่องของการจับกุมและการหลีกเลี่ยงการจ่ายภาษีให้กับด่านปลายทางและต้นทางทั้งสองด้าน พ่อค้าและแม่ค้าในบริเวณชายแดนจึงเลือกที่จะยอมจ่ายภาษีให้ในการขนส่งสินค้าให้กับทางศุลกากรเพียงฝั่งใดฝั่งหนึ่งเท่านั้นเพื่อทำให้สิ่งของที่ขนมาเข้ามาหรือออกไปขายนั้นมีสถานะสินค้าที่ถูกกฎหมายของประเทศนั้นเพื่อให้ง่ายต่อการทำการค้า ประกอบกับทางไทยและกัมพูชาไม่ได้มีสินค้าที่ต้องห้ามนำเข้าระหว่างกันเหมือนทางด้านชายแดนพม่าเนื่องจากนโยบายเปลี่ยนสนาทรบเป็นสนาการค้าทำให้เงื่อนไขข้อจำกัดในการนำเข้าและสินค้าหมดไปยกเว้นสินค้าที่มีลักษณะผิด

กฎหมายของทั้งสองรัฐ เช่น ยาเสพติด อาวุธสงคราม เป็นต้น (กฎระเบียบทางการค้าราชอาณาจักร กัมพูชา, เอกสารอัดสำเนา) สินค้าที่ถูกนำเข้ามานั้นในพื้นที่นั้นทางด้านการศุลกากรของทั้งสองประเทศไม่ได้สนใจว่าสินค้านั้นจะออกมาจากต้นทางอย่างไร แต่ถ้าไม่ใช่สิ่งผิดกฎหมายที่รัฐกำหนดสามารถนำมาเสียภาษีได้อย่างถูกต้องและสินค้าเหล่านั้นจะกลายเป็นสินค้าที่ถูกกฎหมายและวางขายภายในประเทศได้ในทันทีถึงแม้จะเป็นสินค้าที่ออกมาอย่างผิดกฎหมายเพื่อหลีกเลี่ยงการเสียภาษีจากอีกประเทศหนึ่งก็ตาม ดังนั้นการลักลอบนำสินค้าเข้าออกในบริเวณชายแดนคลองใหญ่และเกาะกงนั้นสินค้าจึงมีลักษณะถูกกฎหมายอีกทีหนึ่งแต่ไปผิดกฎหมายอีกทีหนึ่ง และลักษณะที่ 3 การนำสินค้าและของมูลค่าติดตัวมากับผู้เดินทางข้ามชายแดนเช่น เหล้านอก บุหรืนอก หรือเงินสดและอัญมณีมีค่าจำนวนมากที่รัฐกำหนด เป็นต้น ของเหล่านี้เป็นสินค้านำเข้าที่ควรเสียภาษีให้รัฐแต่ด้วยสินค้าบางอย่างมีการผ่อนปรนบริเวณชายแดนจึงสามารถให้นำสิ่งของเหล่านี้เข้ามาได้แต่ในจำนวนที่รัฐกำหนดเช่น เหล้านอก บุหรืนอกจึงไม่จำเป็นต้องแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ ส่วนพวกเงินสดได้จากการเล่นพนันในบ่อนคาสิโนและของมีค่าต่างๆ เช่น เพชร พลอยที่หาซื้อจากในกัมพูชา นั้นยากที่รัฐจะสามารถตรวจสอบได้

กิจกรรมการขนส่งสินค้าชายแดนที่กล่าวมาจึงเป็นสิ่งที่สนับสนุนการค้าข้ามพรมแดนและเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเติบโตของเมืองคลองใหญ่และเกาะกงที่ไม่ใช่เป็นเพียงตลาดการค้าชายแดนของคนทั้งสองพื้นที่เท่านั้นแต่คนทั้งสองพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมกับการค้าข้ามพรมแดนที่เชื่อมต่อการค้าชายแดนที่เป็นทางการด้วย

1.2 การเติบโตของเศรษฐกิจในบริเวณชายแดนคลองใหญ่: สงคราม ธุรกิจการค้า ค่ายอพยพ และการบริหารจัดการชายแดนของรัฐไทย

การต่อสู้ของกลุ่มเคลื่อนไหวในกัมพูชาไม่เพียงส่งผลต่อการปรับนโยบายและการเมืองของไทยเท่านั้นแต่ยังส่งผลสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจบริเวณชายแดนโดยเฉพาะชายแดนคลองใหญ่และเผยให้เห็นถึงปัญหาของโครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนซึ่งมีประเด็นเกี่ยวข้องกับกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองในกัมพูชาและการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในพื้นที่ 2 ประเด็นด้วยกัน ประเด็นแรกคือ กิจกรรมการค้าไม้ข้ามพรมแดนบริเวณคลองใหญ่กับเติบโตของเมืองซึ่งมีความเกี่ยวพันกับกลุ่มเคลื่อนไหวในกัมพูชา ประชาชนในท้องถิ่นและการควบคุมการผ่านเข้าออกของสินค้าของรัฐไทย พ.ศ.2522 ประเด็นที่สอง การเกิดขึ้นของค่ายอพยพและหายไปของค่ายอพยพส่งผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยวและการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐไทยในบริเวณคลองใหญ่

1.2.1 กิจกรรมการค้าไม้ข้ามพรมแดนบริเวณคลองใหญ่กับเดบโตของเมือง

คลองใหญ่เป็นพื้นที่ที่ติดกับกัมพูชาบริเวณชายแดนกัมพูชาทางบกและทางน้ำโดยเฉพาะการที่มีพื้นที่ชายแดนที่ติดกันทางน้ำทำให้คลองใหญ่เหมาะแก่การเป็นพื้นที่ในการขนส่งไม้จากกัมพูชาเข้ามาในประเทศไทย โดยเฉพาะนักธุรกิจท้องถิ่นภายในจังหวัดตราดและคลองใหญ่นั้นจะมีการติดต่อซื้อขายไม้ เช่น ไม้เนื้อหอม ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้กฤษณา เป็นต้น จากกลุ่มเคลื่อนไหวในกัมพูชาเพื่อนำมาขายให้เจ้าของอุตสาหกรรมการผลิตเฟอร์นิเจอร์ของไทยภายในประเทศและผู้ที่ต้องการไม้พวกนี้ไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ เนื่องจาก ภายหลังจากการเปลี่ยนนโยบายจากการผลิตทดแทนการนำเข้าเป็นการผลิตเพื่อการส่งออกของไทยนำมาซึ่งการเติบโตธุรกิจเฟอร์นิเจอร์ที่ทำจากไม้ส่งผลให้นักธุรกิจไทยต้องหาไม้จำนวนมากทั้งในและต่างประเทศเพื่อมาป้อนอุตสาหกรรมการผลิตเฟอร์นิเจอร์ภายในประเทศเพื่อส่งออกไปขายประกอบกับกลุ่มเคลื่อนไหวในกัมพูชาต้องการเงินเพื่อมาใช้ในการซื้ออาวุธในการทำสงครามกับกองทัพเวียดนามทำให้มีการเปิดสัมปทานไม้ให้นักธุรกิจไทยเข้าไปลงทุน

จากงานวิจัยเรื่องสงครามการค้าและชาตินิยมในความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ของ พวงทอง ภัวศรพันธ์ (2552: 68-69) ได้แสดงให้เห็นว่ามีการติดต่อซื้อขายไม้กันระหว่างนักธุรกิจไทยกับกลุ่มชินฟูเปคของเจ้าศรีหนุบริเวณชายแดนบริเวณชายแดน ในช่วง พ.ศ.2525 เป็นไม้เนื้ออ่อนจำนวน 650,000 ลูกบาศก์เมตร และไม้เนื้อแข็ง 350,000 ลูกบาศก์เมตร มูลค่ากว่า 2,000 ล้านบาท ไม้เหล่านี้จะถูกส่งเข้ามาในประเทศไทย 2 ทางด้วยกันคือ ทางบกโดยผ่านทางบริเวณด่านชายแดน อีกทางหนึ่งคือทางเรือ มาขึ้นท่าบริเวณคลองใหญ่ จังหวัดตราด การส่งไม้จากกัมพูชาเข้ามาในประเทศไทยทางเรื่อนั้นมีจำนวนมากกว่าทางบกเนื่องจากการขนส่งทางเรื่อนั้นรับน้ำหนักของไม้ได้เป็นจำนวนมาก ประกอบการคมนาคมทางบกนั้นไม่เอื้ออำนวยเนื่องจากเส้นทางบริเวณชายแดนนั้นไม่ขรุขระและมีด่านตั้งทหารของกลุ่มเคลื่อนไหวตั้งอยู่เป็นจำนวนมากทำให้มีต้นทุนเคลื่อนย้ายสูง การซื้อขายไม้จากกัมพูชาส่วนใหญ่จะถูกลำเลียงเข้ามาในบริเวณด่านชายแดนบ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ มากกว่าด่านชายแดนถาวรบริเวณอื่น

สินค้าการส่งออก-นำเข้าที่สำคัญของจุดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาจุดผ่านแดนภาคตะวันออก						
ลำดับ ที่	อรัญประเทศ		จันทบุรี		คลองใหญ่	
	นำเข้าจาก กัมพูชา	ส่งออกจาก ไทย	นำเข้าจาก กัมพูชา	ส่งออกจาก ไทย	นำเข้าจาก กัมพูชา	ส่งออกจาก ไทย
1	เศษเหล็ก	รถจักรยานยนต์	ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์	กระดาษถ่าย เอกสาร	ไม้แปรรูป	น้ำตาลทราย
2	เศษอลูมิเนียม	เครื่องยนต์	มัน สำปะหลัง	สุกรมี่ชีวิต	หวาย	นมและ อาหารเสริม
3	ข้าวโพดเลี้ยง สัตว์	รถยนต์	-	เครื่องดื่ม ประเภทเบียร์	อาหารทะเล	เบียร์ สุรา
4	-	อะไหล่ รถจักรยานยนต์	-	น้ำมันดีเซล หมุนเร็ว	-	เครื่องดื่ม, น้ำอัดลม, น้ำหวานต่าง
5	-	อาหารสัตว์	-	-	-	วัสดุก่อสร้าง

ตารางที่ 5 สินค้าการส่งออก-นำเข้าที่สำคัญของจุดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาจุดผ่านแดนภาค
ตะวันออก

(สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, 2553: ออนไลน์)

นอกจากนี้การซื้อขายไม้บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชานั้นมีทั้งถูกและผิดกฎหมายไม้ที่ถูกกฎหมายเป็นไม้จากกลุ่มเคลื่อนไหวบริเวณชายแดนที่รัฐบาลไทยให้การยอมรับเช่น กลุ่มเขมรแดงหรือกลุ่มเจ้าศรีหนุ ส่วนไม้ผิดกฎหมายนั้นเป็นที่อยู่ในการดูแลของรัฐบาลเองสัมริน จากการสอบถามชาวบ้านในพื้นที่พบว่าไม้ที่เข้ามาสู่บริเวณคลองใหญ่นั้นมีทั้งไม้ที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายต้องถูกลักลอบเข้ามาในเมืองไทย ไม้ถูกกฎหมายจะถูกขนส่งเข้ามาพร้อมกับเรือประมงของชาวบ้านที่มาขึ้นรอรับการตรวจสอบจากศุลกากรบริเวณท่าเรือบ้านคลองสน ส่วนไม้ที่ผิดกฎหมายนั้นจะมีนายหน้าคอยประสานงานกับนักธุรกิจและพ่อค้าไม้และเจ้าหน้าที่บริเวณชายแดนเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกจับกุมและเมื่อไม้เข้ามาสู่เมืองไทยแล้วก็สวมสิทธิ์ว่าเป็นไม้ที่ตัดได้ในประเทศไทยหรือไม้ที่ซื้อมาจากกลุ่มที่รัฐบาลไทยยอมรับ

คลองใหญ่ซึ่งกลายเป็นจุดขนส่งไม้จากกัมพูชาเข้ามาในประเทศไทยในช่วงสงครามเย็นนั้นส่งผลต่อการเติบโตของเศรษฐกิจในบริเวณคลองใหญ่และการขนส่งสินค้าบริเวณชายแดนประเภท

อื่นๆซึ่งมี 2 ตัวชี้วัดที่จะทำให้เห็นความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในบริเวณชายแดน คลองใหญ่กับธุรกิจการค้าไม้ ตัวชี้วัดแรก คือ การขยายตัวของชุมชนและทำเรือบริเวณบ้านคลองสน และบริเวณหาดเล็กเพื่อรองรับกับธุรกิจการขนส่งไม้และสิ่งของที่นำเข้ามาจากฝั่งกัมพูชา เนื่องจากการขนส่งไม้พวกนี้ต้องใช้แรงงานจำนวนมากจึงมีชาวกัมพูชาที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่มารับจ้างเป็นลูกเรือในการลำเลียงสิ่งของ และ ตัวชี้วัดที่สองคือ การธุรกิจการนำเข้าไม้จากกัมพูชาจำเป็นอย่างมีความ จำเป็นต้องใช้เรือเป็นจำนวนมากทำให้ประชาชนในบริเวณคลองใหญ่ที่มีเรืออยู่แล้วนอกจากการทำประมงก็หันมารับจ้างขนไม้ข้ามพรมแดนด้วยซึ่งธุรกิจการขนไม้นั้นไม่ใช่เพียงการขนไม้อย่างเดียว เพราะเรือจากทางฝั่งไทยออกไปรับไม้ในกัมพูชาได้มีการลักลอบนำสินค้าจากไทยเข้าไปขายให้กลุ่มเคลื่อนไหวในกัมพูชาที่ต้องการสินค้าพวกอุปโภคและบริโภคที่จำเป็นในการต่อสู้กับทหารเวียดนาม ธุรกิจการซื้อไม้ข้ามพรมแดนที่เกิดขึ้นในบริเวณคลองใหญ่จึงไม่ใช่ธุรกิจที่เกิดจากการค้าระหว่างนักธุรกิจของไทยและกลุ่มเคลื่อนไหวในกัมพูชาอย่างเดียวแต่มีความเกี่ยวข้องกับคนในพื้นที่คลองใหญ่ที่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในธุรกิจและการเติบโตของเมืองในการเป็นเมืองขนส่งสินค้าทางทะเล

1.2.2 ค่ายอพยพ การค้า สงคราม และการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย

มี 2 เหตุการณ์ในอดีตที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริเวณชายแดนเกาะกงและคลองใหญ่และการมีอิทธิพลของกลุ่มเคลื่อนไหวในการใช้พื้นที่บริเวณชายแดนในการเคลื่อนไหวทางการเมือง อิทธิพลของกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองเหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อการเติบโตของเศรษฐกิจในเมืองคลองใหญ่ เหตุการณ์แรก คือ หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อกลุ่มคนไทยเกาะกงถูกผลักดันให้เคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่บริเวณคลองใหญ่เนื่องจากนโยบายชาตินิยมของเจ้าศรีหนู¹⁵ เหตุการณ์ที่สอง คือ เมื่อกลุ่มเขมรแดง (คนในท้องถิ่นเรียกว่าเขมรพุงดำ) เข้ามาควบคุมบริเวณพื้นที่ชายแดนภายหลังถูกกองทัพเวียดนามเข้ายึดกรุงพนมเปญ พ.ศ. 2522 เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้กลุ่มเขมรแดงเข้ามาใช้บริเวณพื้นที่ชายแดนเป็นฐานในการต่อสู้ ภายใต้สถานการณ์ในขณะนั้นกลุ่มเขมรแดงไม่ยอมรับการยึดอำนาจของกองทัพเวียดนามและมีการต่อสู้กันทางทหารระหว่างกองทัพเวียดนามบ่อยครั้งบ่อยบริเวณชายแดนชายแดน การต่อสู้กันแต่ละครั้งส่งผลให้มีชาวกัมพูชาอพยพจากภัยสงครามเข้ามาอยู่ในบริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่และตลอดแนวชายแดนของไทยที่ติดกัมพูชา

¹⁵ เจ้าศรีหนูผู้นำประเทศขณะนั้นได้มีการดำเนินนโยบายชาตินิยมเพื่อให้ตนได้รับการสนับสนุนจากประชาชนและสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นภายหลังการจากที่รับเอกราชจากฝรั่งเศส นโยบายในการสร้างชาติที่สำคัญที่กระทบกับคนในจังหวัดเกาะกงคือ เรื่องของการใช้ภาษา เจ้าศรีหนูได้มีการสั่งห้ามการใช้ภาษาไทยและสอนภาษาไทยในบริเวณเกาะกงแต่ให้ภาษาเขมรแดง เพราะว่าชาวบ้านในบริเวณเกาะกงเป็นเหมือนคนกลุ่มน้อยในกัมพูชาที่มีความแตกต่างทางด้านภาษาและวิถีชีวิตที่ต่างจากคนกัมพูชาภายในประเทศเพราะว่าคนที่อาศัยอยู่ในเกาะกงส่วนใหญ่พูดภาษาไทย วัดทุกวัดที่ตั้งอยู่ประจำหมู่บ้านมีการเทศน์สั่งสอน สวดมนต์เป็นภาษาไทยทั้งหมด เมื่อเกาะกงตกเป็นเมืองของกัมพูชาแต่คนในพื้นที่ยังพูดภาษาไทย เจ้าศรีหนูจึงมีความต้องการที่ต้องการเปลี่ยนแปลงคนเหล่านี้ให้มีความสำนึกในความเป็นชาติกัมพูชาโดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการรวมชาติขึ้นมาใหม่ (ประโยชน์ โยธาภิรมย์, 2551จ: 151-154; รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551ก:61-73)

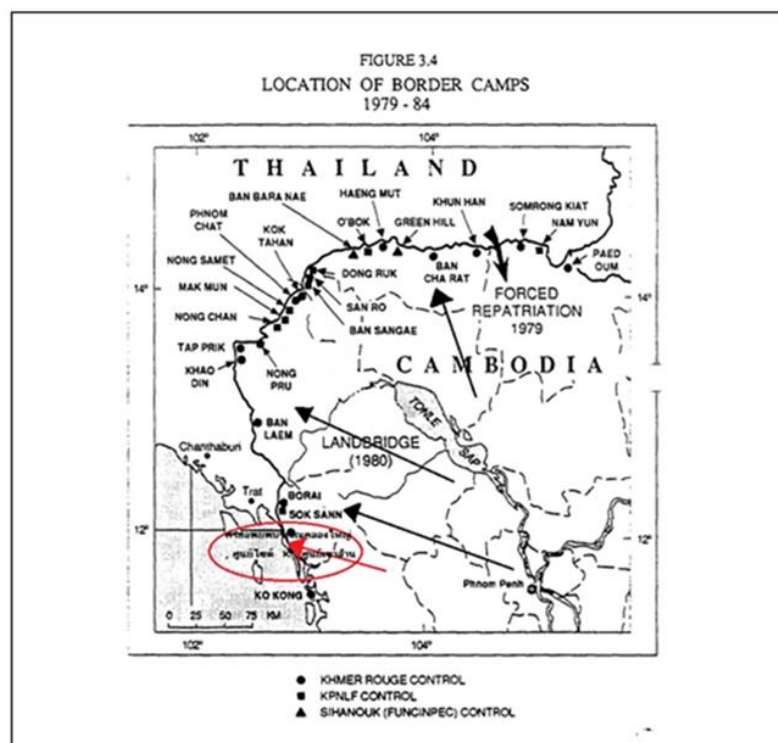
ส่วนทางรัฐบาลไทยมีการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศต่อกลุ่มเขมรแดงใหม่จากที่เคยเป็นศัตรูในอดีตกลับมาให้การสนับสนุนกลุ่มเขมรแดงในการต่อสู้กับกองทัพเวียดนามโดยการเปิดพื้นที่บริเวณชายแดนไทยให้เป็นค่ายอพยพของชาวกัมพูชาและกลุ่มเขมรแดงให้สามารถเข้ามาอยู่ภายในประเทศไทยได้ การทำเช่นนี้ด้านหนึ่งเป็นไปเพื่อหลักตามคุณธรรมที่ต้องให้ความช่วยเหลือกับผู้ประสบภัยสงคราม แต่อีกด้านหนึ่งเพื่อประณามความโหดร้ายของกองทัพเวียดนามและใช้กลุ่มเขมรแดงที่อยู่บริเวณชายแดนไทยเป็นแนวกันชนระหว่างไทยทหารและกองทัพเวียดนามที่ซึ่งจะบุกเข้ามาเผยแพร่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ภายในประเทศไทยซึ่งในตอนนั้นภัยคอมมิวนิสต์ถือว่าเป็นปัญหาความมั่นคงอันดับหนึ่งของชาติที่รัฐไทยความสนใจ (บุรุชัย ขจัดภัย, 2536: 24-25)

ชาวกัมพูชาบริเวณชายแดน	
พ.ศ.	จำนวนคน
2522	154,00
2523	206,000
2524	300,000
2525	288,000
2526	230,000
2527	370,000

ตารางที่ 6 จำนวนผู้อพยพที่เข้ามาในบริเวณชายแดนประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2522-2527

(บุรุชัย ขจัดภัย, 2536ก: 16-17).

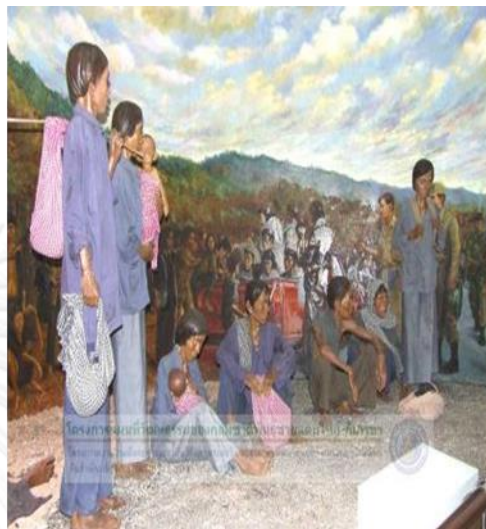
ภาพที่ 9 เส้นทางการอพยพและค่ายอพยพบริเวณชายแดนไทยกัมพูชาส่วน

(บอร์ดขบวนการเสรีไทย, 2551: ออนไลน์)

สิ่งที่เขมรแดงได้รับจากความช่วยเหลือจากไทยนั้นคือการเปิดให้นักธุรกิจไทยสามารถซื้อไม้จากพื้นที่ที่กลุ่มเขมรแดงดูแลได้อย่างถูกกฎหมายเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้กับกลุ่มเขมรแดง แต่ที่สำคัญกว่านั้น บริเวณคลองใหญ่กลายเป็นแหล่งพักพิงของกลุ่มเขมรแดงในช่วงแรกนั้นมีชาวเขมรแดงเข้ามาอยู่ในค่าย ไซต์เค บริเวณชายแดนคลองใหญ่ (กลุ่มเขมรแดง) จำนวน 10,000 คน¹⁶ แต่เมื่อต่อมามีผู้อพยพเข้ามามากขึ้น สมเด็จพระนางเจ้าฯบรมราชินีนาถ ได้มีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งช่วยเหลือผู้อพยพชาวกัมพูชา ที่บริเวณเขาล้าน ตำบลไม้รุต อำเภอคลองใหญ่ และย้ายผู้อพยพชาวกัมพูชาจากค่ายต่างๆที่มีขึ้นก่อนหน้านี้มาอยู่ที่ศูนย์อพยพแห่งใหม่ที่จัดขึ้นซึ่งมีการประมาณการว่ามีผู้อพยพเข้ามาทั้งเขมรแดง กลุ่มเจ้าศรีหน ชาวญวนปะปนกันอยู่ไม่ต่ำกว่า 200,000 คน นอกจากนี้

¹⁶ ค่ายอพยพในบริเวณชายแดนไทยจำนวน 7 แห่ง 1.จังหวัดศรีสะเกษ มีพื้นที่อพยพ 1 แห่ง คือ โอดราว (กลุ่มเขมรแดง) มีจำนวน 17,546 คน 2.จังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่อพยพ 1 แห่ง คือ ไซต์บี (กลุ่มศรีหน) จำนวน 75,257 คน 3. จังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่ 3 แห่ง คือ 1. ไซต์ 2 กลุ่มลอนนอน จำนวน 210,838 คน 2. เขาอีต้ง (ไม่สังกัดกลุ่ม) จำนวน 14,000 คน และไซต์ 8 (กลุ่มเขมรแดง) จำนวน 470,000 คน และสุดท้ายจังหวัดตราด มีพื้นที่อพยพ 2 แห่ง คือ 1.สุขสันต์ บริเวณอำเภอบ่อไร่ (กลุ่มศรีหน) จำนวน 10,000 คน 2. ไซต์เค บริเวณชายแดนคลองใหญ่ (กลุ่มเขมรแดง) จำนวน 10,000 คน (อั้งแล้ว, 2536: 18)

บริเวณคลองใหญ่ยังถูกใช้เป็นพื้นที่ขนส่งอาวุธจากประเทศจีนโดยผ่านบริเวณชายแดนคลองใหญ่เข้าไปช่วยเหลือกลุ่มเขมรแดงในกัมพูชาในบริเวณเกาะกงและในพื้นที่ต่างๆในกัมพูชาโดยใช้เส้นทางน้ำ เนื่องจากยากต่อการตรวจจับของทัพเวียดนาม

ภาพที่ 10 ภาพขาวเป็นภาพเสด็จเยี่ยมผู้อพยพของสมเด็จพระบรมราชินี ส่วนภาพซ้ายเป็นภาพจำลองถึงสภาพความเป็นอยู่ของผู้อพยพภายในค่ายเข้าลี้ภัย

(ประวัติศาสตร์มนุษยศาสตร์ไทยเขาล้าน, 2556: ออนไลน์)

การที่กลุ่มเขมรแดงมีอิทธิพลบริเวณเกาะกงและการสนับสนุนจากรัฐไทยในการเปิดค่ายอพยพบริเวณชายแดนส่งผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงต่อเศรษฐกิจในบริเวณคลองใหญ่อย่างมากเนื่องจาก

ประการแรก การมีผู้อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่มากขึ้นหมายถึงความต้องการสินค้ามากส่งผลให้มีหน่วยงานขององค์กรระหว่างประเทศและหน่วยงานของรัฐ เข้ามาดูแลช่วยเหลือผู้อพยพที่อยู่ในค่ายโดยการซื้อสินค้าจากร้านค้าในบริเวณตัวเมืองตราดและชาวบ้านในคลองใหญ่นำมาแจกจ่ายให้กับผู้อพยพที่อยู่ในค่ายทำให้มีเงินจำนวนมากถูกส่งลงมาในพื้นที่ผ่านองค์กรต่างๆในการช่วยเหลือผู้อพยพผ่านการซื้อสินค้าจากชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการขายสินค้าแต่ด้วยผู้อพยพเหล่านี้เป็น มีสถานะเป็นผู้เข้าเมืองโดยผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติการเมือง พ.ศ.2522 เพราะไม่ได้เข้ามาอย่างถูกต้องแต่เพราะเหตุจำเป็นทางการเมืองจึงสามารถอยู่ในประเทศได้และต้องอยู่ภายใต้หน่วยงานดูแลความมั่นคงในพื้นที่ซึ่งค่ายอพยพในบริเวณคลองใหญ่ซึ่งอยู่ในความดูแลร่วมกันของหน่วยงานทหารและอำเภอในการควบคุมผู้อพยพ การแจกจ่ายข้าวของนั้นจึง

ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของทหารและเจ้าพนักงานการปกครองโดยมีเหตุผลสำคัญคือเพื่อความมั่นคง

อย่างไรก็ดีด้วยโครงสร้างรวมศูนย์อำนาจของรัฐไทยที่ให้อำนาจกับหน่วยงานส่วนภูมิภาคทั้งหน่วยงานอำเภอและทหารในการดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่โดยปราศจากการตรวจสอบการทำงานระหว่างกันและแยกกันทำงานในการดูแลพื้นที่ในค่ายอพยพประกอบกับมูลค่าของสินค้าที่ส่งลงมาช่วยคนในค่ายนั้นมีจำนวนมาก ส่งผลให้มีการเกิดตลาดมืด (Black Market) ภายในค่าย (Lindsay French, 2002: 446) กล่าวคือมีการทุจริตจากเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเป็นผู้ดูแลควบคุมการแจกจ่ายสินค้าให้กับผู้อพยพสิ่งของเครื่องใช้ที่ทางหน่วยงานเอกชน องค์กรระหว่างประเทศหรือทางรัฐจัดหามาให้ผู้อพยพนั้นไม่ได้ถูกแจกจ่ายให้กับผู้อพยพทั้งหมดแต่ส่วนหนึ่งถูกนำมาขายให้กับผู้อพยพภายในตลาดมืดหรือขายให้กับพ่อค้าแม่ค้าที่มารับซื้อ ส่วนหนึ่งถูกส่งไปขายให้กับกลุ่มเคลื่อนไหวบริเวณชายแดนมากกว่านั้นความต้องการสินค้าของคนในค่ายอพยพมีจำนวนมากส่งผลให้มีพ่อค้าแม่ค้าจากทางเมืองตราดเดินทางลงมาในบริเวณคลองใหญ่มากขึ้นและทำให้ชาวบ้านในบริเวณคลองใหญ่ที่มีอาชีพที่ทำประมงเริ่มหันมาค้าขายหรือผู้อพยพบางส่วนลักลอบออกไปซื้อสินค้าจากนอกค่ายแล้วกลับมาขายภายในค่ายเนื่องจากการค้าขายสินค้าในตลาดมืดในค่ายอพยพมีราคาที่สูงกว่าในพื้นที่นอกศูนย์และมีความต้องการเป็นจำนวนมาก¹⁷

ประการที่สอง การดูแลผู้อพยพของหน่วยงานเอกชนและต่างประเทศไม่ได้เพียงดูแลคนในค่ายอพยพอย่างเดียวแต่ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านผ่านการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานโดยหน่วยงานองค์กรระหว่างประเทศร่วมกันบริจาคเงินให้มีการปรับปรุงถนนบางจุดจากเมืองตราดมาสู่อำเภอคลองใหญ่ให้ดีขึ้นเพื่อใช้เป็นเส้นทางในการลำเลียงสินค้าต่างๆเข้ามาในพื้นที่เพื่อช่วยเหลือผู้อพยพและชาวบ้านบริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่ที่ได้รับผลจากภัยสงครามในกัมพูชา เงินดังกล่าวได้ถูกนำมาสร้างเป็นถนนเพื่อใช้เดินทางในพื้นที่และใช้ในการลำเลียงสิ่งของต่างๆที่จำเป็นเข้ามาในพื้นที่ การปรับปรุงถนนส่งผลให้มีสินค้าต่างๆจากในบริเวณตัวเมืองตราดเข้ามาขายในบริเวณอำเภอคลองใหญ่และในค่ายอพยพได้ง่ายขึ้นเพราะก่อนหน้านั้นการเดินทางระหว่างเมืองตราดเข้ามาบริเวณอำเภอคลองใหญ่ในอดีตใช้การเดินทางทางเรือขึ้นจากบ้านท่าเรือจ้างและมาลงที่บริเวณอำเภอคลองใหญ่ ส่วนการเดินทางโดยถนนนั้นลำบากเพราะเป็นดินลูกรังและใช้เวลาในการเดินทางนาน ในบางครั้งเมื่อมีการต่อสู้กันบริเวณชายแดนอาจจะมีการกัมพูชาลักลอบเข้ามาวางกับบริเวณเส้นทางที่ใช้ในการเดินทาง คนจึงไม่นิยมเดินทางด้วยทางบก นอกจากนี้การที่มีเจ้าหน้าที่ขององค์กรระหว่างประเทศ

¹⁷ คำถามสำคัญคือผู้อพยพเอาเงินจากไหนมาซื้อสินค้า จากคำบอกเล่าจากชาวบ้านในพื้นที่นั้นผู้อพยพภายในค่ายนั้นมีหลายระดับ ตั้งแต่ไม่มีอะไรติดตัวมาเลยจนถึงเป็นระดับครอบครัวของผู้ในระดับสูงของเขมรแดงเข้ามาอยู่หลบภัยอยู่ในค่ายบริเวณคลองใหญ่ คนกลุ่มนี้เป็นชาวกัมพูชาที่ฐานะดีและตอนอพยพเข้ามามีเงินติดตัวเข้ามาและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่ของไทยถึงขนาดแสดงความต้องการต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ว่าต้องการหรือไม่ต้องการอะไรและเป็นผู้ซื้อส่งซื้อสินค้าพ่อค้าแม่ค้าชาวไทยในการขนส่งสินค้าเข้าไปภายในค่ายหรือส่งไปให้กับกลุ่มเคลื่อนไหวที่ตนสังกัด

และพ่อค้าแม่ค้าจากบริเวณเมืองตราดเดินทางเข้ามาในบริเวณพื้นที่คลองใหญ่กันมากส่งผลให้ธุรกิจก่อสร้างบ้านพักในบริเวณคลองใหญ่เกิดขึ้นตามเพื่อเป็นที่พักอาศัยกับผู้คนที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่คลองใหญ่ทำให้คนในพื้นที่มีรายได้จากการเก็บค่าเช่าจากผู้ที่มาอยู่เพิ่มมากขึ้น

ประการสุดท้าย การเกิดขึ้นของค่ายอพยพนั้นส่งผลต่อการเติบโตของธุรกิจการส่งออกสินค้าและธุรกิจการประมงซึ่งเป็นธุรกิจหลักของพื้นที่เนื่องจากธุรกิจเหล่านี้ต้องอาศัยแรงงานเป็นจำนวนมากในการขับเคลื่อนธุรกิจเพื่อตอบสนองกับความต้องการสินค้าและอาหารจำนวนมากภายในประเทศกัมพูชาที่กำลังมีสงครามสู้รบกับบริเวณชายแดน¹⁸ ประกอบกับงานลูกเรือประมงและงานในการขนส่งสินค้าเป็นงานที่คนไทยไม่ทำกันเพราะเป็นงานที่หนักและได้ค่าตอบแทนที่ต่ำ การเกิดขึ้นของค่ายอพยพจึงกลายเป็นแหล่งแรงงานที่สำคัญในการขับเคลื่อนธุรกิจในพื้นที่ซึ่งผู้อพยพจะหนีออกมาจากภายในค่ายและเข้าไปอยู่กับเจ้าของกิจการที่ต้องแรงงานไว้ใช้ หลักฐานที่จะพิสูจน์การเติบโตของการขนส่งในบริเวณคลองใหญ่นั้นมาจากความทรงจำของชาวบ้านที่เล่าว่า มีการตกลงกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะอำเภอที่ดูแลกิจการภายในท้องถิ่นกับเจ้าของธุรกิจเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับธุรกิจในพื้นที่โดยมีการกำหนดให้ผู้อพยพที่เป็นแรงงานรับจ้างผิดกฎหมายให้กับธุรกิจเหล่านี้อยู่นั้นต้องอยู่ภายในพื้นที่ที่เจ้าของธุรกิจจัดหาให้เช่น อยู่ภายในเรือประมงหรืออยู่ภายในท่าเรือขนส่งสินค้าเท่านั้นโดยไม่ให้ออกไปจากพื้นที่ที่กำหนด ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงของรัฐเองและเพื่อการดำเนินธุรกิจภายในพื้นที่ซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานเหล่านี้

ความทรงจำของชาวบ้านที่กล่าวมานั้นเป็นหลักฐานอีกชุดหนึ่งที่ต้องการแสดงให้เห็นว่าคลองใหญ่มีการเติบโตจากเศรษฐกิจในการค้าและการส่งออกบริเวณชายแดนและธุรกิจประมงซึ่งเป็นธุรกิจที่คนส่วนใหญ่ในบริเวณคลองใหญ่แต่การที่ธุรกิจเหล่านี้จะขับเคลื่อนไปได้มันต้องอาศัยแรงงานจากผู้อพยพที่อยู่ในพื้นที่และหน่วยงานของรัฐได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนธุรกิจบริเวณชายแดนผ่านการจัดการความมั่นคงในพื้นที่

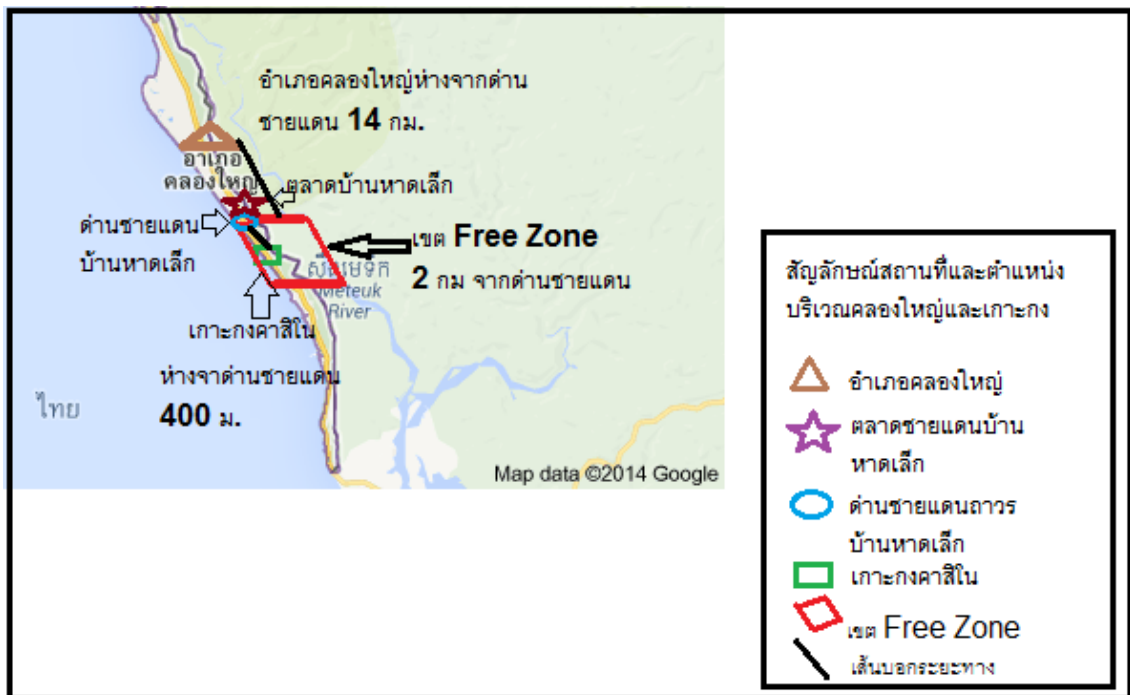
¹⁸ บริเวณคลองใหญ่เป็นจุดในการส่งออกสินค้าจากในพื้นที่เข้าไปในเกาะกงและภายในบริเวณกัมพูชาเนื่องบริเวณคลองใหญ่ไม่ค่อยมีสงครามการสู้รบกันของทหารเวียดนามกับกลุ่มเขมรแดงเหมือนบริเวณสระแก้วหรือบริเวณชายแดนจุดอื่นที่เกิดการสู้รบกันบ่อยครั้งและมีการปิดด่านชายแดนบ่อยครั้งทำให้สินค้าที่จะถูกส่งออกไปทางกัมพูชาจากที่ต่างๆมาขึ้นเทียบท่าเรือในบริเวณคลองใหญ่เพื่อจะส่งออกไป ในแต่ละวันจะมีรถบรรทุกจำนวนมากลำเลียงสิ่งของมาจากเมืองตราด มาเป็นคันรถ เป็นเซตซูบ่าง ยาสีฟัน แปรงสีฟัน สบู่ลงเรือบริเวณท่าเรือเพื่อส่งไปขายให้ในกัมพูชาซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจการส่งออกของคลองใหญ่เจริญเติบโตอย่างมาก

5.3 คลองใหญ่กับการท่องเที่ยวชายแดนและการพัฒนาการท่องเที่ยวบริเวณเกาะกงของกัมพูชา

นอกเหนือจากคลองใหญ่เป็นจุดสำคัญในการขนส่งสินค้าข้ามชายแดน เมื่อค้าขายพหุในบริเวณคลองใหญ่มีการปิดตัวลงใน พ.ศ.2528 เนื่องจากพื้นที่บริเวณเกาะกงไม่มีสงครามการต่อสู้กันระหว่างทหารเวียดนามกับกลุ่มเขมรแดง บริเวณบ้านหาดเล็กซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนที่ติดกับพูชาได้กลายมาเป็นตลาดการค้าข้ามชายแดนแทนตลาดบริเวณคลองใหญ่เนื่องจากการเดินทางจากเกาะกงมาทางหาดเล็กนั้นสะดวกและอยู่ติดกับด่านชายแดน ประเทศไทยได้มีการตั้งด่านชายแดนถาวรขึ้นบริเวณบ้านหาดเล็กใน พ.ศ. 2540 เพื่อสนับสนุนการค้าข้ามพรมแดน มีการจัดโปรโมตให้คลองใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่สำคัญของจังหวัดและเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับค้าขายพหุในอดีต แต่ในความเป็นจริงนั้นการเติบโตทางด้านธุรกิจท่องเที่ยวในคลองใหญ่ไม่ได้เป็นผลมาจากการพัฒนาของทางรัฐไทยแต่เป็นผลมาจากลักษณะพิเศษที่เกิดจากการพัฒนาที่บริเวณเกาะกงภายหลังจากรัฐบาลฮุนเซนขึ้นมาใช้อำนาจ เช่น มีคาสีโนที่เปิดทำการและเป็นสิ่งที่ถูกกฎหมายภายในกัมพูชาซึ่งคาสีโนแห่งนี้เป็นคาสีโนที่ใหญ่ที่สุดและดีที่สุดในบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาเพราะไม่ได้มีสถานะเป็นเพียงที่เล่นการพนันเท่านั้นแต่ยังถูกสร้างให้เป็นรีสอร์ทชายทะเลและสวนสนุกต่างๆเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและที่สำคัญมีสำนักงานตั้งอยู่ในบริเวณบ้านหาดเล็กเพื่ออำนวยความสะดวกในการข้ามแดนให้กับนักท่องเที่ยว¹⁹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁹ เจ้าของคาสีโนคือ นายพัฑ สุภาภา อดีตผู้อพยพเชื้อสายไทยเกาะกง โอนสัญชาติเป็นคนไทย ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาทางด้านเศรษฐกิจของนายฮุนเซนของกัมพูชาและนายรุ่ง พรหมเกษร อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเกาะกง คาสีโนนี้ตั้งอยู่บริเวณชายเขาริมทะเล มีบ้านพักตากอากาศที่เพียบพร้อมด้วยเครื่องอำนวยความสะดวก ร้านค้าปลอดภาษี ทำเรื่อน้ำลึกยาวประมาณ ๕๐๐ เมตร สามารถรองรับเรือสินค้าความจุกว่า ๒,๐๐๐ ตัน นอกจากนี้ในอนาคตยังมีโครงการสร้างสนามบินมูลค่า ๗๐๐ ล้านบาท ประเภทการพนัน ได้แก่ ไพ่ รูเล็ต และสล็อตแมชชีน มีผู้ไปใช้บริการใน วันจันทร์ - วันพฤหัสบดี วันละประมาณ ๑๐๐-๒๐๐ คน เงินหมุนเวียนประมาณ ๑๐ ล้านบาท ส่วนวันศุกร์ - วันอาทิตย์ มีผู้ไปใช้บริการวันละประมาณ ๓๐๐ คน ส่วนใหญ่เป็นคณะทัวร์ที่ไม่ต้องการไปเล่นที่ไต้หวัน และมาเลเซีย โดยมีเงินหมุนเวียนประมาณ ๔๐ ล้านบาท (ปัญหาบ่อนการพนันในประเทศไทย, 2547: ออนไลน์)

ภาพที่ 11 แสดงสถานที่และตำแหน่งต่างๆบริเวณคลองใหญ่และเกาะกง

(ปฐวี โชติอนันต์, 2556)

ภาพที่ 12 ภาพซ้ายเป็นภาพคาสีโนในเกาะกง ส่วนภาพขวาเป็นที่ตั้งสำนักงานของคาสีโนในบริเวณตลาดชายแดนบ้านหาดเล็กเพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว

(เกาะกงรีสอร์ท ประเทศกัมพูชา, 2550: ออนไลน์; ปฐวี โชติอนันต์, 2556)

มากกว่านั้น จากบริเวณชายแดนบ้านหาดเล็กเลยเข้าไปในกัมพูชาประมาณ 2 กิโลเมตร ซึ่งพื้นที่ตรงนี้เป็นที่ตั้งของคาสีโนถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษของกัมพูชา(Free Zone) การซื้อขายสินค้าในพื้นที่ไม่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐหรือไม่จำเป็นต้องมีหนังสือผ่านแดน (Passport) แต่สามารถที่จะข้ามเข้าไปอยู่ในบริเวณพื้นที่ของคาสีโนได้โดยการประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่คาสีโนฝั่งไทยกับเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง ปรากฏการณ์นี้ทำให้เราเห็นถึงความยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นในบริเวณชายแดนว่าเส้นเขตแดนนั้นที่ไม่ได้ที่จะแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วนแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเสมอไป แต่บริเวณพื้นที่ชายแดนนั้นมีพื้นที่ตรงกลางที่ทั้งสองประเทศใช้งานร่วมกันในเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับธุรกิจภายในพื้นที่ของทั้งสองฝั่งซึ่งเราเห็นได้จากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐที่อยู่ในบริเวณชายในการอำนวยความสะดวกในพื้นที่เนื่องจากถ้าทางรัฐไทยมีมาตรการที่เข้มงวดในเรื่องการข้ามแดนจะส่งผลกระทบต่อการทำงานที่เกี่ยวในบริเวณคลองใหญ่ทันทีเพราะคลองใหญ่ไม่ใช่จุดท่องเที่ยวแต่เป็นเพียงจุดผ่านเข้าไปท่องเที่ยวในบริเวณเกาะกง

การที่เกาะกงถูกพัฒนากลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวภายหลังสงครามในกัมพูชาจบลงส่งผลให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ พ่อค้าแม่ค้าจำนวนมากเดินทางเข้ามาเพื่อเล่นการพนันพักผ่อนหรือซื้อสินค้าในเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณเกาะกง เช่น เหล้านอก เบียร์ บุหรือนอก เสื้อผ้า กระเป๋าทั้งของจริงที่ไม่ต้องเสียภาษีนำเข้าและของปลอมที่นำเข้ามาจากจีนและเวียดนามโดยผ่านเข้ามาบริเวณด่านชายแดนบ้านหาดเล็กกับรถบรรทุกสินค้าที่เข้าไปส่งของภายในเกาะกงหรือกับเรือประมงที่จับปลาบริเวณนั้นหรือนำติดตัวเข้ามาซึ่งยากแก่การตรวจสอบ สิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการค้าผิดกฎหมายกับวิถีชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่ ชาวการจับกุมเบียร์ 1 ล้านกระป๋องที่ถูกนำเข้ามาจากทางดิวตี้ฟรีเกาะกงมาเก็บไว้ในโกดังในบริเวณคลองใหญ่เพื่อนำไปออกไปขาย หรือการจับกุมการขนบุรีที่ถูกขนเข้ามาที่รถบรรทุกของที่ผ่านเข้ามาจากด้านเกาะกง (ASTVผู้จัดการ, 2551: ออนไลน์), (สำนักข่าวไทย TNA News, 2556: ออนไลน์)

ภาพที่ 13 ภาพซ้ายเป็นเบียร์ผิดกฎหมายที่ถูกลักลอบนำเข้ามาจากเกาะกง ส่วนภาพขวาเป็นบุหรี่นอกผิดกฎหมายที่ถูกจับกุมได้บริเวณด่านบ้านหาดเล็ก

(ASTVผู้จัดการ, 2551: ออนไลน์; ปฐวี โชติอนันต์, 2556)

ความสัมพันธ์ระหว่างคลองใหญ่และเกาะกงยังมีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าไม้ผิดกฎหมายบริเวณชายแดนและนักธุรกิจภายในพื้นที่ซึ่งมีการตรวจพบเรือประมงดัดแปลงลักลอบขนไม้พุงชายต่างประเทศ หรือ การจับกุมไม้พุงที่ถูกตัดภายในบริเวณคลองใหญ่เพื่อนำเข้าไปแปรรูปในเกาะกงและส่งกลับเข้ามาในบริเวณคลองใหญ่เพื่อส่งเข้าไปขายภายในประเทศไทยที่สั่งห้ามตัดไม้ นอกจากนี้คลองใหญ่กับเกาะกงยังมีเกี่ยวข้องกับเคลื่อนย้ายแรงงานผิดกฎหมายจากกัมพูชาเข้ามาเนื่องจากเศรษฐกิจในบริเวณคลองใหญ่มีความเจริญกว่ากัมพูชาและมีค่าจ้างที่ดีกว่าทำให้ชาวกัมพูชาที่เคยถูกผลักดันกลับประเทศไปภายหลังการปิดตัวของค่ายอพยพมีการลักลอบเข้าเมือง จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่คนเหล่านี้จะเข้ามาในพื้นที่ได้ 3 ทาง ทางแรกคือการร่วมมือกับชาวบ้านในบริเวณคลองใหญ่ในการโดยสารเรือประมงที่ออกไปหาปลาในเกาะกงเพื่อเข้ามาทำงานในประเทศไทย ทางที่สองคือ ถูกพาเข้ามาโดยเอเย่นค้าแรงงานข้ามชาติซึ่งเป็นคนภายในพื้นที่และรู้จักช่องทางด้านภูเขาบรทัดซึ่งเป็นเส้นทางเดินทางหลบหนีเข้ามาในบริเวณคลองใหญ่ส่วนเสื้อผ้าข้าวของเครื่องใช้ของผู้หลบหนีเข้าเมืองนั้นจะถูกนำมาพร้อมกับเอเย่นโดยผ่านเข้ามาบริเวณด่านชายแดนบ้านหาดเล็กและจะถูกแจกจ่ายให้ภายหลังจากที่ผู้อพยพเข้ามาในบริเวณแผ่นดินไทยได้ สาเหตุที่ต้องแยกสิ่งของกับผู้อพยพเพื่อให้เดินทางง่ายขึ้น และทางที่สามคือการผ่านเข้ามาบริเวณด่านชายแดนในฐานะนักท่องเที่ยวแต่แอบลักลอบทำงานภายในเมือง ซึ่งในแต่ละปีจะมีการจับกุมผู้หลบหนีเข้าเมืองได้เป็นจำนวนนับพันคนและถูกส่งกลับไป แต่จากการให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองคนพวกนี้เมื่อถูกส่งกลับไปก็มักจะกลับเข้ามาในพื้นที่ใหม่เพราะทางกัมพูชาไม่ได้มีมาตรการอะไรในการจัดการกับคนเหล่านี้ที่สำคัญแรงงานเหล่านี้ยังเป็นที่ต้องการแรงงานราคาถูกที่เป็นที่ต้องการของธุรกิจในพื้นที่

จำนวนผู้เดินผ่านเข้า-ออก ด้านชายแดนถาวรคลองใหญ่ พ.ศ.2545-2556 (มค.-สค.) (รวมหนังสือเดินทางและบัตรผ่านแดน)			
พ.ศ.	เดินทางขาเข้า	เดินทางขาออก	รวม
2545	31,504	21,561	53,065
2546	47,264	39,638	86,902
2547	61,671	57,266	118,937
2548	72,611	64,555	137,166
2549	80,344	76,667	157,011
2550	81,352	71,901	153,253
2551	91,071	81,938	173,009
2552	145,039	131,694	276,733
2553	168,223	158,406	326,629
2554	161,801	151,954	313,755
2555	189,672	175,729	365,401
2556 มค.-สค.	157,833	147,956	305,789

ตารางที่ 7 จำนวนผู้เดินผ่านเข้า-ออก ด้านชายแดนถาวรคลองใหญ่ พ.ศ.2545-2556 (มค.-สค.)

(ด้านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดตราด, 2556: เอกสารอัดสำเนา)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สถิติการจับกุมคนต่างชาตินำผิดกฎหมายบริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่ พ.ศ.2553-2556 (ม.ค.-ส.ค.)					
พ.ศ.	กัมพูชา	พม่า	ลาว	อื่นๆ	รวม
2553	1,373	6	0	17	1,396
2554	1,302	5	0	6	1,313
2555	697	2	0	8	707
2556 ม.ค.- ส.ค.	716	0	0	6	722
รวม	4,088	13	0	37	4,138

สถิติการผลักดันคนเข้าเมืองผิดกฎหมายบริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่พ.ศ. 2553-2556 (ม.ค.-ส.ค.)					
พ.ศ.	กัมพูชา	พม่า	ลาว	อื่นๆ	รวม
2553	2832	72	6	103	3,013
2554	3002	108	49	48	3,207
2555	2236	59	9	122	2,426
2556 ม.ค.-ส.ค.	1281	29	11	35	1,356
รวม	9351	268	75	308	10,002

ตารางที่ 8 สถิติการจับกุมคนต่างชาตินำผิดกฎหมายบริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่พ.ศ. 2553-2556 (ม.ค.-ส.ค.)

(ด้านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดตราด, 2556ก: เอกสารอัดสำเนา)

สิ่งต้องการเน้นในที่นี้คือการค้าข้ามพรมแดนที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่และธุรกิจการท่องเที่ยวที่ทั้งสองประเทศต้องใช้บริเวณพื้นที่ชายแดนร่วมกันนั้นอยู่เหนือความสามารถของรัฐที่จะบังคับใช้กฎหมายในการควบคุมการผ่านเข้าสินค้าบริเวณชายแดน ถึงแม้จะมีความพยายามปราบปรามสินค้าการขนสินค้าผิดกฎหมายจากเจ้าหน้าที่รัฐในการลงตรวจสอบตามร้านค้าหรือการ

ตรวจสอบการเข้าออกของคนในพื้นที่แต่ก็ไม่สามารถที่จะหยุดการเคลื่อนย้ายของสินค้าผิดกฎหมาย บริเวณชายแดนที่มามีการติดเข้ามาเกี่ยวกับวิถีชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวในการข้ามผ่านแดนได้ มากกว่านั้นการเกิดพลวัตบริเวณชายแดนคลองใหญ่ขึ้นไม่ใช่เพียงพียงเกิดภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายสนาามรบเป็นสนาามการค้าหรือการเปิดด่านชายแดนถาวรบริเวณบ้านหาดเล็ก แต่พลวัตในบริเวณคลองใหญ่นั้นมีผลสำคัญมาจากการเปลี่ยนแปลงภายในเกาะกงตั้งในช่วงยุคสงครามเย็น และการเกิดขึ้นของค่ายอพยพบริเวณชายแดนคลองใหญ่ที่ทำให้คลองใหญ่กลายเป็นเมืองการค้าชายแดนที่ส่งของเข้าไปขายให้กับชาวกัมพูชาในบริเวณเกาะกงและภายหลังกลายเป็นทางผ่านของนักท่องเที่ยว พ่อค้าแม่ค้า ประชาชนในพื้นที่ในการเข้าไปซื้อสินค้าและประกอบอาชีพในบริเวณเกาะกงซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจผิดกฎหมายบริเวณชายแดนและเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเติบโตของเมืองคลองใหญ่

กล่าวโดยสรุปในเรื่องของประวัติศาสตร์การพัฒนาอำเภอคลองใหญ่ได้เปิดเผยให้เห็นถึงความสลับซับซ้อนของการก่อตัวขึ้นของอำเภอคลองใหญ่ผ่านการเปลี่ยนแปลงภูมิศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจการเมืองทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นระหว่างเกาะกงและคลองใหญ่ และจะแสดงให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของเส้นเขตแดนไม่ได้ส่งผลกระทบทำให้เกิดเมืองบริเวณชายแดนโดยอัตโนมัติแต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในการเมืองกัมพูชาและภายในเกาะกงในช่วงการเข้ามาล่าอาณานิคมและภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และความสัมพันธ์ของคนคลองใหญ่และเกาะกงประกอบกับรัฐไทยมีนโยบายส่งเสริมชาตินิยมสมัยจอมพล ป. พิบูลย์ สงคราม จึงเป็นผลให้มีคนจำนวนมากจากบริเวณเกาะกงเคลื่อนย้ายเข้ามาสู่คลองใหญ่ มากกว่านั้นการพัฒนาของเมืองคลองใหญ่จากอำเภอชายแดนให้มาเป็นเมืองแห่งการค้าและการส่งออกสินค้าไม่ได้พียงเกิดภายหลังการเปลี่ยนแปลงนโยบายสนาามรบเป็นสนาามการค้าหรือการยกระดับสถานะด่านชายแดนถาวรเท่านั้นแต่เกิดจากพลวัตที่เกิดขึ้นในพื้นที่เช่นการค้าไม้ข้ามพรมแดน การเกิดขึ้นของค่ายอพยพและสงครามภายในกัมพูชา และการพัฒนาพื้นที่บริเวณเกาะกงภายหลังสงครามจบลงสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ภายในพื้นที่ที่ส่งต่อการพัฒนาเมืองคลองใหญ่

อย่างไรก็ตามในบทนี้เราจะให้ความสำคัญกับการเติบโตของเมืองคลองใหญ่นั้นมาจากการเปลี่ยนแปลงภูมิศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจการเมืองทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นเท่านั้นที่ทำให้เกิดพลวัตภายในท้องถิ่นซึ่งดูเหมือนว่ากิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นอยู่ในบริเวณชายแดนนั้นจะอยู่เหนือการควบคุมของรัฐเนื่องจากการผ่านเข้าออกบริเวณชายแดนจำนวนมาก แต่ในความเป็นจริงกิจกรรมในบริเวณพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ ประเทศไทยที่มีลักษณะของรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนเข้ามามีบทบาทอย่างและสร้างปัญหาต่อการพัฒนาเศรษฐกิจบริเวณคลองใหญ่ผ่านหน่วยงานความมั่นคงของรัฐที่อยู่ภายในพื้นที่ในการควบคุมคนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการเติบโตของธุรกิจการค้าและธุรกิจประมง

ซึ่งเป็นธุรกิจหลักในบริเวณคลองใหญ่ เรื่องบทบาทของรัฐไทยในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเติบโตของเศรษฐกิจภายในพื้นที่ผ่านการจัดการความมั่นคงนั้นเราจะกล่าวต่อไปในบทที่ 6

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 6

รัฐ ธุรกิจ ท้องถิ่น กับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่

ในบทนี้ให้ความสำคัญถึงการถกเถียงในเรื่องของระบบการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยในการดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่ผ่านการควบคุมประชากรและการผ่านเข้าออกของสิ่งของบริเวณชายแดนซึ่งเราได้เห็นจากบทที่ 5 แล้วว่าบริเวณชายแดนมีช่องผ่านเข้าออกในบริเวณพื้นที่ได้หลายช่องทางไม่จำเป็นต้องผ่านช่องทางที่รัฐจัดให้หรือการเข้ามาแทนที่ของเศรษฐกิจเสรีนิยมและโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นแรงผลักดันทำให้เกิดพลวัตการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจชายแดนและทำให้บริเวณพื้นที่ชายแดนมีลักษณะไร้รัฐหรือรัฐส่งผลให้รัฐยากต่อการควบคุมประชากรและสิ่งของที่ผ่านเข้าออกในพื้นที่ของรัฐและเป็นปัญหาในเรื่องของความมั่นคงของรัฐสมัยใหม่ที่รัฐไม่สามารถใช้อำนาจที่ตนมีอยู่ในการควบคุม ตรวจสอบคนและสิ่งของที่ผ่านเข้ามาและออกไปได้พื้นที่

ในบทนี้ผู้วิจัยต้องการเสนอมุมมองที่ต่างออกไปในการทำความเข้าใจเรื่องรัฐไทยและการเกิดพลวัตในบริเวณชายแดนคลองใหญ่ไม่ใช่เพียงเรื่องของความสามารถของรัฐที่จะควบคุมบริเวณพื้นที่ชายแดนมากนักน้อยเพียงใด เรื่องของการทหารในการปกป้องพื้นที่ชายแดนจากการบุกรุกหรือการทำงานของด่านตรวจคนเข้าเมืองและด่านศุลกากรที่ควบคุมการผ่านเข้าออกของคนและสินค้าบริเวณเส้นเขตแดนเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของบทบาทของหน่วยความมั่นคงของรัฐภายใต้โครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน(Fragmented Centralization) ที่ถูกส่งลงมาเพื่อดูแลความมั่นคงในบริเวณพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ภายใต้บริบทการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจภายในพื้นที่ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่ชายแดนโดยเฉพาะการพัฒนาเมืองคลองใหญ่ให้เป็นเมืองท่าในการส่งออกสินค้าบริเวณชายแดนและอุตสาหกรรมการประมงที่สำคัญในบริเวณชายแดนภาคตะวันออกของไทย ในบทนี้ต้องการเสนอว่า รัฐไทยที่มีการรวมศูนย์อำนาจมาอย่างยาวนานในการสร้างรัฐสมัยใหม่มีการจัดการบริหารพื้นที่ชายแดนอย่างซับซ้อนผ่านหน่วยงานความมั่นคงภายในของรัฐที่ถูกส่งลงไปในพื้นที่ โดยเฉพาะบทบาทของงานความมั่นคงของรัฐ เช่น ทหาร ด่านตรวจคนเข้าเมือง ศุลกากรที่ทำหน้าที่ในการดูแลการผ่านเข้าออกของคนบริเวณแนวชายแดนและหน่วยงานของรัฐที่ดูแลเกี่ยวกับความมั่นคงภายในพื้นที่ เช่น ตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอกำนันท์และผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการควบคุมคนภายในพื้นที่ซึ่งเป็นแรงงานสำคัญต่อการเติบโตของเมือง

กล่าวให้ถึงที่สุดในส่วนนี้ต้องการเข้าไปดูถึงบทบาทการทำงานของหน่วยงานความมั่นคงของรัฐและท้องถิ่นภายใต้โครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนและกระจายอำนาจล่าช้านั้นส่งผลอย่างไรต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนโดยเฉพาะในประเด็นของการขนส่งสินค้าข้ามชายแดนและการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายในพื้นที่ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการเติบโตของรัฐกิจและเศรษฐกิจภายในคลองใหญ่ในฐานะเมืองการค้าชายแดนและการส่งออกสินค้าระหว่างไทยและกัมพูชา

ในส่วนนี้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก จะเป็นการอธิบายถึงการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐผ่านการควบคุมคนและการเข้าออกของสินค้าในบริเวณชายแดนก่อนการเกิดขึ้นของอำเภอคลองใหญ่ และการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายและพลเมืองของรัฐซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเติบโตของเศรษฐกิจในบริเวณชายแดนคลองใหญ่ ส่วนที่สองคือ ท้องถิ่นกับการจัดการปัญหาชายแดน จะเป็นการอธิบายถึง ปัญหาและอุปสรรคของท้องถิ่นในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ภายใต้รัฐกระจายอำนาจล่าช้าของไทยว่ามีส่วนสำคัญต่อการเติบโตหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชายแดนคลองใหญ่อย่างไร

6.1 รัฐกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน : การควบคุมคนพลเมืองรัฐ การผ่านเข้าออกของสินค้าและการควบคุมแรงงานผิดกฎหมาย

บริเวณพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ถึงแม้จะถูกมองว่าเป็นพื้นที่ที่ยากต่อการควบคุมจากรัฐเนื่องจากมีช่องทางการผ่านเข้าออกในบริเวณเกาะกั้นนั้นทำได้ง่ายทั้งเส้นทางบกและทางเรือซึ่งยากต่อการควบคุมจากรัฐ แต่ในความเป็นจริงในบริเวณคลองใหญ่นั้น ประเทศไทยมีการควบคุมบริเวณพื้นที่ชายแดนมาตลอดและหน่วยงานความมั่นคงของรัฐภายใต้โครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนมีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตของเศรษฐกิจชายแดนและก็เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาพื้นที่ชายแดนด้วย เช่น ในส่วนนี้จะมีการนำเสนอออกเป็นสองส่วน ส่วนแรก คือการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐไทยก่อนการเกิดขึ้นก่อนของค่ายอพยพในบริเวณชายแดน กับส่วนที่สองคือ การบริหารจัดการพื้นที่ของรัฐไทยหลังจากการเกิดขึ้นของค่ายอพยพกับการควบคุมสินค้า พลเมืองของรัฐและงานผิดกฎหมาย

การบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐไทยก่อนการเกิดขึ้นก่อนของค่ายอพยพ กับการควบคุมพลเมืองและพื้นที่

ในบริเวณคลองใหญ่ถึงแม้ว่ารัฐไทยพึงจะหันมาให้ความสนใจในการควบคุมคนและสิ่งของที่เข้ามาภายในรัฐโดยการส่งหน่วยงานส่วนภูมิภาคที่ส่งลงมาดูแลความมั่นคงและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในบริเวณพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ซึ่งมีมาในช่วงภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าการสร้างรัฐสมัยของไทยโดยการรวมศูนย์อำนาจในสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่มีการควบคุมคน สิ่งของ หรือพื้นที่ในบริเวณพื้นที่ชายแดนในช่วงการสร้างรัฐเลย แต่ในความเป็นจริงในบริเวณชายแดนคลองใหญ่นั้น รัฐมีการสร้างระบบในการควบคุมคน สิ่งของและแก้ไขปัญหาต่างๆซึ่งอยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจอธิปไตยของรัฐผ่านการสร้างระบบกำนันและผู้ใหญ่อยู่ภายใต้การควบคุมของอำเภอ ซึ่งเป็นหน่วยงานส่วนภูมิภาคและอยู่ภายใต้กระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นหน่วยงานจากส่วนกลาง ที่

สำคัญคือกำนันและผู้ใหญ่บ้านไม่ได้เพียงทำหน้าที่สำคัญในการดูแลความมั่นคงให้กับรัฐในการควบคุมคน สิ่งของและพื้นที่ ตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ พ.ศ.2467 อย่างเดียวแต่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในบริเวณพื้นที่คลองใหญ่ และบทบาทการทำงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหาชายแดนและปัญหาในการควบคุมคนและป้องกันพื้นที่ชายแดนที่เกิดจากโครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนในช่วงยุคสงครามเย็นก่อนที่รัฐจะมีนโยบายในการควบคุมผู้อพยพและภายหลังการเกิดค่ายอพยพในบริเวณคลองใหญ่ ดังเรื่องเล่า 2 เรื่องต่อจากนี้ กล่าวคือ

เรื่องแรก กำนัน ผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดูแลความมั่นคงและการค้าในบริเวณคลองใหญ่ตั้งแต่การสร้างรัฐสมัยใหม่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นกลไกในระดับล่างสุดของกระทรวงมหาดไทยและมีสถานะเป็นทั้งคนที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าที่มีทรัพย์สินจำนวนมากหรือผู้มีอิทธิพลในพื้นที่และเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในเวลาเดียวกันเนื่องจากสร้างรัฐสมัยใหม่สมัยรัชกาลที่ 5 นั้นไม่มีกำลังคนเพียงพอที่จะถูกส่งลงไปดูแลพื้นที่ต่างๆประเทศจึงได้มีการแต่งตั้งคนที่ได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่ให้เป็นเจ้าหน้าที่ในการดูแลบริเวณพื้นที่ชายแดนหรือทุรกันดารอีกทีหนึ่ง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2556:)

การที่กำนันและผู้ใหญ่มีสองสถานะอยู่ในคนเดียวคือผู้ควบคุมกฎหมายของรัฐและพ่อค้าหรือผู้มีอิทธิพลกับประกอบกับพื้นที่ชายแดนมีลักษณะมีการเคลื่อนไหวของคนและสิ่งของอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้การตรวจจับคนและสิ่งค้าในการผ่านเข้าออกในพื้นที่ชายแดนจะทำได้ยากเนื่องจากมีช่องทางผ่านเข้าออกกระหว่างสองพื้นที่มากกว่าหนึ่งช่องแต่สินค้าและคนที่ผ่านเข้าออกในบริเวณชายแดนคลองใหญ่นั้นมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการเข้ามาสู่หมู่บ้านหรือตำบลที่มีคนอยู่ทำให้กำนันและผู้ใหญ่สามารถที่จะตรวจสอบความผิดปกติของคนสิ่งของที่เข้ามาในหมู่บ้านของตนได้และกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่สำคัญในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างคนในตำบลและหมู่บ้านของตนด้วยกันเองและกับคนที่อยู่ในบริเวณเมืองเกะกงก่อนที่เรื่องความขัดแย้งดังกล่าวของคนทั้งสองพื้นที่จะกลายเป็นข้อขัดแย้งระหว่างประเทศเนื่องด้วยสถานะของกำนันและผู้ใหญ่ที่เป็นคนในพื้นที่และเป็นผู้รู้จักของคนทั้งฝ่ายทั้งทางคลองใหญ่และทางเกะกงทำให้สามารถที่จะไกล่เกลี่ยข้อบาดหมางระหว่างกันได้ นอกจากนี้ด้วยสถานะที่เป็นพ่อค้าและผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ทำให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีส่วนสำคัญในการขนส่งสินค้าเข้าไปขายในเกะกงและนำสินค้าจากเกะกงเข้ามาขายในคลองใหญ่หรือการนำคนจากเกะกงที่เป็นญาติพี่น้องที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทยเข้ามาอยู่ในภายในหมู่บ้านโดยที่ไม่จำเป็นต้องผ่านการตรวจตราของศุลกากรและด่านตรวจคนเข้าเมืองเนื่องจากตนเองเป็นผู้ที่ควบคุมและตรวจสอบความมั่นคงในพื้นที่ในการควบคุมคนและสิ่งของตามที่รัฐให้อำนาจไว้อยู่แล้ว

เรื่องเล่าของกำนันและผู้ใหญ่บ้านนี้ชี้ให้เห็นว่าถึงแม้รัฐไทยจะมีการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางเพื่อความมั่นคงของรัฐแต่การควบคุมบริเวณชายแดนของรัฐไทยนั้นก็มีลักษณะที่ค่อนข้างยืดหยุ่นในช่วงของการเริ่มต้นสร้างรัฐสมัยใหม่ในการตรวจสอบการผ่านเข้าออกของคนและสินค้าเนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของกำลังคนและลักษณะของพื้นที่ชายแดนที่มีการล้นไหลของคนและสินค้าอยู่ตลอดเวลาซึ่งยากแก่การตรวจสอบ และบทบาทของกำนันและผู้ใหญ่ซึ่งเป็นกลไกระดับล่างที่รัฐสร้างขึ้นเพื่อดูแลความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนไม่ใช่ทำหน้าที่เพียงดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ที่รัฐตั้งขึ้นเท่านั้นแต่กำนันและผู้ใหญ่ยังมีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตของเมืองและเศรษฐกิจภายในพื้นที่ผ่านการจัดการความมั่นคงภายในที่รัฐได้ให้อำนาจไว้เนื่องจากสถานะของกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่เป็นทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐและพ่อค้าหรือผู้มีอิทธิพลภายในพื้นที่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านด้านหนึ่งจึงมีหน้าที่ดูแลความมั่นคงภายใน ส่วนอีกด้านหนึ่งได้อาศัยอำนาจที่ตนมีในการอำนวยความสะดวกประโยชน์จากการค้าขายบริเวณชายแดนให้กับตนเอง

เรื่องเล่าที่ 2 จากกำนันและผู้ใหญ่บ้านในช่วงยุคสงครามเย็นซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์เสรีนิยมกับคอมมิวนิสต์ภายในภูมิภาค ในบริเวณคลองใหญ่ซึ่งมีชุมชนตั้งอยู่ในบริเวณชายแดนนั้นได้รับความสนใจจากรัฐส่วนกลางในฐานะพื้นที่แห่งความมั่นคงของรัฐไปด้วยซึ่งดูได้จากการส่งหน่วยงานที่ดูแลในเรื่องความมั่นคงในส่วนภูมิภาคลงมาดูแลพื้นที่บริเวณคลองใหญ่

หน่วยงานที่ถูกส่งลงมานั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือมีหน้าที่ในการตรวจตราคนสิ่งของที่ผ่านเข้ามาในพื้นที่และป้องกันแนวบริเวณชายแดน นั่นคือ หน่วยทหาร สังกัดกระทรวงกลาโหม ด้านตรวจคนเข้าเมือง กระทรวงมหาดไทย และด้านศุลกากร กระทรวงพาณิชย์ ส่วนที่สองนั้นมีหน้าที่ในการดูแลความสงบสุขและรับผิดชอบชีวิตความเป็นอยู่ในพื้นที่โดยตรงนั่นคืออำเภอ เป็นหน่วยงานของกระทรวงมหาดไทยทำหน้าที่ดูแลกิจการภายในท้องที่หลังเส้นเขตแดนและเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน การยกสถานะคลองใหญ่ขึ้นเป็นอำเภอคลองใหญ่เพื่อที่ต้องการให้อำเภอเป็นศูนย์กลางภายในบริเวณพื้นที่คลองใหญ่ในการป้องกันการแทรกซึมภัยคอมมิวนิสต์ที่เป็นจากทางฝั่งกัมพูชาซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของชาติในขณะนั้น โดยอำเภอมิหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือเรื่องความเป็นอยู่ของชาวและให้ความรู้ในเรื่องภัยอันตรายของคอมมิวนิสต์ กลุ่มที่สามคือ หน่วยงานตำรวจตระเวนชายแดน²⁰ ซึ่งสังกัดกระทรวงมหาดไทยลงมาดูแลพื้นที่ในบริเวณ

²⁰ ตำรวจตระเวนชายแดนเป็นกลไกที่รัฐสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและดูแลความมั่นคงในบริเวณพื้นที่ชายแดนหลังจากยุคอาณานิคม โดยหน่วยงานดังกล่าวสังกัดอยู่ในกระทรวงมหาดไทย มีลักษณะกองกำลังที่ผสมของทหารและพลเรือนซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของตำรวจตระเวนชายแดนโดยมีหน้าที่สำคัญคือ หนึ่งสามารถทำการรบได้อย่างทหาร ทหาร สอง สามารถป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมได้อย่างตำรวจ และสามารถสามารถดำเนินการพัฒนาและช่วยเหลือประชาชนได้เช่นเดียวกับข้าราชการพลเรือน นอกจากนี้การเกิดขึ้นตำรวจตระเวนชายแดนเป็นการเสริมกำลังและแบ่งเบาภาระงานให้กับตำรวจภูธรและทหารที่อยู่บริเวณชายแดนในการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ และเป็นการดำเนินทางจิตวิทยากับประเทศเพื่อนบ้านโดยการลดความวาทะแวงในเรื่องการตั้งทหาร

ชายแดนคลองใหญ่โดยทำหน้าที่ทั้งการป้องกันบริเวณชายแดนร่วมกับทหารและดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่ร่วมกับอำเภอ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน

ตารางที่ 9 การเกิดขึ้นและหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานรัฐในบริเวณคลองใหญ่

พ.ศ.	หน่วยงานรัฐในบริเวณอำเภอคลองใหญ่	หน้าที่ความรับผิดชอบ
2477	ด่านศุลกากร	ตรวจสินค้า
2483	หน่วยนาวิกโยธินสังกัดศูนย์ปฏิบัติการพิเศษ	ป้องกันชายแดน
2502	ตั้งตำบลหาดเล็กและไม้รูด	ดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่
2502	อำเภอคลองใหญ่	ดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่
2494	ด่านตรวจคนเข้าเมือง	ตรวจสอบการเข้าออกของคน
2494	ยกดับด่านศุลกากร	ตรวจสินค้า
2502	ตำรวจตระเวนชายแดนหน่วยมว.ตชด.203	ดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่และป้องกันแนวชายแดน
2505	จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการพิเศษที่ ๖๑	ป้องกันชายแดน
2513	กองพัน ร.2 ผส.นย. (จันทบุรี)	ป้องกันชายแดน
2518	หน่วยนาวิกโยธินเฉพาะกิจที่182 (ฉก.นย.182)	ป้องกันชายแดน
2522	จัดตั้งหมู่บ้านชายแดน	ดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่

เราจะเห็นได้ว่าความพยายามของประเทศไทยต้องการรวมอำนาจไว้ให้กับหน่วยงานของรัฐในส่วนภูมิภาคเพื่อทำหน้าที่ในการควบคุมความมั่นคงภายในพื้นที่บริเวณชายแดน อย่างไรก็ตาม หน่วยงานของรัฐที่ถูกส่งลงมาทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ชายแดนจำนวนมากนั้นไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาภัยคอมมิวนิสต์ที่แทรกซึมเข้ามาในพื้นที่หรือป้องกันการบุกรุกจากทหารทางฝั่งกัมพูชาได้ เนื่องจากโครงสร้างของประเทศไทยที่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนแต่ละหน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่ต่างขึ้นกับ

บริเวณชายแดนแต่ใช้ตำรวจเป็นผู้ดูแลพื้นที่แทน มากกว่านั้นเหตุผลที่สำคัญในการเกิดขึ้นของตำรวจตระเวนชายแดนคือข้อตกลงของประเทศไทยที่ทำกับสนธิสัญญาที่ไทยได้เคยทำกับฝรั่งเศสในสมัยอาณานิคมที่จะไม่ให้มีกำลังทหารของทั้งสองฝ่ายอยู่ใกล้บริเวณพื้นที่ชายแดนเกิน 25 กิโลเมตร จากบริเวณเส้นแบ่งเขตแดน ไทย - ลาว และกัมพูชา (สุรพล อยู่หนูช, 2530: 41-50).

กรม และกองของตนที่ส่วนกลางทำให้การทำงานในพื้นที่นั้นขาดเอกภาพเพราะแต่ละหน่วยงานต่างทำงานที่ตามที่ได้รับมอบหมายทำให้การทำงานบางครั้งมีความขัดแย้งกัน

ถึงแม้ว่าในบริเวณพื้นที่ชายแดนจะให้อำนาจหน่วยงานทหารมีอำนาจสูงสุดตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกในการดูแลพื้นที่ความมั่นคงในพื้นที่ในการตรวจสอบการเข้าออกของคนและสิ่งของบริเวณชายแดนแต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องของสนธิสัญญาที่ไทยทำกับฝรั่งเศสว่าจะไม่ตรึงกำลังทหารภายใน 25 กิโลเมตรนับจากเส้นเขตแดนทำให้หน่วยตำรวจตระเวนชายแดนมีบทบาทในการดูแลแนวชายแดนแทนหน่วยทหารนาวิกโยธินที่อยู่ในพื้นที่ ส่วนหน่วยงานทหารนาวิกโยธินนั้นมีหน้าที่สนับสนุนการทำงานของตำรวจตระเวนชายแดนในการป้องกันที่แทนในรูปแบบของการจัดกองกำลังผสมระหว่างตำรวจตระเวนชายแดนและนาวิกโยธินเพื่อที่จะไม่ละเมิดสนธิสัญญาระหว่างกัน ส่วนกิจการภายในพื้นที่นั้นอยู่ในความดูแลของตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอกำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งก็มีอำนาจในการดูแลความมั่นคงเหมือนกันทำให้อำนาจในการดูแลพื้นที่ที่มีความทับซ้อนกันส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกันในการทำงานระหว่างตำรวจตระเวนชายแดน กับอำเภอกำนันและผู้ใหญ่บ้านในการควบคุมคนและการป้องกันพื้นที่เนื่องจากตำรวจตระเวนชายแดนนั้นได้เข้าไปจับกุมชาวบ้านที่ย้ายมาจากเกาะกงซึ่งยังไม่ได้เปลี่ยนสัญชาติเป็นคนไทยเนื่องจากคนกลุ่มนี้ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามในพื้นที่แต่คนกลุ่มนี้นั้นในสายตาของอำเภอกำนันและผู้ใหญ่บ้านนั้นเป็นคนไทยเกาะกงแต่ยังไม่ได้รับสัญชาติและมีญาติพี่น้องจำนวนมากที่ได้รับสัญชาติไทยซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณคลองใหญ่

มากกว่านั้นการทำงานในการดูแลป้องกันบริเวณแนวชายแดนอยู่ในความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างทหารนาวิกโยธินกับตำรวจตระเวนชายแดนแต่ในการปฏิบัติงานจริงนั้นการทำงานของสองหน่วยงานในการดูแลบริเวณแนวชายแดนต้องได้รับความช่วยเหลือจากกำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งไม่ต่างจากหน้าที่ในการดูแลความมั่นคงภายในซึ่งอยู่ในความดูแลของตำรวจตระเวนชายแดนกับอำเภอกำนันซึ่งต้องควรเป็นหน่วยงานหลักในการดูแลพื้นที่เนื่องจาก คนของหน่วยงานทหาร ตำรวจตระเวนชายแดนและอำเภอนั้นถูกส่งลงมาจากส่วนกลางเพื่อมาลงมาดูแลความมั่นคงในพื้นที่ไม่ใช่คนที่อยู่ในบริเวณคลองใหญ่หรือเมืองตราดทำให้ไม่รู้จักภูมิศาสตร์ภายในพื้นที่และไม่สามารถทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรมและธรรมเนียมการปฏิบัติในพื้นที่ทำให้การทำงานในพื้นที่นั้นจึงค่อนข้างมีปัญหาในการให้ความร่วมมือกับชาวบ้าน ที่สำคัญการทำงานของหน่วยงานอำเภอกำนันที่มีหน้าที่ในการดูแลชาวบ้านไม่มีความต่อเนื่องเพราะว่านายอำเภอสวนใหญ่ที่มาอยู่บริเวณชายแดนจะอยู่ได้ไม่นานเพราะเป็นพื้นที่กันดาร ไม่เจริญเหมือนในเมืองทำให้มีการขอย้ายออกไปเพื่อไปอยู่ที่ดีกว่า ประกอบกับธรรมเนียมของข้าราชการกระทรวงมหาดไทยเพื่อความโปร่งใสในการทำงานและกลัวที่จะสร้างอิทธิพลในพื้นที่ทำให้ต้องให้มีการการเปลี่ยนตัวนายอำเภอกำนันเป็นผู้ดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่เป็นประจำทำให้การทำงานขาดความต่อเนื่องแต่ละคนที่เข้ามาใหม่ต้องมาเรียนรู้งานและลักษณะของภูมิศาสตร์ในพื้นที่ก่อนกว่าจะเข้าใจพื้นที่และเริ่มทำงานได้ไม่กี่ปีก็ถูกย้ายออกไป เราจะเห็นว่าระยะเวลาในการ

ดำรงตำแหน่งของเจ้าหน้าที่รัฐตั้งแต่เป็นกิ่งอำเภอจนถึงปัจจุบัน ถ้าไม่นับขุนชำนาญบารบพาล ที่อยู่ในตำแหน่งที่สุด 15 ปี แต่ละคนเฉลี่ยออกมาแล้วจะอยู่ในพื้นที่ประมาณ 2 ปี คนที่อยู่ยาวนานที่สุดคือนายประดิษฐ์ กิจนา จำนวน 7 ปี ส่วนคนที่อยู่ในพื้นที่เร็วที่สุดก็ประมาณ 1 ปี

รายนามปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำการกิ่งอำเภอคลองใหญ่				
ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	เข้ารับตำแหน่ง พ.ศ.	ย้ายออกจาก ตำแหน่งพ.ศ.	ระยะเวลาการ ทำงานในพื้นที่
1	ขุนชำนาญบารบพาล	2455	2470	15
2	ขุนศักดิ์ ลุยเกษ	2470	2474	4
3	นายพร้อม ธิษายุ	2474	2478	4
4	ขุนอิทธิกรณ์ สมรรถการ	2478	2482	4
5	นายฉาบ ไชยชุมพร	2482	2485	3
6	นายบุญรอด ศรีประชุม	2485	2489	4
7	นายสกล สุนทรศาสตร์	2489	2490	1
8	นายปัญญา ร่มยานนท์	2490	2490	0
9	นายอัมพร สุทธิประภา	2490	2492	2
10	นายเปลื้อง วรรณโกมล	2492	2497	5
11	นายอร่าม เขมะพรรค	2497	2500	3
12	นายสมพล มลิลดา	2500	2501	1
13	นายประดิษฐ์ กิจนา	2501	2502	1

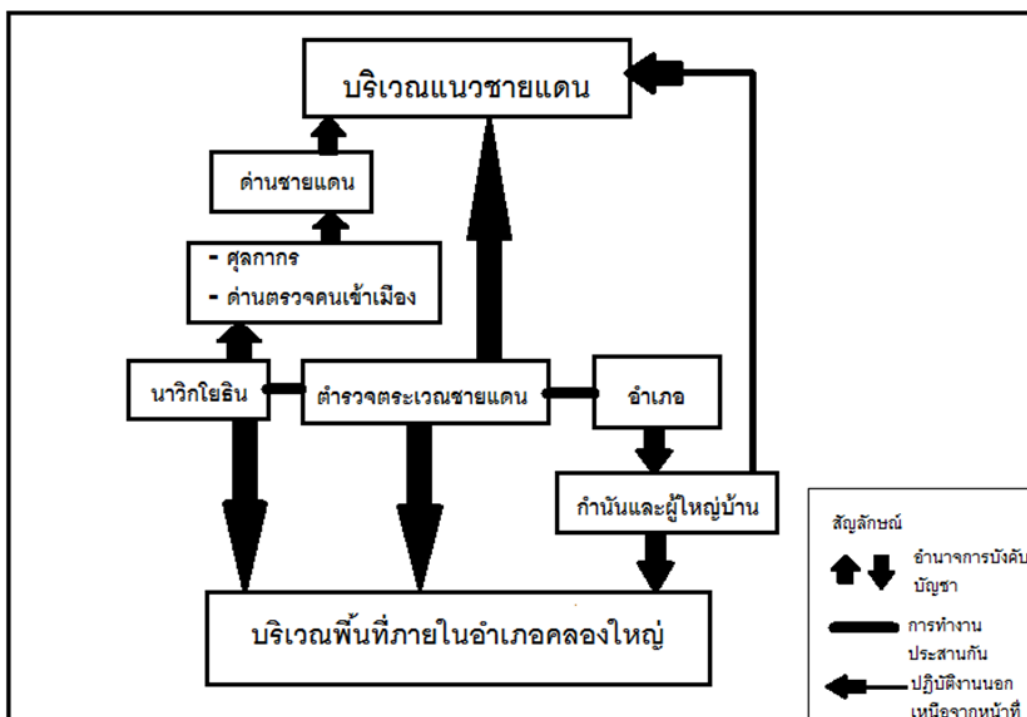
รายนามผู้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอคลองใหญ่				
1	นายประดิษฐ์ กิจนา	2502	2508	6
2	นายสมพงษ์ พันธุ์สุวรรณ	2508	2513	5
3	นายเสรี วสุพันธ์	2513	2515	2
4	นายเฉลิมชัย วรเวช	2515	2517	2
5	นายพัฒน์ สุทธิรัตน์	2517	2519	2
6	นายประสาน หน่อทอง	2519	2520	1
7	นายชัยจิตร รัฐขจร	2520	2521	1
8	นายประสาน หน่อทอง	2521	2523	2
9	นายจเด็จ อินสว่าง	2523	2527	4
10	นายรังสรรค์ หนูนุกัดดี	2527	2529	2
11	นายสมพงษ์ อนุยุทธพงศ์	2530	2531	1
12	นายกิติ พลคุณย์	2531	2532	1

รายนามผู้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอคลองใหญ่ (ต่อ)				
13	นายชาญชัย แตรประสิทธิ์	2532	2533	1
14	นายภักดี รัตนผล	2533	2534	1
15	นายสมโภชน์ กุลศิลารัตน์	2534	2539	5
16	นายสมคิด ธนวิวัฒนา	2539	2543	4
17	นายคณิธิป วิริยะสวัสดิ์	2543	2545	2
18	นายสัมพันธ์ อุปเวช	2545	2546	1
19	นายสมศักดิ์ อธิวิรุกุล	2546	2548	2
20	นายภวัต เลิศมุกดา	2548	2553	5
21	นายชุมพล ทรัพย์ประสม	2553	2554	1
22	นายธีรพลศิรินันท์	2554	ปัจจุบัน	

ตารางที่ 10 รายนามและระยะเวลาการปฏิบัติงานของปลัดอำเภอกิ่งอำเภอคลองใหญ่และ นายอำเภอคลองใหญ่

(อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด, 2556)

เมื่อมีการบุกรุกเข้ามาจากทางฝ่ายกัมพูชาเข้ามาในบริเวณคลองใหญ่หน่วยทหารนาวิกโยธิน
ตำรวจตระเวนชายแดนและอำเภอที่ควรเป็นหน่วยงานหลักในการปกป้องพื้นที่นั้นกลับเป็นเพียง
ผู้สนับสนุนโดยปล่อยให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งรู้จักภูมิศาสตร์ในพื้นที่เป็นอย่างดีเป็นผู้นำในการ
วางแผนและนำกำลังชาวบ้านร่วมกับ ทหารนาวิกโยธิน ตำรวจตระเวนชายแดนในการป้องกันตำบล
และหมู่บ้านของตน ส่วนอำเภอมิหน้าที่ในการเข้ามาปลดอบขวัญให้กำลังใจชาวบ้านและส่งข้าวของ
เครื่องใช้เข้ามาให้หลังจากการต่อสู้สิ้นสุดลงซึ่งการทำงานของอำเภอในการสนับสนุนชาวบ้านในการ
ต่อสู้นั้นค่อนข้างที่จะล่าช้าเพราะอำเภอต้องประสานงานกับหน่วยงานต่างๆเช่น เกษตรอำเภอ กอง
โยธา กองคลัง เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องในการนำสิ่งของและความช่วยเหลือต่างๆเข้า
มาสู่หมู่บ้านและตำบลเพราะอำเภอไม่ได้เป็นผู้มีอำนาจในการจัดหาของเหล่านั้นโดยตรงอำเภอมิ
อำนาจในการดูแลพื้นที่และความสงบสุขของประชาชน

ภาพที่ 14 การปฏิบัติงานของหน่วยงานของหน่วยงานรัฐบริเวณอำเภอคลองใหญ่

การที่โครงสร้างรัฐซึ่งออกแบบมาให้การทำงานในพื้นที่ขาดเอกภาพทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องภัยคอมมิวนิสต์บริเวณชายแดนได้ รัฐจึงกลับมาใช้สถาบันดั้งเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วคือ กำนันและผู้ใหญ่บ้านในการดูแลพื้นที่ชายแดน โดยการออกพระราชบัญญัติในการตั้งหมู่บ้านชายแดน พ.ศ. 2522 การเกิดขึ้นของหมู่บ้านชายแดนเป็นการจำลองกระทรวงต่างๆลงไปหมู่บ้านและตำบลนั้น ให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้บริหารงานเหมือนการทำงานของคณะรัฐมนตรีแต่กำนันและผู้ใหญ่บ้านอยู่ภายใต้การควบคุมของอำเภอ การกระทำดังกล่าวเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดเอกภาพในการทำงานของหน่วยงานส่วนภูมิภาคที่โดยการเพิ่มอำนาจให้กับกำนันและผู้ใหญ่ในการดูแลพื้นที่ของตนเองมากกว่าจะรอรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐเพื่อที่จะตัดปัญหาการทำงานทับซ้อนกันของหน่วยงานภูมิภาคที่เกิดจากโครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน อย่างไรก็ตามการตั้งหมู่บ้านชายแดนในการป้องกันตนเองนั้นยังเป็นการดึงชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์แต่น่าเสียดายคือรัฐไทยไม่ได้มีความคิดที่จะส่งเสริมประชาธิปไตยในระดับตำบลและหมู่บ้าน เนื่องจากกำนันและผู้ใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติงานตามคำสั่งกระทรวง และถูกควบคุมโดยอำเภอ กลายเป็นคนของส่วนกลางในระดับล่างสุดมิใช่ผู้บริหารท้องถิ่นในความหมายการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้การจัดตั้งหน่วยงานสุขาภิบาลบ้านหาดเล็ก สุขาภิบาลคลองใหญ่ และ ในช่วง พ.ศ.2502-2504 ซึ่งเป็นหน่วยงานในระดับท้องถิ่น แทนที่จะใช้หน่วยงานในระดับท้องถิ่นดังกล่าวใน

การดูแลพื้นที่และให้คนในพื้นที่ได้พัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นเพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ บริเวณชายแดนแต่รัฐไทยทำให้สุขาภิบาลกลายเป็นกลไกหนึ่งของระบบส่วนภูมิภาคที่มีการทำงานทับซ้อนกันกับกำนันและผู้ใหญ่บ้านกล่าวคือ ผู้บริหารงานสุขาภิบาลนั้นเป็น คนที่ถูกแต่งตั้งจากอำเภอ กล่าวคือ มีปลัดอำเภอเป็นประธาน ครู กำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นกรรมการในการดูแลสุขาภิบาล ซึ่งโครงสร้างดังกล่าวมีความใกล้เคียงกับสภาตำบลและหมู่บ้านที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาก่อนหน้านั้น

เนื่องจากกำนันและผู้ใหญ่บ้านนั้นต้องการชี้ให้เห็นลักษณะการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยในยุคสงครามเย็นคือ ความพยายามของประเทศไทยที่เป็นรัฐรวมศูนย์อำนาจมาตั้งแต่การสร้างรัฐสมัยใหม่ตั้งแต่ รัชกาลที่ 5 มีความพยายามที่ต้องการรวมอำนาจไว้กับหน่วยงานของรัฐที่ส่งลงไปอยู่ในบริเวณพื้นที่ชายแดนเพื่อป้องกันภัยความมั่นคงและอำนาจอธิปไตยไม่สามารถแก้ไขปัญหาคอมมิวนิสต์ที่รัฐกำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้นได้เนื่องโครงสร้างของรัฐที่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนทำให้การทำงานของหน่วยงานรัฐในพื้นที่ทั้งหน่วยงานทหารที่ทำหน้าที่ในการดูแลเส้นบริเวณแนวชายแดน ตำรวจตระเวนชายแดน และอำเภอ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน บางครั้งมีความขัดแย้งกันไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพราะแต่ละหน่วยงานต่างทำตามคำสั่งหรือแนวทางปฏิบัติงานของกรมกองที่ตนสังกัดประกอบกับ ประเทศไทยในช่วงสงครามเย็นให้ความสำคัญกับการพัฒนามิติความมั่นคงจากการส่งหน่วยงานความมั่นคงจำนวนมากลงมาเพื่อดูแลพื้นที่แต่ละเลยมิติในการพัฒนาประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนกับรัฐในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนร่วมกันทำให้ปัญหาคอมมิวนิสต์บริเวณชายแดนแทนที่จะถูกแก้ไขจากหน่วยงานความมั่นคงของรัฐที่ส่งลงไป โดยเฉพาะตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งถูกตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการแทรกซึมของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์และอำเภอที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐไทยและดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่การทำงานของหน่วยรัฐที่มีความทับซ้อนกันของอำนาจในดูแลความมั่นคงในพื้นที่กลับสร้างปัญหาในการควบคุมดูแลคนและการป้องกันพื้นที่จากภัยคุกคามจากฝั่งกัมพูชาทำให้รัฐต้องแก้ปัญหาโดยการให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาในบริเวณพื้นที่โดยหน่วยความมั่นคงในส่วนหน่วยงานภูมิภาคเป็นผู้ให้การสนับสนุน

6.2 การบริหารจัดการพื้นที่ของประเทศไทยภายหลังจากการเกิดขึ้นของค่ายอพยพ-ปัจจุบัน: การควบคุม สินค้า พลเมืองและแรงงานผิดกฎหมาย

ความซับซ้อนของการควบคุมการเคลื่อนสินค้าและคนของประเทศไทยมีมากขึ้นเมื่อเศรษฐกิจบริเวณคลองใหญ่มีการเติบโตขึ้นภายหลังจากการเกิดขึ้นของค่ายอพยพ ความซับซ้อนดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของโครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนของไทยในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนโดยเฉพาะการทำงานระหว่างหน่วยงานทหารแลทหารซึ่งด้านหนึ่งมีหน้าที่ดูแลความ

มั่นคงแต่อีกด้านหนึ่งก็มีอำนาจที่ทับซ้อนกับศาลากรในการควบคุมการค้าและการส่งออกสินค้า บริเวณชายแดน บทบาทของทั้งสองหน่วยงานนี้มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ และก็สร้างปัญหาต่อการค้าในบริเวณพื้นที่ภายหลังรัฐมีการประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็น สนามการค้าของไทยใน พ.ศ.2531ซึ่งทำให้พื้นที่ชายบริเวณคลองใหญ่ได้รับความสนใจในการเป็น พื้นที่เศรษฐกิจการค้าชายแดนของรัฐ

นอกจากนี้การที่รัฐไทยประกาศนโยบายการควบคุมพลเมืองของรัฐผ่านพระราชบัญญัติการ เข้าเมือง พ.ศ.2522 การให้สิทธิคนไทยเกาะกงผ่านการทำบัตรสีและการควบคุมผู้อพยพชาวกัมพูชาที่ เข้ามาอยู่ในพื้นที่ได้สร้างปัญหาการบริหารจัดการความมั่นคงของรัฐในบริเวณชายแดน เนื่องจากผู้ ที่อพยพเข้ามาในค่ายอพยพนั้นแยกได้ว่าใครเป็นคนไทยเกาะกงใครเป็นกัมพูชาที่สำคัญคนเหล่านี้เป็น แรงงานสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมการประมงและการส่งออกที่กำลังเติบโตขึ้นภายหลังการ เกิดขึ้นของค่ายอพยพในพื้นที่ ปัญหาสำคัญคือผู้อพยพเหล่านี้เป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายถึงแม้ ภายหลังค่ายอพยพจะหายไปก็มีการลักลอบเข้ามาทำงานในพื้นที่ คนที่หลบหนีเข้าเมืองเหล่านี้เป็น กำลังสำคัญในการเติบโตของเศรษฐกิจในพื้นที่และก็เป็นปัญหาความมั่นคงในบริเวณพื้นที่ชายแดน ที่รัฐต้องจัดการ

ในส่วนนี้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็น รัฐกับ การควบคุมการเข้าออกของ สินค้าบริเวณชายแดนคลองใหญ่ ส่วนที่สอง การบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนผ่านการควบคุมแรงงาน ผิดกฎหมายและพลเมืองของรัฐซึ่งทั้งสองเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเติบโตของเศรษฐกิจในบริเวณ ชายแดนคลองใหญ่

รัฐกับการควบคุมการเข้าออก สินค้าบริเวณชายแดนคลองใหญ่

การควบคุมการเคลื่อนย้ายสินค้าถือเป็นหน้าที่สำคัญของรัฐที่ต้องดูแล หน่วยงานที่มีหน้าที่ รับผิดชอบโดยตรงในการดูแลเรื่องดังกล่าวนี้คือ หน่วยงานทหาร และด้านศาลากร ที่ประจำการอยู่ ในพื้นที่ แต่ในยุคสงครามเย็นในกรณีของชายแดนคลองใหญ่ หน่วยงานทหารเป็นตัวแสดงภายใน ระดับท้องถิ่นที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างระบบเศรษฐกิจบริเวณชายแดนเนื่องจากทหารมีอำนาจ สูงสุดตามพระราชบัญญัติอัยการศึกที่ให้อำนาจทหารมีเหนือกว่าข้าราชการพลเรือนในพื้นที่ หน่วยงานทหารจึงมีบทบาทสำคัญมากในการควบคุมการผ่านเข้าออกของคนและสินค้าบริเวณจุดผ่าน แดนประกอบการเติบโตทางเศรษฐกิจในบริเวณพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ภายหลังการเกิดขึ้นของค่าย อพยพบริเวณชายแดน ทหารเข้าไปมีบทบาทสำคัญในเศรษฐกิจการค้าบริเวณชายแดนไทยเกาะกง เนื่องจากการขนส่งสินค้าเข้าไปขายในเกาะกงนั้นถึงแม้ว่าสินค้านั้นจะเป็นสินค้าที่ถูกกฎหมายแต่

การส่งผ่านเข้าไปในเกาะกงต้องผ่านการตรวจเช็คจากหน่วยงานทหารประจำชายแดน หรือสินค้าที่ ลักลอบส่งเข้าไปชายในเกาะกงก็ตามเมื่อมีการตรวจพบแต่ไม่จำเป็นต้องมีการจับกุมเนื่องจากมีการ ตัดสินบนกันระหว่างผู้ควบคุมกับผู้ส่งสินค้า การปล่อยให้ทหารมีอำนาจในการดูแลความมั่นคงตาม นโยบายของรัฐไทยในการป้องกันคอมมิวนิสต์บริเวณชายแดนทำให้ทหารใช้อำนาจที่ตนมีเข้ามามีส่วน สำคัญต่อการเกิดพลวัตการค้าในบริเวณชายแดนคลองใหญ่ โดยเฉพาะการตรวจเช็คสินค้าที่จะผ่าน เข้าออกในบริเวณชายแดนเพียงหน่วยงานเดียวนั้นทำให้ไม่มีการตรวจสอบการทำงานของหน่วยงาน ทหารที่ประจำอยู่ตรงนั้นและส่งผลให้บริเวณจุดผ่านแดนกลายเป็นแหล่งรายได้สำคัญของหน่วยงาน ทหารที่เก็บจากพ่อค้าชาวไทยที่จะส่งสินค้าเข้าไปชายในกัมพูชา การจ่ายค่าผ่านทางของพ่อค้าแม่ค้า ชาวไทยให้กับทหารในการผ่านทางนั้นเพื่อให้อำนวยความสะดวกให้กับการเคลื่อนย้ายสิ่งของตนเข้าไป ในกัมพูชา นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ทหารที่ทำหน้าที่อยู่ในบริเวณชายแดนมีความสัมพันธ์กับการเติบโต ของธุรกิจในพื้นที่ทั้งทหารระดับเล็กไปจนถึงระดับสูงที่กลายเป็นพ่อค้าบริเวณชายแดนในการนำ สินค้าจากภายในประเทศไทยเข้าไปในกัมพูชาหรือนำสิ่งของจากภายนอกพื้นที่เข้ามาค้าขายในอพยพที่ อยู่ในพื้นที่ (Lindsay French,2002: 446-447)

เมื่อรัฐไทยมีการเปลี่ยนนโยบายสนาทรบเป็นสนาการค้าทางด้านหนึ่งคือรัฐมีความต้องการ รวมศูนย์อำนาจทางการค้าบริเวณชายแดนให้อยู่ภายในรัฐเพื่อที่จะสามารถเก็บภาษีได้มากขึ้นโดยการ ลดกฎเกณฑ์ต่างๆในบริเวณชายแดนลงเพื่อให้ผู้ที่ลักลอบขนสินค้าข้ามพรมแดนนั้นนำสินค้าเข้ามา ผ่านจุดตรวจบริเวณชายแดน การเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าวนี้เป็นเพียงการเปลี่ยนเงื่อนไข ทางการบริเวณชายแดนเท่านั้นแต่ไม่ได้เปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงานในการผ่านเข้าออกสินค้า บริเวณชายแดนและการที่รัฐไทยมีโครงสร้างรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนยิ่งทำให้การทำงานในการ ควบคุมสินค้าบริเวณชายแดนเกิดปัญหาเนื่องจากอำนาจในการควบคุมการผ่านเข้าออกของสินค้ายัง อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของทหารที่ดูแลในเรื่องของความมั่นคง การที่รัฐไทยมีการเปลี่ยนเงื่อนไข ทางการค้าและส่งเสริมการค้าเสรีเศรษฐกิจส่งผลให้หน่วยงานศุลกากรคลองใหญ่ที่มีหน้าที่ในการ ดูแลเศรษฐกิจการค้าและการส่งออกบริเวณชายแดนต้องมีการทำงานเพิ่มมากขึ้นเพราะว่าก่อนการ ประกาศนโยบายเปลี่ยนสนาทรบเป็นสนาการค้า รัฐไทยยังไม่ให้ความสนใจในเรื่องการค้า แต่เมื่อ ความสนใจของรัฐเปลี่ยนมาส่งเสริมการค้าและการส่งออก ศุลกากรจึงต้องเข้ามามีบทบาทมากขึ้นใน การอำนวยความสะดวกทางด้านขนส่งสินค้าเพื่อตอบสนองกับภารกิจของกรมที่ตนสังกัดในการ เก็บภาษีการเข้าออกให้เพิ่มมากขึ้นโดยการเอื้ออำนวยให้เกิดความคล่องตัวทางการค้าบริเวณชายแดน แต่การทำงานของทั้งสองหน่วยงานคือทหารและศุลกากรนั้นเกิดความขัดแย้งกันในเรื่องการควบคุม สินค้า เพราะด้านหนึ่งคือทหารนั้นยังคงหวงอำนาจในการควบคุมการเข้าออกของสินค้าไว้กับตนเอง เนื่องจากเป็นแหล่งเงินสำคัญของทหาร ส่วนอีกด้านหนึ่งคือศุลกากรที่มีอำนาจในการควบคุมและ

อำนวยความสะดวกทางการตามภารกิจของตนได้รับมาส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกัน เราจะเห็นความขัดแย้งที่เป็นผลพวงของรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนได้จาก 2 เหตุการณ์นี้คือ

เหตุการณ์ที่หนึ่ง เป็นเรื่องของการค้าไม้ในบริเวณชายแดนคลองใหญ่และเกาะกง ภายหลังจากที่มีการประกาศนโยบายเปลี่ยนสนากระบเป็นสนาการค้า แต่การซื้อขายไม้ระหว่างนักธุรกิจไทยกับกัมพูชามีปัญหาเกิดขึ้นคือ นักธุรกิจค้าไม้ในจังหวัดตราดได้มีการนำไม้ซุงที่ซื้อจากบริษัทสิงคโปร์ที่ลงทุนในกัมพูชาผ่านเข้ามาในบริเวณคลองใหญ่ ไม้ซุงที่ถูกนำเข้ามาจากภายในกัมพูชานั้นถูกยึดไว้โดยเจ้าหน้าที่ทหารด้วยเหตุผลที่ว่า ไม้พวกนี้ซื้อมาจากมาจากบริเวณที่ของกลุ่มนายเฮงสัมรินซึ่งรัฐบาลไทยยังไม่ได้มีการรับรองรัฐบาลนายเฮงสัมริน ไม้พวกนี้ถือว่าเป็นไม้ผิดกฎหมาย แต่ไม้ของพวกนี้ได้ผ่านด่านและเสียภาษีให้กับด่านศุลกากรคลองใหญ่เรียบร้อยแล้ว (มติชน,2531: 24) ทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างนักธุรกิจ ศุลกากรคลองกับหน่วยงานทหารในพื้นที่เนื่องจากหน่วยงานทหารให้เหตุผลว่ายังไม่ได้รับคำสั่งในเรื่องดังกล่าวจากหน่วยงานของตนทำให้ต้องส่งเรื่องดังกล่าวกลับไปส่วนกลางอีกครั้งเพื่อพิจารณาเรื่องการค้าไม้

เหตุการณ์ที่สองเป็นเรื่องเล่าจากชาวบ้านในพื้นที่ในเรื่องของการนำเข้าและส่งออกสินค้าจำพวกสินค้าอุปโภคและสินค้าการเกษตรเช่นการส่งผลไม้เข้าไปขายในกัมพูชาหรือนำเข้าของทะเลจากกัมพูชาของพวกนี้มีอายุในการเน่าเสียที่สั้นซึ่ง เมื่อรัฐมีนโยบายในการส่งเสริมการค้าบริเวณชายแดนจากทางรัฐบาลแทนที่สินค้าจะไปถึงมือผู้ซื้อได้เร็วขึ้นแต่การขนส่งยังช้าเหมือนเดิมเนื่องจากด่านตรวจของทหารต้องใช้เวลาในการตรวจตราสิ่งของทั้งนี้ทำไปเพื่อความมั่นคงของประเทศทำให้ของเหล่าสิ่งของเสียหายเมื่อไปถึงผู้ซื้อ รัฐมีการแก้ไขปัญหาในเรื่องการของตรวจสอบสินค้าบริเวณชายแดนประกอบด้วยบริเวณชายแดนคลองใหญ่มีมูลค่าการค้าซื้อขายสินค้าที่เพิ่มมากขึ้นทุกปีรัฐจึงมีการยกระดับบริเวณด่านบ้านหาดเล็กให้เป็นด่านชายแดนถาวรเพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าและลดการตรวจตราสินค้าของทหารลง แต่การที่ทหารยังเป็นผู้มีอำนาจในพื้นที่และปัญหาในกรณีประสาทเขาพระวิหารในสมัยรัฐบาลนายกอภิสิทธิ์ส่งผลให้ ถึงแม้พื้นที่คลองใหญ่จะมีการเปิดด่านชายแดนถาวรเพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้าในการผ่านด่านศุลกากรและไม่มีปัญหาความขัดแย้งในบริเวณชายแดนเหมือนบริเวณเขาพระวิหาร แต่การเคลื่อนย้ายสินค้าบริเวณชายแดนถูกตรวจสอบอย่างเข้มงวดจากหน่วยงานทหารที่อยู่ในพื้นที่เพื่อความมั่นคงซึ่งสร้างความเสียหายให้กับตัวสินค้าโดยเฉพาะสินค้าการเกษตรและพ่อค้าแม่ค้าในบริเวณชายแดน

ทั้งสองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่สะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ภายหลังยุคสงครามเย็นรัฐยังมีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตของการบริเวณชายแดนคลองใหญ่ในการควบคุมความมั่นคงผ่านการควบคุมสินค้าที่ผ่านเข้าออกบริเวณชายแดน แต่ปัญหาสำคัญคือ การทำงานของหน่วยงานรัฐในพื้นที่ภายใต้โครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนโดยเฉพาะหน่วยงานทหารมีอำนาจมากในการดูแล

พื้นที่และมีผลประโยชน์เกี่ยวพันกับการค้าบริเวณชายแดนในยุคสงครามเย็นในการควบคุมการผ่านเข้าของสิ่งของในพื้นที่ ถึงแม้ว่าภายหลังรัฐไทยจะหันมาให้ความสนใจบริเวณชายแดนคลองใหญ่ในการเป็นพื้นที่ทางการค้าและยกระดับให้มีด่านชายแดนถาวรเพื่ออำนวยความสะดวกในการค้าใน พ.ศ. 2540 แต่หน่วยงานทหารยังไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนบทบาทให้เข้ากับสภาพของพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปและยังคงบทบาทและอำนาจที่ตนเองมีอยู่ในการควบคุมพื้นที่ต่อไปเนื่องจากเป็นแหล่งผลประโยชน์ที่หน่วยงานของตนได้รับส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกับหน่วยงานศุลกากรที่มีภารกิจในการส่งเสริมการค้าบริเวณชายแดนมากขึ้นในช่วงหลังสงครามเย็น

นอกจากนี้หน่วยงานทหารยังมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาการค้าในบริเวณชายแดนซึ่งแทนที่รัฐจะให้หน่วยงานทางด้านศุลกากรซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบทางการขนส่งการค้าโดยตรง รัฐกลับมีการจัดตั้งหน่วยประสานงานบริเวณชายแดนคลองใหญ่-เกาะกง พ.ศ. 2546 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลความเรียบร้อยของคนทั้งสองพื้นที่รวมทั้งแก้ปัญหาในเรื่องของการโกงการซื้อสินค้าระหว่างคนไทยและชาวกัมพูชาซึ่งผู้ที่ได้ประสบกับปัญหาดังกล่าวต้องมาขอความช่วยเหลือกับทางทหารเพื่อให้ประสานงานเข้าไปในเกาะกงเพื่อตามจับผู้กระทำผิดทั้งนี้เนื่องจากรัฐยังมองว่าปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องความมั่นคงของรัฐมากกว่าเป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่ควรให้หน่วยงานที่ดูแลเศรษฐกิจบริเวณชายแดนของทั้งสองประเทศร่วมกันแก้ปัญหาแต่กลับให้หน่วยงานทหารที่ดูแลความมั่นคงเข้ามาแก้ปัญหาในเรื่องของธุรกิจการค้าส่งออกสินค้าส่งผลให้ทหารมีบทบาทมากขึ้นในการควบคุมพลวัตรเศรษฐกิจภายในพื้นที่คลองใหญ่

การบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนผ่านการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายและพลเมืองของรัฐ

ในส่วนนี้จะเป็นการอธิบายถึงการควบคุมพลเมืองของรัฐไทยภายในบริเวณคลองใหญ่ ภายหลังจากเกิดขึ้นค่ายอพยพซึ่งรัฐไทยให้หันมาให้ความสนใจในเรื่องการควบคุมพลเมืองและแรงงานผิดกฎหมายกฎหมายที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่บริเวณคลองใหญ่ การควบคุมแรงงานดังกล่าวมีส่วนสำคัญต่อธุรกิจการค้าและการส่งออกและอุตสาหกรรมการเมืองซึ่งเป็นธุรกิจหลักของพื้นที่ นอกจากนี้ยังเป็นช่วงเวลาสำคัญอย่างมากในการกำหนดลักษณะของเมืองชายแดนคลองใหญ่

ในส่วนนี้จะขอแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกจะเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับอุตสาหกรรมประมงและธุรกิจการค้าส่งออกและนำเข้าสินค้าในพื้นที่ทั้งในเรื่องและแรงงานในพื้นที่ ส่วนที่สองคือจะเป็นการอธิบายถึงสถานการณ์ภายในคลองใหญ่ในการควบคุมพลเมืองแรงงานผิดกฎหมายซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเติบโตของเศรษฐกิจในบริเวณชายแดนคลองใหญ่

ข้อมูลพื้นฐานของอุตสาหกรรมการประมงและธุรกิจการส่งออกและนำเข้าสินค้าในพื้นที่

จากข้อมูลตัวเลขการประกอบอาชีพในอำเภอคลองใหญ่ที่ได้รับมาจากสำนักทะเบียนจังหวัด ซึ่งตั้งอยู่ในตัวจังหวัดตราดพบว่า ใน พ.ศ. 2556 บริเวณคลองใหญ่มีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการประมงทั้งสิ้น 1,157 ครัวเรือคิดเป็น (37.1%) จากครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการประมงในจังหวัดตราด 3,113 ครัวเรือนซึ่งในคลองใหญ่มีเรือประมงที่ได้รับการจดทะเบียนประมาณ 780 ลำ และเป็นพื้นที่ที่มีท่าเรือในการขนส่งสินค้ามากที่สุดในจังหวัดตราดซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้นจำนวน 5 ท่าเรือ คือ เรือเกษมศิริ ท่าเรือเรือประมงคลองใหญ่ ท่าเรือ กัลปังหา ท่าเรือบ้านคลองสน และท่าเรือชลาสัย และคลองใหญ่ซึ่งท่าเรือทั้งหมดนั้นตั้งอยู่นอกเมืองอำเภอคลองใหญ่และมูลค่าการส่งออกและนำเข้าสินค้าบริเวณชายแดนคลองใหญ่ส่วน ร้อยละ 80 ส่งทางออกทางเรือ ผ่านท่าเรือทั้ง 6 แห่งนี้ และร้อยละ 20 ส่งออกทางบก²¹ ผ่านด่านชายแดนถาวรบ้านหาดเล็กเข้าไปในเกาะกงซึ่งนับตั้งแต่ พ.ศ.2554 เป็นต้นบริเวณคลองใหญ่มีมูลค่าการส่งออกและนำเข้าสินค้ามากกว่า 20,000ล้านบาท (โปรดดู ตารางที่ 4 มูลค่าการส่งออกสินค้าระหว่างไทย-กัมพูชา ผ่านด่านชายแดนบ้านหาดเล็ก ในบทที่5)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²¹ "ด่านศุลกากรคลองใหญ่ เผยการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดตราด มีแนวโน้มสูงขึ้นต่อเนื่อง," [Online]. Available from: http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1379927620, [2556, กันยายน 2556].

ทำเทียบเรือและประเภทของเรือประมงในคลองใหญ่			
ลำดับ	ทำเทียบเรือ ใน อ.คลองใหญ่ จังหวัดตราด	ประเภทของเรือประมง	จำนวน (ลำ)
1	ทำเทียบเรือเกษมศิริ หมู่ที่ 6 ต.คลองใหญ่	อวนลากแผ่นตะเฆ่ – มีคานถ่าง	116
2	ทำเทียบเรือประมงคลองใหญ่ หมู่ที่ 6 ต.คลองใหญ่	อวนชั่งตาตั้งแต่ 7 ซม. ขึ้นไป	138
3	ทำเทียบเรือกัลปงหา หมู่ที่ 5 ต.หาดเล็ก	อวนชั่งตาไม่ถึง 7 ซม.	142
4	ทำเทียบเรือ ป.เกษมศิริ หมู่ที่ 5 ต.คลองใหญ่	อวนกว้างกว่า 8 – 24 ซม.	166
5	ทำเทียบเรือบ้านคลองสน หมู่ที่ 5 ต.คลองใหญ่	อวนกว้างกว่า 24 ม.	41
6	ทำเทียบเรือชลาลัย หมู่ที่ 5 ต.คลองใหญ่	เรือยาวไม่เกิน 14 ม.	115
7		เรือคราดหอย	55
8		เรือลอบปู	7
รวม	6 ทำเทียบเรือ		780

ตารางที่ 11 ทำเทียบเรือและประเภทของเรือประมงในคลองใหญ่

(รายงานสรุปอำเภอคลองใหญ่จังหวัดตราด, 2556 : เอกสารอัดสำเนา)

นอกจากนี้ในจังหวัดมีแรงงานต่างด้าวที่นายจ้างนำมาขึ้นทะเบียน 10327 คนเป็นแรงงานที่ประมง 4271 คน ซึ่งแรงงานพวกนี้ทำงานอยู่กับเรือประมงและทำเรือส่งสินค้าในบริเวณอำเภอคลองใหญ่ประมาณ 2,000 คน นอกจากนั้นกระจายไปอยู่ตามอำเภอต่างๆ โดยเฉพาะอำเภอเมืองตราดมีแรงงานต่างด้าวขึ้นทะเบียนมากที่สุดประมาณ 3,500 คน (สำนักงานจัดหางานจังหวัดตราด, 2557: เอกสารอัดสำเนา) จากข้อมูลดังกล่าวทำให้เราเห็นว่าบริเวณคลองใหญ่นั้นไม่ใช่เป็นพื้นที่ที่มีการลงทะเบียนแรงงานกัมพูชามากที่สุดในจังหวัดตราด แต่ในความเป็นจริงนั้นในบริเวณคลองใหญ่มีแรงงานกัมพูชาที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับทางราชการไทยอาศัยอยู่ในพื้นที่จำนวนมาก จากการประเมินแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายที่อยู่ในพื้นที่จากนายกเทศมนตรีคลองใหญ่และนายกเทศมนตรีบ้านหาดเล็กได้รับข้อมูลที่ใกล้เคียงกันคือมีชาวกัมพูชาที่เป็นแรงงานผิดกฎหมายอาศัยอยู่ในพื้นที่ประมาณ 5,000 กว่าคน ซึ่งเป็นจำนวนเกือบเท่าหนึ่งของประชากรในพื้นที่ คนพวกนี้อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่รอบนอกของอำเภอซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้กับท่าเรือเพื่อให้ง่ายต่อการประกอบอาชีพแต่คนningานเหล่านี้ก็มีการติดต่อการประชาชนในภายในตัวเมืองเทศบาลคลองใหญ่และหาดเล็กอยู่ตลอดเวลา (กิจประภา ประสิทธิเวช, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2556)

การที่คนงานเหล่านี้ยังมีสถานะเป็นแรงงานผิดกฎหมายในพื้นที่เป็นผลมาจากธุรกิจภายในคลองใหญ่ที่มีลักษณะของการออกเรือประมงหรือการออกไปกับเรือขนส่งสินค้าทำให้คนงานเหล่านี้ไม่ได้เป็นคนที่อยู่ติดในพื้นที่เพราะมีการเคลื่อนไหวไปพร้อมกับกิจกรรมการค้าในบริเวณทะเลตลอดเวลาซึ่งยากแก่การตรวจสอบจากรัฐ มากกว่านั้นการลงทะเบียนแรงงานต่างด้าวต้องทำการต่ออายุปีละหนึ่งครั้งและแรงงานต้องรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่รัฐทุก 3 เดือน ทำให้ผู้ประกอบการไม่ยักนำแรงงานเหล่านี้ไปลงทะเบียนเพราะถ้าแรงงานเหล่านี้หลบหนีไปจะเสียโควตาแรงงานและไม่สามารถลงทะเบียนแรงงานใหม่ได้ในปีนั้น ที่สำคัญคือ คนงานเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองมาผิดกฎหมายเพราะไม่มีหนังสือเดินทางเนื่องจากค่าทำหนังสือเดินทางในกัมพูชามีราคาที่สูงถึง 6000 บาท ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการนำแรงงานเหล่านี้ไปขึ้นทะเบียน ถึงแม้บางคนจะมีหนังสือเดินทางมาแล้วก็ตามแต่การนำแรงงานต่างด้าวไปลงทะเบียนนั้นมีค่าใช้จ่ายที่สูงถึง 16,000 บาทซึ่งผู้ประกอบการต้องออกเงินลงทะเบียนให้ก่อนและไม่มีอะไรรับประกันว่าคนงานเหล่านี้จะอยู่กับเขาไปตลอดจนครบสัญญาและخذใช้เงินที่ไ้ลดทะเบียนได้หมด ดังนั้นผู้ประกอบการเรือประมงและการขนส่งสินค้าทางทะเลเลือกที่จะจ้างแรงงานผิดกฎหมายเหล่านี้ให้ทำงานต่อไปซึ่งเพราะต้องใช้แรงงานจำนวนมากในการขับเคลื่อนธุรกิจซึ่งไม่คุ้มทุนถ้าต้องเอาแรงงานทั้งหมดไปลงทะเบียนกับทางรัฐซึ่งและบริเวณนี้เป็นจุดผ่านแดนที่มีแรงงานหลบหนีเข้ามาตลอดทำเนื่องจากค่าจ้างในบริเวณฝั่งประเทศไทยนั้นสูงกว่ากัมพูชาโดยค่าจ้างแรงงานในกัมพูชานั้น กัมพูชานั้นมีค่าจ้างอยู่ประมาณ 1,500-3,000 บาท ส่วนทางคลองใหญ่ จะมีรายได้ตกเดือนละ 4,000 บาท ถึง 6,000 บาท ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่อยู่กับนายจ้างให้ ทำให้มีแรงงานเข้ามาทำงานในคลองใหญ่และในตัวเมืองตราดเป็นจำนวนมากส่งผลให้นายจ้างมีตัวเลือกที่มากขึ้น และบริเวณคลองใหญ่เมื่อเปรียบเทียบกับบริเวณอำเภออื่นในจังหวัดนั้นซึ่งส่วนใหญ่จะจ้างแรงงานเหล่านี้เพื่อไว้ใช้เป็นลูกจ้างเพื่อช่วยงานในการค้าขายหรือเป็นคนงานทำงานภายในบ้านซึ่งคนพวกนี้จะได้รับการดูแลจากนายจ้างในการพามาขึ้นทะเบียนเพราะมีความผูกพันระหว่างกันและมีทักษะในการค้าที่นายจ้างต้องการมากกว่าแรงงานในอุตสาหกรรมประมงหรือการทำงานในบริเวณท่าเรือขนส่งสินค้าที่ใช้แต่เพียงแรงงานในการขนส่งเท่านั้น

รัฐกับการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายและพลเมืองของรัฐภายหลังการเกิดขึ้นของค่ายอพยพในบริเวณชายแดนคลองใหญ่

ข้อมูลในเรื่องของจำนวนแรงงานและประเภทของธุรกิจหลักในบริเวณคลองใหญ่ทำให้เราทราบถึงลักษณะของเมืองคลองใหญ่ที่มีประชากรแรงงานผิดกฎหมายทั้งจากที่ลงทะเบียนและไม่ได้ลงทะเบียนกับรัฐนั้นมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและการค้าข้ามพรมแดนในบริเวณคลองใหญ่ อย่างไรก็ตามก็ดียังต้องมีการถกเถียงต่อไปว่ารัฐไทยนั้นมีการควบคุมแรงงานเหล่านี้ให้สามารถทำงานอยู่ในพื้นที่

ต่อไปได้อย่างไรโดยเฉพาะแรงงานที่ไม่ได้ลงทะเบียนกับรัฐซึ่งมีสถานะเป็นผู้เข้าลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย

ในส่วนนี้จะให้ความสำคัญในการถกเถียงเรื่องบทบาทของหน่วยงานความมั่นคงภายในรัฐ ภายใต้โครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนโดยเฉพาะการทำงานของอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำรวจท้องถิ่นที่มีหน้าที่ในการควบคุมประชากรที่เข้ามาอยู่ในบริเวณคลองใหญ่ที่ซึ่งแรงงานชาวกัมพูชาผิดกฎหมายที่ไม่ได้ลงทะเบียนกับรัฐมีความสำคัญต่อการเติบโตของเศรษฐกิจในพื้นที่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 15 บัตรประจำตัวผู้พลพไทย-เกาะกง รุ่นแรก

(โครงการพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองสิทธิเด็กไร้รัฐและไร้สัญชาติในประเทศไทย, 2554: ออนไลน์)

ในการควบคุมประชากรของรัฐเริ่มมีขึ้นอย่างจริงจังภายหลังการเกิดค่ายอพยพในบริเวณคลองใหญ่ซึ่งก่อนหน้านั้นผู้พลพที่เข้ามาเพียงแค่ว่าจ้างตัวกับทางอำเภอเท่านั้นก็สามารถอยู่ภายในพื้นที่ได้ แต่ภายหลังจากที่มีคนอพยพเข้ามาเพิ่มขึ้นประกอบกับนโยบายในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ใน พ.ศ.2522 ประเทศไทยมีการจัดระเบียบประชากรในพื้นที่ขึ้นเพื่อควบคุมผู้พลพที่หนีเข้ามาอยู่ในค่ายอพยพในบริเวณคลองใหญ่โดยแบ่งผู้พลพออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกคือการออกบัตรผู้พลพให้กับคนไทยเกาะกงที่เข้ามาก่อนมาอยู่ในเมืองไทยก่อนวันที่ 15 พฤศจิกายน 2520 คนพวกนี้รัฐไทยให้สถานะเป็นผู้พลพเชื้อชาติไทยจากเกาะกงที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศ คือให้สิทธิอยู่ในประเทศไทยชั่วคราวแต่ยังมีสถานะเป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยมิชอบด้วยกฎหมายโดยมีหมายเลขบัตรประจำตัวคือ เลข 63 และสามารถเคลื่อนที่ภายในบริเวณคลองใหญ่ได้ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือผู้พลพชาวไทยเกาะกงที่เข้ามาหลังจากนั้นซึ่งกลุ่มนี้แยกได้ยากกับผู้พลพชาวกำพูชาที่ไม่ได้มีเชื้อสายไทยเกาะกงที่เข้ามาอยู่ในค่ายอพยพ คนกลุ่มนี้ถูกกำหนดไม่ให้เคลื่อนที่ออกจากพื้นที่เพราะมีสถานะเป็นผู้เข้าเมืองผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติการเข้าเมือง พ.ศ.2520 (วรรณที รุ่งเรืองสภาคูล, 2545)

ปัญหาความซับซ้อนเริ่มเกิดขึ้นเมื่อนโยบายที่รัฐใช้ในการจัดประชากรนั้นไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เนื่องจากมุมมองของรัฐเป็นเรื่องของการจัดระเบียบเพื่อความมั่นคงของรัฐแต่ในพื้นที่นั้นผู้พลพเหล่านี้มีความสำคัญต่อการเติบโตของเศรษฐกิจในพื้นที่ทำให้มีคนจากค่ายอพยพจำนวนมากหนีออกมาทำงานนายจ้าง ส่งผลให้หน่วยงานในพื้นที่ของรัฐต้องมีการปรับ

บทบาทของตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพที่มีผู้อพยพที่ผิดกฎหมายหนีออกมาจากภายในค่ายเพื่อมาเป็นแรงงาน แต่ด้วยโครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนที่แต่ละหน่วยงานไม่มีเอกภาพในการทำงานและยังคงขึ้นตรงกับกรมกองตนที่ส่วนกลางทำให้บางครั้งการควบคุมคนแรงงานผิดกฎหมายนั้นเกิดปัญหาระหว่างกันเมื่อส่วนกลางมีนโยบายเฉพาะจงลงมาอย่างเช่น การจัดระเบียบแรงงานต่างด้าว พ.ศ.2557 ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ มากกว่านั้นการที่รัฐมีการกระจายอำนาจล่าช้าและนโยบายในการกำหนดนโยบายโดยที่ไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริงที่เกิดในพื้นที่ยิ่งสร้างปัญหาในการควบคุมแรงงานมากกว่าแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ดังเรื่องเล่า 3 เรื่องนี้ที่จะทำให้เห็นภาพการทำงานหน่วยงานของรัฐในการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายซึ่งด้านหนึ่งเพื่อความมั่นคงของรัฐแต่อีกด้านหนึ่งเพื่อให้งานเพื่อตอบสนองต่อการเติบโตของเศรษฐกิจในพื้นที่และผลประโยชน์ที่หน่วยงานของรัฐจะได้รับจากแรงงานเหล่านั้น

เรื่องแรก คือ การสวมสิทธิแทนกันของผู้อพยพชาวกัมพูชากับคนไทยเกาะกงที่เข้ามาก่อนวันที่ 15 พฤศจิกายน 2520 เนื่องจากการได้สถานะเป็นคนไทยเกาะกงที่ถือบัตรหมายเลข 63 ถึงแม้จะไม่สามารถออกนอกพื้นที่ได้แต่มีสิทธิเคลื่อนที่ไปมาในบริเวณคลองใหญ่ ทำงานภายในพื้นที่และที่สำคัญมีโอกาสที่จะได้รับสัญชาติไทยและอยู่ในเมืองไทยในอนาคตส่งผลให้ ทำให้เกิดธุรกิจการแปลงสัญชาติโดยมีการตกลงระหว่างเจ้าพนักงานกระทรวงมหาดไทยที่ดูแลในเรื่องการให้สัญชาติให้นำคนที่ไม่ใช่คนไทยเกาะกงมาสวมสิทธิเป็นคนไทยเกาะกงและขอแปลงสัญชาติเป็นไทยในภายหลังและสามารถทำงานในพื้นที่ได้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์บุคคลที่จัดอยู่ในประเภทนี้ท่านหนึ่ง ซึ่งได้ให้ข้อมูลว่า คนที่เขาทำให้นั้นเขาจะแจ้งกับทางอำเภอว่าเราเป็นลูกของน้องชายที่เสียไปนานแล้วแต่ตรวจสอบไม่ได้ลงทะเบียน เราอยู่ในคลองใหญ่มานานพูดภาษาไทยได้แต่ไม่มีเอกสารพิสูจน์ตนเอง แต่เราก็จ่ายเงินให้เขาช่วยให้เราได้มีสถานะและได้บัตรประชาชนเป็นคนไทย เรื่องของลักลอบแปลงสัญชาติในพื้นที่ที่เกิดจากการอาศัยช่องโหว่ของนโยบายในการควบคุมคนของรัฐเป็นข่าวดังเมื่อภายหลังมีการร้องเรียนจากคนในท้องถิ่นไปยังส่วนกลางและมีการสืบสวนจนไปถึงมีการปลดผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งมีส่วนรู้เห็นกับการกระทำที่เกิดขึ้น (มติชน, 2522 : 12)

เรื่องที่สอง คือ การควบคุมผู้อพยพของหน่วยงานรัฐ คนพวกนี้ที่หนีออกมาจากค่ายอพยพมีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายแต่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของรัฐเนื่องจากเป็นแรงงานให้กับภาคธุรกิจ หน่วยงานของรัฐได้มีการปรับบทบาทของตนใหม่ด้านหนึ่งเพื่อความมั่นคงภายในพื้นที่ ส่วนอีกด้านหนึ่งเพื่อให้ธุรกิจภายในพื้นที่ดำเนินต่อไปได้ซึ่งในการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายจำนวนมากเหล่านี้ รัฐมีการป้องกันไม่ให้คนกลุ่มนี้ถึงแม้จะหนีออกมาจากค่ายอพยพเพื่อมาหางานทำแต่รัฐได้ป้องกันไม่ให้คนกลุ่มนี้ออกจากพื้นที่โดยการตรวจบัตรประจำตัวตามจุดตรวจที่ทางตำรวจตระเวนชายแดนตั้งขึ้น แต่ปัญหาที่ตามมาคือ คนที่มีบัตรที่สามารถเคลื่อนไหวในพื้นที่ได้นั้นคือกลุ่มคนไทยเกาะกงที่เข้ามาก่อน 15 พฤศจิกายน 2520 ส่วนที่ผู้อพยพที่เหลือรัฐไม่ได้มีการทำบัตร

ประจำตัวให้ ถึงแม้ด่านตรวจที่ขึ้นจะสามารถป้องกันไม่ให้คนพวกนี้ออกจากพื้นที่ได้แต่การที่จะดูแลแรงงานที่ไม่มีบัตรประจำตัวให้สามารถทำงานในพื้นที่และไม่ถูกจับกุมจากตำรวจท้องที่ หรือเจ้าหน้าที่บริเวณด่านตรวจนั้น รัฐได้ใช้ระบบกักกันและผู้ใหญ่ที่ขึ้นตรงกับอำเภอซึ่งตั้งแต่ในอดีตมีบทบาทสำคัญในการควบคุมพลเมืองของรัฐตั้งแต่การสร้างรัฐสมัยใหม่

การใช้กักกันและผู้ใหญ่บ้านนั้นเนื่องจากผู้อพยพที่เป็นแรงงานผิดกฎหมายนั้นส่วนใหญ่จะหนีออกมาอาศัยอยู่กับเจ้าของท่าเรือหรือทำงานกับเจ้าของเรือประมงซึ่งตั้งอยู่บริเวณรอบนอกของตัวเมืองและเป็นพื้นที่ที่อยู่ในความดูแลของอำเภอ กักกันและผู้ใหญ่ ไม่ใช่หน่วยงานท้องถิ่น กักกันและผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งเป็นคนในท้องถิ่นและรู้สภาพในท้องถิ่นและคนในพื้นที่ของตนเป็นอย่างดีส่วนอีกด้านเป็นเจ้าหน้าที่รัฐคอยบังคับใช้กฎหมายจึงมีบทบาทสำคัญในการควบคุมแรงงานเหล่านั้นให้อยู่ภายในบริเวณท่าเรือโดยมีการจดบันทึกชื่อแรงงานผิดกฎหมายต่างๆส่งให้กับทางอำเภอเพื่อเป็นการเช็คจำนวนคนที่อยู่ในพื้นที่ นอกจากนี้มีแรงงานบางส่วนอาศัยอยู่ในค่ายอพยพทำให้การทำงานเป็นแบบเข้าเย็นกลับ การเคลื่อนที่ของคนเหล่านี้จะมีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานอำเภอกับตำรวจท้องที่และทหารนาวิกโยธินที่มีหน้าที่ดูแลบริเวณด่านตรวจให้สามารถนำคนเหล่านี้ผ่านตรวจเพื่อทำงานในพื้นที่ได้โดยมีการควบคุมจากกักกันและผู้ใหญ่บ้านในการเคลื่อนย้ายคน หรือมีการประสานงานผ่านอำเภอในเรื่องของการขอให้แรงงานเหล่านั้นอยู่ภายในนอกพื้นที่เกินเวลาที่กำหนดเพื่อทำงานให้เสร็จ กล่าวคือ จะมีการตกลงกันระหว่างอำเภอกับเจ้าหน้าที่ว่าแรงงานสามารถปรากฏตัวอยู่นอกสถานที่ที่จัดให้ได้ตั้งแต่ 5.00-22.00 น. หลังจากนั้นต้องกลับเข้าที่พักแต่ถ้าธุรกิจใดต้องการมีให้แรงงานทำงานต่อจะมีการแจ้งต่ออำเภอเพื่อประสานงานกับตำรวจท้องที่เพื่อไม่ให้เข้ามาจับกุมแรงงานพวกนี้

ถึงแม้รัฐไทยจะมีการผลักดันให้ผู้อพยพให้ออกนอกพื้นที่และปิดค่ายอพยพบริเวณคลองใหญ่ลงใน พ.ศ.2528 ผู้ที่ผลักดันกลับไปก็มีการหลบหนีเพื่อเข้ามาทำงานอยู่ในบริเวณคลองใหญ่และเมืองตราด รัฐไทยมีการแก้ปัญหาโดยการจัดให้มีการลงทะเบียนแรงงานกัมพูชาที่เข้าเมืองผิดกฎหมายครั้งแรก พ.ศ. 2535 เพื่อที่จะให้คนเหล่านี้อยู่ภายในควบคุมของรัฐแต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องของอายุบัตรแรงงานที่ต้องต่อทะเบียนทุกปี รายงานทุก 3 เดือน ต้นทุนในการทำบัตรที่ต้องมีหนังสือในการเดินทางจากกัมพูชาและค่าธรรมเนียมในการขอออกบัตรแรงงานจากไทยที่ค่อนข้างสูงทำให้เจ้าของธุรกิจและแรงงานผิดกฎหมายเสี่ยงที่จะไม่ลงทะเบียนแรงงานกับรัฐแต่ให้คนเหล่านี้อยู่ภายใต้ระบบการควบคุมแรงงานที่ถูกสร้างขึ้นจากหน่วยงานรัฐนั้นคือ กักกันและผู้ใหญ่บ้านมากกว่า

แต่ปัญหาสำคัญที่จากโครงสร้างรัฐแบบแยกส่วนแต่มีส่วนสำคัญในการควบคุมแรงงานให้ทำงานอยู่ในพื้นที่ต่อไปเพื่อการเติบโตของเศรษฐกิจ เนื่องจากแรงงานผิดกฎหมายเหล่านี้มีวิถีชีวิตประจำวันที่ต้องติดต่อกับคนในเมืองหรือบางครั้งก็ไปอาศัยอยู่กับคนในพื้นที่เนื่องจากเป็นญาติที่

เนื่องจากทางเกาะกงแต่ยังไม่ได้รับสัญชาติซึ่งเป็นการออกนอกสถานที่ที่ถูกกำหนดขึ้น การที่แต่ละหน่วยงานต่างมีเอกภาพและอำนาจในการควบคุมคนโดยเฉพาะตำรวจท้องที่ที่ทำหน้าที่ดูแลความสงบนั้นได้มีการตั้งด่านเพื่อตรวจจับบัตรแรงงานเหล่านี้แต่การจับที่เกิดขึ้นคนเหล่านี้โดยที่ตำรวจสามารถเลือกได้ว่าจะส่งคนเหล่านี้ไปให้กับตำรวจตรวจคนเข้าเมืองหรือเรียกปรับในมูลค่าที่สูงกว่ากฎหมายกำหนดเนื่องจากคนเหล่านี้มีสถานะผิดกฎหมายอยู่แล้ว เจ้าหน้าที่จะเรียกเงินเท่าไรต้องยอมให้เพื่อไม่ให้ถูกดำเนินคดีและส่งตัวกลับประเทศ หรือถ้าแรงงานเหล่านี้ไม่สามารถที่จะเสียค่าปรับได้ก็จะมี การติดต่อให้เจ้าของแรงงานมาเสียค่าปรับและรับตัวกลับไป

เรื่องสุดท้าย เป็นเรื่องของความพยายามในการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายของรัฐรวมศูนย์อำนาจของไทยที่ไม่เข้าใจสภาพความเป็นจริงของพื้นที่และยังคงแก้ปัญหาในเรื่องของคนงานผิดกฎหมายที่เน้นแต่มีมติความมั่นคงเหมือนสมัยยุคสงครามเย็นที่สำคัญยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะของการเป็นรัฐที่กระจายอำนาจล่าช้าซึ่งการบริหารงานของรัฐไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทำให้ไม่สามารถแก้ในพื้นที่ได้อย่างตรงจุดแต่กลับเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะปัญหาแรงงานผิดกฎหมายที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ เราจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่ขึ้นเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2557 ภายหลังคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนได้มีการออกคำสั่งฉบับที่ 59 เรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายการจัดการปัญหาแรงงานต่างด้าว และประกาศคำสั่ง ฉบับที่ 60 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานการจัดการปัญหาแรงงานต่างด้าว (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2557 : ออนไลน์) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นไม่เพียงไม่สามารถที่จะควบคุมแรงงานผิดกฎหมายได้แต่ยังทำให้แรงงานเหล่านี้เดินทางกลับประเทศส่งผลให้เกิดความเสียหายในภาคธุรกิจเรือประมงและการค้าข้ามพรมแดนเพราะแรงงานเหล่านี้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจซึ่งถ้าธุรกิจเหล่านี้ไม่มีแรงงานทำให้ไม่สามารถผลิตสินค้าและส่งสินค้าได้ตามที่กำหนดสิ่งตามมาคือความเสียหายทางธุรกิจที่ต้องเสียค่าปรับให้กับลูกค้าหรือถูกยกเลิกสินค้าที่มีการสั่ง

เมื่อเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นแทนที่รัฐจะมีการแก้ปัญหาเกิดขึ้นโดยการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นเพื่อให้ผู้ประกอบการในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและร่วมหาวิธีการในการดูแลแรงงานเหล่านี้ร่วมกันหรือให้มอบให้เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายซึ่งเป็นปัญหาสำคัญและเฉพาะในบริเวณชายแดนรัฐกลับมามีปัญหาแรงงานผิดกฎหมายที่อพยพออกนอกประเทศโดยการออกประกาศ ฉบับที่ 67 มีการศูนย์ประสานรับแรงงานกัมพูชากลับเข้ามาทำงานในพื้นที่ แรงงานกัมพูชาที่กลับเข้ามาใหม่ในรอบนี้จะสามารถทำงานอยู่ในประเทศไทยได้อย่างถูกต้องตาม ระยะเวลา 60 วัน หลังจากนั้นต้องมีการทำเรื่องทะเบียนให้เป็นแรงงานที่ถูกกฎหมายต่อไป และสามารถที่จะทำงานอยู่ภายในประเทศไทยได้สูงสุดสี่ปี (ประชาชาติธุรกิจ, 2557: ออนไลน์) การกระทำดังกล่าวเหมือนจะเป็นการลดปัญหา

ที่แรงงานต้องต่อสัญญาบัตรแรงงานทุกปี แต่การแก้ปัญหาดังกล่าวนี้เพียงเพื่อตอบสนองกับธุรกิจในห้องที่ในระยะสั้นที่ขาดแรงงานแต่ไม่ได้เป็นหลักประกันให้กับชีวิตให้และความมั่นคงให้กับแรงงานเหล่านี้เนื่องจากรัฐยังคงมองในแรงงานเหล่านี้เป็นปัญหาในเรื่องของความมั่นคง ทำให้คนเหล่านี้ด้านหนึ่งไม่เสี่ยงที่จะเสียเงินจำนวนมากในการลงทะเบียนกับรัฐแต่ยอมอยู่ภายใต้ระบบการควบคุมที่มีอยู่ในห้องที่มากกว่าซึ่งเวลาเกิดปัญหาในเรื่องความมั่นคงสามารถที่จะเดินทางกลับประเทศได้โดยที่ไม่ต้องถูกตรวจสอบกับรัฐและนายจ้างก็ไม่ต้องเสียโควตาแรงงานเมื่อคนงานเดินทางกลับประเทศ

ในปัจจุบันโดยเฉพาะในกรณีคลองใหญ่แรงงานผิดกฎหมายเหล่านี้มีอำนาจในการต่อรองกับนายจ้างมากขึ้นซึ่งต่างจากในยุคสงครามเย็นที่แรงงานต้องหนีเข้ามาทำงานในบริเวณคลองใหญ่และตัวเมืองตราดเนื่องจากในทางกัมพูชาไม่มีงานทำ เนื่องจากการเติบโตของภาคธุรกิจกัมพูชาที่มีการจ้างแรงงานชาวกัมพูชาถึงแม้จะมีค่าจ้างที่ต่ำกว่าทางฝั่งประเทศไทยแต่ก็เป็นตัวเลือกที่สำคัญที่ทำให้แรงงานพวกนี้เลือกที่จะทำงานในที่ทำอยู่ในประเทศไทยและเดินทางกลับกัมพูชาด้วยเหตุผลของความมั่นคงในชีวิต ซึ่งเวลาที่ไทยเกิดปัญหากับกัมพูชาหรือปัญหาที่มาจาก การกวาดล้างแรงงานของส่วนกลางที่ไม่เข้าใจสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ หน่วยงานที่ต้องทำการควบคุมแรงงานเหล่านี้ในบริเวณคลองใหญ่นั้นคือกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ไม่ใช่เพียงมีหน้าที่ควบคุมคนเหล่านี้ในพื้นที่แต่ยังมีหน้าที่ในการสร้างความมั่นใจให้กับคนเหล่านี้ว่ายังปลอดภัยและยังอยู่ในพื้นที่ต่อไปได้ถึงจะมีสถานะเป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมายตราบใดถ้ายังอยู่ภายใต้ระบบการควบคุมแรงงานที่ถูกสร้างขึ้นในห้องที่

6.3 ท้องถิ่นกับการจัดการปัญหาชายแดนในบริเวณคลองใหญ่

รัฐท้องถิ่น (Local State) เป็นการอ้างถึงการปกครองในระดับเทศบาลในอำเภอคลองใหญ่ ซึ่งมี หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการปกครองท้องถิ่นในส่วนที่เป็นเมืองด้วยกัน 2 หน่วยงานคือ เทศบาลตำบลคลองใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ภายในตัวอำเภอคลองใหญ่ และเทศบาลตำบลบ้านหาดเล็กซึ่งอยู่บริเวณชายแดน หน่วยงานทั้งสองเป็นหน่วยงานในระดับท้องถิ่นที่มีความสามารถในการจัดสรรงบประมาณ และสามารถวางแผนในการพัฒนาพื้นที่และดูประชากรที่อยู่ในพื้นที่ของตนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่กระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้เข้ามาประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานในพื้นที่ แต่ในส่วนนี้จะเสนอว่าการกระจายอำนาจของรัฐไทยนั้น มีลักษณะการกระจายอำนาจที่ล่าช้าและไม่ตรงกับเป็นจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทำให้การทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีข้อจำกัดในการทำงานและทำให้ปัญหาในท้องถิ่นที่เกิดมาจากการขยายตัวของเมืองนั้นไม่ได้รับการแก้ไข

ประการแรก ในบริเวณอำเภอคลองใหญ่เทศบาลตำบลคลองใหญ่และเทศบาลตำบลบ้านหาดเล็กถือได้ว่ามีลักษณะขององค์กรปกครองท้องถิ่นในระดับเมืองที่เล็กที่สุดซึ่งรองมาจากเทศบาลเมืองและขนาดใหญ่ที่สุดคือเทศบาลนคร ทั้งสองเทศบาลตำบลนี้ถูกยกสถานะขึ้นมาจากสุขาภิบาลภายหลัง พ.ศ.2542 ที่รัฐมีการพระราชบัญญัติการกระจายสู่ท้องถิ่นและให้ยกระดับสุขาภิบาลทั่วประเทศขึ้นเป็นเทศบาลตำบล ซึ่งถือได้ว่าเพิ่งเกิดขึ้นได้มาได้ไม่นาน เราจะเห็นว่าเทศบาลทั้ง 2 มีสถานะเป็นเพียงเทศบาลตำบล ถึงแม้จะมีอำนาจในการจัดสรรงบประมาณและบริหารงานในท้องถิ่นของตนแต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือการกระจายอำนาจของรัฐส่วนกลางโดยการยกสถานะหน่วยงานขึ้นเป็นเทศบาลตำบลนั้นรัฐทำเหมือนกันทั่วประเทศแต่ไม่ได้คำนึงถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเฉพาะในกรณีคลองใหญ่ที่เป็นพื้นที่ชายแดนนั้นทั้งพื้นที่ในเทศบาลตำบลคลองใหญ่และเทศบาลตำบลบ้านหาดเล็กไม่ได้มีเพียงประชาชนคนไทยที่อาศัยอยู่เท่านั้นแต่ยังมีแรงงานผิดกฎหมายอาศัยอยู่ด้วยและในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับรัฐจากการเก็บภาษีสินค้าข้ามพรมแดนที่ซึ่ง 2-3 ปีหลังสุดมีมูลค่าการค้ามากกว่า 20,000 ล้านบาท แต่หน่วยงานท้องถิ่นนั้นสามารถเก็บภาษีได้จากประชาชนในท้องถิ่นและได้รับเงินอุดหนุนตามจำนวนประชากรที่ลงทะเบียนในพื้นที่ซึ่งใน พ.ศ. 2556 เทศบาลตำบลคลองใหญ่ มีรายได้ประมาณ 34 ล้านบาท มีเจ้าหน้าที่ ประมาณ 70 คน ส่วน เทศบาลตำบลบ้านหาดเล็กมีรายได้ประมาณ 20 ล้านบาท มีเจ้าหน้าที่ 36 คน (รายได้และอัตรากำลังคน, 2556: เอกสารอัดสำเนา) ซึ่งไม่เพียงพอต่อการที่ต้องแบกรับกับการดูแลแรงงานผิดกฎหมายที่อยู่ร่วมกับประชาชนในพื้นที่ทั้งในเรื่องของความสะอาดของที่อยู่อาศัย ปัญหาในเรื่องของขยะที่เกิดจากการเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของประชาชนในบริเวณคลองใหญ่และแรงงานต่างด้าวทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องรับภาระจากจำนวนคนที่เข้ามาใช้ในพื้นที่ถึง 2 เท่าแต่มีงบประมาณที่จัดเก็บและสนับสนุนที่จำกัด

ประการที่สอง การกระจายอำนาจของรัฐที่เกิดขึ้นนั้นเพียงเพื่อต้องการตอบสนองกับสิ่งของรัฐในการเพิ่มจำนวนองค์กรปกครองท้องถิ่นในระดับเทศบาลให้มีมากขึ้นแต่ไม่ดูความเหมาะสมของขนาดลักษณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเนื่องจากบ้านหาดเล็กและบริเวณตัวเมืองคลองใหญ่นั้นห่างกันประมาณ 14 กิโลเมตร แทนที่จะควรววมพื้นที่ทั้งสองให้เป็นหนึ่งเทศบาลเมืองเพื่อให้มีอำนาจมีงบประมาณ และกำลังคนที่เพิ่มมากขึ้นในการดูแลพื้นที่มีขนาดใหญ่และมีการแก้ไขปัญหาในทิศทางเดียวกันแต่รัฐกลับเลือกที่จะยกสถานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบนฐานจากการมีอยู่ของเทศบาลซึ่งทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถูกยกสถานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบลนั้นมีขนาดเล็กเกินกว่าที่จะดูแลปัญหาปัญหาที่เกิดจากการขยายตัวของเมืองในการเป็นเมืองการค้าข้ามพรมแดนและยังทำให้เกิดในเรื่องของการจัดสรรงบประมาณในการดูแลพื้นที่ไม่เท่าเทียมกันของทั้งเทศบาลตำบลเนื่องจากบริเวณเทศบาลบ้านหาดเล็กนั้นเป็นพื้นที่ที่ต้องรองรับการขนส่งสินค้าจากทางบริเวณคลองใหญ่และบริเวณเมืองตราดลงผ่านเข้ามาในพื้นที่เพื่อส่งออกไปทางกัมพูชาทั้งทางบกและทางเรือ แต่ท้องถิ่น

บ้านขนาดเล็กไม่สามารถที่จัดเก็บเงินจากสิ่งของที่ซึ่งสร้างปัญหาในเรื่องของถนนผู้ฝังก่อนกำหนด เนื่องจากมีการบรรทุกน้ำหนักเกินซึ่งเงินที่ใช้ซ่อมแซมเป็นเงินของทางเทศบาลแต่รายได้ที่จากการขายสินค้านั้นเป็นของนักธุรกิจในบริเวณคลองใหญ่ซึ่งเทศบาลตำบลคลองใหญ่สามารถเก็บภาษีจากร้านค้าที่ขายสินค้าได้แต่เทศบาลคลองใหญ่ไม่ต้องรับภาระความเสียหายที่เกิดจากการขนส่งสินค้า

ประการที่สาม การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่แทนที่รัฐจะมีการกระจายอำนาจให้แต่ละท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาในพื้นที่โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ที่ปัญหาแรงงานผิดกฎหมายเป็นปัญหาหลักในพื้นที่และมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและเศรษฐกิจในของประชาชนในพื้นที่แต่รัฐกลับมองปัญหานี้เป็นเรื่องของความมั่นคง ส่วนอำนาจที่รัฐกระจายมาให้ท้องถิ่นเหมือนกันทั่วทั้งประเทศและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาแรงงานผิดกฎหมายในพื้นที่ทั้งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ที่แบกรับกับปัญหาคนเหล่านี้ก่อกวน ปัญหาแรงงานผิดกฎหมายควรที่จะอยู่ในอำนาจความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือมีเปิดโอกาสให้ตัวแทนของท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับหน่วยงานส่วนภูมิภาคเพื่อตั้งปัญหาแรงงานผิดกฎหมายขึ้นมาอยู่ในระบบและอยู่ในการดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่ดูแลประชากรที่อยู่ในพื้นที่ แต่เรื่องดังกล่าวยังคงอยู่ภายใต้การดูแลของอำเภอ กำนันและผู้ใหญ่ซึ่งเป็นหน่วยงานของส่วนภูมิภาคในการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายแต่ปัญหาที่แรงงานผิดกฎหมายก่อกวนและปัญหาที่มาจากการขยายตัวของเมืองกลับเป็นปัญหาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่ได้มีอำนาจควบคุมคนเหล่านี้ซึ่งทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาในเรื่องของแรงงานผิดกฎหมายในพื้นที่ได้

อย่างไรก็ดีการที่ท้องถิ่นบริเวณชายแดนที่มีอำนาจจำกัดในการทำงานเกี่ยวกับปัญหาชายแดนได้หันมาทำงานในเรื่องของการส่งเสริมทางด้านวัฒนธรรมของสองพื้นที่แทนระหว่างคลองใหญ่-กงก เช่น การจัดประเพณีลอยกระทงสองแผ่นดิน งานสงกรานต์สองแผ่นดิน เพื่อเป็นการส่งเสริมและกระตุ้นธุรกิจการท่องเที่ยว แต่ในความเป็นจริงนั้นเป็นการช่วยสร้างความสนุกให้กับแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายที่อยู่ในพื้นที่ให้สามารถที่จะออกมาทำกิจกรรมร่วมกับประชาชนในพื้นที่และผ่านข้ามแดนกลับไปในกัมพูชาได้โดยที่ไม่ถูกจับกุมเพราะด่านบริเวณชายแดนบ้านขนาดเล็กมีการเปิดให้ข้ามผ่านแดนระหว่างประชาชนคลองใหญ่และเกาะกงได้โดยไม่จำเป็นต้องมีหนังสือเดินทาง ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนทั้งสองพื้นที่ทั้งทางคลองใหญ่และเกาะกง

กล่าวโดยสรุป ประเทศไทยมีการจัดการพื้นที่ชายแดนมาตั้งแต่การสร้างรัฐสมัยใหม่ผ่านการใช้ระบบกำนันและผู้ใหญ่บ้านในการควบคุมพื้นที่ แต่เมื่อเข้าสู่ยุคสงครามเย็นรัฐไทยได้มีการส่งหน่วยงานความมั่นคงเพื่อลงมาดูแลพื้นที่ ทั้งทหาร ด่านตรวจคนเข้าเมือง ด่านศุลกากร ตำรวจตระเวนชายแดนและ มีการยกสถานะอำเภอคลองใหญ่ขึ้นเป็นอำเภอ เหตุผลหลักเพื่อป้องกันภัย

คอมมิวนิสต์ เนื่องรัฐไทยมีโครงสร้างรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนและเป็นรัฐที่กระจายอำนาจล่าช้า นั้นทำให้การส่งหน่วยงานความมั่นคงลงมาในพื้นที่นั้นไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาภัยคอมมิวนิสต์ได้ แต่ยังคงสร้างปัญหาเพิ่มขึ้นเนื่องจากการทำงานที่ขัดแย้งกันและไม่รู้ปัญหาในพื้นที่ทำให้รัฐไทยต้องกลับมาใช้กำนันและผู้ใหญ่ในการแก้ปัญหาผ่านการตั้งหมู่บ้านชายแดน

นอกจากนี้เมื่อคลองใหญ่เริ่มมีการเติบโตทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนในช่วงภายหลังการเกิดขึ้นของค่ายอพยพในบริเวณคลองใหญ่ หน่วยงานความมั่นคงของรัฐได้เข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของเศรษฐกิจภายในพื้นที่ผ่านการควบคุมสิ่งของและแรงงานผิดกฎหมายซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนธุรกิจในพื้นที่ แต่การที่ส่วนภูมิภาคยังคงอำนาจไว้กับแต่ละหน่วยงานของตนด้านหนึ่งทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในการควบคุมการเคลื่อนย้ายของสิ่งของและคนในบริเวณชายแดน ส่วนอีกด้านหนึ่งการทำงานระหว่างหน่วยงานมีความขัดแย้งกันซึ่งมีสาเหตุมาจากในเรื่องของผลประโยชน์หรือได้รับคำสั่งจากทางส่วนกลางโดยตรงให้ปฏิบัติตามหน้าที่ของหน่วยงานนั้นทำให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่

ถึงแม้ว่าภายหลังการรัฐไทยมีนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นการค้าใน พ.ศ. 2531 ส่งผลให้รัฐไทยหันมาให้ความสนใจในการพัฒนาเศรษฐกิจบริเวณชายแดนมากกว่าเรื่องของความมั่นคง แทนที่รัฐจะกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นตัวแทนของคนในพื้นที่เข้ามามีบทบาทในการเข้ามาดูแลบริหารจัดการโดยเฉพาะแรงงานผิดกฎหมายร่วมกันกับหน่วยงานความมั่นคงของรัฐหรือให้เป็นองค์กรนำในการจัดการปัญหาเรื่องนี้ซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะของท้องถิ่นบริเวณชายแดน แต่รัฐไทยมีการกระจายอำนาจที่ล่าช้าและไม่เป็นตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นที่สำคัญยังคงหวงอำนาจในการควบคุมความมั่นคงภายในพื้นที่ไว้ให้อยู่ภายใต้การดูแลของอำเภอส่งผลให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านยังคงทำหน้าที่ในการควบคุมแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายซึ่งเป็นปัญหาในพื้นที่ต่อไปด้วยสถานะผิดกฎหมายของรัฐแต่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและเป็นปัญหากับตัวแรงงานผิดกฎหมายเองที่ต้องคอยหลบหลีกไม่ให้ถูกจับโดยตำรวจท้องถิ่นที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย มากกว่านั้นแรงงานผิดกฎหมายเหล่านี้ยังได้สร้างปัญหาต่างๆตามในพื้นที่ทั้งเรื่องการอยู่อาศัยร่วมกันชาวบ้านกับแรงงานความสะอาด การก่ออาชญากรรมในพื้นที่ซึ่งเป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านและต้องอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลพื้นที่แต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องอำนาจและงบประมาณในการดูแลทำให้ปัญหาต่างๆเหล่านี้ยังคงไม่ได้รับการแก้ไขต่อไป

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้นำเสนอเรื่องของการเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงในบริเวณพื้นที่ชายแดน ไทย-กัมพูชาเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐไทยภายใต้โครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบ แยกส่วนและกระจายอำนาจล่าช้าในบริเวณพื้นที่ชายแดน โดยเลือก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ซึ่งในอดีตพื้นที่ดังกล่าวถูกมองว่าเป็นพื้นที่ความมั่นคงของรัฐแต่ปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่การค้าข้าม พรมแดนที่สำคัญของรัฐ เป็นกรณีศึกษา ซึ่งพบว่าการเกิดพลวัตในบริเวณพื้นที่ชายแดนคลองใหญ่ นั้นไม่ใช่เพียงเกิดภายหลังการปักปันเส้นเขตแดนระหว่างรัฐสยามกับฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2449 การ ประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าของไทย พ.ศ.2531 หรือการยกสถานะด้าน ชายแดนบ้านหาดเล็กเป็นด่านชายแดนถาวร พ.ศ. 2540 เพื่อส่งเสริมการค้าข้ามพรมแดน แต่การเกิด พลวัตการเปลี่ยนในบริเวณคลองใหญ่นั้นมีความสัมพันธ์กับภูมิศาสตร์การเมือง เศรษฐกิจการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาทั้งระดับชาติและท้องถิ่น นอกจากนี้ รัฐไทยภายใต้ โครงสร้างรัฐรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนและกระจายอำนาจล่าช้าในบริเวณพื้นที่ชายแดน โดยเฉพาะบทบาทของหน่วยงานความมั่นคงที่รัฐส่งลงไปในพื้นที่มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง เศรษฐกิจในบริเวณชายแดนคลองใหญ่ผ่านการจัดความมั่นคงภายในในเรื่องของการควบคุมคนและ สิ่งของที่ผ่านเข้ามาในพื้นที่ ที่สำคัญการทำงานของหน่วยงานความมั่นคงของนั้นยังมีส่วนสำคัญในการ สร้างปัญหาในพื้นที่ใหญ่และทำให้ปัญหานั้นยืดเยื้อและไม่ได้รับการแก้ไข กล่าวคือ

ในเรื่องของการพัฒนาอำเภอคลองใหญ่ได้เปิดเผยให้เห็นถึงความสลับซับซ้อนของการก่อตัว ขึ้นของอำเภอคลองใหญ่ในการพัฒนาภูมิภาคตะวันออกของไทย การพัฒนากลายเป็นเมืองชายแดน ของอำเภอคลองใหญ่แสดงให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของเส้นเขตแดนไม่ได้ส่งผลกระทบทำให้เกิดเมือง บริเวณชายแดนโดยอัตโนมัติ แต่การที่เราจะเห็นพัฒนาการของคลองใหญ่นั้นเราต้องกลับย้อนกลับไป ทำความเข้าใจถึงพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับภูมิภาค ระดับชาติและระดับท้องถิ่นใน อดีตที่ทำให้เกิดการย้ายสิ่งของและคนเข้ามาอยู่ในบริเวณคลองใหญ่

ในอดีตนั้นบริเวณบริเวณภูมิภาคชายทะเลตะวันออกนั้นถูกใช้เป็นเส้นทางในการเคลื่อนทัพ และเส้นทางการค้าทางทะเลของสยามเข้าไปในกัมพูชาผลจากสงครามทำให้มีการกวาดต้อนผู้คนจาก ในกัมพูชาและหัวเมืองต่างๆที่สยามทำสงครามด้วยเข้ามาอยู่ในเมืองประจันชรีเขตร์และเมืองตราดซึ่ง เป็นเมืองหน้าด่านของสยามในสมัยนั้น แต่ในช่วงการล่าอาณานิคมและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สยามถูกทำลายเส้นทางการค้าและคมนาคมทางทะเลที่เชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราดและเกาะกง และ สยามมีความพยายามในการปฏิรูปประเทศโดยการรวมศูนย์อำนาจ เข้าสู่ศูนย์กลางในการป้องกันภัยความมั่นคงและควบคุมเศรษฐกิจการค้าทางทะเลตะวันออกจึงส่งผล

ให้คลองใหญ่ซึ่งในอดีตคลองใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของเมืองประจันตคีรีเขตร์ต่อมากลายเป็นพื้นที่ชายแดน หน้าด่านของไทยภายหลังการปักปันเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส พ.ศ. 2449 อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณคลองใหญ่นั้นไม่ได้มาจากปักปันเขตแดนแต่มาจากการเปลี่ยนแปลง ภูมิศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจในพื้นที่อย่างสำคัญเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงภายหลังการเข้ามาปกครองของฝรั่งเศสและการประกาศใช้นโยบายชาตินิยมของเจ้าศรีหนุทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณเกาะกงนั้นพากันอพยพเข้ามาในคลองใหญ่มากขึ้นทำให้เกิดการขยายตัวของประชากรที่อยู่ในพื้นที่

นอกจากนี้ เราจะเห็นว่ารัฐไทยที่มีการรวมศูนย์อำนาจการปกครองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 นั้น ภายหลังจากที่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสได้แล้ว รัฐไทยมีการยกสถานะ คลองใหญ่เป็นขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ และส่งหน่วยงานศุลกากรลงมาในพื้นที่เพื่อตรวจสอบและเก็บภาษี การเข้าออกของสินค้าที่เติบโตขึ้นมาพร้อมกับการขยายตัวของเมืองที่มาจาก การอพยพเข้ามาของคน ไทยเกาะกง แต่กว่ารัฐจะส่งหน่วยงานส่วนภูมิภาคลงในพื้นที่เพื่อดูแลความมั่นคงในบริเวณคลองใหญ่นั้น ต้องรอถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีการส่งหน่วยทหารลงมาดูแลบริเวณแนวชายแดน และในยุค สงครามเย็น รัฐได้มีการระดับยกกระกิ่งอำเภอคลองใหญ่ขึ้นเป็นอำเภอ แต่งตั้งสำนักงานตรวจคนเข้า เมืองเพื่อควบคุมการเข้าออกของ และส่งหน่วยงานตำรวจตระเวนชายแดนลงมาเพื่อดูแลความมั่นคง และป้องกันการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์

ตารางที่ 12 การเกิดขึ้นและหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานรัฐในบริเวณคลองใหญ่

พ.ศ.	หน่วยงานรัฐในบริเวณอำเภอคลองใหญ่	หน้าที่ความรับผิดชอบ
2477	ด้านศุลกากร	ตรวจสินค้า
2483	หน่วยนาวิกโยธินสังกัดศูนย์ปฏิบัติการพิเศษ	ป้องกันชายแดน
2502	ตั้งตำบลหาดเล็กและไม้รูด	ดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่
2502	อำเภอคลองใหญ่	ดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่
2494	ด้านตรวจคนเข้าเมือง	ตรวจสอบการเข้าออกของคน
2494	ยกดับด้านศุลกากร	ตรวจสินค้า
2502	ตำรวจตระเวนชายแดนหน่วยมว.ตชด.203	ดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่ และป้องกันแนวชายแดน
2505	จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการพิเศษที่ ๖๑	ป้องกันชายแดน
2513	กองพัน ร.2 ผส.นย. (จันทบุรี)	ป้องกันชายแดน
2518	หน่วยนาวิกโยธินเฉพาะกิจที่182 (ฉก.นย.182)	ป้องกันชายแดน
2522	จัดตั้งหมู่บ้านชายแดน	ดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่

จากที่กล่าวมาทำให้เราจะเห็นว่าบริเวณคลองใหญ่นั้นมีลักษณะเป็นพื้นที่ในการรับผู้อพยพชาวเกาะกึ่งที่เขามาอยู่และการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐมีลักษณะของการส่งหน่วยงานจากส่วนภูมิภาคลงมาเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตามบทบาทของหน่วยงานความมั่นคงของรัฐนั้นไม่ได้เป็นเพียงผู้รองรับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เท่านั้นแต่มีส่วนสำคัญต่อการเติบโตของเศรษฐกิจในพื้นที่และการขยายตัวของเมืองด้วย โดยเฉพาะบทบาทของกำนันและผู้ใหญ่ซึ่งเป็นหน่วยงานแรกที่รัฐตั้งขึ้นภายหลังจากที่มีการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง การตั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้านนั้นเพื่อให้เป็นตัวแทนของรัฐในการควบคุมคนและพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางซึ่งยากแก่การควบคุมของรัฐเช่นในบริเวณพื้นที่ชายแดน เนื่องจากรัฐขาดงบประมาณและกำลังคนจึงต้องใช้ระบบกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นกลไกของรัฐในการบังคับใช้อำนาจรัฐ แต่ด้วยสถานะของกำนันและผู้ใหญ่ซึ่งด้านหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐส่วนอีกด้านหนึ่งมีสถานะเป็นคนภายในพื้นที่และเป็นผู้ที่มีธุรกิจหรือเป็นผู้ที่คนในพื้นที่ให้ความเคารพ ส่งผลให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีการใช้อำนาจของรัฐในการเอื้อให้เกิดผลประโยชน์กับธุรกิจของตนในเรื่องของการขนส่งสินค้าข้ามพรมแดนที่ไม่ต้องเสียภาษีของรัฐ

นอกจากนี้ ในช่วงสงครามเย็นที่ในพื้นที่บริเวณชายแดนคลองใหญ่ต้องเผชิญกับภัยคอมมิวนิสต์หน่วยงานความมั่นคงของรัฐที่ส่งลงมาในพื้นที่จำนวนมากไม่สามารถแก้ไขปัญหาในเรื่องของคอมมิวนิสต์ได้เนื่องจากภายใต้โครงสร้างที่รวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนนั้นทำให้แต่ละหน่วยงานต่างทำงานของตน เนื่องจากแต่ละหน่วยงานต่างขึ้นกับกรมและกองของตนที่ส่วนกลาง ไม่มีหน่วยงานที่เป็นผู้นำในพื้นที่ทำให้การแก้ปัญหาในพื้นที่นั้นมีความล่าช้าและขัดแย้งกันเองระหว่างหน่วยงาน โดยเฉพาะหน่วยงานอำเภอ กำนันและผู้ใหญ่กับ ตำรวจตระเวนชายแดนในการควบคุมคน เนื่องจากชาวไทยเกาะกงนั้นที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่นั้นส่วนมากยังไม่ได้รับการแปลงสัญชาติเป็นคนไทยแต่คนเหล่านี้เป็นญาติพี่น้องกับคนในพื้นที่และเข้ามาอยู่กับญาติพี่น้องในบริเวณคลองใหญ่ซึ่งคนเหล่านี้มีความรู้จักกับกำนันและผู้ใหญ่และนายอำเภอซึ่งเป็นผู้ดูแลควบคุมคนในพื้นที่เป็นอย่างดี แต่ในมุมมองของตำรวจตระเวนชายแดนที่ได้รับคำสั่งในการปราบภัยคอมมิวนิสต์นั้นไม่ได้มีกาแยกชาวไทยเกาะกงกับคอมมิวนิสต์แต่เหมารวมว่าเป็นพวกเดียวกันคือคนที่เข้าเมืองผิดกฎหมายเพราะไม่มีหลักฐานในการพิสูจน์สัญชาติ ทำให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องของการทำงานในการควบคุมคนและเป็นปัญหาที่ทำให้รัฐไทยที่เน้นแต่ในมิตความมั่นคงในการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้ รัฐจึงมีการเปลี่ยนบทบาทใหม่คือการตั้งหมู่บ้านชายแดนโดยให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่เป็นคนในพื้นที่และรู้จักพื้นที่และคนในพื้นที่เป็นอย่างดีเป็นผู้นำในการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์และปกป้องพื้นที่

เมื่อบริเวณคลองใหญ่เริ่มมีการเติบโตทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนในช่วงภายหลังการเกิดขึ้นของค่ายอพยพในบริเวณคลองใหญ่เนื่องจากการมีค่ายอพยพภายในพื้นที่ทำให้มีหน่วยงานภาครัฐหน่วยงานเอกชน หน่วยงานระหว่างประเทศเข้ามาซื้อสินค้าของคนในพื้นที่เพื่อนำไปแจกจ่ายให้กับผู้อพยพมากกว่านั้นการที่ค่ายอพยพมีขนาดใหญ่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถดูแลได้ทั้งหมดทำให้คนไทยที่อาศัยอยู่บริเวณนอกค่ายอพยพได้มีการนำสินค้าต่างๆเข้าไปขายให้กับผู้ที่อยู่ในค่ายอพยพซึ่งเกิดเป็นตลาดมืดในการซื้อขายสินค้า นอกจากนี้การเกิดค่ายอพยพในบริเวณคลองใหญ่ยังเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของรัฐไทยในการที่จะใช้ค่ายอพยพเป็นที่รองรับกลุ่มเขมรแดงและกลุ่มเคลื่อนไหวติดอาวุธต่างๆที่ต่อต้านทหารเวียดนามเพื่อให้คนเหล่านี้เป็นแนวกันชนระหว่างทหารไทยกับทหารเวียดนามในบริเวณชายแดนไทย การที่มีกลุ่มเคลื่อนไหวอยู่ในบริเวณชายแดนนั้นทำให้ชาวบ้านในอำเภอคลองใหญ่ และภายในเมืองตราดนั้นมีการส่งสินค้าเข้าไปขายในให้กลุ่มเคลื่อนไหวเหล่านั้นที่อยู่บริเวณชายแดนซึ่งส่งผลให้ธุรกิจการขนส่งสินค้าข้ามพรมแดนนั้นมีความเจริญเติบโตอย่างมากในช่วงที่มีค่ายอพยพในพื้นที่เพราะเป็นพื้นที่รองรับการขนส่งสินค้า นอกจากนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่มีอาชีพประมงเป็นหลักก็หันมานำสินค้าลงเรือเข้าจากฝั่งไทยเข้าไปขายในกัมพูชา

การที่มีผู้อพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณคลองใหญ่เป็นจำนวนมากนั้นส่งผลให้รัฐไทยได้มีการจัดระเบียบประชากรใหม่โดยการออกพระราชบัญญัติการเข้าเมืองผิดกฎหมาย พ.ศ. 2522 และให้มีการลงทะเบียนให้กับคนไทยเกาะกงที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ ก่อน วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520 ให้สามารถ

อยู่ในพื้นที่ได้ทำให้ในบริเวณคลองใหญ่มีลักษณะประชากร 3 ประเภท คือ หนึ่ง ประชาชนชาวสัญชาติไทยที่อาศัยอยู่ในคลองใหญ่ สองคือ กลุ่มคนไทยเกาะกงที่เข้ามาอยู่ก่อนวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520 และรัฐได้ทำการพิสูจน์แล้วว่าเป็นคนไทยเกาะกงที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่รัฐกำหนดจะ ได้รับอนุญาตให้อยู่ในพื้นที่บริเวณคลองใหญ่ได้แต่ห้ามออกนอกพื้นที่ และสามผู้อพยพพม่าให้อยู่ภายในค่ายอพยพเท่านั้นห้ามออกนอกพื้นที่เพราะคนเหล่านี้มีสถานะเป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมายแต่รัฐให้อยู่ในพื้นที่ได้เนื่องจากเหตุผลทางด้านมนุษยธรรม แต่ความซับซ้อนเกิดขึ้นคือเนื่องจากเศรษฐกิจในบริเวณคลองใหญ่ที่มีการเติบโตในเรื่องของการขนส่งสินค้าข้ามชายแดนซึ่งต้องอาศัยการขนส่งเรือประมงและเรือขนส่งจำนวนมากนั้น สิ่งสำคัญที่ทำธุรกิจการค้าข้ามพรมแดนสามารถดำเนินต่อไปได้นั้นคือแรงงานซึ่งเป็นเงื่อนไขในการขับเคลื่อนธุรกิจซึ่งแรงงานที่เหล่านั้นนั้นมาจากผู้อพยพที่อยู่ภายในค่ายนั้นหลบหนีออกมาทำงานกับธุรกิจภายในพื้นที่

สภาพที่นโยบายในการควบคุมประชากรของรัฐในบริเวณชายแดนในพื้นที่คลองใหญ่ที่ไม่สามารถควบคุมประชากรได้นั้นส่งผลให้หน่วยงานความมั่นคงของรัฐต้องมีการปรับบทบาทของตนเองด้านหนึ่งเพื่อความมั่นคงส่วนอีกด้านหนึ่งเพื่อให้เศรษฐกิจในพื้นที่ดำเนินต่อไปได้ โดยหน่วยงานความมั่นคงของรัฐได้เข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของเศรษฐกิจภายในพื้นที่ผ่านการควบคุมสิ่งของและแรงงานผิดกฎหมายซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนธุรกิจในพื้นที่ โดยให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีหน้าที่ควบคุมคนในอดีตนั้นทำหน้าที่ในการควบคุมผู้อพยพในที่หลบหนีออกมาทำงานกับธุรกิจในพื้นที่ โดยมีหน่วยงานอำเภอเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยความมั่นคงหน่วยต่างๆ เช่น ทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน ตำรวจท้องที่ในการเคลื่อนย้ายแรงงานผิดกฎหมายหรือให้ทำงานเกินกว่าเวลาที่กำหนด ซึ่งระบบที่ใช้ในการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายผ่านกำนันและผู้ใหญ่บ้านถึงแม้ว่าค่ายอพยพในพื้นที่จะถูกยกเลิกจากรัฐไทยแต่ก็มีชาวกัมพูชาจำนวนมากหลบหนีเข้ามาทำงานในบริเวณคลองใหญ่มากขึ้นประกอบกับข้อจำกัดในเรื่องของนโยบายในการลงทะเบียนแรงงานที่เกิดขึ้น พ.ศ. 2535 ที่รัฐพยายามจะควบคุมแรงงานผิดกฎหมายที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่อีกครั้ง ข้อจำกัดทั้งในเรื่องของเวลาในการต่อสัญญาที่ต้องทำทุกปี เงินทุนที่ใช้ในการลงทะเบียนที่ค่อนข้างสูงและข้อจำกัดในเรื่องของการมีต้องมีพาสปอร์ตของชาวกัมพูชาซึ่งเป็นปัญหาสำคัญเนื่องจากการทำพาสปอร์ตในกัมพูชามีมูลค่ามากกว่า 5,000 บาท ส่งผลให้แรงงานพวกนี้เลือกที่จะเป็นแรงงานหลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายและมาอยู่ภายใต้การระบบการควบคุมของกำนันผู้ใหญ่ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อควบคุมคนเหล่านี้

การที่รัฐไทยยังคงมีโครงสร้างรวมศูนย์อำนาจซึ่งหน่วยงานความมั่นคงในส่วนภูมิภาคยังคงอำนาจไว้กับแต่ละหน่วยงานของตนด้านหนึ่งทำให้เปิดโอกาสให้กับการทุจริตคอร์รัปชันในการควบคุมคนแรงงานผิดกฎหมายในบริเวณชายแดน ตัวอย่างเช่น การที่คนเหล่านี้มีสถานะผิดกฎหมายภายในรัฐแต่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจในพื้นที่ทำให้บางครั้งมีเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย

ทั้งตำรวจท้องที่หรือ เจ้าหน้าที่อยู่ทหารที่อยู่ในบริเวณด่านชายแดนมีการจับกุมคนเหล่านี้แต่การจับกุมที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้ถูกส่งตัวกลับประเทศแต่เป็นการจับเพื่อเรียกค่าปรับกับคนเหล่านี้และปล่อยให้อยู่ในพื้นที่ต่อไป

การที่คลองใหญ่มีการพัฒนาเป็นเมืองการค้าชายแดนมาตั้งแต่การเกิดค่ายอพยพในพื้นที่การควบคุม หน่วยงานทหารถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญในการควบคุมและตรวจสอบการเข้าออกของสินค้าทั้งนี้เพื่อความมั่นคงแต่เมื่อ ประเทศไทยมีการเปลี่ยนนโยบายจากสนามรบเป็นสนามการค้า พ.ศ. 2531 บริเวณคลองใหญ่นั้นไม่ได้ถูกมองว่าเป็นพื้นที่ทางด้านความมั่นคงของรัฐอีกต่อไปแต่เป็นพื้นที่ทางด้านเศรษฐกิจของรัฐส่งผลให้หน่วยงานศุลกากรที่ดูแลในเรื่องการเก็บภาษีอำนวยความสะดวกให้การการค้าข้ามพรมแดนนั้นเข้ามามียุทธศาสตร์มากขึ้นเพื่อตอบสนองกับนโยบายของรัฐ แต่การที่ปัญหาสำคัญคือที่เป็นผลพวงมาจากโครงสร้างรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนคือหน่วยงานทหารนั้นยังคงมีอำนาจในการควบคุมการผ่านเข้าออกของสินค้า และการทำงานที่ไม่มีการประสานกันเพราะแต่ละหน่วยตามรับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาของตนที่ส่วนกลางทำให้มีความขัดแย้งกันในเรื่องของการส่งสินค้าข้ามพรมแดนในเรื่องของความพยายามในการตรวจสอบสินค้าของทหารเพื่อความมั่นคงกับความพยายามของศุลกากรในการอำนวยความสะดวกให้การการค้าชายแดนมีความคล่องตัวและมีการผ่านแดนของสินค้ามากขึ้นซึ่งปัญหาสำคัญ ของคลองใหญ่คือสินค้าที่ส่งออกจากไทยหรือนำเข้าจากทางกัมพูชานั้นเป็นพวกผักผลไม้ อาหารทะเลสด ถ้ามีการตรวจสอบนานจะทำให้ของเหล่านี้เน่าเสียก่อนที่จะส่งถึงลูกค้า และอีกประการหนึ่งคือในเรื่องของการซื้อขายไม้บริเวณชายแดนที่มีปัญหากันในเรื่องของการซื้อขายไม้ซึ่งทางด้านศุลกากรให้การรับรองแล้วว่าไม้นี้ถูกกฎหมายแต่ทางทหารนั้นยังมีการกักไม้พวกนี้เพื่อตรวจสอบซึ่งสร้างปัญหาให้กับการค้าข้ามพรมแดน ภายหลังจากที่คลองใหญ่มีการเติบโตของเศรษฐกิจการค้าในบริเวณชายแดนรัฐได้เข้ามายกระดับด้านบริเวณบ้านหาดเล็กขึ้นให้มีสถานะเป็นด่านชายแดนถาวรเพื่อลดเงื่อนไขในการส่งออกสินค้า แต่การที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของรัฐทำให้หน่วยงานทหารที่มีหน้าที่ในการดูแลเรื่องความมั่นคงยังไม่มีมีการปรับบทบาทของตัวเองเพื่อให้เข้ากับการค้าที่เปลี่ยนไปและยังคงทับหน้าที่ซ้อนทับกับหน่วยงานศุลกากรในการควบคุมการผ่านของสินค้าบริเวณชายแดนอยู่

มากกว่านั้นภายหลังกองสภามหารัฐไทยหันมาให้ความสนใจในการพัฒนาเศรษฐกิจบริเวณชายแดนมากกว่าเรื่องของความมั่นคง แทนที่รัฐจะกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นตัวแทนของคนในพื้นที่เข้ามามียุทธศาสตร์ในการดูแลพื้นที่ชายแดนร่วมกับหน่วยงานความมั่นคงของรัฐหรือเป็นหน่วยงานในการประสานงานในหน่วยงานในพื้นที่ที่มีการทำงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เป็นผลพวงมาจากโครงสร้างรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วน โดยเฉพาะปัญหาแรงงานผิดกฎหมายและการค้าข้ามพรมแดนซึ่งมีความสำคัญต่อการเติบโตของเศรษฐกิจพื้นที่และมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในคลองใหญ่ แต่รัฐไทยซึ่งเป็นรัฐการกระจายอำนาจที่ล่าช้า

และไม่เป็นตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นที่สำคัญยังคงหวงอำนาจในการควบคุมความมั่นคงภายในพื้นที่ไว้ให้อยู่ภายใต้การดูแลของอำเภอส่งผลให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านยังคงทำหน้าที่ในการควบคุมแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายซึ่งเป็นปัญหาในพื้นที่ต่อไปด้วยสถานะผิดกฎหมายของรัฐแต่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและเป็นปัญหากับตัวแรงงานผิดกฎหมายเองที่ต้องคอยหลบหลีกไม่ให้ถูกจับโดยตำรวจท้องถิ่นที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย มากกว่านั้นแรงงานผิดกฎหมายเหล่านี้ยังได้สร้างปัญหาต่างๆตามในพื้นที่ทั้งเรื่องการอยู่อาศัยร่วมกันชาวบ้านกับแรงงาน ความสะอาด การก่ออาชญากรรมในพื้นที่ซึ่งเป็นปัญหากับชาวบ้าน ปัญหาเหล่านี้ต้องอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลพื้นที่แต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องอำนาจและงบประมาณในการดูแลทำให้ปัญหาต่างๆเหล่านี้ยังคงไม่ได้รับการแก้ไขต่อไป

กล่าวโดยสรุป การที่คลองใหญ่กลายเป็นเมืองที่มีการเติบโตของการค้าบริเวณชายแดนนั้นแต่รัฐไทยยังคงมีโครงสร้างรวมศูนย์อำนาจแบบแยกส่วนและกระจายอำนาจล่าช้าหน่วยงานที่ดูแลความมั่นคงของรัฐที่ถูกส่งลงมาตั้งแต่ยุคสงครามเย็นนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้ที่สำคัญยังกลายเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาโดยเฉพาะปัญหาในเรื่องของแรงงานผิดกฎหมายและการขนสินค้าข้ามพรมแดนซึ่งทั้งสองสิ่งนี้เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับกับการเติบโตของเศรษฐกิจในพื้นที่ ประกอบกับการทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนมีความอ่อนมาเป็นเวลานาน ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นต้องยืดเยื้อต่อไปและต้องเผชิญกับปัญหาใหม่ๆที่มาพร้อมกับการขยายตัวเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคต

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กลุ่มอุษาคเนย์ที่รัก. โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา. คณะศิลปศาสตร์:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สยาม-เซแมร์ คูรัก คูซัง คูกรรม คูเวร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

ขจัดภัย บุรุษย์พัฒนา. ผู้อพยพลี้ภัย อินโดจีน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2536.

จรัญ โยบรียงค์. รัฐบาลทมิฬ. กรุงเทพฯ: จิตติกานต์, 2528

จังหวัดตราด, เทศบาลตำบลคลองใหญ่. ข้อมูลด้านงบประมาณและอัตรากำลังเทศบาล

ตำบลคลองใหญ่จังหวัดตราด. จังหวัดตราด: เทศบาลตำบลคลองใหญ่, 2556.

(เอกสารอัดสำเนา)

จังหวัดตราด, ด้านตรวจคนเข้าเมือง. สถิติการจับกุมคนต่างชาติและพลักดันคนเข้าเมืองผิดกฎหมายที่

ทำผิดกฎหมายบริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่ พ.ศ.2553-2556 (มค.-สค.). จังหวัดตราด:

ด้านตรวจคนเข้าเมือง, 2556. (เอกสารอัดสำเนา)

จังหวัดตราด, ด้านตรวจคนเข้าเมือง. สถิติจำนวนผู้เดินทางเข้า-ออก ด้านชายแดนถาวรคลองใหญ่

พ.ศ.2545-2556 (มค.-สค.). จังหวัดตราด: ด้านตรวจคนเข้าเมือง, 2556. (เอกสารอัด

สำเนา)

จังหวัดตราด, ศุลกากร อำเภอคลองใหญ่. มูลค่าการค้าชายแดนอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด.

จังหวัดตราด: ศุลกากร อำเภอคลองใหญ่, 2556. (เอกสารอัดสำเนา)

ชลพรรษ โภคสมบัติ. วิถีชีวิตชุมชนชาวมุสลิมฝั่งทะเลในอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด. ตราด:

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด, 2549.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 100 ปี แห่งการปฏิรูประบอบราชาการ : วิวัฒนาการของ อำนาจอธิปไตยและ

อำนาจการเมือง. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2535.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. โลกาภิวัตน์กับอนาคตของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2537.

ดวงหทัย แก้วสกุล และวรรณภา สิริศิริ. ก้าวข้ามข้อจำกัดขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการจัดการ

ปัญหาข้ามพรมแดน. ใน จรัส สุวรรณมาลา และวีระศักดิ์ เครือเทพ บรรณาธิการ, ประเด็น

ท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย, หน้า 159-186. กรุงเทพฯ: ศูนย์

ส่งเสริมวัฒนธรรมและธรรมาภิบาลท้องถิ่น, 2554.

ทิพาภรณ์ ถิตะพานิชย์. การจัดบริการสังคมสงเคราะห์ให้แก่ผู้อพยพชาวกัมพูชา: กรณีศึกษาที่

ศูนย์พักชั่วคราวผู้หลบหนีเข้าเมืองกัมพูชา บ้านไม้รูด ตำบลไม้รูด อำเภอบึงสามพัน

จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

2524.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. 100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440- พ.ศ.2540. พิมพ์ครั้งที่ 6.

เชียงใหม่: โรงพิมพ์คบไฟ, 2550.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. 100 ปี สายสัมพันธ์สยาม-ล้านนา (พ.ศ.2442-2542). เชียงใหม่:

โครงการศึกษาการปกครองท้องถิ่น คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. ทฤษฎีและแนวคิด: การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่น (ภาคแรก).

พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คบไฟ, 2551.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. รัฐศาสตร์ที่ยังมีลมหายใจ แนวคิดประชาธิปไตย การเมืองไทยและแผ่นดินแม่.

พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คบไฟ, 2547.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. ดอกไม้ LDC บานสะพรั่ง: หนึ่งทศวรรษการกระจายอำนาจของรัฐไทย

(พ.ศ.2540-2550). ใน ณรงค์ เพชรประเสริฐ บรรณาธิการ, ก้าว (ไม่) พันประชาชนนิยม
กระจายอำนาจ สู่ท้องถิ่น, หน้า 9-56. กรุงเทพฯ:เอติสันเพรส โปรดัก จำกัด, 2551.

ธงชัย วินิจจะกุล. ภูมิภายาและประวัติศาสตร์. ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ,
สยามประเทศไทย: ได้ดินแดน-เสียดินแดนกับลาวและกัมพูชา, หน้า 2-67. กรุงเทพฯ:
โครงการมูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556.

ธงชัย วินิจจะกุล. ประวัติศาสตร์ลพบุรีไปตายแดน. ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ,
สยามประเทศไทย: ได้ดินแดน-เสียดินแดนกับลาวและกัมพูชา, หน้า 68-74. กรุงเทพฯ:
โครงการมูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556.

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา. การค้าไทย-อินโดจีน. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ, 2535.

ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์. วาทกรรมเสียดินแดน. ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ
สยามประเทศไทย: ได้ดินแดน-เสียดินแดนกับลาวและกัมพูชา, หน้า 2-67. กรุงเทพฯ:
โครงการมูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556.

ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์. สยามประเทศไทยกับดินแดนในกัมพูชาและลาว. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์, 2552.

พวงทอง ภาวครพันธ์ุ. รัฐและขบวนการอนารยะสังคมไทยในกรณีประสาทเขาพระวิหาร. กรุงเทพฯ:
คบไฟ, 2556.

พวงทอง ภาวครพันธ์ุ. สงคราม การค้า และชาตินิยมในความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา = Wars, trade
and nationalism in Thai-Cambodian relations. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2552.

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. การกระจายอำนาจจากส่วนกลาง. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ
ประจำปี 2548 ครั้งที่28 เรื่อง "การปฏิรูปสังคมเศรษฐกิจไทยหลังวิกฤตการณ์ พ.ศ.2540:

ความก้าวหน้าและความล้มเหลว". จัดโดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2548.

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. ว่าด้วยเรื่องเมืองชายแดน: ข้อสังเกตด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง ความมั่นคง และ
วัฒนธรรมเมืองแม่สอด และแม่สาย. ใน . วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ปีที่34 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2546): 398-443.

ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร. การมคมคาย พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ. กรุงเทพฯ : สร้อยทอง, 2537.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. ทิศทางการปกครองท้องถิ่นของไทยและต่างประเทศเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ:
วิญญูชน, 2546.

นฤตม์ เจริญศรี. บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนา แห่งเอเชียในโครงการพัฒนาความร่วมมือทาง
เศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง = Asian Development Bank's role in the Greater
Mekong Subregion Economic Cooperation Program. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะ
รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2553.

บุรุษ ขจัดภัย, ผู้อพยพลี้ภัย อินโดจีน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นันทชัย, 2536.

ประโยชน์ โยธาภิรมย์, ประจันตคีรีเขตร์เกาะกงเมืองแห่งความหลัง. พิมพ์ครั้งที่ 2.

พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2551.

มรุต วันทนากร. การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรง กับ เทศบาลไทย: บทสรุปสู่องค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นไทยในภาพรวม. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก้อปี้ พับบลิชซิ่ง จำกัด, 2549.

รุ่งมณี เมฆโสภณ. คนสองแผ่นดิน. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : บ้านพระอาทิตย์, 2551

วรรณพณี รุ่งเรืองสากุล. สถานะบุคคลตามกฎหมายไทยของ คนเชื้อชาติไทยจากเกาะกง.

วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545

วัชรินทร์ ยงศิริ. ตามรอยเงินเข้าพนมเปญ ใน กัมพูชา วันวานที่ผันเปลี่ยน. กรุงเทพฯ: ศรีบุรณ

คอมพิวเตอร์กราฟิก, 2545

วัชรินทร์ ยงศิริ. ทางเลือกของเขมรแดง ใน กัมพูชา วันวานที่ผันเปลี่ยน. กรุงเทพฯ:

ศรีบุรณคอมพิวเตอร์กราฟิก. 2545

วัชรินทร์ ยงศิริ. สงครามกัมพูชา จุดสุดท้ายที่โอรส์เมียด ใน กัมพูชา วันวานที่ผันเปลี่ยน. กรุงเทพฯ:

ศรีบุรณคอมพิวเตอร์กราฟิก, 2545.

วัชรินทร์ ยงศิริและ คณะ. "การค้าชายแดนไทยกับกัมพูชา : ปัญหาที่ประสบในปัจจุบัน และแนวทาง

แก้ไขในอนาคต = Border trading between Thailand and Cambodia problems

and solutions". กรุงเทพฯ: หน่วยปฏิบัติการวิจัยแม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

สวรรค สุวรรณโชติ. ประเทศไทยกับปัญหาเมืองจันทบุรีและตราดที่ฝรั่งเศสยึดครองระหว่างปี

พ.ศ. 2436-2449. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2520.

สุชาย ตรีรัตน์. รัฐไทย: รัฐรวมศูนย์- ศูนย์รวมปัญหา. เอกสารเพื่อการศึกษาและแก้ไขปัญหาท้องถิ่น

ลำดับที่ 5 โครงการศึกษาการปกครองท้องถิ่น คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,

2539.

สุชาย ตรีรัตน์. โลกาภิวัตน์กับปัญหารัฐรวมศูนย์. ในรัฐศาสตร์ 50ปี. กรุงเทพฯ: บริษัท สุรพิมพ์ จำกัด

, 2541.

สุรชาติ บำรุงสุข. กรณีเขาพระวิหาร = The Mount Phra Viharn case. กรุงเทพฯ : โครงการความ

มั่นคงศึกษาด้วยความสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551.

เสถียร จันทิมาธร. ชาติชาย ชุณหะวัณ ทหาร 'นัก' ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : มติชน, 2541.

สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. พิพิธภัณฑสถานเมืองตราด.

กรุงเทพ: หจก.พระราม ศรีเอชเอ็น, 2556.

หลวงสาครคชเขตต์. จดหมายเหตุความทรงจำ สมัยฝรั่งเศสยึดเมืองตราด. พระนคร : ม.ป.พ., 2503.

ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์. การเมืองในกระบวนการกระจายอำนาจ: ศึกษาผ่านบทบาทของนักวิชาการ

ข้าราชการนักการเมือง และประชาชน. กรุงเทพฯ : โครงการตำราและสิ่งพิมพ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. การกระจายอำนาจคือการคืนอำนาจให้ประชาชน ชุมชน และท้องถิ่น.

ในรายงานสรุปการผลสัมฤทธิ์ตามความเห็น "คลื่นลูกที่สองของการกระจายอำนาจ".

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอต่อ สำนักงานโครงการ

พัฒนาแห่งสหประชาชาติ, กุมภาพันธ์ 2555.

อัครพงษ์ คำคุณ. เขตแดน พรมแดน และชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา. ในเขตแดนสยามประเทศ

ไทยกับ ลาวและกัมพูชา ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ, หน้า 71-176. กรุงเทพฯ:

โครงการมูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556.

อัครพงษ์ คำคุณ. การท่องเที่ยวชายแดนระหว่างไทยและกัมพูชาภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น:

อัตลักษณ์ จิตสำนึก และโอกาส. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สหวิทยาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

อัครพงษ์ คำคุณ. เขตแดน พรมแดน และชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา. ในเขตแดนสยามประเทศ

ไทยกับ ลาวและกัมพูชา ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ, หน้า 71-176. กรุงเทพฯ:

โครงการมูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556.

โอฬาร ถิ่นบางเตียว. พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นตะวันออก: วิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์

การเมือง. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2554.

อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด. บรรยายสรุป อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด. เอกสารอัดสำเนา.

2556.

ภาษาอังกฤษ

- Anderson, B. Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism. London: Verso, 1991.
- Duncan, S. and Goodwin, M. The Local State and Uneven Development. Cambridge: Polity Press, 1988. Giansorouh, M. On the Border of State Power: Frontiers in the Greater Mekong Sub-Region. London: Routledge, 2009.
- Nhem, B. The Khmer Rouge : Ideology, militarism, and the revolution that consumed a generation. Santa Barbara, CA : Praeger, 2013.
- Kingsbury, D. South-East Asia A Political Profile. 2nd ed.. London: Oxford University press, 2005. Parkin, F. Max Weber. 2nd ed.. London : Routledge, 2002.
- Kiernan, B. How Pol Pot came to power : a history of communism in Kampuchea, 1930-1975. London : Verso, 1985.
- Kesboonchoo Mead , K. The rise and decline of Thai absolutism. London : The School of Oriental and African Studies, University of London, 2000.
- French, L. From Politics to Economics at the Thai-Cambodian Border: Plus Ça Change. International journal of Politic, Culture and Society, Vol.15 No.3, spring 2002.
- Neuman, L.W. Social Research Method: Quantitative and Qualitative Approaches. Massachusetts: Pearson, 2006
- Short, P. Pol Pot: Anatomy of a Nightmare. Macmillan. New York: Henry Holt and Company, LLC. 2004.

Skocpol, T. Bringing the State Back In: Strategy Analysis Current Research. in Bringing the State Back In. Peter B. Evans, Dietrich Rueschemeyer and Theda Skocpol (Ed.). Cambridge University Press, 1988.

Ostrom, E. Governing the Commons: The Evolutions for Collective Action. Cambridge University Press, 1990.

Pongsawat, P. Border Partial Citizenship, Border Town and Thai - Myanmar Cross Border Development: cases study at the Thai Border Towns. A Dissertation submitted in partial satisfaction of requirement for the degree of doctoral philosophy in City and Regional Planning in Graduate division of the University California Berkley, 2007.

Rethinking Institutional Analysis: Interviews with Vincent and Elinor Ostrom. Mercatus Center, George Mason University, 2003.

Yen, R.K. Case Study Research Design and Methods. Third Edition. Applied Social Research Methods Volume5. California: Sage Publication.

Walker, A. Conclusion: Are the Mekong frontier sites if exception?. in Martin Giansorough (ed.), On the Border of State Power: Frontiers in the Greater Mekong Sub-Region, pp.101-110. London: Rutledge, 2009

Winichakul, T. Siam mapped : a history of the geo-body of a nation. Honolulu : University of Hawaii Press, 1994.

หนังสือพิมพ์

จิ้นซันเป็น 'ขาใหญ่' ในกัมพูชา. ฐานเศรษฐกิจ (17 - 20 มีนาคม 2556).

มท.สั่งปลกผู้ว่าฯตราด. มติชน (22 พฤษภาคม 2552): 12.

นิติ เอียวศรีวงศ์. เลิกกำนันผู้ใหญ่บ้านเหอะ. มติชน (19 พฤศจิกายน 2555)

นิติ เอียวศรีวงศ์. สมเด็จฯ พระนโรดม สีหนุ. มติชนสุดสัปดาห์ (9-15 พฤศจิกายน 2555).

สุรชาติ บำรุงสุข. แพะ กระทบ และสงครามชายแดน. มติชนสุดสัปดาห์ (6-12 พฤษภาคม 2554).

เว็บไซต์

ฐานิตา บุญวรรณ. การพลัดถิ่นของคนเชื้อสายไทยจากเกาะกงสู่ประเทศไทยในยุคเขมรแดง.

[ออนไลน์]. 2555 แหล่งข้อมูล: <http://www.samkokview.com/main/index.php/>

2012-02-05-14-25-, [23 มีนาคม 2556]

ฐานเศรษฐกิจ, กรมเจ้าท่าทุ่มงบ 1.2 พันล้านพัฒนาท่าเรือคลองใหญ่ จ.ตราด. [ออนไลน์]. 2556

แหล่งข้อมูล: http://www.thanonline.com/index.php?option=com_content&view=article&id=217693&catid=176&Itemid=524#.Uvr5KrQukQk, [5 พฤศจิกายน 2556]

ฐานเศรษฐกิจ. ทางหลวงท่อม 600 ล้านตัดถนนชายแดน เชื่อมตราด-กัมพูชาหนุนขนส่งสินค้า.

[ออนไลน์]. 2550 แหล่งข้อมูล: <http://www.logisticsdigest.com/component/content/article/26-transportation/522>, [22 กันยายน 2556]

เดลินิวออนไลน์. แรงงานเขมรทะลักเข้าไทยรับจ้างเกี่ยวข้าว. [ออนไลน์]. 2556. แหล่งข้อมูล:

<http://www.dailynews.co.th/Content/regional/60714> [30 พฤศจิกายน 2556].

ไทยรัฐออนไลน์, สระแก้วสกัดจับชนแรงงานเดือนกัมพูชาเข้า กทม. ได้อีก. [ออนไลน์]. 2556.

แหล่งข้อมูล: <http://www.thairath.co.th/content/region/385447>,

[30 พฤศจิกายน 2556].

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านและการปกครองท้องที่.

เอกสารเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. [ออนไลน์]. 2546 แหล่งข้อมูล:

http://www.lawreform.go.th/lawreform/index.php?option=com_content&task=view&id=282&Itemid=11, [10 กันยายน 2556].

ผู้จัดการออนไลน์. การค้าชายแดนคลองใหญ่-กัมพูชา สะพัดกว่า 2 หมื่นล้านบาท. [ออนไลน์]. 2555

แหล่งข้อมูล: <http://www2.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9550000056267>, [1 ตุลาคม 2556]

ผู้จัดการออนไลน์. พัต สุภาภา" เจ้าของบ่อนเกาะกง เบนเข็มสู่ธุรกิจการค้า-ท่องเที่ยว. [ออนไลน์].

2547 แหล่งข้อมูล: <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9470000017665>, [2 ตุลาคม 2556]

ผู้จัดการออนไลน์. เปิดปมค่ายอพยพหนองจาน เขมรสูญหลังยุคน้ำชาติ "ประสงค์" ลั่นประวัติศาสตร์

ไม่เคยโกหก. [ออนไลน์]. 2554. แหล่งข้อมูล: <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9540000003162> [10 กันยายน 2556].

พงศ์เทพ พ่วงเสมา. รายงานฉบับสมบูรณ์ คำอธิบายกฎหมาย คำว่า "กฏอัยการศึก".

ในฐานข้อมูลราชกิจจานุเบกษาและการพัฒนากฎหมายอิเล็กทรอนิกส์. [ออนไลน์]. 2553

แหล่งข้อมูล: <http://61.19.241.70/rkj/frmlawpreview4.aspx?lawgroupid=212426->, [20 มีนาคม 2556]

สุรชาติ บำรุงสุข. "ฝ่าวิกฤตชายแดนไทยเขมร". [ออนไลน์]. 2554. แหล่งข้อมูล:

<http://prachatai.com/journal/2011/02/33170>, [10 กุมภาพันธ์ 2557].

สำนักข่าวไทย TNA News. อาเซียนเป็นหนึ่งใน : กัมพูชาพัฒนาสำนักข่าวไทย. [ออนไลน์]. 2556

แหล่งข้อมูล: <http://www.mcot.net/site/content?id=5105c930150ba03d1600004f#Uvr2HbQukQk>, [22 กันยายน 2556].

สำนักงานตำรวจตระเวนชายแดน. ประวัติตำรวจตระเวนชายแดน. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งข้อมูล: <http://www.bpp.go.th/>, [30 สิงหาคม 2556].

สำนักงานส่งเสริมการลงทุน. ข้อตกลงร่วมด้านการลงทุนระหว่างไทยกับกัมพูชา : เมืองคู่แฝด.

[ออนไลน์]. 2552 แหล่งข้อมูล: http://www.boi.go.th/thai/clmv/Back_up/2010_cambodia/2010_cam_5_2.html, [30 กันยายน 2556].

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. การค้าชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา. [ออนไลน์]. 2553

แหล่งข้อมูล: http://www.boi.go.th/thai/clmv/Back_up/2010_cambodia/2010_cam_3_3.html [1 ธันวาคม 2556]

ศูนย์ราชการศูนย์สภากาชาด. ประวัติศูนย์สภากาชาดไทยเขาล้าน. [ออนไลน์]. 2553 แหล่งข้อมูล:

<http://www.redcross.or.th/khaolan/> [20 กันยายน 2556].

อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด. สถานที่ท่องเที่ยวอำเภอคลองใหญ่. [ออนไลน์]. 2555 แหล่งข้อมูล:

http://www.trat.go.th/tat/index_klongyai1.htm, [20 เมษายน 2556]

สัมภาษณ์

นางสาวกิจประภา ประสิทธิ์เวช. นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านหาดเล็ก 2553-ปัจจุบัน.

สัมภาษณ์, 30 กันยายน พ.ศ.2556.

นางสาวจัน (ไม่มีนามสกุล). แรงงานชาวกัมพูชาที่ลักลอบเข้ามาทำงานในบริเวณอำเภอเมืองตราด.

สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม พ.ศ.2556.

นางสาวดาริน สังข์ทอง. คนไทยเกาะกง. สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม พ.ศ.2556.

นายนายชุมพล ทรัพย์ประสพ. อดีตปลัดอำเภอคลองใหญ่ช่วงพ.ศ.2522-2536 และอดีตนายอำเภอคลองใหญ่ช่วง 2553-2554. สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม พ.ศ.2556.

นายธีระ แพทย์สถิตถาวร. รองนายด่านศุลกากร ปัจจุบัน. สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม พ.ศ.2556.

นายบุญเลิศ วรวงษ์. ปลัดอาวุโสอำเภอคลองใหญ่ ปัจจุบัน. สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม พ.ศ.2556.

นายประเสริฐ ศิริ. อดีตกำนันตำบลบ้านหาดเล็ก. สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม พ.ศ.2556.

นายวิระชาญ ประทีปาระยะกุล. นายกเทศมนตรีตำบลคลองใหญ่ 2553-ปัจจุบันสัมภาษณ์,
25 ตุลาคม พ.ศ.2556.

นายสมควร คุ่มปลี. ประธานสภาเทศบาลตำบลบ้านหาดเล็ก 2553-ปัจจุบัน, 25 กันยายน พ.ศ.2556

นายสุมิตร เขียวขจี. ประธานหอการค้าจังหวัดตราด , 14 ตุลาคม พ.ศ.2556.

น.ท. สุรศักดิ์ ศรีเผือก. บัญชาการหน่วยบัญชาการนาวิกโยธิน บ้านหาดเล็ก อำเภอกองใหญ่
จังหวัดตราด. สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม พ.ศ.2556.

ร.ต.อ.อุเทน พรหมมา. แรงงานหัวหน้าจุดผ่านแดนถาวรบ้านหาดเล็ก ด้านตรวจคนเข้าเมืองอำเภอกองใหญ่จังหวัดตราด.สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม พ.ศ.2556.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

ตารางแสดงลำดับเวลาและสถานการณ์ในบริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

ปี	เหตุการณ์
2398	รัชกาลที่ 4 พระราชทานนามเมืองเกาะกงเป็นเมืองประจันชิริเขตเพื่อให้เป็นเมืองคู่แฝดในบริเวณอ่าวไทยกับเมืองนางบางรมที่ได้รับพระทานามเมืองเป็นประจวบชิริขันธ์
2411	รัฐบาลสยามได้มีการตั้งตำแหน่งนายกองส่วยรงเป็นข้าราชการสังกัดกรมวังมีหน้าที่ในการเก็บภาษียางรองทอง โดยให้คนในท้องถิ่นเป็นผู้ทำหน้าที่
2536	สยามได้มีการแต่งตั้งพระยาไชยชลธิ (เจ้าเมืองจระ)คนจากส่วนกลางมาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองเกาะกงแทนที่หลวงโยธาภิรมย์ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่น
2406	กัมพูชาได้ตกเป็นในรัฐอารักขาของฝรั่งเศส
	มีการทำสัญญาลับระหว่างกัมพูชากับสยามในเรื่องของสิทธิในการปกครองเมืองพระตะบองและเมืองอื่นๆในภาคตะวันออก
2408	ฝรั่งเศสรู้เรื่องสัญญาลับที่สยามทำกับกัมพูชาจึงนำเรือเข้ามาปิดอ่าวไทยเพื่อให้ยกเลิกสัญญา
2410	สยามกับฝรั่งเศสมีการเซ็นสัญญาในเรื่องของอาณาเขตทั้งสองประเทศและเพื่อยุติความตึงเครียดบริเวณอ่าวไทย
2435	มีการตั้งมณฑลเขมรหรือมณฑลบูรพาขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการดูแลหัวเมืองทางตะวันออก
	เมืองชลบุรีเมืองระยอง เมืองจันทบุรี เมืองตราดและเมืองประจันชิริเขตยังคงอยู่ในความดูแลของกรมท่า
	ในบริเวณพื้นที่คลองใหญ่มีการจัดตั้งวัดคลองใหญ่ขึ้นเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในพื้นที่
2436 (รศ.112)	มีการปะทะกันระหว่างทหารไทยกับทหารฝรั่งเศสบริเวณประเทศลาวและบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงเนื่องจากทั้งสองฝ่ายต่างอ้างสิทธิเหนือพื้นที่ดังกล่าวส่งผลให้ฝรั่งเศสนำเรือรบเข้ามาปิดบริเวณปากอ่าวไทย
	รัฐบาลสยามได้เซ็นสัญญาฉบับ 3 ตุลาคมโดยการยอมยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและชดใช้ค่าเสียหายจากความสูญเสียที่เกิดขึ้นให้ฝรั่งเศสเพื่อยุติการสู้รบ
	ฝรั่งเศสได้นำกำลังเข้ายึดเมืองจันทบุรีเพื่อให้สยามทำตามสัญญาที่ตกลงและทำการปักปันเขตแดนให้เสร็จสิ้น

ปี	เหตุการณ์
2447	สยามได้ทำสัญญากับฝรั่งเศสโดยขอแลกเมืองจันทบุรีกลับคืนมาโดยยกเมืองตราดและเกาะต่างๆไปรวมถึงเมืองประจันตคีรีเขตให้ฝรั่งเศส
2449	ได้มีการจัดตั้งมณฑลจันทบุรีขึ้นซึ่งย้ายมาสังกัดกระทรวงมหาดไทย
	รัฐบาลสยามได้นำเมืองตราดที่ได้กลับคืนมาจากฝรั่งเศสเข้าไปอยู่ในการปกครองของมณฑลจันทบุรี
	ได้มีการจัดทำการปักปันเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสโดยใช้แนวทิวเขาบรรทัดจรดลงมาจนถึงปลายแผ่นดินบริเวณบ้านหาดเล็กอำเภอลองใหญ่เป็นเส้นแบ่งซึ่งเขตแดน
2455	คลองใหญ่ได้รับการยกสถานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอโดยมีขุนชำนาญบารบพาลเป็นปลัดผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอคนแรกและมีตำบลในการปกครอง 1 ตำบลคือ ตำบลคลองใหญ่
	มีการเรียกร้องจากชาวคลองใหญ่และชาวไทยเกาะกงเพื่อขอคืนดินเมืองประจันตคีรีเขตจากฝรั่งเศส
22-เม.ย.-75	มีการประกาศตั้งด่านศุลกากรคลองใหญ่เป็นท่าหรือสถานที่นำของเข้าและส่งออกได้ทุกประเภท
2477	มีนายด่านคนแรกมาปฏิบัติงานที่ศุลกากรคลองใหญ่
2482	ได้มีการจัดตั้งสถานศึกษาระดับมัธยม 1-3 ที่บ้านไม้รูด อำเภอคลองใหญ่
2483	ได้มีการจัดตั้งหน่วยนาวิกโยธินสังกัดศูนย์ปฏิบัติการพิเศษชายแดน
	รัฐบาลจอมพลป.พิบูลย์ประกาศนโยบายให้ชาวไทยเกาะกงสามารถมาขึ้นทะเบียนเพื่อขอสัญชาติได้ไทย
2488	สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยต้องถอนทหารออกมาจากดินแดนฝรั่งเศสและคืนดินแดนที่เคยเข้าไปยึดในช่วงสงครามให้กับฝรั่งเศส
12-มิ.ย.-94	จัดตั้งด่านตรวจคนเข้าเมืองกิ่งอำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด
2497	กัมพูชาประกาศเอกราชจากฝรั่งเศส
2501	ได้มีการจัดการการปกครองในกิ่งอำเภอลองใหญ่โดยจัดตั้งตำบลเพิ่มขึ้นอีก 2 ตำบล คือ ตำบลไม้รูด และตำบลบ้านหาดเล็ก
2502	กิ่งอำเภอลองใหญ่ได้รับการยกสถานะเป็นอำเภอลองใหญ่
	รัฐบาลเจ้าสีหนุได้ประกาศยกเมืองเกาะกงขึ้นเป็นจังหวัดอยู่ในแขวงภูมิภาคอินทร์
	ประเทศไทยกับกัมพูชาเริ่มมีความขัดแย้งกันบริเวณชายแดนเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร

ปี	เหตุการณ์
2502	มีการย้ายตำรวจตระเวนชายแดนหน่วยมว.ตชด.203 ไปปฏิบัติหน้าที่ที่ บ.ไม้รูด อ.คลองใหญ่ จ.ตราด
	รัฐบาลไทยได้สั่งปิดพรมแดนด้านไทย-กัมพูชา
2504	ศาลโลกตัดสินให้ปราสาทเขาพระวิหารตกเป็นของประเทศกัมพูชา
2505	กองทัพบกจึงได้ประสานกับกองทัพเรือจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการพิเศษที่ ๖๑ เพื่อดูแลชายแดน จันทบุรี-ตราดตั้งขึ้นที่จังหวัดจันทบุรี
	รัฐบาลเจ้าสีหนุมีนโยบายในรวมชาติโดยการประกาศห้ามคนไทยที่อยู่ในกัมพูชาพูดภาษาไทยและมีการลงโทษกับผู้ทีพูดภาษาไทยทำให้มีคนไทยเกาะกงพากันอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณคลองใหญ่
2506	มีการรวมกลุ่มของคนไทยเกาะกงเพื่อสู้กับรัฐบาลเจ้าสีหนุ
	มีการรบกันระหว่างทหารไทยและทหารกัมพูชาบริเวณเขาบรรทัดรัฐบาลประกาศไม่ให้ประชาชนเข้าไปอาศัยอยู่บริเวณเขา
2508	รัฐบาลไทยมีการสั่งปิดด่านชายแดนอำเภอคลองใหญ่เนื่องจากการปะทะกันระหว่างทหารไทยกับทหารกัมพูชา
	ในพื้นที่อำเภอคลองใหญ่ได้จัดให้มีกองพัน ร.2 ผส.นย. (จันทบุรี) เป็นผู้ดูแลพื้นที่
2513	พล.อ.ลอนนอลได้นำกำลังทหารทำรัฐประหารรัฐบาลเจ้าสีหนุ
	มีการเปิดด่านบริเวณชายแดนไทยกัมพูชาเนื่องจากรัฐบาลไทยและรัฐบาลพล.อ.ลอนนอลมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
	มีการถอนกำลังกองพัน ร.2 ผส.นย. กลับและปล่อยให้ตำรวจตระเวนชายแดนดูแลพื้นที่
	กองทัพเรือมีคำสั่งให้จัดตั้งกองกำลังด้านจันทบุรี-ตราด หรือที่เรียกว่า "กจต."
2518	อำเภอคลองใหญ่ได้มีการนำผู้ที่อพยพชาวกัมพูชาจำนวน 5,000 คน มาไว้ที่วัดคลองใหญ่
3 มี.ค.2518	มีการตั้งหน่วยนาวิกโยธินเฉพาะกิจที่182 (ฉ.นย.182) เพื่อดูแลบริเวณบ้านหาดเล็กและคลองใหญ่
18-เม.ย.-18	คณะรัฐมนตรีมีมติให้กระทรวงมหาดไทยจัดตั้งศูนย์อพยพขึ้นในบริเวณสนามบินเก่าอำเภอคลองใหญ่
19-ต.ค.-19	กลุ่มเขมรแดงได้บุกยึดกรุงพนมเปญจากรัฐบาลได้สำเร็จ

ปี	เหตุการณ์
2521	<p>มีการจัดตั้งกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในภาค ๑/๑โดยมอบให้กองทัพเรือ ประกอบกำลังทั้งสิ้นในพื้นที่ปฏิบัติการเพื่อปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด</p> <p>ได้จัดตั้งมีกองทหารพรานที่มีผู้บังคับบัญชาเป็นทหารนาวิกโยธิน ใน อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราดซึ่งอยู่ความดูแลของกองทัพบก</p>
2522	<p>รัฐบาลเขมรถูกกองกำลังทหารเวียดนามเข้าบุกยึดกรุงพนมเปญ</p> <p>กองบัญชาการทหารสูงสุดได้ออกคำสั่งให้ กองทัพเรือ จัดตั้ง กองบัญชาการป้องกัน ชายแดนจันทบุรีและตราดหรือที่เรียกย่อว่า "กปช.จต." พร้อมกับให้ ตำรวจตระเวน ชายแดน ทหารพรานและตำรวจน้ำในพื้นที่ปฏิบัติการมาขึ้นอยู่ในความควบคุมทางยุทธการ กับกองกำลังด้านจันทบุรี-ตราด(กจต.)กองทัพเรือและให้กองทัพอากาศ สนับสนุนการ ปฏิบัติการและกำหนดเส้นแบ่งเขตระหว่างกองทัพบกกับกองทัพเรือโดยใช้เส้นแบ่งเขต จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดปราจีนบุรี เป็นเส้นแบ่งเขต</p>
26-พ.ค.-22	ได้มีการย้ายศูนย์อพยพไปที่บ้านหนองม่วงอำเภอลองใหญ่เพื่อรองรับผู้อพยพได้มากขึ้น
13-ต.ค.-22	สมเด็จพระนางเจ้าฯบรมราชินีนาถได้มีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งช่วยเหลือผู้อพยพชาว กัมพูชา ที่บริเวณเขาล้านตำบลไม้รูด อำเภอลองใหญ่
4-ก.ค.-22	พล.อ.เกรียงศักดิ์ชมะนันทน์ ได้มีคำสั่งให้ขยายศูนย์อพยพให้สามารถรับผู้อพยพได้ไม่ต่ำกว่า 200,000คน และอยู่ให้ กองบัญชาการทหารสูงสุดเป็นผู้ดูแล
2528	<p>ได้มีการยุบหน่วยกอ.รมน.ภาค ๑/๑</p> <p>มีการเปิดตลาดชายแดนบ้านหาดเล็ก</p>
2529	<p>ได้มีการปิดศูนย์อพยพกาชาดไทยเขาล้านลง</p> <p>ได้มีการเปิดศูนย์อพยพขึ้นใหม่ที่หาดบ้านขึ้นตำบลไม้รูด อำเภอลองใหญ่ โดยมีการนำผู้อพยพจากค่ายอพยพ อำเภอรัญประเทศจังหวัดสระแก้วมาอยู่ในศูนย์นี้</p>
2534	ศูนย์อพยพหาดบ้านขึ้นตำบลไม้รูด อำเภอลองใหญ่ ได้ปิดตัวลง
2537	กองตรวจคนเข้าเมืองได้ปรับโครงสร้างเป็นสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองด่าน ตม.คลองใหญ่ สังกัด บก.ตม.3 เป็นด่านระดับ 3 มี สว.เป็นหัวหน้าด่าน

ปี	เหตุการณ์
2538	จังหวัดตราดมีประกาศลง 23 มี.ค.2538 เปิดจุดผ่อนปรนและมาตรการเดินทางเข้าออกของบุคคลบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านอ.คลองใหญ่ เพื่อการค้าตามแนวชายแดน มีการเปิดบริการคาสีโนบริเวณเกาะกงซึ่งห่างด้านชายแดนบ้านหาดเล็กประมาณ 200 ม.
2539	การจัดตั้งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค ๑ ส่วนแยก ๓
20-ก.ย.-40	กระทรวงมหาดไทยมีประกาศลง 20 ก.ย.2540 เปิดจุดผ่านแดนถาวรบ้านหาดเล็ก อ.คลองใหญ่และมีการปรับโครงสร้างหน่วยงาน ด้าน ตม.คลอง สังกัดศตม.ภ.กลาง
2546	จังหวัดตราดได้รับการส่งเสริมจากรัฐให้เข้าร่วมโครงการเมืองคู่แฝด (Sister Cities) เพื่อส่งเสริมการค้าชายแดนไทยกัมพูชา ระหว่างจังหวัดตราด-จังหวัดเกาะกง ได้มีการเปิดสถานที่ท่องเที่ยว "เกาะกง ซาฟารีเวิลด์" ในจังหวัดเกาะกง ซึ่งลงทุนด้วยเงินกว่า 500 ล้านบาท
2547	บริษัทเกาะกงอินเตอร์เนชั่นแนล รีสอร์ทคลับจำกัด ของนายพัต สุภามาได้เข้าไปดำเนินการลงทุนร่วมกับบริษัทจากจีน เกาหลีใต้และญี่ปุ่นเพื่อก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมเกาะกงกิจการด้านท่องเที่ยวและกิจการลงทุนการค้าในบริเวณเกาะกงเพื่อให้เกาะกงกลายเป็นเมืองการค้าที่สำคัญบริเวณชายแดน
2548-2551	รัฐได้ตั้งงบประมาณ 900 ล้านบาทในการพัฒนาถนนเพื่อเชื่อมต่อระหว่างอำเภอคลองใหญ่กับจังหวัดเกาะกงตามโครงการพัฒนาเมืองคู่แฝด (เกาะกง-ตราด)
2553	บริเวณเกาะกงถูกพัฒนาให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษเกาะกงเพื่อส่งเสริมการค้าบริเวณชายแดน
2554	รัฐได้มีการลงทุนในการพัฒนาท่าเทียบเรือเนกประสงค์คลองใหญ่จ.ตราดเพื่อรองรับการเติบโตการค้าชายแดนและส่งเสริมให้บริเวณชายแดนอำเภอคลองใหญ่เป็นประตูการค้าทางทะเลที่เปิดไปสู่อินโดจีนทางทะเลมูลค่า พ.ศ.2554 วงเงิน 1,295,100 ล้านบาท

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายปฐวี โชติอนันต์ เกิดเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2530 อ.เมืองตราด จังหวัดตราด สำเร็จการศึกษาหลักสูตรรัฐศาสบัณฑิต (เกียรตินิยม อันดับ 2) คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2552 และได้เข้าศึกษาต่อหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2554 และได้สำเร็จการศึกษา 2 ปีการศึกษา พ.ศ. 2556

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY